

Милисав Миленковић песник, прозни и драмски писац, аутор бројних есеја и критика објавио је деветнаест књига поезије од којих су најновије ОДИСЕЈ СЕ НИЈЕ ВРАТИО, ШЕКСПИР - САН И КРВ, ЧЕТИРИ ГОДИШЊА ДОБА У БЕОГРАДУ, ЗЕМНА КОЛЕВКА, три романа: БОЛЕСТ БРЕСТОВА, ДОБА ВЕТРОВА, ПРСТЕН ЗА ЕВУ, две књиге прича: ВАРОШКЕ ПРИЧЕ И КАЛЕМЉЕНА ТРЕШЊА ЛАВА НИКОЛАЈЕВИЧА, десетак оригиналних драма и драматизација, три књиге есеја и критика под насловом ИСТИМ РУКОПИСОМ, као и антологију песника и поезије друге половине 20. века под насловом СОКО У ЛИРСКОМ КАВЕЗУ и збирку ТВ - разговора под насловом „ПОРТРЕТ УМЕТНИКА“.

Неочекивано и незнано како Габријел Гарсија Маркес се нађе међу оним Спокојним Сневачима који су лебдели.

А уплашени ипак угледа Микеланђела Буонаротија како по небеском своду води за руку госпођицу Милену, уверен да је оживео своју давно умрлу Виторију Колону.

Бећу излечени од несрећне љубави!

Микеланђело Буонароти се ненадано нагну ка Габријел Гарсији Маркесу и шапну:

- Зимзелена магнолија је пресађена из Маконда, личним посредовањем пуковника Аурелијана Буендије!

*

Снебивајући се, правдао се: „Ја волим своје реалистичке приче подвучене тугом и фантастиком!“

Милисав Миленковић
ТРИ РОЂЕНДАНА
И ЈЕДНА СМРТ

Милисав Миленковић

ТРИ РОЂЕНДАНА И ЈЕДНА СМРТ

и друге тужне приче

Просвета

„Насловна прича „Три рођендана и једна смрт, је ода уметности и лепоти. То је место на коме се сусрећу дух, тело и ум, на недефинисаној историјској раскрсници, и на треперавој линији између вечности и заборавља. Милену Павловић Барили, Микеланђела, Маркеса и писца, Милисав Миленковића, осим истог почетног слова, повезује и датум рођења, или смрти. Вештином ратника светлости и спретним покретима сликара речима, води философске и разговоре Душе, људи које је повезала симболика и љубав према уметности. Живот је пун симболике. Симболи нас упућују, усмеравају, заводе. Често, неми и слепи, не примећујемо оно што нам показује прст створитеља који нам те „знакове поред пута, и шаље,“

Данијела Божичковић
Радуловић

Миљисав Миљенковић

ТРИ РОЂЕНДАНА

И

ЈЕДНА СМРТ

и друге тужне приче

2020.

БАЈАДЕРЕ*

Ходала је, повремено би убрзала ход, па и потрчала када би угледала плавокосу девојчицу очију боје бистрог неба или дечака црне косе и тамних очију који би се на љуљашци или клацкалици били занели у своју игру. Пратила би отворених очију сваки њихов покрет, сваки осмех и сваки дечји исклик би и у њој одзвонио и преко лица би јој се прелио сличан смешак или нека топла радост би је обузимала.

Жељна да што више дечјих лица види она би наизменично одлазила у парк на Ташмајдану, а за лепих пролећних и летњих дана би одлазила на Калемегдан или Пионирски парк и увек би, као из прикрајка, пратила дечје игре: школице, прескакање конопца или их гледала у њиховим јуркама по парковским стазама. Посебно би се растуживала за тмурних или кишовитих дана када би остајала у својој соби и приљубљена уз прозор који је гледао на невелики градски паркић у које би се окупљала деца, већ умотана у своје шалове и капе, али довољно бучна и радосно црвених образа, у чијим играма би уживала, живо се сећајући свога дечјег доба и трчкарања уз мајку по тротоару невелике варошице на северу Војводине.

Памтила је своје радосне тренутке игре у којима је учествовала и смејала се са својим другарицама или друговима сличног узраста. Памтила је само

те блиставе тренутке у којима се изливало њено срећно и ничим помућено детињство. Понекад би јој сећањем пролетело сећање на ојађену баку, која ју је водила често пред неку апотеку. Није разумевала тада, то се касније разјаснило да је то била потека њеног оца која је у неким поратним годинама национализована, а отац ускоро, вероватно од туге, умро. Причу је запамтила кад је чула из бакиних устију, а запамтила је само лице уплакане баке када би понекад испред те апотеке застали и она се загледала у затворена врата. Није их отварала, нити је улазила у ту апотеку, али је запамтила да је мајка њу брзо повлачила за руку да продуже даље, када би приметила да је и нехотично застала. Никад није заборавила лице насмејане девојчице које јој се смешило са слике залепљене преко стакла на прозору, у који се касније кад је поодрасла огледала и свој лик у одсјају поклапала са оном девојчицом на рекламној слици.

Може бити да је отада заволела и свој лик и лик оне девојчице на рекламном плакату, са којим се поистовећивала. Нарочито, док је лежала ушушкана у топлој постељи, пре него што би заспала. После је заборавила бакину причу о национализацији, коју она никад није преболела, само је памтила како је поскакивала на једну ногу и радовала се да себе у одразу види.

Живела је сама, окружена прочитаним и непрочитаним књигама, које је њен муж као књижевни критичар добијао, сам их ишчитавао, а и оне је неке сама читала. Посебно оне романе у којима је била расута и дечја радост и безбрижност. Ненадно муж

је умро од можданог удара, од кога три дана није долазио к свести, а потом је, као у сну, издахнуо. Његова смрт и усамљенички живот, јер деце нису имали, још више ју је везао за праћење деце у игри по градским парковима. Осећала је да јој она испуњавају сопствену тугу и ојађеност, што сама није имала, није родила неку плавокосу девојчицу или дечака црне коврцаве косе.

А онда, у оним данима, хладним и кишовитим или снежно зимским она би остајала седећи за простаним писаћим столом и у цртанкама за дечје узрасте почела да црта, најпре оловком, а потом и тушем дечје ликове. А кад су јој се учинили непотпуним, без израза оне радости коју је волела да види на њиховим лицима, узимала би водене бојице или темпере боје и њима оживљавала дечја лица, сада зажарена у радостима игре и заносу дечјих снова.

Одједном би ти цртежи, ти акварели на којима су све више преовлађивале плавокосе девојчице, почели да оживљавају, да буду весели и разиграни, увек у заносу радости, игре и покрета. Пируете су бивале најчешће израз њеног новосликарског умећа, али и маште зашле у доба детињства. Пред очима јој је непрекидно бивала она њена слика, њен одраз у стаклу прозора апотеке њеног покојног деде. Чула је и глас удивљене жене, можда њене мајке:

- Па ти си права бајадера!

И она је поверовала да је та иранска плесачица и певачица, која је ослушкивала ту непознату мелодију, како је касније сазнала, пореклом из древне Персије.

Игра са акварелираних ликова и најлакши, скоро балетски поскок који јој је остао запамћен као

њен одраз у стаклу апотекарског прозора је неосетно добијала музичку пратњу и сама се претварала у мелодију неке њене, њој једва чујне песме.

Стихови који су били допуна њених цртежа и акварела су после спонтано, почели су да избијају пред њу као вода из далекоисточних шедрвана, претварајући се у бајковите слапове и сами опет постајући песма коју је само она могла да чује.

У рана предвечерја, у тами њене неосветљене собе, бљеснуле би заигране плесачице, чуо се ромор слапова воде и чули стихови које би изговарале оне плесачице или су они долазили однекуд из висина њене собе. Имала је све собе испуњене разиграним плавокосим девојчицама и са понеким дечаком коврцаве црне косе.

Склапала би очи, њеним густим трепавицама би се засводио њен вид и само је она могла да види ту ниску бајадера, које су плесале њој у част, а можда у ради утехе! Није хтела да било шта наруши и уживала је у свој тој деци, њиховим радостима, као да их је она родила и попут њене мајке повела их за ручице и населила око себе.

- Све су то моје бајадере!

Била је спокојна, као да милује своје девојчице.

* Плесачица, певачица.

ПРЕКОР

- Синове рађаш на туђе имање!

Рекла је јетко и заједљиво свекрвина сестра, а сама је била нероткиња, зашла у подмакле године, без наде да ће свој пород имати. Удавала се досад два пута, а и у овом другом браку већ петнаестак година, није успела да затрудни. Муж, задригли сељак се није много око тога бринуо, јер је имао сина из првог брака. Прва жена му беше умрла, али остаде дечак од десетак година, који беше утеха оцу, али стални немир његове маћехе. Стrepела је да ће је пасторак истерати из куће, кад јој муж умре, а она остане сама без свог порода у тој богатој кући. Зато је своју зловољу изливала на сестрину снају, са честим прекором како јој она рађа синове, а ово јој беше друго дете, други син, а њен мираз беше танушан. Свега једна њивица, са испошћеном земљом, далеко у брдима.

Цело сестрино имање беше оставио њихов отац овој сестри, код које је дошао у кућу муж, пропали занатлија и довео двоје нејаких: сина од пет и ћерку од три године. Међутим, сестра је цело имање водила на своје имену, не показујући намеру да имање препише мужевљевом сину, још мање мужу, који је залазио у пиће и није показивао домаћинско владање.

Свекрва је, тобож у поверењу, поновила ту, како она рече, шалјиву примедбу њене сестре да јој снаја

рађа синове, а да имање још није припало њеном мужу. Снаја је тај прекор, који и сама беше чула, кад је онако једак и заједљив био изговорен, осетила као убод шиљатог вретена који се забада у њену утробу. Осетила је то тако болно и одређено, јер досад га је и више пута доживела, са немилном жељом да јој се прекине трудноћа, јер јој је непрекидно лебдео, био на уму онај прекор. Међутим, сада вероватно у инат тој проклетој стрини, није желела да убије дете у својој утроби. Одлучила је да роди. Баш из пркоса из свог бунта према оном прекору.

А кад се дете родило и она, снаја се мајчински зарадовала, сва поносна кад би двоје деце ставила једно поред другог, на невеликом дрвеном кревету. Старије дете беше већ двогодишњак, а овај други повијен у шарени клечани ћилим, већ беше научио да се смеје. Знала је да нема срећније мајке од ње. Осмех и једног и другог титрао је на њеним образима, сличан зрацима сунца који се преливају по бистром кладенцу.

А онај прекор, оне за мајку горке речи, изговорене као што се изговара клетва: подругљиво и претећи је повремено наилазило у њено памћење и рађало у њој гнев и мржњу према стрини које није смела, а ни желела да искали. А кад јој се муж врати из цркве носећи киту сувог босиљка у руци, само рече њој свој устрепталој: „До крштења добио је, на молитви, име Тимотеј!“

Мајка узме оне струкове сувог босиљка, увезане црвеним вуненим кончићем, и положи га поред детета у колевку, повијеног и обмотаног шареним повојем. Пољуби га у оба образа, најпре ово тек

рођено, па онда оног старијег. Обојица беху утонула у сан, али их мајчине усне само нежно помиловаше и они се, у сну, насмешише.

- Ја хоћу да нам се син зове Растко!

Рече мајка одлучно своме мужу и оцу који је стајао на средини собе. Не рече ништа, не сави се над колевку, али погледа синове широким очима, које му се, вероватно од мразног ваздуха споља, само лако замутише. Окрете се и изађе и ускоро се врати са нарамком сувог брестовог грања. Поче да га крши и да налаже фуруну у дну собе.

У прозоре нагло удари налет кошаве. Љутит и снажан протну се кроз расушена прозорска крила, уви се средином собе и као да повуче са собом оца који је затварао врата. Ветар прелете преко она два детета и они се, опет у сну, стресоше од те ненадне студени. Мајка се сва раскрили над њих. Извуче испод кревета opakлију и распростре је преко њих. Ушушкани, као да утишаше и ветар и ублажише његову ледену претњу.

А оно што је и раније, тако неочекивано, обухватало сад се ових ледених зимских дана појача. Већ је неколико недеља како старији син слабије једе. Престао је да сиса, мајка га је од сисе одбила, баш у жељи да га неком јачом храном намами да гута топлу супу коју му је кувала од младих пилића, тек излежених те године у пролеће. Покушавала је и са козјим млеком и младим сиром, али је он само ћутке, вртећи главом све одбијао. Чак је престао и уста да отвара. Уснице му беху стегнуте.

Нешто дужа, нежно плава коса, уоквиравала је његово лице, доводећи у неверицу комшије који

су доносили повојницу за млађег сина, да су често мислили да је то нежна девојчица, плавих очију, увек широм отворених и као загледаних у неку висину.

- Само да прохода!

Рекао је отац, подижући га једном приликом и, трудећи се да не гледа, као да није хтео да види, млитаве ножице које дете није ни покретало, док га је он подизао себи изнад главе.

Био је то, пре вапај, него нада и жеља да му двогодишњи син прохода, да потрчи по зеленој ливади, која се простирала баш испод њихове куће. Мајка би тада и сама окретала главу, као да и она није хтела да се суочи са омлитавелим, скоро беживотним ножицама старијег сина.

И тада би јој у памет долазиле оне речи прекора, а биле су као оштре и немилосрдне игле које су је убадале у најосетљивији део њеног тела: у саму душу.

- Рађаш синове на туђе имање!

Било је то бачено проклетство на младу жену, на њено потомство и пород. Осећала је и ону претећу мржњу и наду да синова буде мање. Мислила је у први мах да је то груба, несувисла сељачка шала, а потом је све више увиђала да тај прекор скрива једну вековну грамзивост. Јер не буде ли снаја рађала синове, имаће ће неко други наследити, можда баш и грубом пакости изобличена стрина, заслепљена својом имовинском појудом, да она неће и не може надживети снају и њеног мужа и да само они могу наследити имање њене сестре. Само у својој помраћеној глави, неком грамзивом лудилу она је себе могла да види као могућег наследника сестриног имања.

Понекад, кад би своје синове погледала, скривајући сама од себе оне беживотне ноге, бледило у лицу и све видније слабљење старијег сина, мајка би себе тешила да оне злураде претње из прекора и нису тако злокобне, да је то више сељачка завидљивост и урођена завист те стрине и саме нероткиње. Међутим, често је брзо схватала да она се само теши, да се заварава, јер у својој племенитој мајчинској љубави није зло могла ни да наслути у других, а камоли да га призна и препозна.

И док отац придржава млађег сина пружајући га свештенику, мајка са стрепњом се загледа у његове здраве ножице којима се одупире о ивицу металне чиније, у којој светлуца вода са извора Шопот и неколико струкова сувог босиљка у њој. Свештеник левом руком прихвата голо тело детета, а десном захвата воду и прелива је преко леђа њиховог млађег сина. Кум изговара име на које га је упозорила мајка и голуждрави дечачић од неколико недеља добија име: Растко! Крштење у манастиру Заова је обављено и мајка пружа старијег сина оцу, а сама прихвата Растка. Увија га у пелену од белог српског платна, а потом у нешто топлије пуније пелене. На дрвеном сточићу поред крстионице, полаже га и повија опет у онај клечани, вунени ћилим и брижно омотава шарени повој око његовог тела. Спушта га у колевку и пољуби у чело. Растко, дотле расплакан због хладне воде којом су га квасили, сад се примири и мајка му виде широм отворене очи.

- Ово ти се дете уватрило, а и слабчак је много.

Старица која се загледала у њиховог старијег сина у очевом загрљају и сама брижна то каже мајци још загледианој у Растка.

Мајка оћута то што је старица опомиње. Погледа је само упитно и кад хтеде да скрене поглед, старица опет проговори.

- Дете ће ти пропадне, него да идеш на онај гроб више Шопота и ту са дететом да преноћиш уочи Ђурђевдана. Ту је сахрањена стрина која је заклала дете свога девера и сад обоје леже у истом гробу... Убила га због имања: да не наследи то дете. А она била јалова!

Мајка задрхта од тих њених речи, а онда пожури мужа да што пре оду. Кад седоше у воловска кола мајка спусти колевку са Растком у њој, а из мужевљевих руку узне старијег сина. И сама се пренерази кад виде колико је убледео, скоро беше модар, њен старији син Живислав.

Тог пролећа у свим стишким и млавским селима завлада глад. Предходна година беше неродна. Кошеви и амбари се испразнише још пре Божића, а и стока поче да гладује јер понестаде кукуруза, сена, детелине. Телад и јагањци беху мршави и неухрањени. Мајка је стално опомињала оца да у мужи крава и оваца оба лончића напуни.

- Само да нам деца не гладују!

Говорила је мајка и одмах помуженим млеком појила Растка, али би Живислав само коју кап прогутао. Окретао би главу, мрштећи се.

Пролеће беше поранило. Трава се још под танким снегом зеленела, дрен испод прозора собе у којој су била деца је већ увелико био набубрио и у

пупољцима су се назирали жућкасти листићи. Висабаба беше већ раније процветала, а поред плотова су се отварали жуто-зеленкасти цветови кукурека. Понека пчела је већ залазила међу његове круничне листиће, нежно милујући уздрхтале прашнике. Не прође ни десетак дана, а дрвеће се обуче у своје зелене огртаче. Крошње брестова беху већ згушњене, само је храст оклевао да отвори своје пупољке, док је гиздава липа већ ширила своје лепезасте листове. У ритовима поред Млаве и Орловаче почеше да се оглашавају вредне птице, а зачуо би се и покоји жабљи кркет.

Још с вечери отац и мајка стигоше у Заовачку гору. Мајка је седела на вуненом губеру који је био распростра преко меког сена, а поред ње беху синови у двама колевкама: Живислав и Растко су спавали. Отац искошка краве из јарма, веза их за предње и задње левче, баци пред њих сноп суве кукурузовине, а преко оног места где беше гроб стрине и деверовог детета рашири други губер и преко њега баци јагњећу опаклију. Од мајке прими обе колевке и спусти их на лежај који беше уредио. Мајка сиђе са кола, прекрсти се и приђе синовима у колевкама. Седе, загледана у њих и њихова лица, која преко расцветалог црног глога и уснуле деце са будном мајком осветљаваше запаљена славска свећа.

Ђурђевданска ноћ се спусти, као што птица слетела на грану, свија своја крила и тоне у свој, птичји сан. Само је у даљини хујала шумска тишина у којој су се назирали тихи трептаји зазеленог лишћа на гранама. Мајка је седећи бдела над синовима, спремна да их сваког часа нечим ушушка ако би који

поветарац прелио хладне таласиће. Отац је седео на руди од воловских кола. Повремено би само погледао у небо и скоро стидљиво би се прекрстио, чим би угледао како се мајчине усне мичу, изговарајући њему непознату молитву...

Да ли од звука звона са Заовачке цркве или заиграо зрака сунца на његовом лицу, тек Растко се протеже и заплака. Мајка се наже над колевку, подиже га и приви себи на груди. Чим је осетио млаз млека он се ућута и повуче дугим гутљајима млако мајчино млеко...

Мајка није смела да погледа Живислава. Није одавао никакве знаке. Био је утишан, поспан. Мртав је! - Севну мајци кроз главу.

Није вриснула, није крикнула, само је смакла своју мараму и почела да чупа своју косу. Јецала је нечујно, гушила се у сузама и клону поред колевке са мртвим Живиславом. Додирну његово чело: беше хладно...

И као кад муња севне, оштро и неочекивано, а грмљавина се изгуби у даљини и дубини.

- Рађаш синове...

Није смела да чује крај тог прекора, клетве, што рађа синове, који ће одрастати на нечијем, туђем имању. А била је скоро заборавила то проклетство које је зажелела грамзива и јалова тетка, сва запењена у мржњи, подлости и зависти. Хтеде да и сама проклиње, да јој се, тамо њој, затре семе и порекло и следи се кад схвати како је њу то проклетство већ беше сустигло. Сама је била без порода...

Мајка узе колевку са мртвим Живиславом и пружи је оцу који је спусти у кола, а сама извади из колевке Растка и чврсто га притисну на своје груди...

Отац се окрете леђима према колима са колевком и мртвим Живиславом у њој. Загледа се у мртво небо очима замућеним и усне испуцале од ветра као да изјецаше.

- Да је бар проходао, да је макар проговорио!
По чему ћу памтити сина?

НАДМЕТАЊЕ

Што су људи старији и мудрији, а време дубље потонуло у прошлост, све је мање вероватно, да ће прича бити веродостојнија – рече старац Тимотеј са благим смешком на лицу, којим младом слушаоцу растера сваку сумњу и препусти га милозвучном водопаду речи које су заносиле људе, њихове судбине, заблуде и наде.

Потом настави: Долазећи из питоме равнице у којој су бујале ливаде, поља и њиве засејане житом и кукурузом, а привикнут на певање птица и жубор равничарских поточића Живот неосетно из осунчаног предела зађе у сумрачно време. Згустише се шуме, дрвеће се повијало под налетом ветра који је фијукао кроз крошње, кидајући тање гране и витлајући откинуто лишће.

Помало збуњен наглom променом климе, није ни осетио кад је прекорачио граничну линију која је раздвајала ова два иста поднебља, али са различитим климатским приликама и околиша који као да беху међусобно блиски и срасли, а ипак толико различити, Живот и не стиже да се удуби у ту невероватну промену, кад пред собом угледа витку, црнокусу девојку, којој су само очи сабласно светлеле. Тако заводљива, питома и изненадна, то може бити само Смрт,-помисли Живот, а да ни сам није знао откуда и зашто му та мисао паде на ум.

У први мах је изгледало као да један другу не примећује, а друга опет беше погледом занета у даљину, куда су јој и избијали све снажнији зраци и трептаји. Стајали су, скоро стидљиво се правише невешти, као да она за њега не постоји, а он опет њом потајно очаран ју је погледао потајно и брзо склањао поглед са њене очаравајуће и заносне лепоте. Те нехајне девојке коју неочекивано сретете на ветром брисаном шумском простору. Упркос снажним ударима ветра и пуцкетања дебелих стабала која су се из корена клатила, настајала би неочекивана тишина, као кад би се нагло подметнутом руком прекинуо млаз шикнуле воде, а кад се рука повуче, вода би шикнула. Тако је наизменично текло олујно време и краткотрајне уснуле тишине, као кад би се звер угледавши дивљач спремала за скок, па би се најпре притајила, а потом скоком заривала зубе у врат срне или јелена.

Смрт се ненадно учини податна Животу. Поче чак и да му се осмехује, а да опет Живот не оста равнодушан. И сам поче да је гледа умилним погледом, а она очараност њом и дивљење му се учинише да му Смрт постаје блиска и сродна, као кад се две заљубљене душе, почну да приближавају једна другој.

Са лица старца Тимотеја несташе онај смешак, уозбиљи се и поста благо забринут. Као да је ичекивао дијалог између Живота и Смрти, јер му се поуздано учини да су постали толико блиски да би и могли да поразговарају, можда чак и да се међусобно нашале. И сам није знао ко ће први отпочети разговор.

- Опростите, госпођице, али чините ми се да сам вас негде већ видео, можда на свадби мога пријатеља, пре неку годину-стидљиво је почео Живот. Уствари свадба је била, пре него што сам вас видео, на погребу његовог сина кога је усмртио гром усред разиграног кола под записом.

Смрт мало поћута, замисли се и тако уозбиљена му рече:

- Могуће је мада се не сећам. Имам рођену сестру близнакињу и скоро смо исте, те је могуће да ме је она замењивала, а ви сте мене за њу заменили.

- Не бих рекао. Ја добро памтим ликове, али сте имали исте пламтеће очи, као кад смо се малопре срели.

- И њене су очи запаљене истим сјајем, као и моје.

Живот више није инсистирао да је срео ову госпођицу и није истраживао време и место њиховог познанства. Изненада он јој се обрати, скоро понизно:

- Можемо ли да прошетамо. Знам предео где није овако мрачно и ветровито, но је време питомо, а поља су родна и зелена, и сунце још није зашло.

- Не могу да верујем да постоји питомији предео од овог у коме смо сада. Уосталом све је у томе на шта сте навикли да живите. Ја сам сурово романтична и узбуђују ме ветар, тамни облаци и претећи шкргут разбеснеле олује кроз опустеле пределе.

- Очигледно су нам укуси различити, као што смо и сами.

Живот се сад уозбиљи и започе разговор о њиховим разликама које је уочавао од првог сусрета.
Рече:

- Ми, по изгледу и схватању, не само да смо толико различити, него и као да не одговарамо, чак нисмо ни налик на наша имена. Моје године и погнут стас, као и изборано лице више одговарају вашем имену, а опет ви сва кипећа од здравља и лепоте као да доликујете мом имену.

- Очигледно је да смо обоје у својим заблудама, било свесним, било изнуђеним. Свакако да су и предрасуде о Животу и Смрти код вас учиниле своје и ви сте заведени, чак, баналним причама којима су вас непрекидно нападали. За вас је живот једно интензивно трајање, трагање за љубављу и каријером. Нисте ни били свесни терета који вас је притискао.

- Терета, каквог терета?

- Тога, који вас је изобличио. Све време вашег живљења, ви сте страховали. Страх вас је избезумљивао, најпре сте се плашили да ли ћете успети у тим свим вашим наумима, а потом сте стрепели, кад бисте се бар мало у делићима свега тога домогли, стрепели сте да ћете све то изгубити.

- То ме је испуњавало смислом: постићи и сачувати! То је била моја срећа. Сам смисао живљења.

- То је била ваша и само ваша илузија. Понекад слаба утеха и задовољавање таштине. И пред собом и пред другима: фамилијом, пријатељима.

Живот хтеде да јој противречи, да себе оправда да није поводљив за дивљењем других, али га Смрт пресече.

- Ниси никад био слободан. Робовао си ономе што ти је наметнуто, а ти си као слаб створ то прихватао за своје.. Ја сам била и остала слободна јер се нисам плашила. Била сам својом бескрајном и свевременом лепотом занета. Била сам бесмртна.

- Смрт се била разјарила.

- То нам је од памтивека задато. Ја јесам смртан и такав сам рођен, па такав и живим...

- Да и такав живиш у свом највећем страху: бојиш се Смрти!

Не колебајући се, чак уверен рече:

- Сваки живи створ се боји ножа, куршума, омче, гиљотине, електричне столице, сваке справе или машине која га одводи у ништавило, боји се људске мржње, злих очију, клетве, боји се јер има природну потребу да живи...

- У томе и јесте људска трагедија или уклетост-са смешком и ликујући унесе му се у лице. – Пођи за мном, следи ме и постаћеш слободан и бесмртан.

Живот се поново загледа у Смрт. Није био у стању да је опише, али је осећао сву неодољивост њене лепоте и изазова. Груди, младе и једре, су јој се надимале, усне бубриле у једино жељени пољубац, а руке су се већ беху обвиле око његових рамена. Блиски стисак је чинио да осећа како из ње избија очаравајућа женска топлина, а њено тело се припијало уз њега свим својим бујним растом. На себи је осећао питоме и изазовне облине...

- Ти ме заводиш-скоро јецајући рече јој Живот.

- Само ти наговештавам блаженства која те очекују - рече Смрт полузатворених очију.

Несклон да подлегне тренутним чарима, Живот се отрже из невидљивог загрљаја и благо милујући Смрт по лицу и коси, одмиче се од ње. Загледа се одједном у ону тамну позадину, која је зјапила иза њених леђа и осетивши млаз леденог ваздуха који га запахну из њеног издисаја, као да се пробуди из неког омамљивог сна.

- Немерљив је спокој који ми ти нудиш, од чари којима је испуњен мој смртни живот-скоро узвикну нагло пробуђени Живот.

- Јадан си ти са својим пролазним задовољствима. Сва она мину поред тебе, а да их честито ниси ни осетио. Са мном су она вечита и једном заувек дата.

- То управо и презирем. Минуће чари које ме дарују радосћу и заносом, али ће њихов трептај заувек остати у мојим чулима. Живим и пулсирајућим....

- Засмејаваш ме. Сва твоја чула ће престати да осећају, али ја ти једино нудим да оно што си осетио, остане заувек неуништено.

- Више волим да ме моја доживљена осећања не изневере и да ми остану верна док, дишем, док су у мени жива... Макар и болна!

Смрт се скоро поколеба пред оволиком животном занесеношћу и снажном опирању њеним блаженствима, бесмртности и слободе. Хтеде да узмакне, да се повуче у ону надирућу хладну маглину која поче да се на њих спушта. Само је она зачула онај опомињући грактај црног гаврана, који је непрекидно кружио над њиховим главама. Живот га није ни наслућивао, још мање примећивао. Био је

гневан гавран, као што се разгневи звер иза одбегле дивљачи.

И кад је већ изгледало да ће се Смрт и Живот заувек разићи и да ће се свако упутити у свом правцу, без обзира, да ли је он илузија или заблуда. Скоро да их је напустило међусобно надметање и жар са којим су бранили себе или нападали супротну страну, кад одједном осетише сву дубину својих чари, која их је заувек зближавала и повезивала. Осетише да су повезани, скоро спојени чврстим дамарима љубави. Оне вечите!

- Не могу да те оставим да те не бих увредио-рече јој Живот.

- Ни ја тебе не могу да напустим, да те не бих понизила-рече му Смрт, загледана у њега њеним бљештећим очима.

...И Живот и Смрт наставише да корачају упоредо, запућени у непознате пределе, заљубљени, сад заједно стрепећи да једно друго неће изневерити. Били су љубоморни на своју неуништиву љубав!

ДУШМАН

Више се, код пријатеља, није распитивао за здравље познаника као некада. Уместо уобичајеног „како је“, сада је био знатижељнији, па је, без снeбивања, изговарао „је л' жив“ и потом без изненађивања само потврђивао „умро, значи“. Није помињао ни земљу, ни жељу да она покојнику буде лака. Имао је само једну жељу да међу онима који су умрли препозна име неког од својих „душмана“, како је те, мрске њему, особе волео да окарактерише.

И овог јутра, дан му је почињао пребројавањем оних којих више нема, а који су неким својим поступком, заслужили његову мржњу и са задовољством закључи, да се тај број и јуче увећао, кад је са седмог спрата, случајно или намерно, полетео онај који му се још у младости замерио.

Одједном се Живота обре у петом разреду Више гимназије у Вароши, оне гимназије за коју се професори хвалили да је основао Књаз Михајло, неке давне године деветнаестог века, а што је опет задавало муку ђацима, јер су о некој годишњици учили напамет оне стихове песме, коју су после и певали, а у којима је Књаз очајавао и борио се са својим мислима. Ђаци никад нису утувили у своје, мангуплуцима препуне, главе и нису марили много за његове секирације за девојчурком што га залуде.

Е, у ту Гимназију бану однекуд, са којим месецем закашњења, нови професор српског језика и

књижевности. Неки су говоркали да је по казни премештен, а други да је несвршени студент богословије, кога је црква, пре времена рашчинила. Свеједно, вољом директора и по дозволи министра, он би постављен за суплента варошке Више гимназије.

Животу, задубљеног у мислима, које су се таласале као кике на леђима девојчице која се пред њим сваки час вртела, окретала к њему, нешто га запиткивала, а потом, док су јој кике поскакивале, пркосно окретала главу, прену глас.

- Много хтео, много започео, како је говорио Ђура Јакшић... уживао је у својој учености новопостављени суплент Станојко Хајдуковић.

А онда се, бесно и осорно, сручи на Животу ученика петог разреда варошке гимназије.

- Живота... животињо једна, не узнемиравај госпођицу! Устани...

Устаје, гневан што је прекинут у мислима, залуталим за кикама пред собом, а изазван и пркосан, Живота пуним гласом рече:

- Господине, професоре, то није рекао Ђура Јакшић...

И не доврши свој одговор, виде и осети како се на њега сручи љутња младог суплента.

- Марш, напоље!

То „марш“ је било не само из одељења, већ и из варошке гимназије. Не заврши се ни прво полугодиште, а Станојко Хајдуковић напусти варошку гимназију, али остаде у Вароши. Колегиница која је са њим делила часове, исте вечери га виде супијаног у Жировном венцу. Пред разузуреним друштвом за овећим столом, у чијем челу је седео директор

варошке гимназије, Станојко је читао са развијеног листа папира. Беше то указ министра просвете и црквених дела којим је господина Станојка Хајдуковића постављао за школског надзорника округа...

Живота то дочу, који дан касније, док је пред радњом Вартекс чистио прашину и отпатке са тротоара. То му, онако у трку, рече оно несташно девојче, а он опет угледа кике које су поскакивале док је она перјала низ Табачку чаршију. Живота већ беше ступио, као шегрт, у ову радњу, јер се отац увери да му син није за гимназијалца, већ за трговца, јер баш тада Вартекс из Вараждина отвори своју радњу.

- Лако је њему, сад кад се уписао у радикале-чуо се сутрадан још један колега Станојков. Истина рекао је себи то у браду, а од присутних нико се не би заклео да је он то гласно изговорио, него су они чули како се у Чаршији о томе говорало.

Скоро у истом часу кад пролете човечеје тело поред његовог прозора, наглавце окренут ка земљи, наже се Живота, и погледом испрати тренутак кад се оно стрмоглављено тело залепи за тротоар, пустивши цурак поцрнеле крви. И док се нагињао кроз прозор, Живота закачи шољу са протезом, која се исто просу за летећим телом. Живота само, у себи, опсова Станојка Хајдуковића. Последњи пут.

У стану у приземљу зачуше се трубачи. Најпре промукло јекнуше трубе, а потом се изви вијугава и страсна мелодија „Ђурђевдана“. Аутомобили окићени српским заставама и белим пешкирима почеше да се окупљају око улаза, а из њих су излазили сватови. Девојке у мини сукњама или

хаљинама, средовечне даме утегнуте и спреда, а и позади су се назирале танке линије, танга гаћица. Младићи обријани и већина њих са минђушама у ушима, а они, што претендоваху да буду господа, са краватама, прстењем на рукама и нехајно заденутим цигаретама између два прста. И средовечне даме и младе жене или девојке имаше подоста силикона и у грудима и на уснама, као и разнобојне перике богато украшене увојцима или немарно расутим по раменима. Појавише се младенци: млада, наравно у белој венчаници и са црвеним букетом, кога су, а то ни Живота не зна зашто, прозвали „бидермајер“.

Сви сватови, трубачи и младенци закорачише преко оног места, на коме је до малопре лежао леш са локвом крви. Нико није приметио ауто „хитне помоћи“ и два плећата момка, што у пратњи полицајаца, на носилима однеше земне остатке школског надзорника за округ, а сасирену локву прекрише неком пластичном простирком боје асвалта. Тада распрострше белу стазу, посуше је латицама касних јесењих ружа и свадба ступи преко ње.

Полицијски генерал у пензији, у конфекцијском тегет оделу, марке ВАРТЕКС, високо подигнутом руком заустави свирку трубача и издаде наредбу:

- Са Овчара и Каблара, а потом Марш на Дрину!

Трубачи се поклонише, генерал свој петорици залепи по плавичасту петохиљадарку на чела и колона крете. Живота се прекрсти и онако пресамићен преко прозора на свом петом спрату, процеди кроз зубе:

- Сви се веселе, а дај Боже, да се бар оно двоје воле! Бар ноћас...

Сети се живота кад је генерал пазарио то свечано тегет одело у продавници ВАРТЕКС а у којој је он био пословођа. Он је и частио генерала тим оделом и захвалио му се што га је он као шеф ОЗНЕ поставио за пословођу бивше радње ТИВАР, а сада продавнице ВАРТЕКС. Знао је генерал да је он у тој радњи шегртовао до рата, а после кад су комунисти дошли на власт Живота је, као свесни омладинац, постао Скојевац.

Виде Живота и себе и своју Емилију у тој свадбеној поворци, која баш газише, весело и безбрижно, где се до малопре црнела она локвица крви школског надзорника у пензији, како је волео да га представљају и ословљавају. Мада је и једних и других бивао све мањи број. То „у пензији“ он је стекао пре рата, кад су још неки радикали били на власти. Није њега узнемиравало то шушкање кад је, како је постао школски надзорник, а још мање кад је заслужио титулу „у пензији“. Јер Станојко Хајдуковић није неосећајан човек. Напротив умео је и да се обрадује лепом женском лицу, а понекад је умео и сузу да пусти на варошком гробљу. Истина суза је зависила од степена и положаја који је покојник имао. Већи положај, већа и суза.

Годинама је живео као самац, потуцајући се од газдарице до газдарице, а кров над главом је стекао и окућио се кад је већ стекавши оно „у пензији“ на зеленој пијаци срео своју давнашњу колегиницу, не зна баш, из које варошке школе, срео је и некако зарадован њеним наслућеним стањем, дубоко се

нагнуо и пољубио јој смежурану руку, коју он угледа кад она скиде своју кончану црну рукавицу. А онда подигавши се, са слеђеним смешком, на уснама, саучесничким гласом рече:

- Колегинице, ви у црнини...
- Умро ми је муж. Нема ни пола године.

Станојко Хајдуковић се сагласи са давнашњом колегиницом да протекне та тужна година и после парастоса, опет некако на истом месту, исте зелене пијаце, запреси руку своје колегинице, удове, али и са станом који гледа на Табачку чаршију и који он беше добро упознао, делећи са њом удовичке радости и туге.

А по обављеним формалностима и „регистрације“ у окружном здању, Станојко Хајдуковић се усели и званично у стан, непосредно изнад стана трговца-пословође ВАРТЕКСА. – А кад се ускоро њих двојица сретеше на доста уском степеништу, јер лифта у згради још није било, Живота се први одважи:

- Добро дошли, професоре у нашу зграду и честитам вам!

Станојко Хајдуковић се узврпољи, човек нечисте савести, застаде и кроз своје диоптерске наочаре +6 одмери, овога који му се љубазно обраћа. Зачуђен да још има таквих којима се он није замерио, својим пакостима. Одмери га и збуњен узврати:

- Захваљујем, али с ким имам част?
- Ја сам ваш ђак, кога сте најурили са вашег првог часа-одговори јетко Живота, ваљајући у устима оно „Марш напоље“.

- Било па прошло. Памтимо само лепе ствари-збуњено одговори Станојко Хајдуковић.

- Ја немам шта лепо да памтим-одбруси Живота и заобиђе га, жустрим кораком.

Био је то једини и последњи сусрет професора и његовог гимназијског ђака, кога је гневни отац, лончар Мита, потом исписао из те омрзнуте варошке гимназије и дао га на трговачки занат код ТИВАРА. Животи је било угодније у души што га је подсетио на његов професорски гнев, а Станојко Хајдуковић је постао још више уплашен, у својим подмаклим старачким годинама.

- Један душман мање прође кроз главу Животи, кад виде како пролете самоубилачко тело Станојка Хајдуковића и на асвалту угледа само мрљу црне крви. Смрадне-помисли он.

А који дан касније Животин комшија са спрата га пресрете:

- Бре, комшија, глуп испаде онај твој професор. –Жена му лепо подвикнула: „Излази ми из стана! Бирај кроз врата или кроз прозор“. И он изабрао краћи пут.

- Шта ћеш, комшија, не били уњеној кожи, колико га трпела-рече кроз суздржани смешак Живота...

А полицијски генерал у пензији Станко Андријашевић у искићеном „мерцедесу“, одмах из оног у коме беху младенци: његова унука Лидија и младожења Добрашин Булатовић, замицаше од Табачке чаршије преко оног трга, поодавно Краљевог, а сад само Ослобођења. (Само је неким варошким зајебантима и спадалама на ум падало непостављено питање: „А ког ослобођења?“)

Заокруживши своје кретање, кружним током на поменутом Тргу, свадбена поворка се уз звуке сирена и трубача, са зачеља, који су извиривали из полија, поново врати низ Табачку чаршију, да можда неки радознали комшија не би био ускраћен у дивљењу величанственој свадби, на којој се удаје унука полицијског генерала у пензији Станка Андријашевића. Истина неки се згледаше, па и пљунуше у страну, уз једва чујан коментар: „Какав неукус, кић и простаклук!“

Наравно беху то речи Виолетине, Лидијине школске другарице и најбоље пријатељице, кад их неочекивано раздвоји Добрашин Булатовић, до тада Виолетин момак, а потом и ево сад њен Лидијин животни сапутник. Она те речи прошапта Андреји са којим је тек допутовала из Виене, само да би видела докле простота може да иде!

И опет се сватови окренуше на завијуцима бивших варошких сокака, онако како их је замишљао Милош Обреновић, а земљомери уцртавали у варошке мапе, а сада већ асвалтираних улица, истина честих удубљења од заосталих поклопаца, канализације или било чега другог, што је под земљом дотицало и отицало за потребу варошана.

На хотелу „Авала“ широм отворена врата, боље рећи уклоњена она кружна, па се сада кроз зјапећи улаз тискају какинђурени, надодољени, намирисани сватови. Испод цветног венца промичу избријани и до голе главе ошишани младићи, са великим сатовима, претежно на левој руци и са златним, не зна се можда и бижутеријским, ланцима око врата, средовечни људи у конфекцијским оделима претежно тегет боје

са разнобојним дречећим краватама и увек белим кошуљама. Промичу даме и дамице утегнуте спреда и позади наравно преуским хаљинама или мини сукњицама, најчешће плавуше, са ноктима где се шљасти „надоградња“ и дугокосим, густим и бујним фризурама. И не зна се шта је заносније по боји и мирисима да ли они рузмарини, гладиоле, мајске руже, у оном славолуку од венаца на хотелу „Авала“ или ова стиснута гомила младих и старих, лепих и ружних, мушких и женских. Све се то меша и слива док улази музика, не трубачи, већ она са хармоником и виолинама на чијим грудима лепршају новчанице.

- Ко ли ће све ово да повали ноћас-облизује се познати Јовче, звани „легенда љубави“.

- Лидија, чедо дедино, била си лепшта и од краљице Драге на венчању-рече, окренут к њој њен деда Станко Андријашевић, док је музика хватала залет, а виолиниста Милутин, Царевчев ђак и љубимче, ширио лепезу и нити Свиленог конца.

- Али деда, ти не памтиш како је изгледала на венчању краљица Драга-одврати му кроз шаљив осмех Лидија.

- Не памтим и не дај боже да памтим. Био је мој деда, побратим Драгин па и самом краљу Александру, по жељи краљице Драге-одговори јој деда.

Бојећи се да не зађе у предугачку и гласну причу која би ометала свадбено весеље, Станко Андријашевић, полицијски генерал „у пензији“ се ућута, задуби и загледа у себе.

Његов деда се с јесени враћао кући. У оно доба године када престаје рад у каменоломима, па и у

Хомољским. Онако тихо, нечујно и неочекивано се враћао, као што је и одлазио. Сачекивала би га баба на кућном прагу, чим би чула резу на авлијској капији, како се размиче. Само је деда то радио, онако жустро и нестрпљиво. Нису се љубили, ни грлили само би баба изустила:

- Стиже ли?

- Стигох!-био је још краћи деда.

- Убрзо би долазила зима, деда и ја смо седели крај распаљеног зиданог шпорета и ложили га тулускама и цепаницама, које су биле припремљене за зимске мењаве и вејавице. Волео је да прича и распреда приче са мном, док је са осталим укућанима претежно ћутао. Баба ми је после објаснила, да је глув и да не чује добро. Он је само додао: „И ти би оглувела да си се наслушала како динамит пуца!“

- Ја га више нисам смео да приупитам ништа. Једном сам се одважио, биће да сам већ био у подмаклим дечачким годинама када сам га упитао шта је то динамит, ипак не може да оћути сећање на деду генерал.

- Експлозив, барут набијен и кад се запали он експлодира као гром. Ради се сњимпо каменоломима. Изврте се рупе у камену и набију динамитом, у њега се утисне штапин, запали и камен пуца. Страдају и бубне опне-рекао ми је гласније, него што сам очекивао.

И стрепећи да се деда не расплине у својим сећањима, која препричаваше свом унуку Станку, да не отплови у онај страховити пуцањ, тресак који се догоди у каменолому у Ладној води, Станко га враћа на оно што му је предходило.

- Све је било спремно, и креснуо сам минерску шибицу и потпалио штапин. Инжењер Машин и ја смо скочили и потрчали ка излазу. Било је тихо и ја видех како се инжењер Машин окреће и да штапин не гори. Само је једва видно димио. Он се врати, подиже штапин и само који секунд касније одјекну експлозија... Ја сам већ био побегао-настављао је Станков деда.

Сада Станко Андријашевић, опет чује деду како наставља, али он окреће главу ка Лидији, жељан да јој опише, како се његов деда нашао на свадби Драге Машин и Александра Обреновића. Зна да је деда потрчао натраг у каменолом и да је бауљајући по мраку и непрозирној прашини, ипак напипао тело инжењера Машина. Пригрлио га је и понео ка излазу. Инжењер Машин је био усмрћен експлозијом. Његово беживотно тело, он је унео на први вагонет у близини и изгурао га из каменолома...

- Ни сиње кукавице нису тако закукале, како је вриснула Драга Машин и пала по телу свога мужа инжењера Машина-опет чује Станко глас свога деде и види лице младе жене изобличено болом, обливено сузама и крицима који облећу око њене главе и узлећу високо ка врховима Хомољских планина.

Станко Андријашевић погођен болом за усмрћеним Машином, сад угледа ренесансну лепотицу која грли његовог деду и он чује како му се она обраћа: „Побратим си ми за цео живот! Дражи од рођеног брата!“

Е ту сад Станко Андријашевић гледа своју унуку Лидију, и пореди њен лик са оном која је постала посестрима његовог деде. И сам осећа неодређену

тугу и чежњу за том женом, Драгом Машин, волећи је на начин далек и дубок, као што је само протекло време, па љубоморно стрепи поредећи своју Лидију са њом.

- Лепша си! - каже нежно и загледан у даљину Станко Андријашевић.

Неочекивано, у недељу зазвони телефон у Животином стану. Он подиже слушалицу. Најпре тишина, а онда неодређени потмули звуци.

- Оче ти си? Ја сам Данило... разабра, а осети као га нешто вуче у мрачну дубину из које повратка нема. Живота протрља ознојено чело, голом надланицом и скљока се у столицу.

Двадесет година је период у коме може људско створење да се, као пупољак, развије у заносну девојку или допадљиво момче. Али двадесет година је и превише да се паучина памћења не премрежи око било чега што је било, па нестало из живота. Толико година је протекло како Живота није чуо ни видео свога сина Данила, који је под мистериозним околностима нестало и отада му се губи сваки траг и глас. Говоркало се да је Данило као војник Југословенске народне армије пребегао преко границе. Емигрирао, како се после понављало.

Живота је туговао за својим сином, потајно се распитивао код његових другова, па и понеког старешине из војске, али је увек наилазио на ћутање и претећи мук. Не једном му се учинило да је Данило убијен и да му то нико не сме да ода.

Туговала је и мајка Емилија. Ишла код врача и видовњака који су је заваравали да могу да пронађу њеног сина.

Тих година, тачније тог пролећа кад се Данило последњи пут јавио, једне ноћи су из њиховог стана одвели и снаху Верославу и за њу више никад нису чули ништа.

Само њих двоје, два сува пања, знала су количину суза проливених за сином, а и за снајом, знали су дужину бесаних ноћи у којима је капала туга у густим и непрозирним капима и вејала се очајничка повесма око њихових глава и преко хладних постеља.

- Жив си сине?-замуца Живота.

- Ту сам, не питај за место. После поноћи долазим...

И веза се прекиде.

Живота, а и Емилија кад јој он рече, беху као згромљени.

У „Авали“ испред младенаца Лидије и Добрашина поставише сто за матичара који је из варошке управе стигао пешице, идући преко Корзоа.

- На посао „попе“-пресрете га Јовче она „легенда љубави“-Идеш да благословиш ноћашњу радњу...

Рече он, и употреби ону именицу изведену од глагола и радње која се ради међу младима и последње предбрачне и прве брачне ноћи.

Матичар беше већ отворио и наглас је ишчитавао законске одредбе, потом, кад разменише бурме и пољубише се, натера младенце да упишу и својим потписима овере брачну сагласност.

Виолиниста Милутин је знао шта сада, кад је музика у питању, да следује, те разви бокоре мирисних песама и гости се расположише, као

да су пребринули важан и тежак део данашњег посла. Ни млада ни младожења се не пишманише и искрено обрадовани, запловише у свој, већ од сутра неизвестан и горак брачни живот...

Неопажено, кроз разиграну младеж, па застајкујући испред танго-парова, као један од могућих сватова кога нико не виде и не препознаде, ушао је нехајно човек средњих година, али младалачког и избораног лкица. Застаде да се поведе ново коло, свеједно „влашко“ или „моравац“, па кад ритам кола поче да расте и музика да буја, иза спуштених непровидних завеса приђе челу стола.

Станко Андријашевић још узаврео од радости, вина и игре, мада с времена време и одсутан, седео је сам за столом. Сви беху поустајали и ухватили се у коло. Одједном на голом и знојном врату осети оштар убуд тупог предмета. Зари му се, гужвајући наборану кожу подебљег врата.

- Устани и пођи испред мене, ако не желиш да те убијем овде! – зачу полугласни, али разговетан глас, рескији од оног убода испод потиљка.

Полицијски васпитан, да се таквим наредбама не противречи, устаде и пође. Онај иза њега је као сенка клизио хотелским подом за њим. Прођоше кроз кухињу, па излазним вратима од „ардије“ изађоше у Градско сокаче. Музика је и даље свирала, играчи играли, а полупијани сватови се веселили.

- Стани-опет зачу глас онога кога није видео.

Левом руком, цимну Станка Андријашевића, за десно раме и окрете га лицем ка себи, а онда га гурну ка зиду.

- Нисам ни због Тита, ни због Стаљина бежао из своје земље... Због тебе, злотворе! Силовао си ми и убио жену и дете у њој, семе издајничко, како си псовао...

Обојица су ћутала. А истог трена оштар фијук ваздуха, као прелет птице у ниском лету...

Живота погледа на велики сат на кухињском креденцу и осмехнут рече:

- Још један душман мање!

Сулуди Јовче се однекуд створи пред срољаним лешом Станка Андријашевића. Загледа и пљуну на њега:

- Рука му се посветила! - рече.

18. фебруар 2015.

ТРИ РОБЕНДАНА И ЈЕДНА СМРТ

Невреме је почело свечери.

Црни облаци беху прекрили цело небо,које је уплашени поглед могао да обухвати. Пловили су узбуркани ветром,скоро олујом,ковитлали су се као узнемирени талаци црне воде. Ударали се,уздизали увис,а потом сурвали као са високих и оштрих литица. Тонули у суноврат, а онда се опет узвитлавали и слика борбе олује и ветрова који су насумично мењали правац се понављала.

А тишина, велика и заглушујућа, слична времену које само у себе тоне, заливала је сваки будан слух и, као оловом, се сливала са оног олујног неба, капала је са несрећних и болних облака и сливала се преко оних који су из себе у ништа бежали. Бежали, не окрећући главе, које као да су са рамена и саме увис полетале, мамљене, гоњене призором привиђењем у којој се смрт ветрова опире прокључалим облацима. А очи, очи које нису могле да сагледају оно несагледиво море или поље,у којима су могли да букте пожари или се догађају ратни покољи, те очи су са несклопљеним капцима излетале и као ошамућене птице летеле.

Бљесак сад заслепи све оне лутајуће очи, бљесак разјарених муња поче да се увија оним црним небом, парајући црне висине, тај бљесак испуни жуто-љубичастом светлошћу сав могући видик. Бљесак разјарених муња као ковржљање сулудих гуја

истераних из својих лежаја омамљених међусобним љубавним уједима. Није се могло разазнати јесу ли муње или узнемирене гује охолије и смртоносније у својим смртним играма. Неговале су смрт на језицима који су палаћали. Био је љубавни грч бљеска и отрова, помешаних са, и даље са, оном пакленом тишином.

Затутњало је из даљине слично сечиву бајонета који се тек у таму назире, сјури се преко угашеног неба, ули се у слух претеће, злокобно. Истог часа или који тренут касније, као да, у омамљујућој песми, својим реским пуцњем прати светлосни бљесак, сјурише се сабље грома. Исукане, изнад глава на узвитлане, секле су мрак и са муњама се громови почеше да заривају преко високе горе у највише јасење, кленове и храстове. Само су липе као нединуте девице биле поштеђене, само миловане невременом као силном љубављу очајника.

Сва природа: тајнове горе, устрептале реке, озеленела па жуто зрела поља, са по којом узнемиреном препелицом, све би то обавијала нека музика, рапсодије фрула и фагота, потмулих бубњева, злокобних дромбуља, надасве господствених виолончела. Само су обое кликтале као ластвице у ниском лету преко умаласаног биља.

Не то није протиречило силини бљеска муње, удара громава и олујним ветровима. Све је то било као одсјај, као кад би се испод птичијих крила угледало нежно, али најезено паперје. И чинило је да музика и просута нежност се слију у јединствену, хармоничну складну мелодију живота. Мелодија која је пркосила грубостима и оштринама оних бајонета

исуканих у праскозорја, замахнутим сабљама иза којих су остајали као расуто, невезано снопље, не лешеви, него анђеоски лепа тела љубавника у чијим су загрљајима јецале девице.

Над Макондом се навлачила густа и топла магла, која је скупљала стогодишњу самоћу љубављу устрепталих и смртима ојађених тамнопутих негујући љубав и у доба колере, а испод сводова Сикстине лежећи на леђима које су већ биле у отвореним и несасушеним ранама, полуслепи сликар је стварао невиђеном снагом, стварао је свет. У једној Вароши на Морави зането је дете које ће се звезданим трагом винути преко неба, трагајући за стрелцем који је неће устрелити, сама ће потонути у сан из кога се неће пробудити. Пегави дечак, са скореним крастама на коленима, ће отворити шифоњер, венчани дар његове мајке, на чијој унутрашњој страни ће прочитати квржавом руком написано „М. се родио шестог марта, пред зору“. Одједном се застидео и заплакао је.

Најстрашнији љубавни загрљај у коме су се мешале невремена, црни облаци, бљескови муња, јауци громава и невиђена неизрецива нежност и топлина, све је то постајала једна апокалиптична вода која је надирала просторима и људским чулима, сва заливена горко-слатким сузама, уздасима, међусобном предавању мушког и женског, оћедном је са истока повукла дрвену колевку у којој је горео пожар наде. Колевка је и плутала и летела благо засведеним облинама неговала чедо налик на пупољак, тек изникао, још нерасцветан.

Однекуд је наишао, па нагло минуо човек, пре неодређена појава која се грозоморно засмејала, махнула руком као да неког намерно дозива, носећи у рукама окове клетви и злих речи, гајећи у себи тамну и непрозирну ноћ. У ту ноћ почеше да се уливају колоне пролазника, сви лица замотаних патњама и болним сузама. Као да је то била поворка смрти која се далека и невидљива најави или је само наслутише. Мало затим пренуше се лептирови који излетеше из виолина, гитара и са стрела невидљивих стрелаца беху уперене у оног уплашеног и престрашеног.

А он, стојећи пред оним отвореним шифоњером, са образима умрљаним сузама, сети се белих, миришљавих цветова, које је угледао и мирис има осетио, белих миришљавих цветова зимзелене магнолије. Био је то не само његов сан, него и свих оних расутих по бојиштима љубави, по тамним горама страсти, по загрљајима и пожарним узлетима у ноћима које нису хтеле да свану, по житним пољима или по језерима туге која би се понекад неочекивано и безразложно разливала преко њих, слична белим венчаним веловима.

Незнано ни кад ни како пред родном кућом угледа засађену зимзелену магнолију. Преко ње се пови дуга од седам година и на њој бљеснуше бели миришљави цветови. Од њих, док их је мирисао, осети блажено пијанство или можда усни тај сан о стварању света и рођењу, наравно у грчу љубави, али и у непрекидној стрепњи од оне одапете стреле смрти.

Беше рањен животом, озарен младим месецом док је изгревао изнад родне куће, напуштене, оронуте и зарасле у коров и ретко дрвеће.

Оста разбољен, начет чежњом, склон горчини и паду. Склон страху!

*

Одувек сам био сáм!

Томе сам тежио и у летњим и у зимским данима, у време кад сам био безразложно спокојан и срећан, као и када ме хватала вртоглавица несигурности и јаловог очаја. Излазио бих из оклопа своје свакодневне личности и тонуо или узлетео у висине које су ме опијале, заносиле, пре свега својом чамотињом и тупошћу. А опет бивало је и периода када бих осећао сву пуноћу живота и испуњење малих, скоро незнатних детаља мог живота.

Самоћа ме је испуњавала горчином, а понекад и необјашњивом радошћу. Самоћа је увек била прибежиште, тајно место мог живљења и заувек неоткривено скровиште највреднијих слика, које су сећањем текле слично тихим рекама, чији је ток, онако лењ и млитав, гасио сваки смисао њиховог протицања. Управо налик оном што сам више слутио, а мање ми се, као стању духа, предавао. Губио сам осећај сопствене тежине и ја сам лелујаво тонуо или само лебдео. Ван времена, ван простора.

Сáм и самотно свој!

Презирем људе који ме окружују, који ме храбре или теше, говоре лепе лажи или ружне истине. Бивао сам изгубљен у вододеринама, пустолинама и вукојебинама. Бивао изгубљен, запањен и опет тупо и јалово суочен са огледалом, у коме нисам препознавао себе. Израњало је мноштво ликова, разних година, нејасне лепоте, али увек опасани и обасјани братским и топлим лицима. Нису ми

се радовали, као ни ја њима. Ипак сам у свима препознавао одсјаје једног дана. Дана заједничке судбине, проденуте кроз вековно време, буре и олује живота, непогоде трајања и опстајавања. Тај одсјај беше она свилена нит, она пупчана врпца која нас је спајала. Била је пресећана баш тог дана, чији одсјај сада осећам. Не варам се: био је то заједнички дан када је сунце изгревало само за нас!

Али ноћ која је предходила том дану и сунцу које је само за мене и њих изгревало, који смо били прва жива бића, којима се оно росило по танушним праменовима косе, та ноћ тако налик на ону пре девет месеци била је опет испуњена бореалном светлошћу, која је даривала пророке видовитошћу и заносним изазовима јер: живети је једноставно, али је мучно претрајавање болова што наилазе неочекивано и громовно, често смрћу претећи. Преостајало је: и смрт, далеку и неузнату, презиром овенчати.

Висок, издужених руку које су се длановима истицале, као грубе и квргаве. Очигледно да су кротиле неке тврде и камене делове, што се њима отимају, оне опет у питомину претварале. Каменорезац, присут прашином по лицу и оделу, наилазио је са сопственом сенком која је застајкивала, као да се колебала док је он корачао, а у стопу су га пратиле две фигуре: једна мушка, младићска и друга женска са обрисима његове љубави на сопственом лицу. Младић је био Давид, тек длетом и чекићем ослобођен из камене громаде забачене у запуштеном каменолому. А жена, девојачког стаса и лепоте беше Виторија Колона, сва ренесансна и песнички занесена.

Микеланђело Буонароти, мрк у лицу, неукротив у замаху чекића, који је длето приморавао да одломи онај комадић мермера који је сметао, који је ружио лепоту, тугу и бол којима се надао. Предавао им се као да су у њему дуго чилели, а ево он их сада ослобађа. Изводи их на светло сунца, на радост преплашених људи, који им се надају, ишчекују их.

Микеланђело се не коцка, не игра на наглу и неочекивану карту. Он зна шта хоће, чему се нада, које би себи род рођени, ликове хтео да васкрсне, да опет око себе насели. Неке није ни знао да су постојали, још мање како су изгледали, чему су се радовали или патили.

Застане: радовали? Заиста да ли се она госпоја Франческа де Нери обрадовала, када је на својим рукама угледала љигаво, жгољаво, али жилаво тело дечачића, коме се није ни надала, а још мање да га је прижељкивала. Она, сва раскошна, али са сетним очима загледаним у даљину, коју није могла да сагледа, ни да предвиди свој живот, а још мање живот овог дечачића, који јој се отима из руку, као да би хтео да се, уз плач, искобеља из њених крупних и моћних руку.

Полаже га себи у крило, подмеће своју десну руку под његова нејака плећа, а левом руком му придржава испружене ножице. Њен поглед је опет одлетео, одлетео у даљину, у будућност. Хоће ли успети да види судбину, сам живот овог несташног створа, који се копрца у њеном крилу, на њеним рукама.

Види Микеланђело Буонароти ту слику, те две збијене фигуре, не у загрљају, но у брижно

ишкекивање да се дечачић отргне из мајчиног крила и закорачи у свој живот.

А онда, онако суров и груб, са задахом козјег лоја, види рањеног сина коме мајка на крилу вида ране и без суза, га благошћу и љубављу храбри, уверава, да ће ране преживети и здрав васкрснути.

Види то у њеним очима, а стрепи да ли ће син, онако сломљен и тек са распећа скинут, успети да се смрти одупре, да је презре и наслути неки други, вечан живот.

Микеланђело Буонароти тога 6. марта, а да тај дан ни по чему није разликовао од других, наслути, зажеле, осмели се да у камену потражи лик оне госпоје Франческе де Нери, за коју је много година касније сазнао да га је родила, а може бити и држала на крилу, са десном руком под плећкама, а левом му придржавајући танушне листове ногу. И не знајући је, никако не памтећи обресе лица Франческе де Нери, а желећи да је узвиси у свој њеној материнској висини, наметну је лик саме Марије, потоње Богородице. Сав узнет, без околишења, и оног сина њеног у крилу, виде као Исуса Христа са потајном надом да ће се мајка његова свинути око њега рањенога, као што се никад није Франческа де Нери свинула око њега Микеланђела Буонаротија.

Није ни слутио колико ће мука и жуљева њему задати чекић, којим ће длето присиљавати да открије, а да из камена ослободи мајку и сина: Марију и Исуса Христа. Никад никоме није одао тајну да ли је у њима, у та два лика желео да уклеше себе и своју мајку, никад виђену и запамћену. Тек његова ПИЕТА оста као трагање сина за мајком и његова жудња да

му само она, може неканулом сузом да, рањеном, ране извида.

А опет 6. марта коју годину, можда и деценију касније Микеланђело Буонароти се запањи кад угледа своју композицију у којој блажена и лепа, младолика мајка држи на крилу рањеног и распетог сина. Та мајка беше незапамћена госпоја Франческа де Нери, сва раскошна и сензуална у цвету младости, каква напусти, заборави сина Микеланђела, а он већ врео и преврелих болова и рана лежи на њеном крилу...

И као да је видао своје незалечене ране за Виторијом Колоном, оном чаробном женом и песникињом, маркизом од Пескаре, која му у подмаклим годинама беше последња животна утеха, он је сводио своје туге и болове од мајке коју није запамтио до љубавнице, која му си није дала, тада 6. марта зажеле да узлети под сводове Сикстине и да се својим телом и душом утисне у оне паклене митове и хирове живота који га је више заносио, него што је он био кадар да њиме броди...

*

* *

А 6. марта, опет тог магичног дана, у том истом Риму где се Микеланђело Буонароти среће са својом Богородицом Маријом и њеним прворођеним сином Исусом, сада већ распетим и рањеним, изложбу Милене Павловић Барили посећује један кубански музичар, коврцаве косе, застаје пред једним њеним аутопортретом, клече на колена и гласом и тоном унесрећеног човека крикну:

- Једино више од ове слике, желим вас, да имам поред себе, госпођице.

Милена стаје, ошамућена које од његових патетичних речи, можда још више од дирљиве изјаве Пола Валерија: „Ви боље сликате, него што ја пишем“.

Да ли да о томе, одмах пише својој Маци, мајци Даници и оцу Бруну, оном тршавом вагабунду или да застане, да још гледа и слуша овог Креолца који је и лаже и јеца јој о љубави која се у њему ове вечери разгорела.

И онако како се непредвидиво појаве догађају, кад их нико не очекује, још мање да им се нада, Милена и Родриго Гонзалес, тек тада сазнаје његово име и занимање: музичар, потону у луду тродневну авантуру. Не разликују дан од ноћи, нити време од безвремености, испуњавајући све то сулудом и наравно бесмисленом међусобном чежњом, коју су у недостатку тачних значења, називали: љубављу. Ни једно, ни друго не би смело да се закуне да је то све трајало од 6. марта, коју годину, коју деценију касније...

И док још траје то време сулудих, суманутих, омамљених и омамљујућих вечних тренутака, Милена и не сазнаје кад Родриго нестаје из Рима, али не и из њеног живота, њене ојађене душе. Лечи се од његовог нестанка путовањима и изложбама у Паризу, Мадриду, Лондону. И ту среће песника и дипломату Сива Миличића, оног кога Милош Црњански помиње у свом СТРАЖИЛОВУ, а можда још и у понеком другом рукопису. Или из дивљења или из флерта, а може бити и због нагле, непредвиђене и непромишљене љубави према њој, Милени, купује од ње слику. На чеку сликарки и

жени, којој се диви, а опет може бити и удвара, Сибе Миличих пише цифру коју она зажели. Наравно она је скромна и уписује само износ колико кошта бродска карта до Њујорка.

Распета између бриге и љубави за своју мајку Даницу у родном Пожаревцу и неодрживе жеље да се отисне бродом и преко Атланског океана се приближи, ако не и сједини са Рикардом Гонзалесом, Милена седа на брод и сва рањива, предаје се ишчекивању сусрета са њим. Као да грозничаво бежи и од рата који се почиње да надвија над Европу. Скоро анонимна, непрепознатљива стиже у Америку...

И онда настају дани мучне неизвесности, потуцања по јевтиним становима и ресторанима. Било је тешких тренутака у том њеном изнуђеном америчком животу, искушења сваке врсте, а није заборављала ни дане скоро честог гладовања. Однекуд јој долази у сећање, не као утеха, да је својевремено делила исте ципеле са мајком: једна је носила пре подне, а друга поподне те исте изанђале ципеле.

Можда, баш неког 6. марта среће свог земљака, композитора Ђан Карла Менотија. Између њих настаје веза слична љубавној, али са пуно суздржавања и међусобног одрицања. Можда сам Карло или његова околина, наравно уметничка, уочава Миленин таленат за сликање и она се убрзо нађе у кругу модних дешавања: илуструје и ради нацрте за модне детаље, које објављује у модном часопису VOG. Карло пак наручује костиме и сценографију за свој балет СЕБАСТИЈАН.

- Твој амерички сан почиње да се остварује-каже Милени Хелена Рубинштајн, власница низа козметичких скупоцених бутика.

Милена то не разуме, јер она није имала никакав „амерички сан“ о успеху и успону. Њу непрекидно пече и душу јој рањава сусрет, изнуђен, скоро случајан са Родригом Гонзалесом у некој крчми на периферији Њујорка. Дошао је са неком мусавом Индијанком, злурадом и неповерљивом. Он је само рекао Милени и није се нимало лецнуо или колебао.

- Можемо да живимо утроје, она је мој господар живота, а ти си ми жељена радост.

Милена, ћути неколико минута. Не колеба се, нагло устаје и излази у црначку четврт Њујорка, а писмо које је још у Риму написала Родригу Гонзалесу, баца са високог моста у Хадсон. Дуго стоји и чека да папир додирне воду и да га таласи реке прогутају...

У сумрак се враћа и са Робертом Астор Гослином, будућим мужем одлази у шетњу. На изнајмљеном коњу јашу њих двоје. Прљав и клизав асфалт је био изазов, за лоше поткованог коња, и Милена пада и у паду са коња који је поклизнуо и пао на предње ноге, се повређује.

Боловање траје шест месеци, а Роберт Астор Гослин јој се непрекидно јада и жали што она није седела испред, а не иза њега...

- Зар баш све несреће морају да ми се догађају 6. марта?-дуго и без одговора остаје Милена, лежећи у гипсу...

Музика, бројни гости, послужење кавијаром и шампањцем потраје дуго у ноћ. Сва озарена, Милена игра и све се у њој пенуша као онај шампањац који је

налива блаженством и осећањем, да бежи од нечега, од неког проклетства. Зна, поуздано зна, да је нико не воли: ни Роберт Астор Гослин, ни Ђан Карло Меноти, а најмање оне даме из њеног модног света.

Те вечери 5. марта Милена је била безразложно занета, скоро опијена својим безумним осећањем туге и самоће...

Није ни могла да наслути да ће испијањем таблета за спавање, потонути у сан и да се 6. марта неће пробудити...

*
* *

А тог 5. марта, док је Габријел Гарсија Маркес летео авионом ПАН-АМЕРИКЕН на релацији Лима-Београд, са председањем у Њујорку и Франкфурту, хитајући у мрак и неизвесност, у ту њему незнану чаролију Црног села у забитој Србији, у Венецуели, у својој председничкој палати у Каракасу, умирао је његов дугогодишњи пријатељ Председник Венецуеле Уго Чавес. Били су дугогодишњи пријатељи, а зближила их је мржња према империјалистичкој политици моћне Америке. Знали су обојица да је то сила која млави људе и њихове поетске заносе. Обојица су својевремено дуго говорили и жалили судбину Ернеста Че Геваре. Био је једини који је животом и борбом примењивао перманентну револуцију, о којој је сањао Лав Давидовић Троцки, пре него што су је онај безочни мексиканац и будак у његовим рукама, прекинули, пресекали, разбили ту његову илузију, као и лобању под којој је она тињала.

Тек, неколико сати касније, али и много година касније, Габријел Гарсија Маркес ће се чудити: који се то конци судбина сплећу око тог и уочи тог 6. марта, имендана Светог Тимотеја, заштитника људи, па и саме људске цивилизације, ето уобличене на оном очекиваном скупу под чаробном магнолијом, која је после седам година процветала и намамила их да под њом, у њеном хладу и опојним мирисима занетим, сачекају тај узвишени празник који их је спојио и занавек им судбине одредио.

*
* *

После непреспаване ноћи, још непробуђених и тешких очних капака, Габријел Гарсија Маркес устаје из своје плетене висеће лежаљке. Спушта ноге и босим табанима осећа пријатну свежину пода, јуче премазаног светлом иловачом. Плетене, провидне завесе на једином прозору, невелике собе, пропуштају рану јутарњу светлост и одбијају навалу разјарених инсеката. Застор на широм отвореним вратима такође одбија комарце и друге инсекте. Још поспан и равнодушан према могућим изненађењима, он угледа крај змијског репа који убрзо нестаде преко кућног прага.

- Сачувала нас је од громава, а и себе спасла од оне олујине и провале облака, што су ноћас беснеле око наше куће-каже он девојци са спуштеном косом, за коју се тек тада сети да је ноћ преспавала испред прага његове куће.

Није знао, да ли треба да се извињава девојци коју је довео до куће, а не сећа се да ли је позвао да уђе или је она захвално одбила. Сад је стајала пред

њим у широкој ланеној кошуљи. Досезала јој је до пета и прстију. Он се није сећао њеног имена, а лик му је остао урезан у сећању, као питома и податно створење. Можда је било љубави-помисли он, али брзо одагна ту помисао, која њему и његовим годинама није приличила.

Широко размакнутих прстију, од којих је онај кажипрст десне руке био пркосно подигнут увис, очију помало упалих у дупље испод брдовитог чела, које је прелазило у облук белину истуреног предњег дела лобање, проређене, проседе косе спуштене иза ушију, до ниског врата, Габријел Гарсија Маркес је данас 6. марта на свој осамдесет седми рођендан поздрављао новинаре и обожаваоце пред својом кућом, умишљеном наравно, овде у Маконду. Уз врат му беше високо подигнута крагна кошуље, са набором ревера од брижљиво и меког ткања вуненог сукна. Он није био човек од крви и преосталог меса, био је привиђење, које је пред пријатеље изашло или су га они умислили.

Чуло се само пљескање босих дечјих ногу по житком благу сокака који се ту, пред његовом кућом заустављало и прелазило у ливаду и густу бамбусову шуму. Није ни видео, ни чуо зуј крила разнежених анђела, али је осетио да му прилази створење вилинске природе и неземаљске лепоте. Одједном се сети оне море, која га је сву ноћ притискала. Рече јој, више изјеца. Није се жалио, скоро да је ликовао што ју је препознао.

- Кућу си ми зачарала! У њој само тебе видим.
- Откуд знаш да сам то ја?

- Одали су те твоји неверни анђели, госпођице Милена.

- Нису они мене могли да одају. Више су се поиграли, господине Маркес.

- У игри су се заборавили и летовима и веловима који су долелујали и исписали су ваш лик.

- Ти ме ниси никад видео. Можда си погрешно када си ме по лику познао.

- Нисам! А пред зору је било велико невреме, девојка пред вратима је крикнула од страха. Рекла је: неко се са душом раставио!

- И ти си помислио да сам то ја. А јеси ли видео мој лик?

- Јесам, био је то онај лик који су твоји неверни анђели на својим веловима мени дочарали.

Можда би овај разговор између Габријела Гарсије Маркеса могао да потраје са Миленом Павловић која је тога 6. марта престала да дише и није се пробудила у Њујорку, да се Габријел сав очаран не сети да јој поручи:

- Неговаћу зачараност своје куће, као што ћу неговати твоје ликове на њеним зидовима и светлосним прозорима.

- Учини и ти мени те дозволи да одболујем ону твоју љубав у доба колере. Не буди само себичан и не веруј да је она само теби доступна.

- Уђи у ту љубав, да не би сумњала у себе.

- Ни у тебе!

Још је Габријел Гарсија Маркес оклевао, али се ипак одлучи.

- Моја мајка је у мом детињству неговала биљку која је имала цвет који смо звали Орхидеја.

Ја сам нашао семе, на чијој кесици је писало то име. Засејао сам га и потом расадио. Порасла је крупна биљка, разнобојних, белих цветова, у пазуху стабла. Хтео бих да ти тај цвет поклоним... Бојим се, све биљке и цветови ће почети да личе на тебе.

- Бићеш проклет, ако ми тај цвет не поклониш...

*
*   *
*

Под зимзеленом магнолијом, бујна, росна и зелена трава, још не беше покошена. Магнолија је окићена крупним, белим и миришљавим цветовима, налик на мајске руже, али са још опојнијим мирисом. Заиста, процветала је после седам година, од дана када је засађена, обилно заливана и негована, као што се негује најдраже чедо. Она и јесте била чедо седмогодишњег живота и страшног ишчекивања њеног порода: цветања. И зелена трава и раскошни цветови, са омамљујућим мирисима јесу мамац и замка инсеката, лептирова и птица. Сви су занети међусобним летовима, цвркутом и зујем, да прослављају рођенданске тренутке. Тако ретке и тако краткотрајне у вечитости људског трајања.

На трави лежи Микеланђело Буонароти, занет својим погледом у висину, у само небо, као да лежи на леђима, на скели испод Сикстинског свода, обликујући облаке и сунчеве зраке у само њему знане слике на небеском своду. Габријел Гарсија Маркес лежи у љуљашци, која је привезана својим крајевима за две стране ветра, односно праваца одакле и куда тај нестални ветар дува, разносећи беличасте облачке његовог даха.

Сасвим по страни хода ситним корацима онај уплашени човек, који се усудио да ову двојицу позове и сретне их на њихоовим истоветним рођенданима. Уосталом 6. март пада једном годишње и увек је то празник Светог Тимотеја, заштитника живих, маштовитих и, надасве, преплашених створова.

Неочекивано, упоредо са својим Анђелом у лету, долеће Милена Павловић. Уместо крила маше својим веловима, који чине да она свој лет подешава таласању непрегледног животног морâ, са кога је узлетела, слутећи нејасан позив, њој емитован у кратким размацама, као што је кас или топот коња по влажном асфалту.

Разговор најпре креће усиљено, бојажљиво, скоро стидљиво, да би потом прерастао у жучљив дијалог, а можда би се и свађом, препирком, па и нечим трагичнијим завршио. Наравно уколико се смрт схвата као трагична последица неузалудног живљења.

УПЛАШЕНИ: Нисам се усуђивао да вас позовем, а још мање да сам вас очекивао!

МАРКЕС: Позвао нас је твој сан, који си заборавио, још пре седам година када си ову племениту биљку засађивао. А позиву овог омамљивог мириса, такође, бар ја нисам могао да одолим.

МИКЕЛАНЂЕЛО: Изазов је славити седми рођендан ове лепотице у цвету. Смем ли да кажем да ме лепотом и бојом овај цвет подсећа на Виторију Колону, на њену чедност, поетску визију коју је неговала и на елеганцију целог њеног бића.

УПЛАШЕНИ: Смем, усуђујем се да сведочим да би било богохуљење тим чарима не одазвати се.

МИКЕЛАНЂЕЛО: И више од тога, сама издаја лепоте и племенитости природе, која нас овом биљком дарива.

МАРКЕС: Све ме ово враћа у мој Макондо, из кога се целог живота, не могу да макнем, а да не осетим лаку несвестицу у глави и бол у левом делу мог грудног коша.

МИКЕЛАНЂЕЛО: Овде смо једним поводом, али свако од нас има свој празник, коме се предаје, јер у њега верује.

УПЛАШЕНИ: За мене је свечаност ваш долазак овде под ову биљку.

МАРКЕС: Знам само да је и мој долазак овде, на мене деловао очаравајуће, па и оплемењавајући ме.

Милена Павловић је долетела са својим верним Анђелом.

МИЛЕНА: Теби, уплашени припада част и понос што си ову биљку засадио. Склона сам да верујем да си је и засадио, е да би нас у своје завичајне пределе намамио.

УПЛАШЕНИ: Скоро да су нам сувишне речи да бисмо се разумели. Наши снови, макар и издвојени, нас зближавају, успостављају говор који само они разумеју.

МАРКЕС: А преко њих и ми постајемо учесници заједничког сневања, па и изговарања сродних речи.

МИКЕЛАНЂЕЛО: Речи и снови су истоветни било да се изговарају или сањају испод Сикстинског неба, у оном твом блатњавом Маконду или под овом чаробном биљком. Наравно уколико им је постојање упућено ка једном, једином и истинитом Творцу.

МИЛЕНА: Ја знам, сведочим да сам тим веровањем и наслутила и пронашла, чак и ослободила своје неверне анђеле. Припитомила сам их када сам их на својим платнима угледала. Свеједно насмешене или натмурене, али сад мени верне.

МИКЕЛАНЂЕЛО: Ево нас, на истом путу: све своје ликове, чак и Мајку Богородицу јесам ослобађао из камена у коме је била заточена. Зато је онако младолика, зато и наликује мојој мајци Франческа де Нери, коју нисам живу запамтио, али чијем лику сам непрекидно, целог живота тежио. Јесте она је у цвету младости, а онај који лежи на њеном крилу тридесет трогодишњи Исус Христ сам, може бити и ја у овим поодмаклим годинама. Није светогрђе сањати своју младу мајку, чак и у зрелим, да не кажем поодмаклим годинама, које могу и да лажу.

МАРКЕС: Само мајке имају онај чаробни орган који је најпре тамница, потом расадник у коме се рађа и обликује живот. Замислите овај чаробни бели и невини цвет магнолије и онај благословени део, испод барокне латице у којој ће се наћи, у љубавном загрљају, поленов прах и оно бледуњава стабаоце, на који ће ветром ношен или инсектом нанет, тај прах заувек слепити и зачети, у тој мајци биљци, нову биљку, њен пород.

МИЛЕНА: Знам да су све мајке одане свом породу и да су целог живота брижне и стално уплаканих очију, загледане у даљину, тражећи своје синове и ћерке. Свеједно звале се Урсула, Франческа де Нери или Даница.

Уплашени заусти да изговори: Злата. Међутим заћута загрцнут.

МИКЕЛАНЂЕЛО: Ето разлога и циља нашег неминованог сусрета: ми у тишини смерности...

УПЛАШЕНИ: И страха, молим вас не занемерите: страх је наше порекло, лежај и узглавље...

МИКЕЛАНЂЕЛО: Свакако и страха, драги мој сапатниче. Све је то смешано у нашем задивљеном поносу што 6. март славимо, као рођендан и дан цветања наше магнолије. Ово је биљка која нас спаја.

МАРКЕС: Превелики је терет, ово наше изнуђено окупљање: како не остати нем и на друге, осим рођења, изазове живота...

МИЛЕНА: И смрти, драги моји, и смрти која је једина коначна и непоновљива креација живота.

УПЛАШЕНИ: Зар креација, пре бих рекао пораз и понижење живота.

МИЛЕНА: Остајем при својој нади, а вашој заблуди. Смрт је ослобађање сваког сна окова тривијалних ознака, стега и обзира... Једино смрт дозвољава да се све оно наслућено, насликано, написано оствари у свој својој раскоши, тек кад се примире трзаји, копрцања сваког живог створа. Тек кад он зађе у мудру тишину свога непостојања, све његово, из снова, заживи и настави да неуништиво траје.

УПЛАШЕНИ: Али то није трајање творца...

МИЛЕНА: И цвет који је прецветао није творац који траје, траје она зачета семенка у њему која ће тек букнути... И тако у недоглед ће настављати и трајати, све заувек живо да буде, као што ће и ова магнолија бити... Трајно жива са другим анђелима који је надлећу и чувају.

МАРКЕС: Нас и јесте окупило то трајање, ми славио само један рођендан, а верујемо у вечност оних, који ће се тек рађати и тек засађивати ту магнолију живота...

МИКЕЛАНЂЕЛО: Под Сикстинским сводом...

МАРКЕС: Блатњавом Маконду...

УПЛАШЕНИ: Чак и у самом Црном селу, на ободу неба и ветрова.

МИЛЕНА: Иако мислите да ја више не припадам овом вашем еуфоричном слављу, ја поуздано сведочим о нашој слози: не живимо да бисмо умрли-умиремо да бисмо вечно били живи... У семенкама, уплаканим чедима или сновима узнетим у више сфере трајања, у вечност.

УПЛАШЕНИ: Знам да рођенданске честитке припадају овој двојници заведених на путеве сна и искушења, посебно овој магнолији засађеној пре седам година.

МИЛЕНА: И вашим рукама којима сте јој положили жиле и залили првом сузом.

МИКЕЛАНЂЕЛО И МАРКЕС: Посебно вама, поетесо Милена и вашој храбрости да закорачите у бескомпромисну вечност-овог 6. марта.

*

* *

Невреме љубави и страсти беше минуло. Зашло испод плавог небеског свода. Прогледаше оне склопљене очи, а запеваше и птице које су својим летом подржавале лутајуће погледе.

Зимзелена магнолија нагло процвета и тад је цветала преко целе године, сем у леденим зимским добима.

Сваког шестог марта Микеланђело Буонароти силзаи са својих скела у Сикстини и извиданих рана на леђима леже на зелену траву, Габријел Гарсија Маркес залечен од рана колере, али још увек болан од љубави, силази са планина и упућује се под магнолију у свету. Милена Павловић долеће на својим анђеоксим крилима и слеже на миришљаве светове. Уго Чавес шаље поруке у којима жали што није умро, бар шестог марта, а не дан раније.

Уплашени се лечи мирисима које расипају цветови са магнолије.

Вековима Габријел Гарсија Маркес лута по горама у Лугу, секући оштрим секирама зрело багремље и тешући оштро коље, ломата се и по врбацама поред оближње реке и креше врбово пруже, које у сноповима и нарамцима извлачи на обалу, бежећи од надолазећих вода са планине. Коље и врбово пруже довлачи слажући их одвојено на зелену ливаду поред зимзелене магнолије. Преко ноћи скупља сељаци и Цигане који му помажу да побије багремово коље у меку земљу и потом га оплету врбовим пружем. Однекуд наилазе бледи фрулаши, који довлаче иловачу и глину што их пронађоше у ниским обалама оближње рече, босим ногама месе ту земљу и блатом облепљују зидове тек оплетене врбовим пружем. Који век касније изникну плотара без врата и прозора у коју се улазило одозго.

Сам Габријел се запањи кад виде како ту плотару насељавају непозвани и непознати намерници. Почеше сами да се распоређују: у горњем делу, ближе небу, распростреше се Спокојни Сневачи утонули у сопствени мир и спокој.

При дну су по свежој земљи, тек омазаној танким слојем глине и иловаче, лежаше голи Недосањани Сневачи, колутајући очима и ловећи своје снове који су их надлетали, још преплашени и несигурни у свој лет од истока ка западу. Само би се понеки од њих, кад усни свој сан у који дубоко потоне, узлетео и прогурао се међу оне Спокојне Сневаче.

Микеланђело Буонароти се жестоко расрди, кад угледа ону плотару на зеленој ливади, недалеко од процветале магнолије, наравно без свода и крова. Није се дуго колебао, онако склон и навикао раду лежећи на високим скелама, подиже се, узвиси се и намамљене муње поче да лови голим рукама као змије и да њиховим бљесковима осликава свој Страшни Суд. Сневачи ни они у горњем делу, ни они лежећи голи по свежој земљи се не узнемирише, упркос громовима који загрмеше, после сева муња.

Вредни фрулаши који беху Словени тек банули у ове пределе се ускомешаше, и после кратких и жучних договора, сложено почеше да дрвеним вилама довлаче сламу са оближњих пожњевених поља, са стрњика и почеше да ту сламу набацују преко светлосних греда ослоњених на чврсте, али ипак лако рушљиве зидове од багремовог коља оплетеног витким врбовим прућем и облепљеним иловачом и глином из ниских обала оближње реке.

Ускоро над Сневачима израсте кров од сламе, које су потом будуће генерације Словена обнављале додавањем нових навиљака свеже сламе и цела кућа се учини као печурка, са облим кровом од сламе. Сневачи и даље беху утонули у своје спокојне или недосањане снове.

Уго Чавес у гробу забаченим у некој далеком јужно-америчкој џунгли се подиже на лактове и поче горко да плаче. Очајавао је што се није родио или бар умро који дана касније.

Милена долетела на својим анђеоским крилима, поче да скупља лековите траве и онако миришљаве да их меша са свежим латицама магнолије у цвету. На ватри наложеној на зеленој ливади, лако стрепећи од могућих стрелаца који су могли да бану из мрака оближњих гора, поче да кува чај, додајући му као зачин цвркут славујеве песме и месечеве одсјаје. Чајом поче да поји Спокојне и Недосањане спаваче, лечећи их од једине болести којој нису могли да одоле. Болест беше у виду црне птице која их је надлетала и они су је познавали као своје несрећне љубави.

Уплашени је седео голих и прекрштених ногу, као што су то Турци волели да уобичавају, није ни слутио како је то Габријел Гарсија Маркес вековима градио плотару, у коју он не може да уђе. По небеском своду остала је она слика коју је осликао Микеланђело Буонароти и на којој је био његов Страшни суд. Пожељно је гледао према оној месечевој ватри коју је Милена запалила, надајући се да ће му пружити глинену шољу у којој беше скувани и миришљави чај.

Нагло, уплашени се узнемири при помисли на локалне власти које би могле да му запрете због лажног преношења опасних гласина.

Неочекивано и незнано како Габријел Гарсија Маркес се нађе међу оним Спокојним Сневачима који су лебдели.

А уплашени ипак угледа Микеланђела Буонаротија како по небеском своду води за руку госпођицу Милену, уверен да је оживео своју давно умрлу Виторију Колону.

Беху излечени од несрећне љубави!

Микенађело Буонароти се ненадано нагне ка Габријел Гарсији Маркесу и шапну:

- Зимзелена магнолија је пресађена из Маконда, личним посредовањем пуковника Аурелијана Буендије!

*Микеланђело Буонароти, вајар, сликар и песник - рођен 6. марта 1475.

Габријел Гарсија Маркес - писац и маштар рођен 6. марта 1928.

Уплашени рођен 6. марта 1939.

Уго Чавес председник Венецуеле умро 5. марта 2013.

Милена Павловић Барили - сликарка и песникиња 6. марта се није пробудила из сна.

НАСЛЕДНИК

Насупрот бурном и често раскалашном чаршијском животу, коме се одавао у време зимских поклада, изазивајући чиновнике и трговце, мамећи варошке оговараче да још више и бујније оплету његове пијанке и лудорије, Антоније Миленовић је умро у тишини неког зимског дворца у Бијарицу, далеко од усијане варошке вреве и нагађања, више о смрти него о животу његовом. А живео је својски, и на само себи допуштен начин, не допуштајући да му градски аброви ремете мир и спокојство.

Више је био извикан за свој бурни и раскалашни живот, него што је то у истини и било. А можда су и његове животне околности учиниле да на такав глас изађе. Удовац је остао у тридесет седмој години свог живота, после десет година брака који је проживео са својом Јелисаветом. Остао је и син од осам година, узорно дете варошке основне школе Свети Сава. Брижан отац је своме јединцу даривао онолико пажње колико се то само пожелети може, а својим животом га није упућивао на оне грађанске врлине које су биле понос сваког варошког трговца.

Међутим, Варош није могла да ћути, ни да буде равнодушна према његовом богатству које је као житарски трговац стекао. Наравно да је било и зависти према његовим магазима на варошкој житној пијаци. Чак се и сумњало на који начин је он све то стекао: има ли нечег криминалног у

подизању најлепше куће у вароши коју је и назвао вила Јелисавета. Чачкало се о његовим везама са појединим министрима, а чак је и краљевска кућа помињана, кад год би се повела реч о богатству Антонија Миленовића и његовом имању поред Млаве од стотине хектара.

И док су све те приче колале Варошем, више шапатом и полугласно, него гласно изговореним, остајало је неразјашњено како никад никакав бал, светковина или слава у његовом дому, није привукла виђеније госте. А његов, у Вароши једини, аутомобил није повезао било ког другог сем што су Антоније и Јелисавета били на предњим седиштима, а синчић Глигорије се башкарио на задњем седишту.

Глигорије, Глиша како му отац и мајка протепаше, када је о првом рођендану проходао, одрастао је у наизменичним загрљајима оца и мајке. Као да су се надметали ко ће више топлине према малом Глиши исказати, а он онако дечје промишљен је само зановетао и тражио сад ово, сад оно. Не нису слаткиши били у питању, већ се у Глиши јави прохтев за све необичнијим играчкама, а међу њима не беху ни лутке, ни аутомобилчићи, већ дечји перорези којима је засецао сваки дрвени предмет до кога би дошао. То, у први мах, забрину мајку Јелисавету, али је муж Антоније умири да је здраво да дете, а касније и дечак његових година, показује склоност ка сечивима, по чему се у њему открива његова непоколебљива природа да ће се у свему што започне остваривати.

Да ли стрепња од претеће сурове нарави њеног сина или нека друга женска лукава нит, тек она

поче Антонију да говори, да захтева да имају још деце. Потајно се надала некој црнокосој девојчици плавих очију, какве је и сама имала. Њена намера, а и труд мужевљев, учинише и Јелисавета затрудне. Сву бригу око сопствене трудноће она повери и препусти своме зету, мужу рођене сестре. И Теодор Арсеновић, пашеног Антонијев се предаде нези и бризи за одржавање трудноће своје свастике Јелисавете. А сестра јој, Јулијана беше посвећена малом Глиши, е да би сестру и зета растеретила бриге о сину.

Доктор Теодор Арсеновић беше на гласу као гинеколог који се поносио низом успешних порођаја и здравих беба, које мајке уз његову издашну помоћ донеше на свет. Бечки студент који се још за време студија беше загледао у Јулијану, млађу сестру Јелисаветину и лепу свастикку житарског трговца Антонија Миленовића, се без оклевања, по дипломирању и специјализације у Прагу, обре у Вароши и затражи руку младе Јулијане од зета јој Антонија. Те две сестре беху одрасле без оца и мајке, препуштене неким блиским рођацима који се, сиромашни, настанише у кућу њихових богатијих родитеља и однеговаше ове две варошке лепотице. То још више учврсти пријатељство Антонијево и Теодорово, будући да му је овај други, њему Теодору и представио своју младу свастикку приликом једног ранијег боравка у Бечу и то баш у Улици Марије Хилвер штресе, док су сестре биле загледане у раскошне бечке хаљине.

Уз сашаптавање две сестре и њихово међусобно гуркање, Теодор се примаче Јулијани и уз лаки наклон

пољуби њену леву руку, у белој креп-рукавици. Јелисавета се само осмехну, а Антоније их позва на сладолед и кафу у оближњу посластичарницу. Бечлије навикле на овакве сцене, равнодушно их обиђоше.

Теодора Арсеновића и његове сватове Антоније угости у својој вили изван Вароши, у једном живописном врту са ретким и однегованим биљкама и стаблима. Уместо трубача и српских сељачких игара, за свадбу беху доведени музичари из Пеште и њихови кадрили, менуети, валцери испунише, оживеше музиком и овај дан и овај предео. Двогодишњи Глиша беше, мало потеже, наконче које тетка, а сада млада Јулијана, мало запе кад га пољуби и подиже увис, а по повратку са венчања у Вароши у саборној цркви. Теодор помаже Јулијани да сиђе са белог јастука који беше положен под њене ципелице од крокодилске коже и прими је у свој загрљај, пољубивши је. Расуте крупне коцке белог шећера и „свилене“ бомбоне побацане руком младе Јулијане, по младој зеленој трави, разиграни сватови угазише.

И Антоније и Јелисавета загледани у бели невестински вео и фрак, на високом и отменом Теодору, присетише се своје свадбе и само се једва видно задовољни осмехнуше. Делили су срећу са младенцима, а Глиша је већ био положен у своју колевку, подојен и сит, ради поподневног сна.

Сестре и пашенози, два најугледнија пара у Вароши, мамили су осмехе на корзоу, али и злураде упадице и оговарања кад би се белим бјуиком Антонијевим провезли прашњавим варошким сокацима.

- Лако је њима да се шепуре-говорили су једни, а други су додавали: не знам само откуд им паде толико богатство!

- Све је за време, црни петак може и њима да осване-уз шприцер и ћевапчиће сеирили су злурадо сељаци из Бурјана, сада тек пристигли у чаршију.

- Ма каква бечка мода, моје плисиране сукње и блузе са белим жабоом по мојој мустри, само ја умем да скројим и сашијем-говорила је модискиња Лела, у чијем излогу је непрекидно стајао венчић од жутог смиља који је добила од свога момка, кад је била испрошена.

Разговори и оговарања су се пресипали Табачком чаршијом, као кад сељаку, на претовареним колима, пукне џак пун жита и оно се распе калдрмом а птице: врапци и вране га разнесу по оближњем парку. Ни кошава није заостајала јер је са смотуљцима крпа, сувог лишћа и престоничним распареним новинама, витлала и односила у бестрагију.

Те јесени, једне кишне ноћи непознати лопови обише касу у ординацији Теодора Арсеновића. Говоркало се да су однели сав новац и накит Јулијанин, који не беше мале вредности. Муж је тешио супругу и узалудно се уздао у полицију и жандаре, да ће украдено пронаћи, лопове казнити. Јелисавета је тешила сестру, а пашеног понуди зајам пашеногу да изађе из бûле у коју је запао. Сва устрептала Јелисавета повери сестри да је затруднела и да се надају најбољем. Јелисавета оћута, али зато за вечером иза закључаних врата и, тешким завесама заклоњеним прозорима, сва зловољна повери сестрину тајну, али и додаде:

- Лако је њој да рађа наследнике на богатству које није стекла!

Теодор се оштро обрецну на своју жену и у повишеном тону јој добаци:

- Нико ти није крив што си ти нероткиња!

Тај прекор и увреда, дубоко заболеше Јулијану, и она се у себи зарече, да то свом мужу неће опростити. Истина је то што је рекао, али тон како је то изговорио њу тешко повреди. Оста рањена за цео живот!

Сва расрђена и гневна заћута од мужа и приви се уз Глишу, док је мајка, њена сестра, најчешће у постељи одржавала трудноћу. А кад он пође у школу, тетка Јулијана га је пратила и дочекивала на вратима школе у коју је пошао.

А баш на Цвети, у рану зору, Јелисавета доби трудове и одмах позваше Теодора и он се, сав са зетовљевој приљезношћу, и као њихов кућни пријатељ, посвети њој. Чим је погледао заврте главом и са разлогом се забрину. Порођај је потрајао до поднева. Теодор је могао само да констатује да је мртворођена девојчица. Јелисавета успе да јој види црну косицу, очи су јој биле склопљене. И она паде у очај и бољку. Сутрадан је умрла на Антонијевим рукама, не дошавши к себи, из порођајне грознице...

Још исте вечери тетка Јулијана заноћи у Глишиној соби, привукавши софу крај његовог лежаја. Држећи је за руку, молио је тетку да га не оставља самог. У сну се трзао, стискајући руку тетке Јулијане, на којој она осети по неку сузу. Дечју и топлу.

Арсеновићи, Јулијана и Теодор наставише да живе одвојено, још од оне ноћи кад сахранише Јелисавету. Арсеновићка, како је прозваше дрски и завидљиви оговарачи, се трајно веза за Глигорија, сестрића, а о зету Антонију се бринула истом снагом као да је хтела да му замени његову Јелисавету. А кад седе, на предње седиште белог бјуика, одмах поред Антонија, држећи леву руку на Глигоријевој коси, мало куштравој и немирној, чаршија се тек даде у нагађања када ће се зет и свастика венчати. Глигорије, ученик петог разреда варошке гимназије, и не осети да га не милује мајчина, већ теткина рука.

Антоније Миленовић се тек сада предаде, свим својим бићем, пословима житарског трговца. Биле године кишне или сушне, родне или неродне, његове магазе су увек биле препуне стишког и моравског жита, а он је подешавао време продаје кад би цене с пролећа почеле да скачу, јер се још није могао наслутити наредни род. Стално је проширивао магацински простор, а ниже Саборне цркве је меркао један плац на коме би подигао кућу за свога Глигорија и његову будућу фамилију.

Теодор Арсеновић се, мало помало одвикну од Вароши и поче да занемарује своју клијентелу, подједнако варошку или сеоску. Све чешће је послом путовао за Београд, а ни европске престонице му не беху далеке. Прочуо се као специјалиста за бројне женске болести, те био радо виђен гост у амбулантама бечким или пештанским. Увек је по повратку доносио лепе и вредне поклоне Глигорију, а виђао се све ређе и са својом венчаном женом Јулијаном, и сусрети им беху видно суздржани.

Антоније Миленовић, предан свом трговачком послу није занемаривао ни људска, овоземаљска задовољства. Док је свастика Јулијана бдела над његовим сином Глишом, он поче све чешће да мења служавке. Није их бирао по вредноћи, већ по лепоти. И ниједна се не би скрасила у кући дуже од неколико месеци, а долазила је нова. Биле су то сељанчице из прѐка, у својим шеширастим сукњицама. Све млађе, све окретније, све лепште. За неку годину он их је променио на туце.

А кад му и то досади поче да бира младе и једре циганчице из Циганске мале, или би нашао по неку Влајну из Хомоља, када је тамо трговачким послом залазио.

Међутим, све преврши меру, кад се гласом о његовим теревенкама огласише кафански свирачи, они који су свирали код Орача или пред вече у Жировном венцу. Пронесе се вест да је тада Антоније виђен са певачицом Рози у једином варошком бару, где су пребивале и девојке. Свеједно српкиње, мађарице или циганке. Није он само уживао у њиховој игри и песмама лепе Рози, него су запамћене и његове окретне игре са њом, онако чедно обнаженом, а он беше у белом фланелском доњем вешу, истина у ципелама и чарапама које су биле притегнуте црвеним подвезицама.

Свастика Јулијана се саблазни кад чу те гласине о свом зету, а неки рекоше и поменуше и невенчану својту и везу, која се између њих беше успоставила. Колико је веровала, толико и није хтела да се тим злим вестима пода, остаде брижна према Глиши и бдењу над његовим школовањем. Истина и са те

стране је засуше бриге, јер дете, обилно даровано, од оца, трговачким новцима, а љубављу од тетке, постаде осионо и онако безбрижно поче да се подаје лаким младалачким изазовима. Најпре цигарете, па ноћне скитње и јутарњи доласци у припитом стању, а кад га тетка Јулијана затече једног јутра са неком непознатом девојком у кревету, наста избезумљеност и брига да служавке не дознају, а и да отац не чује да му син гимназијалац кроз прозор уводи девојке. Поред кревета у коме беху уснули, беху разбацани: мушко и женско рубље, а виделе су се повеће флеке од црвеног вина и испражњене флаше су биле растурене по соби.

Тога јутра, у само свитање дана, на споредан улаз из авлије, газда Антоније изведе певачицу Рози, која се љушкала у ходу, онако сва раскошна у телу, а у грудима посебно, отвори јој врата белог бјуика и нежно их за њом, кад уђе и расплови се на предњем седишту, залупи. Као да није хтео да је узнемири, али комшије са протнутим погледима кроз ладолеж и бршљан, не изустише ни реч, али у себи промрљаше.

- Бежи, крије се да га не види свастика Јулијана!

Али Јулијана је прилазила прозору собе, у којој је лежао Глиша са уснулом разголићеном девојком, и такође нежно га затварала. Да не чује сестрић, али и зет да је не примети.

Бели бјуик са Антонијем Миленовићем за воланом, истина нешто покуњеним и лепом Рози на седишту поред њега, сву лепршаву које од ветра који се поигравао њеним карнерима и косом, које од ноћашњег расположења, тај бели бјуик још не

беше прешао Љубичевски мост и још се није нашао на левој, смедеревској обали Велике Мораве, а кроз Варош пролете вест.

- Одведе га, да га лечи, она га и заразила!

О овој вести се зуцкало данима и недељама, сеирили су ситни трговци у касини, и уз обавезно пиво и ђевапчиће, или су уозбиљени грађани, професори и чиновници у Жировном венцу полугласно разматрали Антонијев незванични здравствени билтен. Истина у усменој форми. По једнима он беше у болест добро загазио, а по другима како је, само пре неки дан осетио симптоме немоћи и разочарења лепе Рози.

И по једнима и по другима неспорно је било да га мађарица Рози повела у пештанске бање, а потом и у оне румунске испод Карпата. И једне и друге су обиловале водама и гасовима, који ће делотворно деловати на газда Антонијеве бољке.

-Ма нек му је богом просто, барем је истеро кера, па сад шта му буде-уз вајферт пиво и цревца на жару жагорили су момци из газда Антонијевих магаза док су чекали утовар жита за Косово.

А буђење гимназијалца Глигорија из мрзовољног загрљаја са непознатом девојком, која се после пијанке нашла у његовом кревету, било је пропраћено бесом и псовкама његовим, на свој и њен рачун. Девојачке хаљине, брусхалтери, чарапе и бледо-ружичасте гаћице, Глигорије разгрташе и бацаше што даље од себе, тражећи своје кошуље и доњи веш. Још више се разбесни кад их виде умрљане и у флекама од сасушеног танког млаза крви који је однекуд у овој бурној ноћи избио.

- Па шта, ако је и била невина-продену му се кроз мамурну свест и он тек сад опсова пуним устима, јер се већ беше расанио, мада је даље равнодушно гледао у уснулу непознату девојку и узалуд се мучећи, није могао да досети где ју је срео, одакле је довео.

У коси му још беху расуте разнобојне конфете, синоћ на слављу, развијорене по кафанској сали. Поста равнодушан и безбрижан, разгали себе мишљу да се није ништа ни зло ни лоше десило. Изненади се само кад угледа под прозором фијакер са упрегнутим коњима, кочијашем који је дремао на предњем седишту. Тек тад се досети да их је тај фијакер довезао и да је он заповедио фијакеристи да га чека...

Тетка Јулијана је широм отварала кухињска врата према расцветалој башти и пуштала у кућу мирисе разнобојног шебоја, каранфила и мајских ружа. Осећала се лаком и чилом, мада начета неком унутрашњом бригом и тугом. Мислила је на зета Антонија и његово недолично флертовање по варошким кафанама, а посебно се једила кад је обелоданио своју везу са певачицом Рози.

- Зар мора толико да се резили са светским профукњачама?

Није имала одговор нити оправдање за зета Антонија. Међутим, брига која ју је више изједала беше сестрић Глигорије, који беше учестао са ноћним скитњама, пијанкама и довођењем пијаног друштва, кад год би отац Антоније био ван куће. А јутрос кад је бануо, бели бјуик је тек напустио коцком поплочану улицу и зашао у шире варошке улице. Сусрет оца

и сина је изостао и тетка Јулијана се у себи Богу захваљивала што су се ненамерно мимоишли.

Стежући свој пењоар, преко бујних грудију, и притежући га црвеним каишем од истог фланела, тетка Јулијана извири на отворена дворишна врата кад зачу јаче куцање по оном отвореном крилу тих двокрилних врата.

- Је л' то кућа Антонија Миленовића?-строгим гласом се обрати Јулијани, униформисани жандар. Наравно густих и негованих бркова, звецкајући сабљом.

- Јесте-промуца збуњена и пренута Јулијана, будући да није чула капију кроз коју је жандарм ушао, отворивши металну резу.-Газда није код куће.

- Тражимо његовог сина Глигорија, гимназијалца-беше јасан и изричит жандарм.

Слутећи да га жандарм не тражи због нечег доброг, она се узнемири, задрхта, али не дозволи да јој суза кане преко свеже напудрованих образа. Мало поћута, па својим утањеним гласом упита:

- Он је добро дете, није учинио никад никакво зло!

- Само што је разбио гимназијски прозор и поцепао, па спалио дневнике-био је отворен жандарм, не мислећи да ли је прекорачио своја овлашћења оптужујући Глигорија гимназијалца и сина виђеног житног трговца Антонија Миленовића.

Тетка Јулијана се тек пренерази кад отвори врата спаваће собе и кад угледа приказ: девојка се још није будила и онако обнажена још више запањи тетку, док је Глигорије беснео и разбацавао ствари по соби, која беше у нареду...

Још се врата спаваће собе не затворише, још је трајала претећа оптужба полицијска, истина неовлашћено саопштена, а Табачком чаршијом се шегрти и калфе, трговачки помоћници и трговци већ домунђаваше и разглабаше причу о провали газда Антонијевог сина у зборницу варошке гимназије, покупљеним и поцепаним дневницима, а и о пожару који ђак варошке гимназије начини од раскупусаних страна дневника, који скриваше све петице и двојке ђака, што сад у пепео несташе. Глас је колао и све се више и више додавало, ширило, разбуктавало као онај пожар дневника. А пикантерије ради врли грађани дознаше да је Глигорије, иначе одличан ђак, кроз разбијени прозор варошке гимназије ускочио са неком девојком, којој је, опет по тим гласинама, претило избацавање из варошке гимназије, због недоличног владања. Том приликом је Глигорије својим перорезом, оним швајцарске израде са црвеним крстом на њему, озледио једну женску особу која се, док је чистила, учионице успротивила и хтела да спречи Глигорија у његовој криминалној намери.

Прича је добијала све стравичније обресе, чак дотле да је она повређена особа, Глигорија и девојку са њим, спречила да не запале гимназијску зграду, а што су били намерили. Одједном и онај одличан успех Глигорија би расветљен, звекетом и шуштањем пара које газда Антоније за свог јединца положи на руке, истина у мраку, директору варошке гимназије, а потом се прича прошири, допуни да је непозната девојка ћерка бивше швалерке газда Антонија, још из млађих дана...

И ко зна какве би размере добила провала Глигоријева у зборницу варошке гимназије и паљевина дневника, у којима је била записана одлука гимназијских власти о удаљењу из школе, због недоличног понашања оне девојке, да чаршију не запљусну нови талас: Глигорије је невин! Сви дневници у оригиналу су сачувани у металној каси, а оно што је несрећни Ђак те школе спалио беху копије и празни листови, што је Глигорију намерно подметнуто и он намамљен да ово учини, баш од оне чистачице, која им је и врата отварала... Разбијен прозор већ беше поново застакљен, тајна спакована и опет се поче да провлачи шапат:

- Пара врти 'де бургија неће!

И кад се све утиша, случајно или намерно заборави, кад утихнуше она сашаптавања у Табачкој чаршији, боље стојећи грађани задовољно климнуше главом што је ова гласина и газда Антонија и сина му Глигорија мимоишла, одахнувши као да је са њиховог врата скинут велики терет. Јер узорни газда Антоније својим угледом и швалерским подухватима је и њих колико штитио, толико им и подизао углед код градских мангупа, кафанских клуподера, а богами и код оних смерних госпођа, која се свака за себе смешила при помену било ког трговачког имена. Све потече оним током, којим је и поток са Чачалице дотицао и понекад плавио Шутулову бару.

*

* *

...Варош је најпре видела Јулијану како смерно, у црнини, прилази оном уздигнутом сталку и

припаљује воштану, подебелу свећу. Прислонила је уста уз восак, пољубила га и свећу забола на испупчени шиљак. Мора да је тада прошапутала:

- Бог да опрости моме зету Антонију!

И ма колико да је њен шапат био тих, скоро једва чујан Табачком чаршијом је прострујала вест: умро Антоније Миленовић, житарски трговац. Та штурa вест није саопштавала ни где, ни када, ни како је газда Антоније, постао почивши. Међутим, није прошло оно време, када душа напусти земаљско тело, а оно се почне неумитно да хлади, претвара у леш, а житељи Вароши су све знали.

Газда Антоније је испустио душу у ходу, држећи испод руке своју љубљену и нераздвојну Розу. На бањској стази која води ка топлим изворима и купатилима, у Бијарицу, или негде ту на обали Бискајског залива издале су га ноге и он се само скљусио, повукавши своју верну сапутницу ка земљи, а она се згранута брецнула:

- Мани се, Анто, будалаштина, шта се савијаш за сваком паром!

И заиста на корак испред посрнуће газда Антоније Миленовић је угледао, светлећи метал неког дуката. Њега тај златник није привукао, њега је нечија рука одозго к себи призвала. Бог је био неумитан и душу му к себи призвао. Розу, сва у белим карнерима опшивеној хаљини, са дамском ташницом у другој руци, трже своју руку из његовог, већ крутог, стиска и он се пружући, боље речено свали по белој пошљунчаној стази, а збланута Розу само врисну и поклопи своја широм разјапљена уста.

После су житељи Вароши плели даље причу, да је газда Антоније Миленовић кренуо да види, као окорели обреновићевац, онај дворац, ону вилу Краљице Наталије и сина јој Александра Обреновића. Истрчао је из хотелске собе, уз вику љупке Розе, која се противила његовој жељи да се замлаћује тим његовим Сашиним, кад је она била обукла костим за пливање у топлом бањском базену. Међутим, он није обраћао пажњу и гневан је кренуо да оствари свој наум, али му се то не даде...

Ниједан варошки летописац не би био кадар, ни у памћењу прецизан, да тачно забележи речи, припитог сина Глигорија које он изговори, или кад је чуо или кад је предосетио, по варошким гласинама, смрт свога оца Антонија Миленовића, негде у белом свету:

- Значи, матори црко!... Девет година сам морао да радим и изговарам речи које је он намислио, од сад то више нећу!

Грунуше трубе, зајецаше виолине, провалише се бубњеви и добоши, голуждрава девојчица скочи на сто, запева, син Глиша стојећи поред стола, приђе јој, загрли је око паса, можда и мало ниже, подиже је и заигра с њом у наручју, више загрљају. Била је, за пола њеног вижљастог тела, изнад његове главе и он зарони главу међу њене једре дојке.

- Колика је Јахорина планина

Сив је соко прелетјет не може...

Уздизала се песма из грла проседог, али младоликог циганина, а цела кафана Код Џамбаса се повијала, слутећи муку певача да савлада Јахорину планину, а помно пратећи куда ће све усне Глишине да се зауставе на црнопутом телу играчице. А неки

су слутили да и он муку мучи како да, као сиви соко, летом савлада ту планину, тај предео који му се мигољи и измиче из руку страсти.

Мину та ноћ, многи повероваше да је Глиша, са соколом, прелетео ту планину, узвишену и изазовну, минуше ноћи и дани, али не мину лумповање варошког гимназијалца, сада матуранта Глигорија сина Антонија Миленовића житарског трговца, чије мртво тело, дакле леш у лименом ковчегу стиже неким теретним возом из Београда у Варош. Пред вече стиже поштар који тетки Глишиној и свастики покојног Антонија, уручи отпремницу, на основу које јој се налаже да у року од двадесет четири сата преузме метални ковчег са посмртним остацима Антонија Миленовића. Ковчег је био у запечаћеном вагону на спољној варошкој станици, али потпис и име пошиљаоца беше замрљано.

- Могла је бар мртвог да га допрати, та профукњача-помисли, а можда и изусти гневна свастика Јулијана. Уз псовку и клетву помену њено име: Рози!

Свастика Јулијана се подухватила да погреб њеног зета житарског трговца Антонија Миленовића буде достојанствен. Упркос њеном труду, мали број трговаца и пословних пријатеља покојника, се појави на сахрани. Оста само упамћено да метални ковчег у коме почиваше газда Антоније буде спуштен у породичну гробницу, на варошком старом гробљу, уз звуке виолине једног остарелог Циганина. Засвирао је Свилен конац, а низ лице свастике Јулијане суза је сузу престижала. Изостали су говори, само му цвећем окитише

гробницу, нарочито онај део на западу где му је глава почивала.

Сахрани нису присуствовали, нити су у Вароши тога дана виђени певачица Рози и син Глигорије. Само они окупљени око гробнице могли су да чују псовке и грдње које су изрицане на њихов рачун, сашаптавањем и смркнутог израза лица.

- Нису морали толики презир, према покојнику, да изразе!

Беху једнодушне констатације окупљених, који запалише свеће и положише их дуж бетонских зидова гробнице.

А већ сутрадан певачица Рози пројури кроз циганску малу оним белим бјуиком и кроз отворену гробљанску капију заустави се пред самом гробницом Антонија Миленовића. Високо подигнута пунђа њене косе, зелена хаљина припијена уз њене раскошне облине, са ципелама на високој штикли, она испод саме слике на порцелану Антонија Миленовића положи букет белих кала. Залудни цигани, који са грובהа скупљаху неувеле каранфиле и свеће недогореле, које после препродаваше у пола цене цвећаркама са улаза у гробље, ти залудни цигани избројаше десет широм отворених латица беле кале. Избројаше и сетише се да је за сваку годину певачица Рози положила по два цвета, а пет година трајаше љубав житарског трговца Антонија Миленовића и лепе певачице Рози.

Син Глигорије Миленовић ни тада није виђен на гробу свога оца! Сви гласови и гласине минуше Табачком чаршијом. Утишаше се интриге и нагађања о смрти, а и о животу Антонија Миленовића. Само је

непознатим каналима стизало наређење и упутства о пословању фирме, и нико не осети да је њен газда Антоније напустио своје кормило. Изгуби се сваки интерес, стишаше се гласине и чаршијом завлада потмули мир, скоро летаргија. Свастика Јулијана се одомаћи у зетовљевој кући, а о мужу Теодору Арсеновићу, се ништа није чуло. Наравно да му жена никад није опростила ону увреду о њеној жаловости, коју јој он давно у прекору нанесе.

У незамисливој варошкој у судској тишини отворише тестамент покојног Антонија Миленовића и суд само прогласи оно, што је Табачка чаршија већ била чула и на сва звона обелоданила: целокупна имовина и сефови у банкама и банкарски улози, све припада сину Глигорију, а свастике Јулијани породична кућа са свим у њој, се додели на плодуживање, а после њене смрти да и она припадне Глигорију. Сасвим при дну тестамента беше личним рукописом исписана опорука: аутомобил марке бјуик припада певачици Рози. беше баш тако написано, јер оставилац ни у тестаменту није желео да ослови другачије своју петогодишњу љубав.

Свастика Јулијана се и овога пута расплака!

Син Глигорије Миленовић је изостао, али је доставио писмено изјашњење, да прихвата наследство као вољу свога оца.

Пролећне кише и блага топлота летња беху благодетне за обилан род жита на стишким, моравским и млавским пољима. Сељаци су даноноћно косили и у стогове слагали тешко класје зрелог и крупног зрна, са спокојством ишчекиваше прве вршалице које се размилеше по селима.

Упрегнуто је било по три пара крава или волова који су са једног гумна на друго превозили још неохлађену металну локомотиву и дрвени дреш из кога је испадала заостала овршена слама. Деца умрљана дудињама, нарочито оним црним, су уз цику и вриску улетала у тешку и густу прашину која се од вршаја ширила том малом.

Магацини покојног газда Антонија се почеше да чисте и да се запрашују гашеним кречом против мишева и других штеточина. Нико не беше сазнао ко је то руководио, ко је наређивао да се то ради, али све је текло у беспрекорном реду и раду. Трговци су се само ишчуђавали ко то и како успева да очува богатство покојног газда Антонија.

Око Петровдана сјатише се сељаци из поморавских, стишких и хомољских села у Варош, на чувени петровдански вашар. Дотераше стоку, испунише целу сточну пијацу, кафеџије оградише плацеве за своје кафане, распоредише столове и столице, почеше још уочи Петровдана да врте ражњеве са прасићима, јагњићима, а пронесе се и глас да ће се сутрадан окренути во на ражњу код чувеног кафеџије из Кобиља. Окупише се свирачи, банде и трубачи, јекнуше песме и испуни се цела Варош песмом, димом са вашаришта, мирисом печења и јеком вашара који је бректао, надимао се, увис подизао неки народни дерт, помешан са радошћу и тугом.

ОкоприпремљенихмагацинагаздаАнтонијевих, варошки житељи су их још тако називали, који беху почишћени и запрашени, отегоше се редови сељачких кола претоварених џаковима жита, који

ће, након мерења, бити сасути на дашчане или бетонске подове. Упрегнута стока је преживала, сељаци дремали на својим седиштима, поспани и већ супијани, од полока̂ зашећерене ракије које су кружиле од кола до кола, нису ни чули, нити су марили за вашарску халабуку, чинили су се довољно брижним да им кантарџије приликом мерења не подвале. А чим би се која подвала открила, настајала је ларма, чуле се псовке, а неко од ударених би јекнуо и скљокао се на свој колски товар.

Негде од циганске мале, из правца шарампова, забеласа се прамичак дима, баш код оних магацина где беху смештени празни џакови и вреће, у које би се наредних дана жито пресипало и они утоваривани у теретне вагоне. Прамен беличастог дима не би ни од кога примећен, али кад се зацрни, загусти, а и низак пламен лизну кроз ћерамиду кровова, зачу се вриска и запомагање. Сељаци се узражњаше, протрљаше очи, скочише са кола и дохватише штрањке, којом је стока привезана за рогове, смерно држала јармове на врату.

Ускоро, необјашњивом брзином ветра се подиже увис, поче да дивља пламен и лизну дрвене прозоре и врата суседних магацина. За мало па и они беху у гротлу распојасаног пожара који је гутао летву, мертеке и греде и кровови се, уз тресак, сручиваше на полупуне магацине жита. А кад ватра стиже до зрелог и сувог зрна жита, ватра поче да пуцкета и жар, варнице да се разлећу, претећи да дохвате запрежна кола. Опрљаше стоку и сељаци их у безглавом трку почеше да вуку, да их склањају од тих летећих варница жита које је горело, распрскавало се и растурало по сокацима, падало у

суседне авлије. А запалише и понеки стог жита или пласт сен варошких сељака.

Ускоро небо се изнад Вароши зажари, зацрвени, као да се и само запали. Сред окупљене гомиле радозналост и злурадог народа, који су посматрали ватрогасце који су танким млазевима воде, више подјаривали пламен, него што су је гасили, зачу се глас:

- Газда Глигорије, изгоре ти наследство!

Висок и стасит, црномањаст господин, са науљеном косом и добро избријан, гологлав, и у црном оделу и лакованим ципелама, господин Глигорије, син газда Антонија Миленовића је смирено посматрао пожар, држећи се пристојне раздаљине да га пламен не опече, нити му вид помути. Не изусти ниједну реч, само махну фијакеристи који је мало подаље држао фијакер и упрегнуте коње, да му се фијакер, из кога је малопре изашао, приближи. А кад се фијакериста и сам обазрив и сумњичав, стрепећи да му се коњи не поплаше од разбеснелог пожара, са фијакером приђе господин Глигорије Миленовић са лакоћом ускочи на задње седиште, испод разапетих црних арњева. Фијакерист махну бичем и вранци повукоше у ноћ фијакер и неосетно пређоше у лаки кас. Господин Глигорије је напустио згариште у коме је нестајало његово богатство.

- Бог бави, али не заборави! Сваком своје врати-отето би често проклето!-Чуо се жамор, полугласно дошаптавање, па и злурадо ликовање варошких житеља.

У кући, где беху широм отворена врата према миришљавом врту, свастика и тетка стаде на кућни

праг, угледа висок ватрени студ, отресе долетелу чађ са свога шлафрока, повучена у себе, Јулијана се прекрсти и рече, више за себе:

- Нека Бог помогне сваком, па и нама!

Није знала да то изгореше магацини њеног покојног зета.

Дим тежак од горчине и црнила обавијао је чкиљаве варошке фењере, распоређене дуж центра. Ускоро су изгледали као погашени! Помрчина са периферије се надви над целом Вароши.

Ускоро се заборави: и пашенози и рођене сестре. Народ једно време оговараше Глигорија наследника, а потом почеше да га руже и псују.

Беше један бескућник, који се закле да је у пешти видео бели аутомобил са лепом женом за воланом. Многи се сецнуше:

- Рози је далеко догурала!

ЈЕДНА КАРИЈЕРА ИЛИ ЂИЛКОШ

Само је рески цилик школског звона, тачније клепетуше коју је школски послужитељ скинуо са газда Јевремовог овна предводника, само је то клепетушино тандркање могло да прекине дечју грају и заустави трк и јурњаву деце по школском дворишту. Узалуд је пре тога учитељица пљеснула рукама и позвала децу да се ману игре и уђу у тескобну учионицу. Међу првима који су се одазвали на звоњаву био је Јован, ученик другог разреда кога су сви звали мали Јоца, јер беше трбушаст и растом заостао за својим вршњацима.

Стаде на улазна врата, на којима је било отворено само једно крило и онако зајапурен и слинав рукавом је брисао лице, чело и нос. Диже руку као да је у разреду и танким гласићем повика:

- Учитељице, учитељице, учитељице...

А кад га она и не чу и не виде, јер је рукама гурала оне из четвртог разреда да их помери, да би они из другог разреда могли да стану напред. Посебно је бринула о оној хромој девојчици, гуркајући је напред, да међу првима уђе. Бојала се да је они крупнији дечаци и несташније девојчице не гурну и не озледе. Звоњава клепетуша у рукама школског послужитеља престаде и учитељица махну руком, што је био знак да се улази. Деца нагрнуше, заборавише успостављени учитељичин ред и скоро

заглавише улазна врата. Она хрома девојчица Јелена је шепала и рукама се одупирала о оне који су је притискали, а кад стаде на школски праг, она се потплете и паде. Нико, ни она, ни учитељица не виде подметнуту ногу малог Јоце, који се сав брижан слете преко девојчице Јелене. Ухвати је за рамена и подиже, док јој је са усана и са пегавог носа текао млазић крви. Учитељица притрча и црвеном школском марамом, која беше око Јелениног врата обмотана, поче да је брише, загрли је и пољуби. Јелена се беше више уплашила, него што је осећала бол, али кад је учитељица поче да теши, он тек бризну у плач.

- Саплео ме... Кроз јецај плача се чуо њен гласић. Показа руком на трбушастог Јоцу.

- Лаже, ћопава је па се сама саплела!

Помагао је мали Јоца учитељици да је посаде на столицу и оним својим мусавим рукавом, на коме још беху трагови слина, скупљао грашке зноја и ретке капи крви са Јелениног лица.

Учитељица погледа мало строжије у Јелену, скоро прекорно јој рече:

- Јоца ти је први помогао, не криви га.

- Нисам, мајке ми, она ми је најбоља другарица.

Довршио је своје правдање Јоца, а деца већ беху ушла у невелику школску учионицу и поново заграјала, заборавивши малопређашњи Јеленин пад. О подметнутој нози малог Јоце нико не рече ништа.

Истог дана, али на четвртном часу учитељица, пошто је предходно дала задатак другом разреду, са четвртим поче разговор о поезији. Када их упита да

ли је ко чуо за Војислава Илића, наста мук. А кад она помену Светог Саву и Растка Немањића, сина Немањиног и његов одлазак у Хиландар, зачу се један несигуран дечји глас:

- Знам ја, то је оно кад Растко долази пред манастирска врата...

Био је то трбушасти Јован, мали Јоца како су га поспрдно звали. Учитељица се забезекну, ништа не рече. Само је слушала како он развија причу да је за Растка чуо од старијег комшије, који је као ђак четвртог разреда ту песму декламовао за Светог Саву, на школској приредби.

- Ја бих волео да ту песму рецитujem...

Муцао је мали Јоца, али га учитељица разочара кад му рече да ће то моћи, тек кад буде у четвртом разреду. Сада га песма није за њега.

Мали Јоца се не сневесели, већ се предаде ишчекивању и нади да ће време брзо проћи и да ће он поносно стати на позорницу и рецитовати. Ту јесен он запамти и по очевој претњи.

- Не забушавај у школи. Чека те моја мотика и дедин чобански штап, будеш ли дангубио са учењем!

Утувио је то Јован, мали Јоца син сеоских надничара и унук пастира.

- Мани се тих социјалистичких залуђивања, а богами и замлаћивања! Те радници, те сељаци су... Шију ми га Ђура. Ништа, бре мала будало, нису они били ни под краљем, а камоли ће под Титом. Него књиге у шаке, па учи, студирај. Јебеш мотику и ашов, ни ја од њих нисам видео вајду. Био сам глуп, а ти, Јоване, дупе на клупу или столицу, а књигу будан држи преда се...

И то је била лекција коју је мали Јоца изучио, све зазирући од очевих речи, а још више од танког врбовог прута који је отац вртео из леђа. Добро је упамтио поуку да је боље бити чиновник, него сељак-надничар или радник-слуга. Скоро није ни осетио како је почео да осећа презир према својим друговима, сељачићима, који су пре подне у школи, поподне проводили за стоком у игри клиса или јурњави са шерпама по сеоским сокацима и за крпењачом на чаглевитом пољанчету.

Почела су и задиркивања, када би га видели како онако бео и пегав не сме да заплива или да потрчи за одбеглим јагњетом. Речју Јован, мали Јоца, како га у спрдњи почеше да ословљавају постаде изрод, сељачко дете коме то отац не да да буде то што јесте, него да се издваја, да се не поквари дружећи се са сеоским мангупчићима.

- Ниси ти попов син!

Викну му његов друг из клупе и опсова му матер и оца који га ружи да више ни у игру са њима не сме да уђе.

А Јован, мали Јоца, трбушаст, бледуњав и пегав се све више навикаваше на оно што му отац наменио. Хтеде и постаде другачији, изузетак од сеоске деце, који је већ видео себе као школованог човека и који се склања од ових прљавих дечачића, који све више залазише у тамне амбаре или се скриваше у густим шипражјима. Јоца их је само из даљине посматрао и видео како се сашаптавају, нагињу један према другом и жестоко тресу рукама између својих раширених ногу, док су им се с леђа виделе смакнуте панталоне и гола дупенца. Њему то беше страно

и недозвољено, а он пун љутње према тој забави својих вршњака.

И онда поче да потказује како се они одвајају од њега, како га терају са смехом од себе, а онда се занесу и заиграју својим несташним рукама. Једанпут их ухвати како наговарају своју комшиницу девојчицу да им покаже да ли има гађице. Кад год би она задигла своју цицану хаљинису и забридео њен мали трбух, са тек ретким тамним маљицама, дечаци би вриснули и још жешће би наставили да своје руке гурају напред и повлаче позади. Никако није могао да види шта они стискају у својим малим и младим шакама. Само би чуо њихов кикот, понеки уздах и узвик. Девојчица би нагло спуштала своју цицану хаљиницу, пљунула би ка њима и промрљала:

- Срам вас било!

Презир и гнев што је сељачког порекла, што му отац, мајка и он живе у кући са креветима од грубо тесаних дасака, испуњених сламњачама са јечменом или овесеном сламом, застртим поњавама и губерима. Под беше земљан, нераван, исполиван сплацинама и брижно чишћен мајчином руком и метлом, само понекад прскан водом из бунара.

Јован, мали Јоца беше запамтио лепе и топле, пролећне вечери, када је седео на дрвеној клупици, коју је отац склепао побивши два стубића, преко којих је наслонио нерендисану брестову даску, седео и присећао се школског стана са дашчаним подом, меком и удобном столицом на којој је седео надзирући малог учитељичиног сина, који му је био поверен да га чува. И док је малишан бездушно шарао, квариио лепе и велике табакe цртаћег блока,

какав он никад није имао. Мали Јоца је радознано загледао нераспремљен кревет из кога је малишан тек био устао. Видео је нешто што није била сламњача, тек касније је дознао да је то душек, прекривен, не поњавом, него белим, меканим чаршавом. О какву би радост осетио, каква би га топлина испунила да је могао да на тај чаршав свучен легне и покрије се оним ка зиду забаченим ћебетом. Такође, меким и топлим!

Отац га је уписао у Варошку гимназију, гоњен сељачким инатом, да му син буде школован за чиновника, а никако за каквог бакрачара или абацију, још мање за шлосера или трактористу. Није желео ни да му син буде нека мастиљара или сеоски деловођа. Из своје погружене и ојађене туге маштао је да му син Јован, мали Јоца, како он није желео да га зове, постане посланик, министар, чак председник нечега, а можда и владе. Све је то било нејасно у очевој глави и нади, али јарко и запењено изражено у његовим надањима. Можда је то био и инат, злим и пакосним комшијама и подмуклим сељацима, али још више нада да се његов син, кад већ он није могао, узвиси и дотакне политичке висине. Једино у шта је веровао кад је социјализам био у питању, беше помисао да његов Јован постане стипендиста Титовог фонда, а да се потом домогне оне школе у Кумровцу, која би давала улазницу за политички успон и врх. И отац који је презирао социјалистичке лагарије о сељацима и радницима, себе ухвати у оној својој лукавој сељачкој памети, да би син могао да му напредује све бежећи и од сељака и од радника.

- Нека они причају шта хоће! Ти само учи, истичи се, трчи по акцијама, скупљај ударничке значке и не устручавај се да будеш и омладински руководилац!

И Јован је све то следио. Скоро је невероватно колика је снага очевих начела и циљева била моћна да се утисне у њега, у његово школовање, па и – напредовање. Већ је себе осећао као нешто изузетно, предодређено да буде изнад осталих, да влада, да му се покоравају и да га слушају.

Учио је колико је морао. Показивао знање, више умећем да га представи, него да чињеницама располаже. Наметао се професорима и растао у сопственим и њиховим очима. Био је довољно лукав да забљесне неким детаљем, да се истакне нечим неочекиваним, да остави утисак начитаног ђака. Био је спреман да увек буде испред других у разреду, да свој физички неугледан раст представи као посебан, својеврстан квалитет. Када су се из граматике задавани задаци о реченицама, он је увек проналазио детаљ да се истакне, да наведе дотле нову чак неочекивану реч, појаву, појам, догађај, личност. Када су писали, учили сложене реченице он је написао да је Југословенски смучар Јанез Полда први скочио у свету скок дуг 120 метара, али му није био признат светски рекорд, јер је додирнуо снег приликом спуштања. Професор физичког који је случајно био на часу из српског језика је запањен ћутао. Професорка је похвалила композицију његове реченице и одлични ученик Јован је постао свезналица, не само одличан ђак, већ и свестран у свом познавању разнородних дисциплина. И тако

је мали Јоца надвладао свој ниски раст и трбушаст изглед. Дотле, пегавих и повећих образа, ушију мало накривљених унапред, као да су од главе одвојена, и те исте повеће, округле главе. Више ружан, склепан, што би рекли сељаци, нагло је постао симпатично, буцмасто створење, мала и симпатична свезналица.

А како је постајао све симпатичнији професорима и другарима, мада га другарице, које због изгледа, које због његове набусите природе све више избегаваше, Јован и средњошколац и студент све више је постајао набусит. Одбијао је своје саговорнике својим супериорним знањем, али и преком нарави. Умео је да се снађе и кад је био знањем над својим другаром, али је умео и да буде лукав и да прикрије своје незнање опет надменим ставом и гестом. Нико није посумњао да он таквом вештином блефира и кад зна и кад не зна. Памти се његов испит из неког предмета на поодмаклим студијама.

- Колега, све може да се научи, само кад се столица загреје!

Ишао је Јован, сада све ређе зван мали Јоца, са испита на испит, из године у годину, а при крају студија се нагло и страсно заинтересова за политичка збивања на факултету и поче да се најпре распитује, потом да упознаје и да се дружи са челним људима партијске организације. Међу њима је највећу пажњу поклањао председнику, високом Црногорцу, коме је почео јавно да се додворава. Цитирао је његове реченице из дискусија и о важним и о споредним питањима из студентског живота. Највећу агилност је показао када се треба

прикључити демонстрацијама које су букнуле на Филозофском факултету. Био је немилосрдан критичар и наставе и политичког система, неки се заклеше да су га видели опасаног црвеном заставом, а кад проседи професор, без написаног уџбеника за свој предмет, избаци паролу:

- Ово је црвени универзитет Карл Маркс.

Поскочи и поче да скандира, међу првима:
ДОЛЕ ЦРВЕНА БУРЖОАЗИЈА!

Сваке вечери Јован студент Факултета политичких наука се пењао на говорницу и ватрено развијао своје и препричане тезе из говора оног високог Црногорца, сада вође студентског бунта.

- Ма пусти сељачког изрода, ја му ништа не верујем!

Говорио је његов колега, родом из угледне грађанске породице Београда. Пљунуо би у његовом правцу и додао гласно, да гласније није могао да викне, у часу када је Јован био добио реч од председника, оног високог Црногорца, коврџаве косе:

- Доле провокатор!

Међутим плавокосог момка ућуткаше брзо, а један од активиста му се унесе у лице и опсова му матер буржоаску.

На суђењу оном високом Црногорцу кога прозваше ПОБУНА, Јован не трепну, само учини један трзај главом, очи му засветлеше у непознатом правцу и преко лица му се протну титрај, налик на грч, на ликовање, ти пред судским већем изрече да је тај Црногорац звани ПОБУНА припремио и организовао студенте да крену у онај журиш преко пруге. Чак је и њега уцењивао да им се придружи.

Они у судској сали се само згледаше, а кад изрече кључну реченицу којом запечати своје сведочење:

- Нема нама бојазни док је Тито на власти!

Салом прође жамор, негодовање, а Црногорац звани ПОБУНА се окрете ка њему и пљуну га. Грашка слузаве пљувачке оста на његовом лицу, али Јован остаде стојећи, не одајући ниједним покретом да се уплашио или да га је нешто понизило. Ни онај тик на лицу се не огласи трзајем...

Жене није волео, чак их је презирао, скоро мрзео. Исти је био и према оној са којом се присилно венчао, кад му је она саопштила да је у седмом месецу трудноће и да може да бира: брак са њом или метак из службеног пиштоља који је стајао на столу. Венчање је обављено у његовој, сада већ начелничкој канцеларији, у присуству двојице сведока кумова које је срео у ходнику. Матичар се мало нећкао, али када је захтев друга начелника поновљен, узео је књигу венчаних и одредбе закона које је знао напамет.

- Опростите друже начелниче, што сте чекали!

Друг начелник Јован хтеде да се осмехне, већ му и усне беху размакнуте, али у том тренутку га грч тика спопаде, превуче се преко његовог, сада већ, смркнутог лица и мишићи се преко лица праћакнуше као ситна риба на малој удици. Погледа у своју будућу супругу Лили, са напетим стомаком и виде како јој се у очима укреса мржња и инат, истовремено.

- Јоване, не изводи глупе шале! Друг чека...

О како би радо стругнуо, нестао из ове канцеларије, која му се у том часу учини као затворска изба, али матичар је већ био почео да чита уводне одредбе закона. Оно „да“ он рече полугласно, а Лили га изговори пркосно, пуним плућима која су се надимала. И младенци и кумови-сведоци, као и вижљаста секретарица друга Јована начелника и још неколицина чиновника из суседних канцеларија беху послужени домаћом ракијом коју је Јовану послао отац, из оног забитог, кажу, врцанског села, овчијим сиром и погачицама из друштвеног ресторана. Здравнице су биле кратке, бојажљиве, кисело лице Јованово и севајући погледи младе Лили, употпунише ово венчање друга начелника, а потом се сви журно и у тишину разиђоше.

- Ваљда ћеш да ме изведеш негде. Једанпут се, први пут венчавам!

Није се противио, позва возача, а секретарици рече да излази на сат-два и да ће се опет вратити у канцеларију, на шта га млада Лили пресече оштрим и претећим погледом. Друг Јован начелник би да сачува своје достојанство све то оћута.

Прву брачну ноћ младенци провели у тишини, леђима окренутих једно према другом, близу ивица широког француског лежаја. Писцу није дато да завири у женске снове, али му се Јованови отворише као непочитане јутарње новине: негде на Фрушкој гори, у летовалишту које је било намењено радницима и службеницима надлешта у које су радили, Јованов заменик Стојан, крупан и стасит из преко Дрине, беше приредио вечеру утроје. Јован са девојком Лили, а Стојан частио је за сина кога му је

жена родила у породилишту Народни фронт. Вруће јагњеће печење, заливано најпре црвеним па белим пенушавим фрушкогорским вином, као и бермет на крају, беше омамљиво за све троје. Уживали су и сладили ред печење, ред вина, сачекали поноћ и добро расположени кренули у своје собе: Јован и Лили у ону са француским лежајем, а и Стојан напомену да има исти лежај... Сан их је убрзо савладао, ноћ је била кратка, да у потпуности исцели мамурлуке, али кад Јован ожедне, отвори фрижидер и окрену се ка лежају: Лили није била ту! Отвори врата и угледа своју девојку, како босонога трчи ходником ка њиховој соби. Није имао снаге да је укорева што боса излази у прохладну фрушкогорску ноћ, а кад га она обрлати и рукама поче да мази, уснама да га љуби, Јован се примири, приђе лежају, леже и осети како га Лили грли...

Остала је тајна, и овом писцу, да ли је то био сан или сећање Јованово. Тек сутрадан Стојана не беше за доручком: нагло су га позвали из канцеларије, рече им келнер, знатижељно загледајући госпођицу Лили и друга начелника Јована.

А по венчању поче гложење супружника: Јован је пребацивао Лили да је небрижна, скоро алкава домаћица, а она Јовану да често службено путује и да је занемарује.

Више пута је Јовану падала на ум та пијана фрушкогорска ноћ и пред очима му излазила слика голишаве Лили, која трчи ка вратима њихове собе. Да често је послушкивао оне њене слатке речи и осећао њено миловање, док је мазно изговарала да није могла да заспи те је изашла да се прошета. Али

како му је брачни живот бивао све горчији, тако се лакше ослобађао те немиле ноћи и још горег јутра. Хтео је да потисне из себе и гурне у заборав. Волео је кад би могао да ни Лили више не виђа, али то му се није дало.

Два месеца после венчања начелника Јована и трудне госпођице Лили, а девет месеци после оне фрушкогорске ноћи, роди се дечачић, коме Јован упркос њеном противљењу надену своје име: Јован. Кад неће мени да тепа, нека јој то име буде у устима кад буде миловала сина.

А каријера, успешна каријера друга Јована је била у успону. Иако је он оговарао, сплеткарио, омаловажавао своје потчињене, а полтронисао својим претпостављеним, Јован се успињао. Његова блистава револуционарна активност није била заборављена. А кад тек дођоше на власт, наравно у тој вишестраначкој земљи, они који су били против предходне власти, њој се супротстављали, организовали опет митинге и протесте, Јован опет бљесну на трибинама и за говорницама, дотле опозиције, а сада владајуће странке. Није му сметао презир дојучерашњих колега, ни сарадника који га све гласније псоваху, ружећи му и карактер и грабежљивост, неситост ка власти.

Прво је новим властима и газдама оцинкарио свога помоћника да му је радио о глави и да га је тај помоћник Стојан хтео да корумпира изводећи га на вечеру и напијајући га. Ускоро он ону своју парољу замени: уместо ДОЛЕ ЦРВЕНА БУРЖОАЗИЈА, сада је подстицао, а и сам се драо: ДОЛЕ ЦРВЕНА БАНДО. А да, да би илустровао своје комунистичке

заблуде, он јавно, на једном од тих протесник скупова упаљачем РОНСОН спали своју црвену књижицу, у којој изгореше и његово име и оне ознаке у виду српа и чекића.

Неукротив, безобзиран, цилитао се по све већим и већим канцеларијама, мењао аутомобиле, возаче, секретарице и наравно пријатеље. Његов јавни живот: трибине, конференције, приједи, коктели га потпуно одвојише од куће. О Лили више није ни мислио, понекад би себе ухватио да и не зна где је она, шта ради. Само би повремено навраћао у вилу на Дедињу и служавки пружао јефтине кинеске играчке да их да Јовану и да га изведе у шетњу.

Постаде познат, чак препознатљив по тим својим тиковима. Временом уђоше у свакодневни његов репертоар изражавања, изјашњавања, одобравања или негодовања. Чак они посташе његов омиљени израз који потчињени почеше да опонашају, да га имитирају. Временом он уђе као пример мудрог човека који мало говори речима, али више изражава покретима свога лица. Ти мимички знаци, гестови добише значења које је он хтео њима да изрази: гнев, радост или равнодушност.

Пробудише се у њему они сељачки наго-ни, схватања, па и она и лукава и улагивачка оговарања. Био је неухватљив у своме понашању: био је најбољи блефер у преферансу, неочекиваног ударца у билијару, а поче да залази и у мистичне картарошке игре. Читао је судбине људи са длана, из распореда звезда, добро или лоше сложених карата у тароту. А кад заврте у рукама позлаћени висак који је потврдно или негаторски својим клаћењем

одговарао на његова питања о здрављу, богатству, каријери, о свему ономе што је радознали познаник желео да сазна он је у дослуху са својим виском могао да му одговори. То још више учврсти његово пријатељство, нарочито са претпостављенима, којима је увек прорицао, помоћу виска, још већи успех у каријери, добитак на неким тајанственим пословима. Посебно су се радовали кад ми он прочита судбину, која их је предодредила као свемоћне заводнике, као љубавнике наднаравне сексуалне потенције. Тада је обично препоручивао и неке афродизијаке за које беше чуо: ђумбир, куркуму у меду и са труњем бибера.

Популарност је стицао и код женског света, а посебно дама у годинама, за које није марио, као ни за њихове тек пунолетне кћери, кад им обећа верност мужава, срећна удавања и женидбе већ поодрасле деце. Уз дискретни смешак би, полушапатом, изговарао и оне чаробне речи:

- Ви сте у најбољим годинама, вама ни младићи не могу одолети!

Уз суздржани стисак руке, која је клатила висак, ујагрени поглед очију испод нешто свенулих капака и проређених трепавица, био би једини гест захвалности који је примао, и сам склонивши поглед у страну. Не беше срамежљив, али вешто, уиграно би себе таквим представљао.

Раније пријатеље је брзо и намерно заборављао, а нове је стицао непогрешиво вођен инстиктом, да ће му они бити потребни у животу. Никад себе није видео у достигнутом врхунцу, увек је постојала његова жеља, нада и ишчекивање: посланик,

министар, амбасадор, а зашто не и председник. Свеједно партије, па чак и владе! Зашто да не? Увек је ишао вештим и провереним стазама удвориштва, повлађивања, чак и лажним подчињавањима онима од којих је каријера зависила, била у изгледу. Знао је и да сплетком и подвалом смени неког ко би му се на путу испречио. Себе је, као полтрона бившег шефа, свеједно био председник или, једноставно, моћни човек политике или бизниса, себе је правдао:

- Па, ја сам осам година говорио оно што је он мислио!

И људи, они будући полтрони су му веровали, нису до краја разумели двосмисленост његове изјаве. Правда ли се он, да је морао то да говори, или се хвали да је свом бившем моћном шефу био кадар, био дорастао, да му је читао мисли и народу их саопштавао.

Пре сваких избора или гласања загледао би се у свој тајни телефонски именик мобилних телефона и њихових власника. Распитивао би се колико би он евентуално добио гласова из те општине или округа и на основу тих њему личних дојава од, дотле, поверљивих и оданих потчињених му, одлучивао да ли ће се кандидовати или се великодушно одрећи кандидатуре у корист оног моћнијег. Иако би добио неуверљиве одговоре да ће или неће бити изабран, он је великодушно свом противнику и јавности саопштавао како се он одриче кандидатуре и да пружа подршку оном моћнијем. Тада је чак театрално изјављивао да ће цела његова партија стати уз тог моћнијег, кандидата и да сама неће имати свог. Умео је то да саопшти свом противнику као свој удео, чак ангажман да он буде и промовисан и изабран на то

место увек, премијерско и да му то и доликује. Било је и оних његових дојучерашњих сарадника који су се гнушали такве његове покварењачке политике, да су га тајно презирали, а јавно повијали кичму и леђа, спремни да се угледају на свог газду и шефа.

Не такну га ни једно писмо, у коме његов бивши сарадник, беше неуспешан и подоста ојађен, поче да изражава свој гнев због његовог пасивног односа да му запосли сина, што је могао да учини својим малим напором, да то име издиктира својој секретарици која би га подсетила за сутрашњу седницу, да тог момка предложи. Узгред момак беше факултетски образован и са стажом у угледним државним органима. Беше најурен из службе кад политички противници, за кратко освојише власт и њега оставише без посла. Разлог је био једноставан: технолошки вишак. Игноришући га, чак омаловажавајући садржај писма и уљудну молбу бившег пријатеља, он једноставно не хтеде да се бави садржином те молбе из писма и из неког неразумљивог ината или пакости, једноставно заћута, заборави и не чу поруку из писма.

На нејасан начин, да ли му секретарица прочита или он сам виде крај тога писма, већ изгужваног и избледелим словима написаног, тек њему се незнано, као закаснили светлосни бљесак, утисну реченица:

- Желећи ти свако добро, посебно ти не желим да са својим сином имаш сличан проблем, молећи своје пријатеље да ти помогну!

То прими и као опомену, и као неку врсту клетве гневног пријатеља, на чије молбе је остао глув. Није ни хтео, ни могао да га разуме, а више је био спреман

да пријатељу пребаци неумереност у захтеву. Не, није он стрепео да ће му бити пребачена пријатељска линија, још мање да би се могло посумњати о неком виду корупције. Не, он у својој безобзирној моћи није хтео да пријатељу помогне. Био је и остао од оне сорте људи који су били склонији да напакосте, него да учине добро дело...

Пробудио се нагло и неочекивано једног тмурног јесењег јутра. Био је још мокар, знојио се и у сну, или му се чинило да му тај зној изазива оне мучне слике...

Стајао је пред вратима свога кабинета. Секретарица није била на радном месту, а компјутери су били неукључени. На писаћем столу је био ред, као да је неко тек сложио пристиглу пошту. Ухватио је кваку својих врата. Била су закључана. Брава је само немоћно шкљоцнула и врата се нису отворила. Већ беше спреман да изгрди своју лепу и младу секретарицу, окрете се и изађе у ходник. Био је празан, а нека необична тишина се разлегла. Помало нервозан, поче да тражи дежурног, покуша да отвори врата на неколико суседних канцеларија у којима су седели саветници, заменици, помоћници. Сва врата беху закључана, само су браве шкргутале и појачавале својим тупим звуковима тишину и мир. Цео спрат обигра, сиђе пешице на нижи спрат, па се опет успентра два спрата више. Лифт није радио и он је трчао час доле час горе, увек неумитно суочен са закључаним вратима и немим бравама. А када је обишао све спратове, климнуо многе браве, он схвати да је његово министарство или влада, свеједно да ли је био министар, посланик, премијер

или председник, он запањен осети пустош око себе, више није чуо ни топот својих корака, а најпре нелагодност, а потом страх овлада њиме. Подиђе га језа од те усамљености, у коју је невољно упао, зашао или био бачен...

Невољно и немоћно скљуси се на степениште обложено дебелим, мрким тепихом. Тек тада увиде да су му руке празне, да у њима нема оних предмета које је до малопре носио: кључеви аута, мобилни телефон и она торбица од које се није одвајао, а у којој су биле њему неопходне ситнице, без којих му је дневни живот био немогућ. Сети се таблета, електронског именика сарадника и личног шофера. А тек би запањен, кад осети да је заборавио и свој кућни број телефона. Ојађен и немоћан, сурово опоменут на своју безначајну сенку личности, хтеде да викне, да затражи помоћ, али глас га издаде и загуши му се у грлу... Све, па и он сам, беше као зачарано!

Једва се искобељао из чаршава и са тешкоћом је устао са свог лежаја од меморијске пене, протрљао очи и опипа се по телу. Беше обливен леденим, мртвачким знојем. Прекорачи праг спаваће собе и нађе се у трпезарији. Беше опет суочен са празнином и пустошем. Ветар залупи врата за њим и он се од тог тупог ударца стресе.

Провири у дечју собу, бојажљиво провлачећи главу кроз уски прорез. На нераспремљеном кревету седео је његов шеснаестогодишњи син. Био је у индијској јоги пози, са прекрштеним ногама пред собом. На крилу бела лакована даска, а на њој епрувете, шприцеви и гомилица белог праха. Син се лако нагну напред, узне стаклену дисаљку коју једним

делом увуче у своју леву ноздрву, а други крај зари у ону гомилицу белог праха. Удахну, подиже главу и угледа оца на вратима, онај уски прорез као да му беше одрубисо главу. Стресе се и разгневи.

- Матори, одјеби... Севај!

Скочи и сав разјарен шеснаестогодишњи син изгура оца из оног уског прореза и ногом залупи врата за њим.

Још увек не разликујући јаву од сна, не разазнајући да ли је изашао на улицу, или само сања да му се то догађа, он се обре међу народом: мушкарци и жене, необичне лепоте и узвишеног, скоро чедног лица одгуривали су га као кужног губавца од себе. Нико чак није ни показивао да га види да се са њим сусреће. Тајна, скоро магијска снага га је склањала са свог правца кретања. И увек су са осмехом олакшања ликовали што их је он, или они њега мимоишли.

Себе није могао да види. Ни израз лица да уочи. Осети само како му ноге бивају краће, а руке му се скратише до лаката. У излогу примети свој смањени изглед, запањи га: поружнело, богињаво лице. Био је патуљак, ружан и једва видљив у оној маси пролазника. Запањи се кад примети да им није дорастао ни до појаса. И он сад већ беше зарастао у дугу чекињаву косу и браду, која је прљава висила као отежало виме непомужене овце.

Викнуо би, побунио се против тог проклетства које се навуче на њега, његов раст и изглед. Отвори уста, подиже руке, хтеде да онима, који хитају мимо њега, стави до знања јад у који је доспео, у који беше бачен као изрод, као невољено копиле, кога мајка

презире. Или је он био онемео или су пролазници били нагло глуви, тек на њега нико не обрати пажњу. Као да није постојао, као да је био па нестао, испарио као бајата течност на врелом огњу...

К њему је ишао његов заменик. Силно се обрадова, кад га онако стаситог угледа. На његово запрепашћење и гнев онога који му је ишао у сусрет, који се нагло смањи поружне и као да беше брат близанац оном патуљку, свом дојучерашњем шефу разлеже се љута псовка, која му дође до ушију. Псовка из заменикових уста беше и као клетве.

И све се то зби у трену, у часу кад он пружи руку свом заменику, у знак поздрава, па и наде да ће га избавити, а овај га презриво одби.

- Бежи, Ђилкошу! Склањај ми се са очију... Живот си ми затровао и опоганио!

Још увек не знајући да ли то чује глас свога заменика или само сања да га чује, он затрча преко улице, јер се к њему беше усмерио, вратоломном брзином, бели ауто. Није могао да поскочи, није могао да скрене у страну, само настави даље...

И тада није разазнавао сан од јаве: беше ли он упао у отворену разјапљену канализациону шахту, или је само сањао да му се тај лет у бездан, мрачан, мемљив и смрљив заиста догађа...

Више се није сећао, ништа није видео, ни чуо, ни осетио!

Однекуд се зачу продоран крик, као молба, као вапај. Неки пролазници се зауставише, неки пропустише вижљасту девојку, која је трчећи, мало, једва видљиво храмала. Она не чу мушки глас који јој довикну:

- Јелена, чекај!...

Није хтела да ишта чека. Дојури до оне разјапљене канализационе шахте, наже се над њу. Повика:

- Јоване, Јоване, Јоване...

Нико се не одазва. Само се чуо шум прљаве воде која је канализацијом протицала. Осећао се и смрад из оне дубоке и мрачне дубине...

А у родном селу Јовановом малог Јоце кад се дочу за његов нестанак, пијани му отац само рече:

- Није он ни био за то што је стекао на превару у животу. Пропалице смо ми по сорти. И лопуже!

НИЈЕ ДОЧЕКАО

Седео је на излизаној клупи у чекаоници, повијених леђа, притиснутих шака о слепоочнице. Повремено би ширио прсте обе руке и прелазео преко избораног чела, а онда би их смирене оставио да мирују. Дисао је дубоко, а очи су му биле уперене, широм отворене, ка углачаном бетонском поду.

Није ни осетио како је склизнуо погледом преко глатке површине, са које су одјекивали, у неправилним размацама, звуци. Загледа се боље, помери шаке са ушију и одједном, рапсодија звукова и покрета се ускладише.

Пратио је ритам ногу до глежњева, не више, и чуо одјек њихових корака. Женске ципеле свих боја: беле, црвене, плаве, љубичасте, сивомаслинасте, црне, промицале су. На високим или ниским потпетицама, са равним ђоновима, ортопедском петом, јапанке, балетанке, оне „са платформама“, а било је и оних „боросана“ плавих на тегет. Минуше и које у патицама, ретке, као што су биле ретке и мушке ноге. Запази да ниједне ноге не беху обувене „тигар“ гуменим патицама. Није било ни гумених чизама, мада виде неке витке ноге, женске наравно, са високим, до изнад колена чизама.

Све те ноге, претежно женске, промицаху пред њим и то га је, скоро, успављивало као оно стадо белих оваца које једнолично прескачу нижи плот. Да не би потонуо у сан, подиже главу, не склањајући

шаке са слепоочница и сад му, онако окренутом ка излазу, у видокруг бануше они делови женских тела за које се каже да су продужени део леђа, а која су савршени лепак и скупљачи ужагрених мушких погледа. Виде: љуљушају се као кад нехајни ветрић пирне преко лако заталасане морске пучине, ужурбани ход их је ломио, изразито показујући одвојене делове тог продуженог дела леђа, зависно од ритма хода урезивале се црте гаћица, а и танге су се оцртавале у јасним цртама наслућене наге женске силуете. Било је и оних које су застајкивале и овлашно повлачиле оне делове веша који би зашли у недозвољени, а заводљиви предео. Није се усуђивао да изређа све називе тог дела женског тела, ни у деминутивима, мада су му она звучала невино и безазлено. И изазовно!

Енергично окрете главу ка улазу.

И пре него што се примири погледом у том правцу, он спази: Примаријус, професор, доктор... Име беше замрљано, упркос крупнијим словима, којима беше исписано. А крупним словима, на месингањој табли је писало: КАРДИОЛОШКА АМБУЛАНТА. Није хтео да чита, једноставно је у прелету погледа регистровао та слова. Скоро из досаде од чекања, неког тихог беса.

Оне облине са задњег дела продужених женских леђа, онако крупне, нежно мале, подесне за два мушка длана, уздигнута, спуштена или пркосно и изазовно трћкаста, сад беху замењене још изазовнијим облинама женских грудију. Беху и високо подигнуте, широко распуштене у комотним брусхалтерима, поигравајуће као несташне птице

на грани, мудре и мирне утегнуте за број мањим прслучићима. Било је и оних које су се љушкале, у ритму корака или осмеха који је задовољно поигравао на женским лицима. Препознаде и оне утегнуте белим или црним мајицама или слободне и претећи да искоче преко трећег раскопчаног дугмета. Деколтеа је регистровао са равнодушним односом према дубини откривеног мореуза. И опет се није усуђивао да те предње облине означи оним лепим, изазовним и нежним именима која је у сну себи изговарао. Чак ни у деминутивима!

Осети само сопствену зачуђеност што их, те женске пролазеће особе, те своје предње, грудне облине, притискају, тобож послом заузете, фасциклама, свежњевима аката, роковницама или једноставно својим прекрштеним рукама на грудима, нимало равнодушне. Погледи им беху упућени у висину очију и као да беху незаинтересоване, бар тако су их лица одавала, шта ће и како ће њихову појаву дочекати и испратити тај седећи на клупи, повијених леђа и са шакама још увек притиснутим преко слепоочница. Није се ни примећивало да је почињао да добује прстима преко избораног и намрштеног чела.

Можда није ни био свестан оног часа када му се преко грудију, као муња преко летњег неба, пови, пружући неки млаз, најпре једва да га је и осетио, а потом поче да се зарива у ткиво, у само средиште грудне кости. Најпре се изненади, скоро запањи, а потом левом руком, која је почела да трне, притисну то место. Не додирнувши гротло бола, који је бивао све оштрији, настављао је да масира та места за која је мислио да је у њима то што га је тиштало.

Безнадежно, али онако слабашан, подиже главу и упери поглед ка вратима која се нису отварала. Можда су закључана, можда нико нема да му их отвори, можда соба, са оним који носи и кити се овом звучном титулом са врата, одјекује празнином. Слично његовом осећању, кад поче да осећа да му се испод грудне кости ствара нека велика шупљина.

Спусти главу, обори поглед ка изгаженом и запрљаном поду. Престаде да се нада.

- Склони се да почистим-изговори особа у плавим „боросана“ ципелама, вукући црево усисивача, чију је буку она својим гласом надјачавала.

Ђутао је. Није подизао главу. Био је миран. Нико, па ни она са бучним „омега“ усисивачем се не сети, па и не примети да је он престао да дише!

12. септембар 2014.

ЖМУРКЕ

Лежали су на сноповима суве детелине луцерке. Задихани, зајапурени сјурили су се на тескобан таван, провлачећи се испод багремових мертека обавијених паучином, која се протезала целом ширином пролаза између два реда сложених снопова. Прашњавим рукама склањали би паучину, размазајући је по лицу и мусавих образа су падали у најнижи ред снопова. Лица заклоњених шакама би се наслањали, налегали на суве стабилке, а носеви су им тонули у размакнуте стабилке.

Миришљави таван суве детелине је био сав набијен испарењима зрелих биљака, а у ноздрвама се осећао суви, оштар и омамљив мирис који је одисао оним налетима ветра заосталим после кошње. Просто као да се осећао талас топлог ваздуха који се мешао са испарењима детелине и младим знојем њихових разиграних тела.

Лежали су чврсто збијени један поред другог, онако како су у трку заузимали место на дрвеним мердевинама прислоњеним на спољни зид. Грабили су дугим корацима прескачући по један попречни држач и претичући једни друге заузимали место на миришљавим сноповима суве детелине луцерке. Оног часа када би, као покошено класје, попадали, обавијала их је ћутња, тајац и – стрепња да неће бити откривени.

Жар игре се разгоревао. Онај који је жмурећи сачекао, бројећи до сто, али по десет жудео је да их открије и пронађе. Било је довољно да било ког угледа и да га узвиком означи, а потом „запљује“ на дирек који је подупирао кош, празан, чак и без мишева.

Међутим њему, Светозару није било свеједно кога означити као виђеног. Хтео је да се покаже сналажљивији од ње и да баш њу он открије на том тајном месту, где се притајила, а можда и прижељкивала да је баш он, онако саму види и означи. Вукосава се беше намерно издвојила од овеће групе дечака и девојчица, већ девојчурака и њихових вршњака који су стасом, а и по нечему, њима незнаном, заостајали за њима.

Сумрак се већ спуштао и својим налетима као да је обавијао куће и кућерке равничарског села. Димњаци издужени повесмима дима ка мутном небу, су остајали последњи стражари пред мраком који је наилазио из лугова и врбака поред Млаве. Сељаци већ беху заузели своја ниска седишта, трonoшке столице са којих су лакше ложили ватру у шпоретима.

Скоро да нико није од њих ни слутио куд су одлутали њихови синови и ћерке, још мање су могли да предпоставе да леже на шталском тавану, само десетак метара удаљених од њих. Још мање су умели да завире у њихове разигране маште којима су биле испуњене њихове игре, па и ова вечерашња, коју су и они играли у детињству и раној младости. Скривали су се, а жудели да пронађу или да буду откривени на том свом тајном легалу.

Вукосава је још осећала мирис реке на својој кожи. То високо подне је њу и Светозара измамило на речне брзакe и спрудове. Трчали су и прскали плитку воду, залазили под сенке врба и послушкивали крeкет жаба, негде далеко. Пред њима је светлוצала бистра вода у чијим брзацама су се ломили сунчеви зраци. Неосетно, мимо њихових босих и мокрих ногу би затреперила мала белоушка или се праћакнула рибица, скривеног белог трбуха.

Утркивали су се, а Светозару се учини изазовним да Вукосави подметне ногу док су се прeстизали, али истог часа оосети да би му било жао да она падне.

- Данас је најдужи дан у години, први дан лета, радујем се – викне сва задихана, а лакокрила Вукосава.

- Оваквог дана ти си рођена! – узврати Светозар. Пре колико година? беше намерно радознао.

- Слаб си из познавања нашег времена. Ми нисмо ни рођени, нити имамо године. Ми једноставно летимо и – живимо. Као лептирови – кликтала је раздрагана Вукосава.

И не слутећи да са Вукосавом трчи кроз речне брзакe, Светозар се завлачи у кош, таван изнад коша и амбара, залази у подрум, завири у зјапећи отвор бачве, ослушне млако мекетање коза и блејање оваца, кроз шталска врата угледа уснуле краве како преживају, а коњи будно на ногама „стражаре“.

Вукосава не беше ни на ком од тих места. Скоро да га ухвати туга. Нешто га пресече испод пупка. Више није тражио, ишао је бесциљно.

Падала је ноћ. Летња и кратка, без месечине. Сува детелина луцерка је опојним мирисима испуњавала

тавански простор, прашњав и паучинаст. Од оне групе играча „жмурки“ међу сноповима је остало само њих двоје. Ћутали, стиснути у очекивању да их онај „жмурећи“ никад неће наћи.

Одједном, целом дужином тела које је лежало потрбушке, са леве стране он осети лаки, краткотрајни трзај неког разиграног мишића. Сличан риби која се праћакнула из воде жељна ваздуха. А онда се умири, па опет задрхта, затрепери то младо женско тело поред њега.

Не хтеде, не смеде ни да дише, ни да се помери, он је послушкивао и сам подрхтавао са њеним титрајима дамара. Осећао је нежност додира по свом утрнулом телу. И истог трена осети како га тај трзај таласа, опија и обавија њеним мирисима.

Њих двоје: Ненад и Гордана осташе онемели, приљубљени, устрептали.

Пас који залаја као да измами девојчицу што се извлачила из „копе“ прошлогодишње кукурузовине. Оборене главе пође према Светозару.

- Намерно ниси хтео да ме нађеш – рече Вукосава горко плачући.

21. фебруар 2015.

ДВЕ КАПИ ВОДЕ

- Дај руку! Рекао је.

Положила је десну руку на сто. Гледао ју је у очи и положио своју леву руку преко њене. Мека и нежна, благо најежена кожа, сва у узаврелим невидљивим капиларима, треперила је само њој чујним откуцајима далеког и снажног таласа. Наилазио је неочекиван, нејасан, али је у неком поткожном ватром букнуо. И све се то од додира његове руке, меког длана, изливало, текло и преливало, плавећи груди, наливајући благу румен у образе.

Под дланом му је текла блистава река, сва у светлосним преливима који су се њему чинили и видним и осећао их је. Ни поветарац дунуо у Заовачкој гори, зачет у птичјем поју и несташној игри са миришљавим дивљим љубичицама није био нежнији и податнији од њених уморених длачица које су се упитале у његове линије живота и љубави изувјане на том мушком длану. Била му је и исти мах близу и далека: скоро да га је миловао њен дах, а опет ширина стола за којим су седели се чинила непромостивом, да другом руком додирне.

У тишини, која их је обгрљавала и чинила као умотаним у њене паучинасте нити, жубориле су речи, налик кладенцу из кога је истицала вода и текла потоком. Вода као да беше сачињена од крупних капи јутарње росе, која се проспе по тек озеленелој ливади. И те речи су се ломиле, као

што се ломио онај нејаки млаз воде, застајкујући код сваког камена, не одолевајући да га помилује и обавије.

Зеленоока птица је излетала из стихова које је он изговарао, она која је противречила свом лету и скривала се у тамним и тајним пределима његове душе. Сва озвездана, исписивала је позлаћене нити, плела мрежу и ткала бело платно од небеских плавети и врхова ветром усталасаних крошњи дрвећа. А кад се њене раширене руке нађоше положене испод његовог потиљка и клонуле главе, њему се учини да су јој се очи замутиле, као да су скрајнуле поглед дубоко у њу саму...

Заћутао је. У грлу га је пекло неизговорено, а стрепео је да није ни наговестио оне вихоре и вирове у којима је она и вољена и жељена пребивала. Прибирао је гласове од којих ће срочити речи, речи низао у замршене кануре реченица и испрекиданим гласом је, скоро, муцао. Једино што је осећао био је стид и немоћ да јој каже макар и шапатом, онај бескрај сна да јој осветли, у коме се роје његове чежње за њом. Није се усуђивао да јој изговори име, а у том часу га и није ни знао ни умео да срочи у толико жељену музику гласова од којих се слуги то њено чаробно, а неизговорено име.

Ћутала је и она. Хаљина би јој само лако заиграла на оном делу грудију где се догађао њен живот, њени дамари текли, а она се лако покренула и повукла своју испружену руку, са које је он већ био склонии свој длан. Да ли уплашен, да ли постиђен, није знала.

Сад су јој очи засветлеле, као кад се проспе бисер и у својим одсјајима зароби по који зрак сунца. Широко их отвори, продорно се загледа у њега и свом снагом дубоког уздаха се огласи.

- Плаче ми се!

Беше згранут, пренут, ухваћен у замку своје неизречене сумње. Помисли да и нису узалуд проливане његове речи занетости и сопствене ојађености. Она је осетила додир његових успламтелих осећања, његову жудњу за њом. Беше га стид да и сам призна да му се плаче.

- Исплачи се!

И одмах застаде. Да је није повредио, да није пре времена себе охрабрио, да се није узнео превише. Не, он њу није освајао, он је пред њу просуо звезде његове туге за њом. Да није превише јадан и неугледан! О како, чиме, којим болом својим да је узнемири, да је к себи привуче? А онда се неочекивано, као кад бес или радост избије из дотле уплашеног човека и он се озари.

- Поносим се што сам у тебе заљубљен, поносан на љубав коју у себи и гајим и од себе већ месецима тајим. Зар не видиш моју срећу?

- Не желим да друге повређујем, да им наносим бол, патњу!

- Други не постоје. Једноставно их нема под небом које разапињемо над нашим главама.

Знао је да не треба да је теши. Да у томе неће успети. Ако може нека то сама превазиђе. Јесте дилема, налик оној у тамном вилајету, и сазнању да ће до кајања увек доћи. Свеједно узео или оставио грумен пред собом. Али он није позван да недоумицу

решава. Може бити да је још дубља његова недоумица и сумња: волети, а могуће је очекивати бескрајну радост или горчину.

Гледа на сат.

- Морам да идем, чекају ме!

Опет кратко обоје заћуте. Ишчекујући нешто неодређено. Њихово ћутање је напето, пуно недореченог, страха да ли ће се икад и где наставити.

Устају обоје у исти мах. Колебају се. Како се растати? Између њих је сто. Он га заобиђе, загледа се у њу.

- Могу ли да те пољубим?

Ћутке пружа му десни образ. Чедан додир: његове усне се приљубе, а онда се нагло одмакну. Као да беже, уплашене себе самих.

- Дуго бих те љубио!

Чује она одјек његових речи. А то као да је одјек из ње саме. Окреће се и одлази.

- Да те отпратим?

- Не!

Чује се меко одбијање.

Пролази између кафанских столова. Прати је погледом. Пред њим је њена празна чаша попијеног хладног еспреса, чаша попијене воде и његова чаша са попијеном боровницом и непопијеним гутљајима воде коју му је она малопре усула из своје бочице...

У дну чаше светлуцале су две капи воде, непопијене, два бисера...

БАЛЗАМИНА

"Сада си моја судбина, мит, предање!
Заћутаћу, али те нећу волети мање."

Застала је пред белим вратима, сама изненађена да се ту нашла, оклевајући. Он се поред ње провуче, руком стисну кваку и врата се отворише. Кућа није била закључана, као да је њен долазак очекиван.

Уђе кроз широм отворена врата, застајкујући на прагу. Бојажљиво закорачи, а он је већ био притиснуо прекидаче и светлост је обасја. Трже се у исти мах, као да да је откривена у неком недозвољеном послу. Оста неко време укочена и испуњена нејасним страхом, као да чини нешто недозвољено. Залазила је у собу куће, коју је први пут ноћас угледала и сама у неверици да се ту нашла. На његов позив уђе у собу, обазре се око себе и седе у фотељу. Чинило јој се да је то, да седне, једини начин да умири своју уздрхталу и трепераву, неочекивану одлуку да ипак прекорачи праг куће, о којој је у свести имала представу да је то за њу забрањени, тајни простор.

На зиду, изнад њене главе беше Мона Лиза, репродукција, о којој је знала само да је он донео из Париза, са једног од својих безбројних путовања.

Он се загледа у њу, па подиже поглед ка слици, насмеши се и рече:

- Моја кућа ти се осмехнула, обрадовала!

Ћутала је, затражи чашу воде, коју је дугим гутљајима испијала. Поглед јој се преносио са предмета на предмет, са слике на зид. Све доби узнемирено кретање, а потом се претвори у лебдење...

Он се обазре по соби, не чу лавез узнемиреног пса, далеко у пољу, а потом однекуд из углова се зачу музика. Перголези, помисли. Не изненади се. По зидовима, преко окачених слика поче да разазнаје: најпре лик Мона Лизе, потом свој преплашен лик. Оба лика су се међусобно претапала и сенчила, што је упадљиво све више преовлађивао њен лик, сада лебдећи, као да је узлетао и испунио целу собу.

Хтеде да проговори, да је охрабри, да је ослободи те нејасне стрепње, бледила њеног лица и стиснутих усана што се све јаче испољавало. Одједном осети и нелагодност. Не беше сасвим сигуран у оно што је пред собом видео: летеће слике су постајале све јасније, њен изглед све заноснији и заводљивији. Све оно што је раније осећао према њој сада се сакупи, згрудва и он осети страсну жељу да је загрли, да је пољуби. И док је закорачио ка њој, виде да и она полете увис, изви се и избегну његов очекивани загрљај.

- Она ми је зачарала кућу!

Не изговори то своје чуђење, па и неку врсту притајеног страха од непознатог дејства те плавокосе девојке, са небо плавим очима. Изнад чела јој беше подигнут млаз косе као јак водоскок, застао у лету увис и неосетно се спуштајући.

Над кућом се замрачи. Навукоше се облаци и почеше да се згушњавају око месеца. Погледа

кроз полуосветљене прозоре и угледа га: месец беше облацима као рањен и блед у гашењу своје месечинасте чаролије. Севну и муња, најпре високо и далеко, а потом све ближе и са што интензивнијим бљеском. Прозори су сад засветлели само на сев муње, а потом би тонули у мрак.

А у соби, она је бљештаво светлела, лебдела и њихала се у ритму болне Перголезејеве музике. Препозна СТАБАТ МАТЕР, али му инструменти и цео оркестар остадоше невидљиви, као утонули у њима знану даљину и непромостиво време.

Кад она би у лету изнад његове главе, он подиже руке високо. Већ је осећао њено гипко и витко тело, како га додирује врховима, јагодицама својих прстију. И таман кад хтеде да је обујми шакама и привуче к себи, она се у муњином севу бљесну, исклизну и руке му остадоше у празно извијене увис. Само је очима, помало сузим, пратио њено праћакање и кружење испод собног плафона.

- Поноћ је! Моје време је истекло!

Ни тада ни било када икад он не би смео да се закуне да није чуо или бар да није осетио њену јасно означену намеру: да оде, да нестане.

Опет је стајала на прагу, само сад леђима окренутим ка соби, а лицем окренутим према непрозирној тами. Коракну и муња осветли њено тело, он с леђа виде да она застаје пред једном цветном ронделом. Виде и цвет који је она гледала. Скоро да се пови, руком да га убере. Он опет притрча, заломи сочну стабиљку са црвеним цветовима у пазуху неколико листова.

- То је БАЛЗАМИНА! Моја мајка ју је звала врбена и садила је по башти, поред миришљавог босиљка.

Она га из његове руке узме. Није видео да ли га је омирисила.

Отишла је опет при севу муње, опет све даљом и високом.

Стајао је обавијен мраком. Није ни сањао, нити се будио. Само је кроз затамњене прозоре видео оне разигране ликове у којима је препознавао њу и сетну Мона Лизу. Није могао да разазна ни изглед, ни расположење на њеном лицу. Волео би да је била блзу плача...

Ујутру је у оној цветној рондели угледао остатак стабиљке БАЛЗАМИНЕ или врбене. Из преломљеног дела биљке цурио је бледуњави воћни сок. Био је налик на заосталу росу или, може бити, нечију женску сузу.

Беше озарен кад угледа преостале БАЛЗАМИНЕ у цветној рондели. Све су личиле на њу... Поноћну вилу!

ШАПАТ

Ветар се утиша или нагло умину, кад Александар Сергејевич и Наталија уђоше у Заовачку гору. Беху се тек причестили у оближњем манастиру и испуњени божанском тишином корачали су одмерено, тихо не реметећи мир у крошњама липа и храстова, високо надвијених над њима. Мириси ситних жутих цветова липа расутих и помешаних са другим дрвећем као да су оплетали анђеоске ауре око раскошних крошњи. Спокојни и моћни храстови су поуздано чували ово летње спокојство и скривали својим изувијаним гранама гнезда славуја, невидљива али из којих се просипала љубавна песма усамљених и несрећно заљубљених птица.

Однекуд, можда из свог унутрашњег џепа плавог мундира у који беше обучен, Александар извуче невелику књижицу, кожом увезану и махну руком пред Наталијом.

- Овде, у овој шуми и на овим пропланцима догађао се живот, који је српски народни песник превео у поезију, рече Александар.

Наталија се само неповерљиво осмехну, радознано ширећи своје крупне бадемасте очи, засенчене увојцима косе која се крунила преко њеног високог и белог чела. Колико је скривала његову висину, још више је црна коса истицала прозрачну, невину белину њене коже.

И као да је наслутио сву њену радозналост, Александар отвори корице књиге, на којима она не прочита француско име: Проспер Мериме, али је запахнуше таласи Александровог гласа који је оживљавао оно што је малопре наговестио.

А када зађоше међу високе четинаре: борове и арише, Александар преведе са француског уводне стихове о два бора која су напоредо расла, али то не беху два бора зелена, већ два рођена брата – Павле и Радуле. Обоје угледаше висораван са непрегледним ливадама на коме су се утркивали коњи: вранци, дорати, занети својим галопирањем, не слушајући команде момака и сеиза.

У днувисоравни за коју њих двоје знаше по имену Господске дубраве, испред раскошног великашког дворца, уз звуке гајди беше разиграно коло. Коловођа беше невеста Павлова, по имену Катарина. Ни она друга невеста другог брата Радула, не заостајаше ни по лепоти, ни по игри за својом јетрвом. Као да су се, са својим младожењама, надигравале и натпевале. Чинило се да целе Господске дубраве одјекују од њихове песме и грлених узвика љубави и страсти.

Сасвим по страни стајала је снуждена сестра Јелица, више поражена њиховом разузданошћу, него својим пригушеним узлетима девојачких жеља. У коло је није нико позивао, а браћа, која су је до недавно обожавала и златом даривала, чак је и не опажаше. Јелица само примети, више осети злураде погледе сличне змијским уједима својих снаха.

Александар застаје са својим спорим ишчитавањем песме коју је Проспер Мериме, њему незнано како, пронашао и на француском језику

забележио, види како се туга преко Наталијиног лица прелива, као кад облак у лепом летњем дану замрачи разиграно сунце. Не би да је узалудно теши због бола који јој задаје заборављена сестра, више због занемарене братске љубави, него због заталасаног кола које је мимоилази. Зато прескаче стихове о злим снахама и свим причињеним неделима које су после приписале невиној Јелици. У књизи остају стихови о закланом соколу, убијеном вранцу и оном окрвављеном чеду у колевци, са златним ножевима, братовљевим поклоном, под веженим дечјим јастуком. И сам Александар, песник и царски официр стиска у себи бес због причињених неправди и нанетом болу сестри Јелици. Ћути и Наталија, слутећи понор људске злобе и мржње.

А онда се опет разапиње платно, као изронило из песме, зелених ливада испред дворца у Господским дубравама. И опет су коњи разиграни, сад само четири, сви белом пеном окупани. Виде се расрђена браћа и чује сложни фијук два бича који се проломи и раздражи коње, који јурнуше у галоп... Нико не виде оно витко девојачко тело које се као цвет у пупољку распуче, и те живе црвене латице Јеличине се растурише преко Господских дубрава и Заовачке горе...

Праведни народни песник не могаде да оћути бесомучни свој ужас који га заболе целим његовим бићем. Сумњичав у земаљску правду, он упути своје свевидеће очи ка небу и угледа божја чудеса, која је само Он могао да начини...

Од оних црвених латица крви и мяса тела Јеличиног настадоше света места: манастири,

лековите воде и места исцељења људских невоља. А на оном месту где се земљи приви тело Јеличино, изниче манастир Заова, у коме се Александар Сергејевич Пушкин и љубљена Наталија причестише.

Сасвим неочекивано пред њима беху: плавокоси младић и зеленоока девојка.

Сад чисти и чедни стоје крај кладенца бистре воде, која избија у дубодolini и жубори као кад девојачке усне шапућу, над којим се узвиси громом опаљено стабло стогодишње липе.

- Овде су Јеличине усне својим шапатам изговориле последњу њену жељу, каже више за себе, плавокоси младић њој Јелени, са небеско плавим очима.

Александар загрли Наталију и сам прошапута: неизмерна је љубав кад волиш и јеси вољен!

Младић, непрекидно занет плаветнилом њених небеских очију, рече гласно:

- Волим... био је Јеличин шапат.

Јелена поверова да понавља Јеличин шапат!

Чобани овај кледенац прозваше Шопот - што беше шапат.

Наталија седе на дрвену клупу и испред манастира, а Александар Сергејевић оде до кладенца и вргом захвати бистру воду.

Наталија је испи дугим гутљајима.

СЛЕПАЦ

Корача упоредо са дрворедом младих липа. Не застаје, али опажа младу и једру кору трогодишњих садница, сву набубрелу од подземних вода и росне влаге из ваздуха. И тако смешане капи и поточићи теку младим стаблима, нежно зарумењених зелених кора. Зажеле да се загледа, да види себе у огледалу, хтеде да застане, свуче своју женску торбу са рамена и да се суочи са собом, ту међу стаблима младих липа. Није могла да види поветарац који однекуд долете и узнемири младо лишће липа. Тада и осети онај опојни, слатки мирис првих липових цветова који су стидљиво избијали из танких гранчица.

Застаде, њена сенка се примири и стаде упоредо са сенком младе липе. Стала је, као нагло и неочекивано застали поветарац, у њеној коси, прелетевши предходно преко њених груди и својим лахорским додиром као да затрепери у оној увалици на средини њих.

Пред њом је стајао плавокоси младић. Задрхта од помисли да је то можда онај, у чијој чаши су остала она два бисера неопдијене воде, као две сузе туге. Нејасне, али ношене подједнако у њеним и његовим грудима. Стајао је, висок, мало повијених рамена и освртао се као да очекује неког. Тек тада она примети да не може да му види очи, за које је слутила да су небо плаве. Он је имао тамне наочаре. У рукама је држао танак дрвени штап, чијим металним врхом се

огласи, када залупка по тротоарским плочама. Био је слеп. Да ли од рођења или од неке болести, није могла у тренутку да докучи.

Осети како се у њој нешто ускомеша, згрудва и застаде јој у грлу. Да ли сажаљење или њена немоћ да му помогне, да угледа млада липова стабла у напону живота, тек се осети ојађеном и пораженом. Не није јој се плакало. Широј отворених очију упијала је његово лепо лице, правилне црте и нежну кожу. Пре да зажеле да га загрли, да уместо њега погледа, осмотри и види кога он то очекује, застао пред њом.

Лупнувши металним врхом плавокоси младић крену. Она само успе да му се склони са пута којим се он мимоиђе са њом и оде. Већ је хтела да заборави сусрет са слепим младићем, чије куцкање металног врха штапа о тротоар, постајаше све мање чујно, кад се пред њом испречи нечија пружена рука. Помисли да тражи помоћ да пређе преко улице, али тада зачу глас:

- Уделите мени сиромаху... Трећи дан гладујем!

Није стигла ни да схвати његову молбу, али се ипак наже и поново скиде торбу са рамена. Загњури главу у њу, широко отворену, а онда се она рука протну пред њеним очима, зграби каиш торбе, повуче га и она је испусти. Са торбом у рукама просјак потрча, поче да замиче иза оног дрвореда младих липових садница. Ни она се не поколеба, но се даде у трк за њим. Одмицао је брже од ње, пребацујући отету торбу преко главе и она поче да одскаче на његовим леђима.

Настаде неравноправна трка у којој је младић са торбом на леђима, већ почео да се губи из њеног

вида, стално се обазирјући у коју би попречну улицу могао да скрене. Повикала је, молила пролазнике да зауставе лопова, почела је да плаче. Пролазници су је сажаливо гледали, одмахујући нехајно руком и не покушавајући да је теше или да потрче за њим. Зауоставила се и тек сада се неутешно расплака. Сузе јој се измешаше и танки млазеви шминке потекоше образима... И не виде како се пролазници у чуду заустављају, загледајући је ојађену и беспомоћну...

Није се утешила целе ноћи, непрекидно враћајући сећање на слепог плавокосог младића и оног другог који је просјачки пружио руку ка њој, а потом јој отео ташну и дао се у безглаво бекство. Њен понос је био рањен, и то ју је болело исто тако оштро и дубоко, као што је жалила за оним вредностима у новчанику. Уствари она није ни знала колико је новца тамо имала. А кад јој главом сину сазнање да су унутра, у њеној женској торби, било и оно писмо. А то писмо је било непотписано и само је изражавало своју радост коју је непотписани осетио када ју је угледао међу липовим младицама. Није наговештавао ни жељу за поновним сусретом, нити је откривао сопствени идентитет, личност за којом би она, можда, почела да трага. Присећала се свих ликова, познаника, колега и ни са једним није могла да споји топлину написаних речи и те ликове који су јој падали на памет. А писмо не само што није било потписано, него није садржавало ни место одакле је послато, ни датум када је ка њој кренуло. Није се ни сећала како је до ње доспело, док се ненадно не присети да је било у невеликом свежњу поштанских пошиљки и рачуна које је нашла у свом сандучету. Махинално је листала приспеле пошиљке

и кад је већ хтела да баци коверат на коме није било ни имена, ни адресе особе којој је упућено, нити онога ко га шаље.

Сад је све то потонуло у бездан и она се осети повређеном, као кад се, неочекивано драги поклон, који је неотворен, испусти из руку и у бестрагију потоне. Трачак наде јој поврати колегиница која јој рече:

- Не брини, све ће ти бити враћено, само без пара...

О зашто није имала неки повећи износ да би се лопов могао осетити исплаћен и задовољан, скоро подмићен да све остало из торбе и саму торбу врати. Па, унутра су биле све личне исправе са адресом становања. А можда би се и побојао да се открије и да га она не преда полицији...

Ни сама не знајући, како и зашто се нашла у улици младих липа. Она жртва се враћала на место свог понижења. Можда привучена немилим сећањем на отимачину, а гајећи и сулуду мисао да ће туда проћи лопов, крадљивац њене ташне и поноса. Стара варошка улица је била обновљена и она се више сећала њеног изгледа од пре коју годину, него што је памтила нови изглед. Чак јој и мирис младих липа, тек процветалих беше нестао из вида и није га осећала. Застаде опет пред кафаном КОНАК и загледа се у огледало, поправи руж на уснама, забаци косу и врати огледало у торбу, не у ону украдену, већ у другу, промењену. Не чу кораке који се зауставише пред њом, али кад подиже главу угледа плавокосог младића, без оног штапа са металним врхом и без тамних наочара.

- Враћам вам вашу торбу. У њој је све недирнуто. Мој брат је само испунио моју жељу да скренем вашу пажњу на мене и-писмо које нисам написао... Рече у једном даху.

Она се, запањена, широко осмехну, рашири руке и загрли га!

Дуго није заборавила брата - просјака и лопова. Као ни плавокосог младића - слепца са штапом металног врха.

Често је наилазила у улицу младих липа.

Међутим, никад их више није ни срела, ни видела.

ПРСТЕН

Још будна, лежала је широм отворених очију. Загледана у непрозирни мрак у соби са намакнутим густим, плишаним завесама, чекала је, надала се! Поноћ је већ била прошла, а она несигурна у одређивању времена, као да се отимала од помисли да можда неће доћи, пре да ће закаснити. Знала је да су даљине, а поготову она од Париза до Београда неподложне тачном одређивању времена и поласка, а поготову доласка авиона. Над западном Европом је било велико невреме, са олујним ветровима, а то је чинило да свако надање буде непоуздано. Можда су и авиони, као преплашене птице оклевали да се препусте лету.

Тишина, као непрегледно стишко поље, уверљива, та тишина је још више, онако стиснута између зидова, непровидних прозора и, истина, неоткључаних врата је била заптивена, а и сама је угушивала сваки слух, гасила сваки поглед. Гутала је све својим разјапљеним зевом, између два светлосна зрака, између касног заласка и раног изласка сунца. Тишина као да је била још продорнија, натопљена несусталом врелином летње ноћи.

Лаки покривач јој склизну са тела, узнемиреног и врелог, а она бестидно повуче своју ноћну кошуљу, боје касне месечине и препусти се, макар умишљеном, налету поветарца, који се однекуд обре у овој мрачној соби. Обви је, онако разголићену,

као што би је обавила рука, тело и дах онога кога је очекивала и она осети како сан лебди и колеба се над њом, њеним опруженим телом, чак и очима које изједначише таму изнад и испод очних капака, а трепавице као да падоше у загрљај, склопивши се.

Босим ногама, нежних табана, бојаљиво, више на прстима ходајући газила је младу и меку росну траву поред зида своје родне куће. И онако како је, малопре, била застрта мраком и тајним поветарцем, сад беше окупана месечином, која се изједначавала са бојом њене ноћне кошуље, сад спуштене до изнад колена. Од раних капи росе које су је целу влажиле, осети лаку језу, прође је тек чујна дрхтавица и она се упути ка капији. Ходала је, више се прикрадала високој, зиданој огради и стаде испред склопљених крила металне капије. Иза ње је бљештала широка сеоска авлија, сва утишана, а пред њом беше капија, коју она покуша да отвори, али крила осташе замандаљена.

А онда, сети се, повуче резу и крила капије полетеше да се размакну. Одскочи, да је не би закачила, а а пре него што беху већ широм отворена, зачу се, не много гласна, шкрипа шарки. Опет се стресе и задрхта од те шкрипе, да је она не ода радозналим и злим комшијама, које су окруживале њену авлију и кућу. Застаде приљубљена уз леву страну, уз лево крило капије. Стајала је неколико тренутака, кад се ништа не чу, не огласише се ни пси, ни трећи петлови и она се врати. Застаде испод гранатог ораха, осврну се и виде прашњав сеоски пут, који је чамио под дебелим слојем прашине.

Пун месец је, као укотвљен брод, спокојно и заверенички одано светлео над њеном родном

кућом, не либећи се да је својим зрацима милује по лицу, али и да завири кроз прорез њене ноћне кошуље и нежно се угнезди у онај превој између њених младих дојки. Уосталом, он као да је позлати бојом, истоветном са бојом њене ноћне кошуље. А можда је и она тога била свесна, јер се чинило као да му се лаганим ходом, зањиханог тела предаје и подаје. Чак јој се и пуштена низ леђа коса позлати.

Широм отворена капија као да га је својим продорним криком дозивала. У ноћној тишини чуо се трепет сваког листа на ораху, или сањиви лепет петлових крила који је стрепео да не пропусти своје време и свој јутарњи позив уснулим сељацима.

Однекуд, из даљине, као да се спушта низ падине Булиног брда, зачу се топот коњских копита, а тад се тај топот уједначи и постаде ритмичан сличан равномерном касу. Мало потом постаде потмуо, као да је зашао у долину Орловаче. Она је ослушкивала кретање тог коња и препознавала по рескости звука и ударања копита поткованог коња у макадамски пут, пределе кроз који су коњ и коњаник пролазили. Зачу како се кас успорава и прелази у равномерни коњски ход. Обазрив и успорен. Знала је да наилази на дрвену ћуприју и застрепи да коњ не нагази ону иструлелу талпу на средини ћуприје и да се не стровали у разваљени део. Међутим ход се настављао и она осети олакшање, кад коњ пређе опет у лаки кас, а потом зачу и како копитама прелази у галоп.

Бели коњ, сав у модрој пени, са јахачем који је поскакивао у седлу, обре се пред њеним очима. Коњаник је био онај кога је очекивала и коме је отварала капију...

Уским пољским путем, који се успињао кроз високо дрвеће, кроз Заовачку гору ишла је свадбена поворка. Пут се успињао и колона је успоравала своје кретање, а музика трубача из задњих кочија се утишавала, али је одржавала свој ритам и заједно са лишћем храстова, јасена и отмених зимзелених стабала, стапала се у једну целину. Десетак кочија, каруца, предвођених чезама и фијакером замицала је гором. Својом свирком песмом и подврискивањем као да је бележила млечни пут по Заовачкој гори. Био је то млечни пут радости и стрепње. Радовали су се сватови, а стрепели су младенци, чврсто стиснути у белом фијакеру, у који беше упрегнут пар, такође белих коња.

У чезама седе њих двојица. Један са кајасијама у рукама и кићанкама украшеним бичем, заденутим за предњи део и други младић, гологлав, бујне црне косе. Преко његовог рамена извијена српска тробојка, а у крилу, међу ногама буклија са младим, тек проврелим вином и закићена разнобојним даровима. Тај са заставом као да је украс целе сватовске поворке, он је, како га зову, младожењин момак, његова перјаница и узданица.

А иза фијакера, свог обливеденог белом бојом, од белих коња, белих арњева и точкова, до беле младине венчанице. Све заденуто као цвет на реверу плавокосог младожење, у тегет шајканом оделу.

Кочије и каруце су запосели сватови: рођаци, комшије и генерацијска сорта младе и младожење. Преко свих упрегнутих коња, које облива лаки,

пенести зној, пребачени су бели пешкири од платна бељеника, са извеженим украсима, претежно цвећем по рубовима. Пешкири су вешто заденути за амове коња, дозвољавајући да оглави буду слободни, а висина пешкира на прелази колена коња који безбрижно каскају, као да су свесни целе упараћености и свечаног чина у коме они суделују. Најпоноснији су кочијаши, који седећи на предњим, бочним седиштима само повремено млатну искићеним бичевима, једва додирујући запењена леђа и бокове коња.

*
*   *

Окренувши главу улево, коњаник угледа отворену капију. Знао је да то она, у ноћној кошуљи боје месечине, њега очекује. Међутим, беше у седлу коња обливеденог белом пеном, који га је галопом носио. Морао је пре зоре да стигне и испуни завет који је њој дао, прошле ноћи, поред потока мимо њене куће. Док су послушкивали ноћну тишину и понеки крик уплашене птице, уз утишани жубор, он је обећао. Више је изјецао оне речи, које је небројено пута, пресипао из једне у другу реченицу, стрепећи да неће ни моћи, ни умети да их довољно убедљиво изговори. Бојао се оног њеног презривог осмеха, којим би дочекивала сваку његову непромишљеност. Држећи је у загрљају промуцао је:

- Идуће ноћи, пре зоре!

Није се ни осмехнула, ничим није показала да му верује. Само је ћутке остала приљубљена уз њега, осећајући га целим својим високим стасом. Посебно је послушувала његов дах, који јој је клизио низ

високи и млади врат. Ту између рамена и ниже врата, њој, на левој страни испод лопатице, нешто заигра, затрепери, а потом се пружа целим телом. Добро је знала тај дрхтај, то што би ошинуло као откинути бљесак муње. Била је утишано срећна...

Беше изјахао на главни друм, кога су сељаци звали цариградски, јер су веровали да се њим стиже у Цариград. Сустизао је сељаке који су целом ширином друма терали своју стоку: овце, козе и свиње. Несташни јарићи су излетали из стада и заигравши се, скакали су у њиве са младим усевима. Обилазио је, док се стока збијала у гомилу, дижући ниске облаке прашине.

Испред себе угледа кочије, које је терао сељак, седећи на предњем седишту. Позади, на сену седео је човек, густе браде. Шешир и одело које је било на њему одаваше чиновника или учитеља. Поп ми није био јер није носио мантију, а и цео изглед је одавао боемски расположеног човека, који је помало зачуђен и задивљен био загледан у предео, који му је наликовао на клечане ћилиме и извежене девојачке дарове. Можда је то Ђура Јакшић, који сумња да је молер или списатељ, бар тако је овај на коњу био начуо да се вајка својим другарима у кафани Последњи грош у Вароши. Тада је и сазнао да Ђура пре зоре полази из свог варошког конака, јер је вољан да за видела стигне у Горњак.

Успоривши свог ознојеног коња он је једно време јахао упоредо са кочијом у којој се Ђура Јакшић одавао својим фантазијама или лечио мамурлук од предходне ноћи. Хтеде да га нешто упита, али видевши поспаног Ђуру он одустаде, али зато назва

Бога, а овај му одговори. И то „Бог ти помо’ го“ њему остаде у слуху.

Беху већ прошли Топоницу и оно Велико Село, преко дрвене ћуприје, прошли преко Млаве, а назирала се се брда и планински висови, све у плавој измаглици. Ти висови су оивичавали Стишку равницу и наговештавали Хомоље, са тајним басмама и дугим ноћима, које су се протезале од брда Бубањ до Бељанице, иза Жагубице. И маколико да му тај предео беше познат, да га је препознавао из својих дечјих и младићских слика и успомена, ноћас док је њим промицао изгледаше му као зачаран.

Застаде, кад зачу жубор јаког извора, са десне стране пута. Сјаха и наднет над бистром водом угледа своје уморно и знојно лице. Пљусну се водом, а коња пусти ниже извора да се и сам напије. Ледена вода га подсети да није случајно што се цео предео зове Ладне воде. Сети се прича да су у оближњој шуми хајдуци имали своју колибу, а да су се овде запајали водом. Однекуд се сети и предања да је ту погинула девојка, док је својим телом штитила свог момка, који се беше одао хајдучији. Зато је и вода била лековита и младалачки свежа као што је био и млади живот оне која је, због љубави, погинула.

Високо, над извором назирале су се пећине у којима је очекивао да пребива тајна и човек који ће му ту тајну разјаснити. Привеза коња за младицу багрема, осврте се и поче да се успиње. Пред њим су биле камене стрмине, са ретким и ситним шибљем, претежно обраслим између стеновитих масива. Кретао се по ивицама крупних блокова, заобилазећи у дугом луку најстрмије делове и крећући се

тако, да се повремено успињао, а често и силазио, тражећи најпоузданији пут ка једној пећини, тачније издубљеној пукотини која је ширином свога отвора зјапила. Била је допола зазидана камењем, насланим, али без малтера који би га придржавао. Међутим, тај подзид беше чврст и јак и кад се монах, зарастао у браду и ненеговану косу, беше на њега ослонио. И брада и коса беху прекривене бојом пећинске прашине и мемле.

- Чекао сам те-рече монах коњанику, који му се поклони и прислони усне на његову смежурану руку.

Коњаник је смерно савио главу. Остао је стојећи.

- Цео мој живот је био у ранама-тихо настави монах. Нисам ни убијао, ни пљачкао, још мања да сам јад и тугу наносио било коме, а сâм сам бивао усамљен и ојађен. Побеглао сам пред жандарском патролом и оних који ме окривише за најтежи злочин, који човек може да почини. Обедише ме да сам убио девојчицу на спавању у кући мог првог комшије. Још ме и оптужише да сам је у сну обешчистио... Нисам имао куд, него у гору, међу дивље звери, питомије од људи и злих комшија... А злочиначко убиство беше дело стрине, која није имала деце и уплашила се да ће сво имање наследити деверова ћерка... Све сам то дознао касније кад сам у бекству срео Јелену док је стадо напасала поред Горњачког манастира. Због те истине коју ми она откри, ја сам Јелену и заволео... Цео мој луталачки и хајдучки живот сам посветио њој. А кад ме обедише да харам и убијам, начинише заседу крај Ладних вода и данима су ме као звер ловили... А тога дана када сам са Јеленом се

срео, јер ми је донела сир и проју и опране тежињаве кошуље, најћоше злотвори. Први метком ме само окрзнуше по десној руци, а други погоди Јелену која ме заклони... Само сам могао да се замонашим и у молитвама окајавам свој најтежи грех: Јеленину смрт...

Монах је заћутао. Мало даље, у другој пећини зачу се пијукање орлића, који су гладни ишчекивали своје орлове да их нахране. Сасвим доле, у подножју стене, која је придржавала пећину или земуницу овог монаха, одјекну пуцање. И он и монах се стресоше, а монах се и прекрсти.

- Проклет да си, који убијаш. Било звер, било човека. Свем живом је дат живот! Не узимај га, душу не греши!

Све се утиша. Птице замукоше, а Млава испод Горњачке стене, као да занеми. Престаде да жубори. Засташе и монахиње у манастиру Горњак. Високо над њима надлетала су два орла. Наста велика тишина и мук. Чуле су се само речи монаха.

- Сине Гаврило, ово је венчани прстен, био за моју Јелену: Поклони ми га варошки професор филозофије доктор Антоније Вишњевски. Јелена, нека је Бог благослови сад почива у вечности. Дарујем ти овај прстен да буде венчан за твоју изабраницу Веронику-изговори, скоро прошапута монах и пружи му златан прстен. Саже се и пољуби у чело Гаврила, који му узврати сузом која кану на монахову руку док је селивао...

Обојица видеше Гаврила Лугомирског и професора филозофије. Антонија Вишњевског.

И док се свадбена поворка, заобилазећи нагорело липово стабло са леглом стршљенова, повијала поред гранатих јасенова, изнад две чесме око којих су пламињале упаљене свеће, на узбрдици се видеше како се пењу и коњи лаганим кораком вуку седам коњских кола, претоварених свадбеним даровима. Шифоњери и нахткасне, два кревета застрта и прекривена белим чаршавима од дамаста, столови и столице, распоређене као за тек пристигле госте, јастуци, губери и ћилими, а беху и шустикле разапете преко кревета и столова, сав тај свадбени мираз који је девојка од оца понела у своју будућу кућу беше изложено радозналим и завидљивим погледима сељака, као и њихових жена урокљивих очију.

А као да се склањају од тих завидљивих погледа младенци искочише из фијакера, који застаде испред улаза у Заовачку цркву. Праћени кумом и старим сватом, а предвођени оним момком из чеза и са девојчетом између њих, као деверушом, уђоше у цркву. Наравно прекрстише се и крочише запахнути устајалим мирисом запаљеног тамјана и нагорелих свећа. Сви свеци на црквеним зидовима, а посебно Иродијада, се озарише бљештавом и свечаном поворком гостију који испунише цркву.

Са крунама на главама, праћени белим и ружичастим свећама које се тињале, а кум и стари сват стрепели да се то кружно кретање младенаца не одужи и да пламен не нагори шарене машине, којима су свеће биле обавијене и украшене. И кад се заврши

трећи круг, свештеник, питом и младолик, им дозволи пољубац и размену прстења, млада занеме од запрепашћења: угледа лик непознатог мушкарца који је залазио у непрозирну таму.

Погледа у његове руке: беху празне, са модрим длановима. Прсти му се савише као да хоће да ухвати прстен и да га стави на њен испружени прст десне руке, али осташе празни, као да се увијаху у очајању и неверици... Прстен не беше међу његовим прстима, а њене обе руке испружене као да су ишчекивале...

*

* *

Она у ноћној хаљини, боје ране месечине, стајала је пред широм отвореном капијом. Није се заплакала...

Из долина Млаве и Орловаче долете млаз ветра, а са стишке стране се натушти црн облак. Сручи се нагла и обилна киша.

Она испод мрачног неба нестаде. Није затворила капију.

14. децембар 2016.

СКАНСИ И КАРАСИ

Сканси!

Кошаркаш Сканси, откуда у мом раном,
јутарњем сну?

Потом и Караси!

Фудбалер Караси, однекуд и он, као одјек, опет
у јутарњем сну.

Кошаркашко игралиште ЖЕЉЕЗНИЧАРА у Карловцу у предвечерју. Испуњено гледалиште, а на једној клупи, збијени седимо Саша Прелевић и ја. Игра почиње, навијање и један клуб побеђује. Не памтим да ли онај са мора из Сплита ЈУГОПЛАСТИКА или домаћи ЖЕЉЕЗНИЧАР. Силазимо на терен. Саша Прелевић и сам кошаркаш, брат Бранке Прелевић, чувене ЗВЕЗДИНЕ кошаркашице, ме упознаје са играчима једног и другог тима. Вероватно тада сам и запамтио то: Сканси!

А онда се ређају слике. Сад у будној јави, не у сну. Касарна ПЕТРОВА ГОРА, опет у Карловцу, свеједно на Купи или Корани. Водници стажисти Саша Прелевић и ја, тек смо пристигли из Билеће. Добијамо по вод војника, којим као командири командујемо. Изводимо војску у поље и обучавамо војнике, младе, тек стасале. Ремце, кажу! Тема је: укопавање, са израдом заклона за лежећи, клечећи, стојећи став. Кад смо стигли до заклона за стојећи став, а то је онај најдубљи, почиње киша. Блага, млака мајска киша.

Поведосмо војску у касарну. Војници кисну, онако насмејани као да се радују капљицама које им се котрљају преко образа. Чујем глас:

- Водниче, може песма!

Одобравам, махнувши руком. И зачује се: „У тунелу усред мрака, сија звезда петокрака...“ Стихови се ређају, надмећу са пролећном кишом, а при реферну као и да сама киша запева, добујући по војницима.

Ручак! Водници стажисти имају одвојен сто у трпезарији и видно више кобасица у тањирима војничког пасуља. Кад и војници добију ручак, граја младежи престаје, само се чује жамор, захватање кашикама и мљацкање.

Поподне дели се плата. Најпре водницима-стажистима, а потом четни старешина прозива војнике. Саша и ја међу првима узимамо, сад не могу да се сетим износа плате водника стажисте те 1965., али не заборавам да седимо у старој КОРАНИ. То је кафана поред велелепног хотела КОРАНА у који ми не залазимо. Због цене наравно. Наручујемо пиће БАДЕЛОВ БРЕНДИ. Можда је на крају било и „У“ уместо „Г“. За новчаницу од 100 или 1000 динара, опет је непоуздано сећање, келнер доноси по пет чашица БАДЕЛОВОГ.

Иако је касно пролеће, дан нам се чини кратким. Ми дочекујемо вече. Ускоро чујемо узвике пливача и плускање воде, испод нове КОРАНЕ. Наше колеге у преграђеној Корани, као у малом језеру пливају, довикујући се. Мало потом: „Седамдесет и два дана...“ Толико је још остало до изласка из војске. Скачемо у воду и славимо тих седамдесет и два дана који нас деле од цивилства.

Не чујемо повике гостију хотела КОРАНА са тераса, али је очигледно да нас опомињу због наше разуздане галаме.

- Мили - каже ми Саша - претерали смо! Излазимо!

Увече у одвојеној спаваони, док неки водници хрчу, а понеки глас их опомене. Безуспешно, наравно.

Билећа, пешадијска школа резервних официра. Однекуд и она оживи. Милован Данојлић, чије сам име прочитао у тек пристиглој БОРБИ, у питомачком клубу, чисти пушкомитраљез, сав изгарављен од маневарске муниције, после дневно-ноћне вежбе. Петра Жабелана сам тек касније упознао, када изводимо рецитал посвећен Октобарској револуцији. Увек ме зачуди, како је све то заборавио, што ми је рекао више пута када смо се сретали.

Онако уклетата, каменом стешњена Билећа као да израња из романа, можда ГУБИЛИШТЕ Мирка Ковача, рођеног ту негде у неком селу. Нисам сигуран можда су то Петровићи. У воду другујем са Луком Ђукановићем и Алфредом Перушком. Један Црногорац, други Италијан из Пуле. Сликара је, прича ми како је радио сценографију за комад Мирослава Крлеже НА РУБУ ПАМЕТИ, који се изводио у Пулском позоришту у режији Вере Црвенчанин.

И док се мешају слике из Билеће и Карловца, ишчекујем пакет од куће. Брижна Ратимирка ми шаље пет паклица зелене нишке МОРАВЕ и комад сушене сланине.

- Добра ти је сланина. Не ћује се-каже ми Муса Ратко, можда ми је рекао да је из Сарајева. Он спава, главом окренутом ка мојим ногама.

- Ни ноге ти се не ћују!

Опет слушам глас Ратка Мусе и тек касније сазнајем да то „не ћују се“ значи не осећају се, не смрде.

А једног тмурног, новембарског дана, кад смо полазили у биоскопску салу, застали смо поколебани. На издуженој грани ораха, поред пута за Требиње, висио је обешен леш...

Тек касније дознајемо: питомац из четвртог вода извршио самоубиство! Није му дошла девојка за 29. новембар, када ју је ишчекивао. Нисмо сазнали ни да ли је добио писмо од ње или било шта друго.

Опет Сканси са кошаркашког игралишта ЖЕЉЕЗНИЧАРА у Карловцу. Висок и стасит. Питом и благ, као сви кошаркашки спортисти.

Потом Караси, фудбалер из ЗВЕЗДЕ наравно, за коју навијам. Играла се нека важна фудбалска утакмица. Можда квалификације за неко првенство. У соби, седимо и гледамо телевизијски пренос: мој кум, кога зовем Алек и ја.

Играо се неки минут, можда и при крају утакмице. Наша репрезентација је нападала. Лопта је дошла до Карасија. Нисам ни видео његов шут, још мање гол. Само се проломио узвик одушевљења и скок са фотеље. Мој кум Алек и сам бивши фудбалер МЛАДОГ РАДНИКА је у исти мах узвикнуо и поскочио.

- Браво, Караси!-чуло се.

Моја ћерка Сунчана се тргла и излетела уплашена из суседне собе. Објаснио сам јој да је Караси дао гол и да Југославија побеђује. И све то у раном јутарњем сну: Сканси, Караси! Можда их је

могућност римовања њихових имена дозвола мени у сећање. А они су оживели и Билећу и Карловац и све моје питомце и воднике стажисте. Као да смо тек засели у стару КОРАНУ Саша Прелевић и ја, Мили, да испијемо то БАДЕЛОВО пиће...

- Ех, како је била присна и топла Југославија!
Као пријатељство!

ПИСАЦ КОГА НИСУ ЧИТАЛИ

Није очајавао што су његове приче остајале, као у бунару, јер му се не јави било ко од читалаца да му ишта каже. Њега је мучило сазнање да његове приче нико не чита. Да ли због равнодушности или да би га омаловажили, тек очекивани читаоци су са својим утисцима о прочитаном изостајали. Тад се бар делимично утеши: он није несхваћен, он није читан писац.

А томе, сматрао је има лека. Читаоце треба пронаћи и заинтересовати их. Како, није баш био сигуран да зна, али се понада да ће већ смислити начин, довољно духовит и изазован, да будуће читаоце не остави равнодушним.

Марљиво је писао и успео да једном годишње објави књигу прича. Малу по обиму, безначајну по садржају-како му је неко, већ шаљиво рекао, говорећи о таквој књизи која уводном причом не уводи у било шта, а завршном само склапа корице.

Чим се књига појавила, са сликом познатог писца на корицама, што је он сматрао за не мали изазов, књигу је почео да дели. Најпре је цела, ближа и даља фамилија добила по примерак, свеједно са посветом или без посвете. Није заборавио ни колеге из канцеларије, у којој је било неколицина, као ни из суседних. Није ни био свестан да су књигу добили сви у министарству, сем министра, државног секретара,

заменика и помоћника. Није он то намерно учинио. Једноставно до њих, он није успевао да дође, а ретко би их и виђао на улазу или ходнику, кад би долазили или одлазили с посла. Примећивао би да, у недоумици, застају, кад би им се он јавио, а потом журно одлазе.

Нико се од оних којима је књига поклоњена не огласи. Чак су окретали главу на другу страну када би покушао да разговор наведе на своју нову књигу.

- Дивне су вам корице и племенито лице, оне брадате старине на њима-рече му уз лаки кикот прва колегиница.

Оћутао је, окренуо се и он на другу страну, и загледао у компјутер на свом столу.

Није био малодушан, па да се поколеба. Присетио се бројних пријатеља: кафанских пајтоса, покераша, оних којима је поверавао само највеће тајне и којима је зајмио паре на зајам, до прве плате, присетио се оних из лова, комшија које су га опседале за давање „правних савета“, а не заборави ни зелену пијацу и оне разговорљиве пиљаре и дрчне пиљарице. Е, из тог другог круга тек ће потећи река похвала, примедби, ређе покуда, а веровао је и да ће бити очараних. Приче истина нису имале своју циљну групу. Биле су довољно нежне, али не женске, мушке, али не и ласцивне.

Писац, сав се претворио у ишчекивање, обазрив али знатижељан, користио би сваки сусрет да наведе разговор на сопствену књигу, али су саговорници вешто избегавали његове замке радозналости. О књизи су ћутали, заобилазили је као тему, или би само лакоумно одговарали:

- Lepo je to што пишете, бар имате разбигригу и није вам досадно... Јесте књига вам је лепа...

И ту је разговор о прочитаној или непрчитаној књизи био окончан. Интересантно писац се није осећао повређеним, само се чудило. Зар је могуће да их она велика љубав, која се трагично завршила, није заинтересовала, како је мимо њих прошла она пиљаричина исповест и клетва, па зар их није заболело што онај усамљени, несрећни чиновник осигуравајућег завода, уз то и болестан оно своје потресно писмо није послао њој на смрт болесној... И тако је текао списак недоумица, чуђења, па и жаљења свих оних који су пред свим тим остали неми, равнодушни, глуви.

А онда се присетио писаца, критичара, новинара са којима се дружио док је студирао. Неке од њихових адреса и телефона је сачувао, са неким одржавао танушне везе познанства. Почео је да се уживљава у степен њиховог изненађења, кад буду суочени са његовом књигом. О, па он је ипак, талентован! У тој варошкој селендри није пресахнуо његов књижевни дар. И сад ће се, очекивао је расписати: критике, репортаже о писцу из провинције који годинама пише и у тишини објављује своје књиге, не марећи за публицитет. Он је прави монах литерарног приљежног страдалничког посла и изазова.

Текла је тако река, бујица, поплава афирмативних текстова о њему, а он би заклето ћутао, поверен тами својих речи и снова. Чекао је, надао се, оклевао да окрене било који број престонични, чује познанике да му из њихових редакција уживо саопште утиске.

Писац није смео да се суочи са неким ставом оних, од којих је он очекивао сопствено васкрснуће,

узлет који би био примећен и у варошкој Табачкој чаршији и на корзоу, на који је давно престао да иде, и у већини, ако не свим варошким кафанама и коцкарницама.

У међувремену спремао је, писац своје нове „свакидашње приче“. Није га поколебало ни то, што су сва јављања на јавне или анонимне књижевне конкурсе, остала без одјека. У дубини себе он се надао да ће једног дана, неочекивано, можда баш и данас стићи препоручена пошиљка у којој га обавештавају о награди, најчешће првој, а можда и о откупу свога рукописа. Једног од многих које је разашао диљем земље, жељан не публициитета, него читања. Није он био несхваћен писац, он је био нечитан писац!

Чудио се и згражавао над малоумним уредницима у издавачким кућама, које истина ни по именима није знао, одбијао да разуме незаинтересоване књижевне критичаре да о њему проговоре, једном речи о завери ћутања која се над њега, његову личност и дело надносила!

- Завичајно одељење нам је „пребукирано“, а редован читалачки фонд попуњавамо искључиво по расписаном тендеру, који ће бит спроведен пре краја године!

Званично и разложно је писцу одговорила дежурна библиотекарка на његову понуду да је вољан да поклони своје књиге, углавном „свакидашње приче“. А погледавши овећи ранац препун књига, од којих су се неке и пресипале, она га сажаљиво погледа и рече:

- Што не покушате код антикварâ. Има их неколико у Табачкој чаршији.

Писац се смерно и уљудно захвали, подиже отежали ранац на леђа и изађе из варошке библиотеке.

Петак, пијачни дан у Вароши, више није наликовао на онај пијачни метеж, као што ни ова Табачка чаршија, није наликовала оној пре рушења, са ћепенцима, брижним шегртима који поливају тротоаре испред радњи и чисте прашину. Нема више ни оних плетених столица од врбовог прућа. Нестали су и сељаци са шубарама на глави и гуменим патицама на ногама и пребаченим прасетом, још живим, преко рамена.

Међутим, писцу не промаче онај ђачки метеж, који јурцаше ка варошким школама, девојчице утегнуте у преуске црне сатенске хаљине и дечаци са качкетима на којима су се жутели бројеви разреда и одељења. Однекуд за ово доба дана, још рано и неубичајено, старом Табачком чаршијом, лако се њишући у ходу наиђе Паулина. Целој вароши беху позната њена родољубива осећања и љубав према Југословенској народној армији, које је недељом сачекавала младе војнике, са жељом да их у то увери. Беше то најбоља прилика, за младожење наравно жељне доброг мираза, али и на лош глас изашла као „вечита“ удавача, за којом кратких рукава и изјаловљених нада, осташе највиђенији варошки кицоши, а међу њима и Лепи Драги, Јовче-легенда љубави, али и највиђенији варошки хармоникаш и певач, који се баш сад жали писцу.

- Паметан си човек, ал ме не терај да ти читам књиге... Само ми реци шта је то са' мене: леп сам, умем да певам, а и паре имам, ал чим „преговорим“ женске ме „нећеју“?

Писац слеже раменима. Мислио је да га лепи хармоникаш зајебава. Откуд он да му одговори, кад и њега иста мука мучи!

Изненади се, просто се запањи кад се нађе пред штандом антиквара, препуним старих, одрпаних и умрљаних књига. То не беше она Табачка чаршија са живим прасетом, пребаченим преко рамена. У овој Табачкој чаршији су шљаштеле рекламе на билбордима и китњастим енглеским речима и словима. Признаде писац да је, што се тих слова тиче, неписмен, а и билборди су нудили неке њему неразумљиве услуге. Она стара Табачка чаршија остала је међу овим одрпаним корицама књига-помисли писац.

Покуша да ступи у разговор са власником овог антикварског штанда, нудећи му своје књиге које пошто прода нека половину задржи за себе, а половину да да писцу.

- Где живиш ти, буразеру, па у овој земљи књиге, уместо бурека да се једу, не би имале никакву прођу. Куј ће да купи књигу, а куј ће да чита. Једино том писцу остаје да пизди и да плаче-одржа овај кратки, али убедљив говор, онај што је књиге распростирао по штанду.

Писац се тек тада снаужи, онерасположи, дође му да закука, уместо да се као зрео и озбиљан човек испсује.

- Него, остави тај торбак са све књиге, па куј узме нек му је алалом-смилова се и показа последње разумевање трговац књигама.

Писац се окрете, спусти ранац са књигама са леђа, и учини му се као да му се цела Табачка чаршија, она стара, свали са нажуљаних рамена. Лакну му!

Наслони ранац, са својим књигама, мало даље од штанда антиквара, како му овај наложи...

Предвече истог дана као прикрадајући се, идући сенком да не буде, опажен писац приђе ближе штанду и угледа свој ранац са књигама недирнут.

Окрете се и осети како му из главе несташе дилеме о несхваћеном и нечитаном писцу. Оне су једноставно биле беспредметне. Књиге из пишчевог ранца нико није ни пипнуо, а камоли пожелео.

А онда се као кривац писац, крадом упути кроз пасаж Парма ка варошком парку. Беше пуст и слабо осветљен...

Учини му се да Паулина, слична сенци, њишући куковима, замиче ка Сунчаном парку и касарни. Не пође за њом!

Увече седе за кухињски сто, узео добро зашиљену оловку и поче да пише, да везе своју верзију приче зашто је он нечитан или несхваћен писац.

Није посустајао до првих петлова!

И тада, само он, зачу глас нежан, умилан и заносан, као што је женски загрљај: "Да ли сте то Ви?... Да ли је могуће да Вам реченице тако лагано клизе, тако природно се претаче и улива из једне у другу и води читаочев поглед и дух, само напред и напред ка новом реду, ка новој реченици... Зар је могуће и помислити да се све ово и може читати са досадом и задршком... тек тада сте постали прави писац!"

А онда додаде: "Не могу се ја ипак заваравати сумњом да ли сте то ипак ви!"

Снебивајући се, правдао се: „Ја волим своје реалистичке приче подвученетугом и фантастиком!“

БАТРА

За Сунчану

Старац је седео на ниском кућном прагу. Повремено би покушавао да се усправи, ослањајући се танким и сасушеним рукама о испуцалу даску затворених кућних врата. Као да је покушавао да устане да би проходао или да би отворио врата очигледно добро замандаљена иза његових леђа. Сав тај његов напор личио је на батргање младог и немоћног птића који покушава да се осмели за свој први лет. Покушаји су се проредили, јер га је сустигао старачки умор, као и сазнање да је све то узалудно. Нити може да хода, нити да отвори врата. Тада се примирио, не очекујући било шта.

Било је то оно доба дана између сутона и сумрака, док се још издужене сенке сламају и стапају са блиском кадифом ноћи која ће их ускоро све прекрити. Сви звуци, прелет ветра и птичји гласови као да су тонули у блиску измаглицу и осеку светлости.

Реметећи ту тишину и светлосни склад, из оближње шуме и поља почеше да излазе младићи и девојке, ношени неким нечујним и невидљивим таласима. Нису ни ходали ни трчали, једноставно су лебдели приближавајући се старчевој кући, кућном прагу и самом старцу. Ускоро сви они, младићи и девојке, огрнути биљем и липовим гранама распоредише се у цветно-биљни полукруг, окруживши њега на ниском кућном прагу.

Изненада, као да из земље изникоше, кроз тај густе преплет младића и девојака опасаних биљно-цветним појасевима, слични фијуку ветра преко неполеглог жита, прохујаше дрвосече. Побацаше секире, брадве и тестере и стопише се са даљинама поља и шума које је сумрак све више скраћивао.

У истом трену кад дрвосече нестадоше из вида и почеше да тону у заборав, јекнуше звона и њихова звоњава испуни цео предео и све живе створове затечене и онемеле у њему. Младићи и девојке заиграше, а широко коло се расу као ниска дуката на врату девице. Мало па се све стопи у мешавину покрета и дрхтаја тела, младих и игри податних, са звонима која су треперила слична јутарњим сунчевим зрацима док се кроз облаке змијолико претачу и плаве поља, шуме и мирну реку. Та омама звоњаве и младалачке игре потраја све док девојке и младићи не полегоше по ливади испред старчеве куће.

Из реда полегле младежи усташе девојка и младић и смерним корацима се упутише ка старцу. Сви остали подигоше руке у вис, ка небу. Звона се утишаше, а високо подигнуте руке и главе младежи лицем окренуте земљи и нечујни шапат који се одлепљивао са њихових усана, сама молитва што се изговарала, све је то био благослов захвалних. Изрицали су га старцу као захвалност за то што постоји, што им је значео, за оно у шта их је упутио.

Младић и девојка приђоше кућном прагу и дубоко се поклонивши пољубише старцу обе руке. Узеше му обе његове руке, онако суве и смежуране, у своје нежно знојаве и вреле и положише их на

своје образе. Не одавши се, не показујући никакве знаке одобравања или противљења том изнуђеном ритуалном миловању младих лица, старац је и даље седео. На лицу се није видео никакав траг радости или туге.

Ноћ је долазила из мрачне шуме, потапајући својим тамним таласима ливаду, кућу и све што је ту расло, цветало или само трајало. Ускоро са тамом распростре се и велика тишина, у којој се није чуо ни подземни ход мрави или нервозни сан неуморних кртица, а још мање ток реке у непосредној близини. Полегла младеж беше утонула у заборав, узнету молитву, у мехове ветра одлуталог иза брда.

Само је на кућном прагу светлео старац. Светлео је светлошћу свитаца, месечине још бледе и младе, златом које се ваљало у речним токовима и песку Млаве. Текло је све то, као што су Хомољски висови надкриљавали речну долину и безводну Стишку равницу. Стапајући се у предање које и сада траје.

Проламајући се кроз непрозирну таму, однекуд из дубодолина зла и мржње, кроз непроходне горе, лутајући и палацајући отровом зачуше се гласови, налик крицима безумника и безнадежних.

- Хуљо!... Неверниче!.. Лажову јалови!... Проклет био!...

Орило се и ноћном тамом просипале клетве и псовке. Прогањале су подједнако и ђаволе и анђеле, на подељеним и неспојивим крајевима људског живота, патње и страдања. Завараних ретким радостима надошлим у тренуцима малодушности и трагања за утехом.

- Издао си нас! Завео си нас!

Настављала је да тече лавина оптужби и претњи из грла и грудију тек назирућих сељака, који су витлали моткама и трновим гранама, претећи да се сруче на немоћног и утонулог у ћутање старца. А све гласнија вика постајала је како су се све јасније оцртавале, најпре силуете, а потом и целине њихових обличја. Сви беху подједнако јадно одевени и одрпани, ојађени собом, као што им беше и бес који су бљували и гневно га, ригајући, уз сопствену прдњаву, изливали ка старцу. Сељаци тек изашли из штала и обора, сишли са бачија, ђубришта и блатњавих поља, ваљали су се као прљава, мутна и висока вода Млаве, плавећи мутљагом све пред и под собом.

Из безобличне сељачке масе, истрча један буљавих очију, разрок и кривих уста, извучених неким давним шлогом, ка десном уву. Поче да говори, а из устију му потекоше испрекидане речи, налик на ритам крављег балегана. Искиданог и ретког.

- Владао си над нама, а лагао си нас... - брабоњао је врљокасти и кривећи уста, да их са муком постави на раније место - Реко си да су тебе одредили да нам будеш газда. А ми нисмо знали је л` то био бог ил нека власт што те одредила... Ма како бог, кад си сам говорио да у бога нити верујеш, нити постоји. А ми сељаци за Бога знамо и лети и зими, и око Божића и око Тројице, наше заветине... Срам те, бре вашљивко, било... Из овог Црног села ће те иселимо, да се никад ту не вратиш., Ти си највећу заразу у наше село донео, да Бог да, да те више не видимо... Ти ниси наш. Туђ си...

И кренуше сељаци. Завитлаше трновим гранама и дугим моткама. Однекуд сукнуше и упаљене бакље.

Завише их сувом сламом и сеном, те оне букнуше још јаче, као што је и бес у њима буктао. Сва та ордија се слете ка старцу који је и даље мирно седео на кућном прагу, утонуо у ћутање и неке друге, њима незнате мисли. Само га је смрад са њихових тела, уста и из душа, тај смрад га је обавијао и пекао га.

Ужарене бакље са праскавим пламеном полетеше ка старчевој кући. А тада се, као дуга преко жедног поља, извише младић и девојка, чије је образе старац миловао и руке им се сплетеше у непробојан плот који заустави све полетеле бакље и чији се пламен гасише као под налетом летњег пљуска. Зачу се само мукло стропоштавање бакљи у младалачке вирове, слично крицима дивљих звери на умору. Сељаци застадоше, па се нагло, натрашке идући, повукоше у помрчину. Беху запањени чаролијом снаге и моћи коју испољише оно двоје младих.

Чуо се само претећи жамор сељака.

- Мрзимо те, мрзимо те, мрзимо те!...

- Мрзите га, јер он не мрзи вас!

Сличан сечиву ножа неизвученог из коштане каније, сељаке секну женски глас. Млад и бео и невин. Зари им се под кожу. Задрхта им под грлом. Омађија их. Замукоше.

- И не воли вас, јер достојни њега и његове љубави нисте. Ниски сте и подли. Уједате, а да вас нико не напада. Најмање он. Побегли сте у мрак, јер је то ваше стециште, као што су вам и мисли и намере мрачне... Убијали бисте, али сте и кукавице. Само кевћете, као мали и зли пси, што подмукло се залећу и уједају...

Текла је као вода нагло што је провалила бране и обале њена женска опомена оној хорди подлаца.

Сељаци се више нису видели, али она, она их је по смраду осећала да су ту негде посакривани и да притајени и ћутећи чекају, вребају погодан час напада и освете. Освете само њима знане да могу да јој се предају.

- Повео вас је на ту узвишицу и научио како од бујица и поплава да се спасите. Трасу путева и оних главних и оних пољских вам је својим стопама обележио и поучио да најпре крупним камењем, а потом шодером и шљунком наспете и тако се од блата заштитите. Воду је у планини пронашао и плитким шанцем јој усмерио ток ка вама. Да ви и стока не жедните и у летњим жегама не липсавате од жеђи. Поучио вас је да куће зидате од печене цигле и малтером их повезујете и малтеришете, а не од прућа и блата и лепите их помешаном земљом и плевом. Куће да вам буду топле и чељад заштићена од мразева и гладних вукова са Карпата, што су преко Дунава и Млаве силазили. Собе су вам бљеснуле светлим лампама, а не оним смрдљивим на петролеј и карбид... А тек деца ваша како су живнула и прогледала у светла јутра када су се будила иза снова у којима су им боравиле виле и чаробни вилењаци који су излетели из књига које су прочитали. Само сте ви остали опијени злом и мржњом која је избијала из тамних извора ваших душа и нисте успевали да се од тога одбраните...

Женски глас није замирао. Лебдео је над главама сељака, гнездио се у њих и сврдлао их целом дужином њихових измучених тела и рахитичних

костију. Мржња и зло су их још више нагрдили и у души и по лицу.. Нису више ни знали ко су, нити су своје најрођеније препознавали. По мраку су бауљали, нову пакост смишљали и између себе се дошаптавали.

Старац је седео на свом кућном прагу. Светлео је истим, несмањеним сјајем, а око њега се расипао млечно-бели светлосни полукруг. Био је у њему и заштићен и недодирљив. Пред њим су стајали младић и девојка, благо повијени у стасу, као у ишчекивању. Женски глас је над младима и старцем лепршао као пелуд, као прах са неопрашених цветних тучака.

У шуми се зачу удар секире која је засецала крупни ивер. Мало потом ударци секире се умножише и сложише у складном ритму. Дрвосече се беху дале на посао сече и обарања шуме. Кад се зауставише ударци секира, зачу се пуцање начетих стабала, ломљава грања и онда снажан тупи удар. Столетна стабла брестова, хрстова и јасенова су се са треском стропоштавала на земљу, разгонећи дивљач и птице које се са криковима винуше у ноћ.

Сеча и краћење грана се настави. Сељаци се сјурише у шуму и почеше да довлаче нарамке грања и дебелих облица, слажући их испред старчеве куће. Пазили су да не кроче и нити додирну онај светлосни полукруг који се био са старца разасуо.

Томила дрвета је расла, а сељаке који су посустајали од умора бодрио је онај врљокасти и кривоусти, а придружи му се и онај туњави који због поиспадалих зуба или зато што је Бог благовремено од њега узео ушур, није стизао да споји сваки глас и слово, те је више мумлао, но што

је разговетно изговарао речи. Међутим, видело се и сељаци су разумели да их он подстиче на рад као што је навикао да стоку упрегнуту у јарам подбада да повуку плут или какав други товар. Њих двојица су били најорнији да гомила све више и више расте. Повремено би се приближавали ивици светлосног лука, ружно и претећи се кезећи према старцу.

Из гомиле сељака издвоји се најкрупнији, са најдужом мотком у једној руци, а другом је приносио лицу и распаљивао бакљу нађену у жбуњу, која плану и осветли му прокрвавеле красте по образима, од којих му усне беху натекле и пуне гноја. За тренутак застаде, а онда се сјури до оне гомиле грања и подебелих облица, скупи и згужва овећу руковет суве траве и лишћа. Гурну је под гране, а свом снагом баци ужарену бакљу и, сав обасјан пламеном и својој срећом, насмеја се, исцери према старцу.

Пламен се колебао, поигравао по гранама, као да их милује, да им опипава њихове биљне дамаре, а потом се заигра, занесе и ветром који налеташе пролете кроз наслагану гомилу дрвета, изби на врх и високо, високо се пропе, гутајући црнило мрака и зарећи наслагану сунчеву светлост и топлоту вековима уназад. Ватра је као оргија лудела мамећи и заводећи сељаке.

Распомамљени сељаци предвођени оним врљокастим, туњавим и краставим беху као опијени од висине пламена и ужарене врелине која је пекла са разгорелог ватришта. Закрвављених очију кренуше ка светлосном кругу, ка старцу.

- У ватру! У ватру га баците!

Старац се није померио са свог ниског кућног прага. Ни младић, ни девојка пред њим.

Не померише се ни кад се дуге руке мржње сељачке, још више ка њима издужише.

- Куће ће вам опустети, огњишта ће се угасити. Чељад ће вам свиснути од глади и проклетства.

Цикнуо је и пресекао ноћ и ваздух женски глас.

Нису или нису могли да га чују, затровани у себи и глувилом опточени. Сељаци су надирали, слични ватри која је гутала и топила све у својој ужареној утроби. Неко повика, зачу се глас.

- Марија! Марија! Марија!

Пламен се већ свијао око њеног тела, које се стропошта бачено на ужарено и узаврело угљевље, на саму ватрену постељу.

Сељаци су облуђени стајали и чекали тренутак претапања њеног тела у врели пепео.

- На тебе је ред... Ђордано!...

Једва промуцаше врљокасти, туњави, док је онај крастави само тупо бленуо. Истог часа бацише га у ватру. Старац Ђордано, како га у недоумици назваше, није горео. Од њега на ужареном ватришту излетао је облак сличан његовом телу, рукама, лицу... Неосетно се пењао у вис и нестајао, нестајао, нестајао...

На ниском кућном прагу светлео је сјајем злата и месечине неки лик који се преплашеним сељацима учини да је сличан старчевом.

Девојка и младић су га држали у загрљају.

Ненадно наиђе ћерка и узе га у наручје.

БРАЋА

1.

- Дођи! Дођи! Дођи, душо моја!... Хајде, хајде потрчи!

Држећи испружене руке, којима као да га очекује у загрљај, позивао је, храбрио свог једногодишњег брата Душана. А он се придржавао своје шеталице и није се усуђивао ни руку да одвоји, ни корак да начини. Старији брат Стеван, већ зашао у девету годину, га је и даље позивао, обасипајући га осмесима и нежним тепањима.

Мајка и отац беху послом отишли у поље или планину, то се Стеван није баш јасно сећао, није се ни трудио да запамти. Имао је само једну бригу: да чува малог брата Душана. А он је још и наумио да га данас научи да прохода, да пред њим начини прве кораке. Дечје неспретан, али упоран није знао како да то постигне и зато се малом Душану умиљавао, молио га, верујући да он то разуме, иако још не беше ниједну реч прозборио. Само је ћутао, а по осмесима који су се зажарили на његовим обрашчићима, Стеван је веровао да га разуме, али да се не усуђује да се осмели и да закорачи.

Смркавало се и преко прозора се по стаклима навлачила нежна скрама сумрака, који као да се ширио из крошњи разгранатих и лиснатих ораха пред кућом. Стеван зачу лепет крила гугутки које су се увлачиле међу грање и смештале да би ноћ провеле

у лакој птичјем сну, ту под њиховим прозорима. Пас који залаја као да најави нечији долазак или се огласи као веран чувар који разгони незване и лопове.

То као да беше опомена Стевану да уместо узалудног труда да Душан прохода, сада мора да га нахрани и припреми за спавање. Он се одједном уозбиљи и брижно му приђе, обема рукама га ухвати испод пазуха и високо га подизаше, имитирајући птичји лет. То се Душану допаде и он награди брата широким и звучним смехом, који је одавао његово задовољство. Стеван га онда спусти и прислони му топли пољубац, а потом га положи у корпу исплетену од младог врбовог прућа, која је била Душанова колевка у којој је он спавао.

Само који тренутак касније, а пошто прислони флашицу с млеком на своју леву руку, не би ли се уверио да је загрејана и топла како га је мајка учила, он је принесе Душановим устима који, већ гладан, отвори уснице у жудно повуче прве гутљаје млека.

Стеван седе поред Душанове корпе и дуго гледаше како испија млеко и, потом, испустивши флашицу коју он прихвати, склопивши очице склизну у сан. Задовољан и срећан Стеван је још дуго седео и нетремице гледао у Душана, пратећи сваки његов дах, а кад се он у сну осмехну и Стеваново лице се обли и украси осмехом...

Само који дан касније враћајући се из школе, отворивши капију, Стеван на баштенској стази угледа свог милог брата Душана како, неспретно шепалући хрли њему у сусрет. Стеван застаде без речи, а у том тренутку Душан посрну и паде, лицем

према испуцалом бетону. За тренутак беше тајац, а онда се зачу тужан дечји плач. Стеван се слете и обема рукама подиже Душана. Танак млаз крви је текао преко његове горње усне и уз његове јецаје сливао се. Стеван га приближи себи, пољуби га и сам осети сланкасти укус братовљеве крви.

А кад му Стеван покупи оних неколико капи крви, Душан уљуљкан у братовљевом загрљају се ућута и кроз сузе се осмехну Стевану.

Те ноћи браћа су спавала, а њихови снови су се разликовали. Душан своје снове није ни разазнавао, само је пловио на меким и нежним таласима, али Стеван се више пута трзао и стресао у сну, понекад изустивши неку неразумљиву, али љутиту реч.

Стеван је залазио у густу и, скоро, непрозирну шуму у којој су се укрштали брестови, бело јасење и изборана стабла храстова. Из сваке крошње чули су се претећи јауци, а иза стабала су замицале сумњиве сенке. Вукови тек сишли са Карпата су завијали, најпре у даљини, а потом све ближе и ближе. Ненадно Стеван угледа светлеће жеравице вучјих очију које су га опкољавале. Недалеко од себе угледа насмејаног Душана који као да се поиграваше са оним светлећим зрнцима вучјих очију.

Стеван тада зачу најјачи урлик и виде разјапљене чељусти које су се приближавале Душану. Хтеде да викне, да скочи, да замахне руком, али остаде укочен. Није могао да се помери... Био је као везан. Немоћан!

Пренуо се и скочио из кревета. Босим ногама је додиривао под и то га расани. Бунован, али свега свестан, осети како у њему клија, бубри, расцветава

се мисао слична заклетви: „Никад га нећу напустити! Никад га нећу зверима препустити!“ Шапутао је или је чуо свој тајни глас који је долазио из дубине његове душе.

2.

У размаку од неколико дана браћа Стеван и Душан сахранише, најпре оца, а потом мајку, која пресвисну од туге за њим и претеће самоће. А синови већ беху стасали, постали своји и неукротиви. Стевану је двадесет осам, а Душану деветнаест година. Високи и снажни, одважни и животу склони. Али брижни за кућу и један другом одани.

Живели су у невеликој, али комотној кући. Приземље и спрат. Доле у приземљу био је Стеван, а на спрату Душан. До дубоко у ноћ светлели су прозори на њиховој кући. Браћа су била будна, сваки одан свом интересовању и склоностима. Стеван је читао. Највише оне писце који су у животу бивали прогоњени и у непрекидном сукобу са властима. Од Ђуре Јакшића до Диса, неуморно је трагао за нитима и коренима њихове патње, следећи њихове судбине и животна искушења.

Душан се предавао музици и сновима. У музици, а његов инструмент је била виолина, он се препуштао звуцима Албинонија и Паганинија, а у сновима је била Она, без свакодневних животних одређења, али најсроднија са Анабел Ли коју је срео у оној поеми Едгара Алана Поа или она са оног грчког острва чије име му је често тонуло у таласима Медитерана, где га је заносила и музика Албинонија.

Неочекивано, једне ноћи, зачуо је са радија музику коју није познавао и следећи је нашао се у пределима сунчаних поља и таласања зелених биљака, међу којима су избијале влати пшенице. Музика се неосетно претопила у зуј инсеката и жубораву песму јата узлетелих птица.

Нечујно се отворише врата и Душан угледа Стевана који је носио неку необичну, издужену кутију. Пружи је ћутке њему. Душан подиже поклопац и засени га бљештави сјајно-жути одсјај. Био је налик боји месечине, оној у јулској ноћи, а што је покупљена са зрелих житних поља.

Не могавши да одвоји очи од виолине која је била, пред њим у његовим рукама, он једва чу Стеванов глас:

- За тебе је... Синоћ ми је стигла.

Душан је нежно обема рукама ухвати, истим оним покретима налик на братски загрљај њих двојице, извади је из кутије и прислони на груди, као да жели да покаже колико му је драга и да је никад неће из својих руку испуштати. Као да се на то брату заветовао.

Тек касније, Душан угледа неко избледело име исписано на унутрашњем делу виолине, које се није дало разазнати, али је испод могао да се назре натпис: Кремона. Није ни слутио тајну њеног порекла, још мање тајне које су биле у њене четири жице похрањене и које су годинама, вековима оживљаване у звуцима те виолине у његовим рукама.

Неосетно, левом руком ухвати за врат виолине и принесе ка рамену, прислањајући свој леви образ на ону златно-сјајну површину. У десну руку узе

гудало и стрепећи превуче преко затегнутих жица. Зачу се звук, који се ни са чим није могао поредити. Однекуд се обојници учини да у собу улете неко крило поветарца и да им у слуху јекнуше далеки шумори столетних шума и вијугави птичји цвркути. Стевану се учини, помисли да су налик на тихе речне слапове који су се сливали преко њих, а извирали су из виолине.

Насумце, Душан одабра неки од 24 каприча Паганинијевих за соло виолину и тонови се, слично опојним мирисима, раширише по њиховој кући. Душан није свирао, он је ослобађао давно заборављене тајне жица и плео мелодиозну линију, обујмљујући све оно време колико је виолина чамила у неком мраку, слична младој девојци која засужњена жуди за младим и лепим момком. Виолина је оживела и подајући се Душановим рукама као да је одзвањала његовом душом.

Задивљен и омађијан, Стеван је гледао брата, пратио лет његових прстију по жицама и замахе гудалом, шапутао је:

- Боже, он је најбољи! Он је савршенство! Он је сишао са небеса!

Док је силазио дрвеним храстовим степеницама, пазећи да сасушено дрво не зашкрипи под његовим корацима, Стеван је носио у слуху оне тонове једног каприча Николо Паганинија, које је његов брат Душан проналазио и успаване будио из виолине, братовљевог поклона, расипајући их по кући, облажући је као што свилена буба облаже своје јаје у мехуру од сирове свиле. Корак само убрза кад из доњег дела куће, из његовог приземља зачу продоран

звук који је цврчак, дубоко и добро скривен, производи тарући своја крила. Беше то као бачен самртни покров преко живог и разиграног створа. Стевана то у исти мах и расрди и растужи. Откуд тај груби и простачки звук инсекта да засени музику његовог брата? Беше разјарен и жељан да тог уљеза пригњечи.

Неочекивано рески звуци цврчкове песме замукоше, а Стеван осети како му и слух бива празан, као шупаљ: виолина у Душановим рукама беше утихнула. Шуштала је само тишина док је силазио, сам и уплашен. У мраку својих соба потражи уточиште. Седе у пространу фотељу, упали оно дискретно светло над својом главом и потражи своје омиљене: Ђуру и Диса. Заборави и тонове каприча и цилик цврчкових крила.

Лутао је сокаком у коме је прогнан живео кратко Владислав Петковић Дис и слушао Варош потонулу у дремеж и сан. Срете га ојађеног и уплаканог, обуће и одела улепљеног блатом од касних јесењих киша. Разговор, као и сваки у сну беше неразговоран, али Стеван само запамти како је Дис био дубоко несрећан човек, који се не јада, већ са тим болом у души живи и не предаје се.

А онда се око његове главе, као пчеле око кошнице, окупише у кружном лету оне птичице побегле из Ђурине песме док их је он узалуд дозивао и све се то, и разговор и птичји пој, мешало и тонуло кроз Варошку поноћ без гласа и дозива. Само су у дубини ноћи, негде трепериле ретке звезде...

Однекуд се опет зачуше нејасни, а потом све јачи и ближи звуци са виолине. Били су мекани и

свилени, нежни и заводљиви, као да су се лепили за његов слух. Откани од оног свиленог конца, што га је Властимир његов старији друг, испредао из своје виолине. Стајао је онако висок и разбарушене, бујне косе, он студент што је из Београда дошао и само за заветину Духове свирао момцима и девојкама своје коло. А то их је заносило као младо вино, као пролећни поветарац што трепери кроз воћке, лишће и расуте латице. Слушао је Стеван Властимира и његову виолину, био у свом родном селу Царевцу и знао да је сада узнет у небо, до самих анђела. И као што ово село заобилазе сви ветрови и у њега, ту на домаку Дунава, кошава никад није ни пирнула, тако је и Стеваново и Душаново детињство заобилазило свако зло, невоља и бол. Били су спокојни и безбрижни, као у мајчином и очевом загрљају...

А кад се све утиша и мрак се рашири около куће у којој су живела браћа Стеван и Душан, а у том мраку само се оглашавала она светиљка над Стевановом главом, он осети неку пустош и око себе и у себи. Беху му ишчилели из слуха они тонови Паганинијевог каприча. Онако слаб и немоћан сам себи се учини као тело у незараслим ранама са кога су насилно скинути мелемни завоји који су га облагали док је слушао оног високог и коштуњавог Властимира како из своје, циганске виолине пушта лептирове своје мелодије. Скоро да га нешто, под грудима, заболе кад осети опустелу тишину.

Стеван није ни знао, није осетио, а није ни хтео да себи призна горчину, што поче да се скупља у њему и да га дави, испуњавајући му душу. Надао се

да ће виолина коју је донео и поклонио брату Душану у његовим рукама оживети доба њиховог детињства и да ће зачути ону мелодију што је памти из сеоске црквене порте у којој је свирао високи Властимир, студент бујне косе.

Неко нејасно осећање, у коме је почела да бубри мржња, помешана са разочарењем, испуни Стевана и док је гасио светиљку и док је будан пробдео ноћ.

3.

Кућа у којој су живели Стеван и Душан, један у приземљу, а други на спрату, била је под брдом и са њених прозора окренутих ка југу видела се цела Варош, а с пролећа и с јесени прекривена тешким и непрозирним облацима смога, из кога је избијао гушећи и смрдљиви задах трулежи. Тај задах давио је грудоболне, а здраве притискао оловном тежином, чинећи их безвољнијим. Још у детињству браћа су помишљала на одлазак из Вароши, више су чезнули за својим родним селом.

Отац и мајка саградише ову кућу, мучећи се и злопатећи, али пуни наде и вере да ће њиховим синовима бити лакше и лепше у Вароши, него у оној селендри. Продадоше све што им је од предака у селу остало и подигоше, срећни и поносни, белу кућу под брдом.

После њихове смрти Стеван у свом делу, у приземљу отвори часовничарску радњу, а Душан оде у Београд на Музичку академију, где убрзо постаде најбољи студент виолине у класи још чувенијег професора. Још тада су они, који музику знају боље од других, у њега полагали велике наде и слутили

његов блистави успон на високи пиједестал музичке уметности.

Стеван је склоност ка сатовима показивао још у раном детињству, када је почео да по селу скупља сатове-будилнике и да их расклапа, опипавајући сваки део, точкић и федерчић. Убрзо се прочу као највештији мајстор, „сајдија“ како се по селима говорило, „часовничар“ како је он себе ословљавао и на месинганој табли исписао, угравирао поред назива фирме. Сатови су била његова дневна и брига и разонода, а ноћима је отварао књиге и прочитане и непрочитане трагајући у њима за неком тајном духовног блага скривеног у њима. Своју ранију склоност да бележи дневне догађаје у свеске различитих боја, временом је проширио и у белим свескама је почео да записује своје стихове. Понекад слободне, понекад римоване. У свему томе, у књигама, и у себи откривао је изворе ретког задовољства које га је и мамило и опијало и често држало будног до раних јутарњих часова.

Душан је све ређе долазио у њихову кућу под брдом и све мање ноћивао са братом под истим кровом. Временом се отуђи и Стеван поче да осећа двоструки терет и тугу. Не зна се да ли је више патио за братом или због оне празнине која је на спрату зјапила, када би се он ту попео у нади да ће га нешто и подсетити и обрадовати, а што би потицало од успомене на скорашњи заједнички живот браће.

У то време Душан је дипломирао на Музичкој академији, као најбољи у класи и доби једногодишњу стипендију за боравак у Русији, код још чувенијег професора виолине ради даљег усавршавања. Све

то Стеван чу од Душана кад овај једног дана, а било је већ касно лето, само на кратко сврати у Варош и у њихову кућу под брдом. Стеван се силно обрадова више његовом доласку, него бриљантно положеном дипломском испиту брата, док му је овај то укратко саопштавао.

- За твој успех брат ће те посебно даровати. Дар ћеш добити по повратку из Москве – рече Стеван Душану док се са њим опраштао на Варошкој железничкој станици.

Душан му ништа не рече, само се осмехну.

Исте вечери он отпутова авионом за Москву и Стевану преостаде само његов насмешени лик са вагонског прозора.

Већ сутрадан Стеван оде код цењеног Варошког пројектанта и затражи да му покаже каталог најлепших породичних кућа. А кад му овај расклопи мапу цртежа, скица и слика макета готових кућа, Стеван врло брзо прелете очима преко њих, а потом упре прст у једну и рече:

- Ову, овакву хоћу да ми саградиш!

Била је то највећа и најраскошнија кућа, са балконима и орнаментима виђеним на неким старим кућама Варошких богаташа.

Целокупан договор око изградње куће је био обављен истог дана. Утврђена је цена, одређени рокови почетка и завршетка рада, изабран материјал од кога ће се кућа градити, чак је договорено да кровна грађа буде од дивљег кестена, а подови од храстовине. Требало је само времена да се материјал набави и да градња почне за десетак дана. Рок завршетка радова био је нешто пре очекиваног Душановог повратка из Москве.

Стеван је већ био одабрао плац на најлепшем месту у Вароши, који су оивичавали паркови и Варошка шеталишта. Био је такве величине да је омогућавао изградњу овакве луксузне куће, а било је простора и за зелене травне површине или друге потребе: од базена до воћњака.

Тих дана Стеван продаде заједничку кућу под брдом за лепу цену, а за остатак новца до пуне цене коштања нове куће, Стеван се задужи код Варошких зеленаша. Сам се повуче на Варошку периферију и у изнајмљеном кућерку настави свој часовничарски посао. Становао је у собици иза радње, која је била окренута ка северној страни.

А кад радови на изградњи куће већ одмакоше и почеше да се назире контуре и обриси облика и величине куће, из Москве Стевану стиже писмо у коме га Душан обавештава о блиставом успеху његовог концерта када је свирао Чајковског, а беху приложене и две фотографије његове са тог концерта. Стеван је тих дана, занет лепим вестима из Москве, био ван себе од неке унутрашње радости.

Онако стешњен у радњи преко дана и у собици преко ноћи, Стеван се још страсније предаде свом списатељском раду. Истовремено је писао поезију, започињао приче и романе, остављајући да их доврши касније. Сада је само грабио почетне заносе и идеје, од којих би могла да настану његова ремек дела, како је сам дубоко веровао. Имао је глобалну замисао да само патња може да заслужи његово литерарно интересовање и да је она, то стање човековог духа, достојно да буде у овој врсти уметности и представљено и слављено. Презирао

је радост, благостања и раскош сваке врсте. Био је, а сада постаде још оданији аскетизму, некој врсти монашке оданости скромности у јелу, пићу и било каквим другим телесним уживањима. Све је то у његовог личности, понашању и самом животу било у супротности са велелепним објектом куће која је грађена и почела да надвисује околне објекте из комшилука, али и да својим изгледом засењује најлепша Варошка здања. Стеван је, управо у тој кући видео један део и смисао свог живота.

Онај други део био је дубоко у њему сакривен, али поче сваким даном све више да избија, да га обузима. Своје песме и оне друге књижевне творевине, исписане његовим калиграфским краснописом, он поче да шаље на многобројне адресе новина и часописа, увек снабдевене пропратним писмима у којима смерно моли уреднике да их прочитају и потом објаве на страницама својих гласила.

Прођоше месеци, Стеван упорно листаше оне листове и часописе којима се обраћао, али ни његови радови нити име не беше у њима. Ни писма, ни редакцијски одговори не стигоше, иако је он знао за ту праксу да уредници ником не одговарају, он их је ипак молио и потајно се надао да ће се неко од њих одазвати његовим молбама.

А онда, помало обесхрабрен, од нових стихова и прозних дела сложи збирке и књиге и посла их широм земље на адресе издавачких предузећа. Узалуд опет прођоше месеци, а у издавачким плановима објављеним за наредну годину не беше ниједног његовог наслова нити имена.

Тада се одлучи на нови подухват. Почео је да учи језике. Најпре руски, а потом француски, енглески. Почео да прибавља приручнике и за кинески језик. Ноћи упорних бдења проводи над речницима и приручницима за учење страних језика. После само месец дана упорног рада већ је био толико савладао руски језик да је могао да чита новине на руском. Одважи се и поче да преводи своје стихове и друге књижевне творевине на тај језик за који се надао да ће га спојити са братом у Москви. Посла обимну пошиљку својих текстова које је он превео на руски језик. Биле су исписане адресе најугледнијих часописа у Москви и Санктпетербургу.

Већ је видео озарено лице брата Душана који је срео његове књижевне творевине на језику земље у којој је студирао музику. Живео је за онај тренутак када ће по уметничкој креацији да се приближи, па чак и изједначи са братом. Страсно је жудео да се покаже да је он брат тог студента Московског конзерваторија. Већ је чуо и одушевљење његових професора којима се Душан хвалио и свог брата њима представљао као себи равног.

У том стиже пошиљка из Москве, у којој су се назирали листови новина испресавијаних и уредно сложених. Стеван је био ван себе од радости. „Ево, треперио је он, ево стижу новине са мојим стиховима! О како сам срећан!“

Данима није отварао пошиљку, али је непрекидно држао поред себе, носио са собом, тетовио са пажњом као што је Душана ишчекивао у загрљај на оној баштенској стази.

У свом собичку, на периферији Вароши, одмах иза његове часовничарске радње неуморно је настављао да упоредо учи језике, пише стихове и одмах их преводи и спаковане у коверте за иностранство шаље на адресе књижевних часописа у Париз, у Лондон, а неколико коверата исписа и адресова на градове широм Америке.

Није више чекао. Није се надао. Знао је да се пред њим, попут оних из Москве, отварају књижевне двери света и како себе види, увек у смокингу са најелитнијим књижевним одличјима.

Баш у часу и дану кад код њега бануше мајстори и пројектант куће да би му предали кључеве од завршеног објекта, али само који тренутак пошто они одоше и док је он превртао по рукама свежњеве никлованих кључева поштар му донесе телеграм. Отвори коверат и тамо прочита кратку поруку: „СТИЖЕМ У ПЕТАК ПОПОДНЕ. ЧЕКАЈ МЕ НА СТАНИЦИ!“ Унезверен од толико узбудљивих догађаја, Стеван се прибра и схвати да је данас петак, а и не читајући име он схвати да је телеграм послао Душан који данас, поподне стиже.

Стеван је био ван себе од среће. Две вести, два догађаја: довршена кућа за брата у дан и час како је погођено и сам брат Душан који стиже из Москве. Небо, онако далеко и недохватно му се учини као ливада у родном селу и он је по њему ходао, трчао, лебдео. Затвори радњу, своју часовничарску радњу у коју већ поодавно нико, сем њега, није улазио и у својој собици поче да тражи своја нова, давно необучена одела, испеглане кошуље које су се жутеле од стајања и стаде да се ужурбано припрема.

До железничке станице је као по оној небној ливади ходао, боље рећи летео и не гледајући на висећи сат који је откуцавао сваку четврт, пола и пун сат, предаде се чекању.

Сунце је још било високо, Варошким сокацима су ниско летеле ласте, а мирис липа се опојно ширио и испуњавао Стевана сећањем на дане младости и далеких, неостварених љубави. Све му је то сад било и далеко и нестварно, све се губило у магли ишчекивања доласка брата Душана.

Није заспао на клупи у железничкој чекаоници, није ни сањао, кад је угледао бели прамен, колут водене паре коју је локомотива испуштала успоравајући и улазећи у Варошку железничку станицу.

Душан се појави и силазећи низ степенице воза, нађе се у Стевановом загрљају. Раздвојише их путници који су се око њих тискали и преко колосека журили ка излазу. Стеван потрча испред Душана, одабра најлепши црни фијакер који ће их повести. Кад стиже Душан, браћа уђоше и комотно се сместише на задње седиште и Стеван подвикну фијакеристи:

- Терај тамо где сам ти мало пре рекао!

И црни фијакер заплови прашњавим сокацима Вароши ношен крупним замасима вранаца. Душан се окрете Стевану, да би му нешто рекао и угледа смотуљак хартије коју је овај држао, гужвајући га рукама, као да није знао шта ће с њим. Душан му узе смотуљак, поцепа омот и по њиховим коленима се расуше руске новине.

- Ти још ниси отворио ову моју пошиљку, коју сам ти из Москве послао? - рече изненађен Душан занемелом Стевану.

На страницама руских новина беху крупне слике Душанове и оркестар са којим је наступао на концерту у Бољшој театру. А сасвим на крају текста који Стеван летимично прочита, Стеван угледа загрљај Душана и прелепе плавокосе девојке. То није био само загрљај и пољубац, то је било судбинско спајање како он и осети и помисли. Од стихова, за које је Стеван веровао да су објављени не беше ни слова.

Пролазећи поред расцветале баште „Жировног венца“ ни Душан ни Стеван не видеше и не чуше пијано друштво, које је надвикивао најпијанији, али и најгрлатији песник.

- Примљен сам у престонично Друштво песника, јер сам то по рођењу. Нисам ја „шифоњерски писац“ као онај „сајџија“.

Црни фијакер се заустави пред велелепном кућом. Стеван први сиђе и дочекавши брата Душана широко ширећи руке, сав озарен рече му:

- За тебе је и твоја је. Тај дар сам ти обећао. Буди срећан и спокојан у њој!

Душан застаде. Погледа кућу оним својим летећим и незаинтересованим погледом и после дужег ћутања, као преко воље, изусте:

- Није требало то да радиш... Ја ионако сутра путујем за Москву. Чека ме Људмила. Венчаћемо се и тамо ћу живети!

Стеван је заћутао, само се окренуо и пошао ка својој часовничарској радњи и свом собичку.

А глас оног пијаног песника се рашири широм Вароши, као онај смог, гушећи, и са смрадом трулежи. Глас који се ругао „шифоњерском писцу“, уствари „сајцији“ са марвене пијаце. У неко доба глас стиже и до Стевана.

4.

- Изгубио сам брата! Отеше га лопови и варалице. Преобратише лажни пророци. Све уништише у њему и створише од њега другог човека. Незахвалног и охолог. Њему нека је просто, а душманима мојим и његовим нека се све затре. Нека им крв у венама њиховим и њима најближим усахне и нека се они и изданци њихови посуше, увену, сагоре... Само кад би ми брата, мога Душана мени вратили, а овог изрода што ми се за брата издаје, нека казне људи за оно што им је најмилије, а оно им се одроди и отуђи... - јечао је, проклињао, молио и богорадио Стеван, дубоко у себи, гласа не пуштајући.

Врата на Душановој кући била су широм отворена, када је Стеван иза поноћи улазио. Није се колебао, није оклевао, није застајкивао.

- Мрзим га!... Морам!...

Правдао се и молио. Ни себе, ни Бога у себи није жалио.

У холу, на широком дивану, обложеном црвеном кожом, лежао је Душан у дубоком сну.

Са грудију се беше смакла кошуља и Стеван угледа како му на левој страни поиграва, као тихи кладенац трепери извором, истовремено љубавни шапат и тиха туга, на тој левој страни Душанових грудију куцало је његово срце...

Гледајући у тај стишани и смирени ритам крви и живота, Стеван стаде над њим и отвори невелику кожну ташну. Десном руком извуче неки предмет умотан у црвену свилу. Нежно га размота и у његовој руци бљесну нож.

Дугачак, оштрог и уског врха...

Једним погледом Стеван обухвати своју замахнуту руку са ножем у њој и Душанове груди са дамаром који је још живео...

Ускоро све то потону у мрак и ништавило!

Окрвављен, а необрисан нож Стеван баца у ватру, у којој је горела братовљева кућа. Пожар је избио на кров, а шиндра је буктала.

25/11. -11.

ДВЕ СЕСТРЕ

- Жене су као цвеће или још прецизније као воћке. Заносне кад цветају и пупе, док се од њих шири онај млади мирис надолазећих сокова, омамљујуће кад се по разгранатим стаблима већ зачињу обли плодови будућег воћа и већ зашле у спокој, нагрижен сумњама сваке врсте, кад се зрелост почне да круни и узалудно расипа. Ту, намерно, ћутим о детаљима опрашивања и оплођавања, неуморном лету медоносних пчела и славујима који се гнезде у скривеним рачвама, ћутим и о томе када росни плодови почну да руде и слуте оне сласти ко је ће се у њих тек улили - ширио је своју, на моменте резигнирану причу и исповест, Гаврило Лугомирски, већ у годинама када му се мора веровати по наталоженом животном и љубавном искуству, као и по прочитаним туђим доживљајима, не увек уверљивих књишких јунака.

Уважени Антоније Вишњевски, највиђенији професор Варошке гимназије седи за истим столом са својим давнашњим ђаком, у најчувенијој Варошкој кафани „Жировни венац“ и не прекидајући га откида мале комаде пашког сира потопљеног у маслиновом уљу и пажљиво их жваће, сачекавши да залагај сиће у дубину његове утробе, отпија гутљаје црног вина са разноврсним укусима и мирисима Јадранских и Далматинских предела, осећа на непцима да је то вино „Блатина“, њему однекуд и познато и склоно

да му изазове букете сећања. И док се у његовом стомаку мешају укуси пашког сира у маслиновом уљу и црне „Блатине“, заливени пролећним мирисима који избијају из исповести Гаврила Лугомирског, он осећа благодот дремежа, оног што у неке вечерње сате наилази, доносећи у свест неке давне и миле слике,

- Влтава је најмузикалнија река - неочекивано као кад ластавица излети из свог гнезда, процвркута Валерија огрнута црном пелерином и са разбокореном плавом косом, што је налик речним таласима поигравала на ветру.

Лако збуњен неочекиваним изливом да ли питања: да ли констатације Антоније Вишњевски се загледа у њу, не питајући је ништа, али очекујући да ће она удовољити себи или њему, допуњавајући своју изречену мисао.

- Само сам у дилеми да ли Влтава свој ток и жубор подешава према оној симфонијској поеми Беджиха Сметане или је он од ње све то чуо и у своју музику уткао? - изговори у једном даху неосмехнута Валерија.

И тај дијалог започет на Карловом мосту у Прагу између Антонија Вишњевског, студента Прашког универзитета и Валерије Цветајеве, младе музичарке из Краснојарска никад није био довршен.

Пролазили су Златном улицом, застајали испред куће у којој је живео Франц Кафка, баш оне вечери када је писао писмо које никад није послао Милени Јесенској, седели у пивницама где је залазио онај добри војник Швејк и уз гутљаје пива мешали приче својих живота, били су и на Вацлавским намјестима, али музику Беджиха Сметане и жубор Влтаве

нису више помињали. О томе су ћутали колико из незнања одговора, толико заверенички одани тајни ко ја их је зближавала, сједињавала. Та тајна је била тајанствена нит која их је тада на Карловом мосту спојила. И они су њој били верни.

- Јесте ли ви Чех, господине Вишњевски?
- упита га Валерија Цветајева једне вечери док су безразложно шетали кроз парк преобилно испуњеног цветним жбуновима.

И сам остаде запањен кад поче да листа свој живот. Онако како су му други говорили, а и сам је понешто запамтио.

- Не знам где сам рођен и ко су моји родитељи. Они који су ме однеговали били су Срби. Једноставни и добродушни људи. Нису били баш религиозни, али најлепше успомене из мога детињства су били празници Ускрс и Божић. Живели смо на периферији неког малог града. Они нису имали своје деце, па су мене после неког рата и логора прихватили... А моје презиме Вишњевски потиче из силне љубави коју је мој отац или очух неговао према Русији, посебно је волео оног Јесењина... Однекуд је био чуо да око села Константинова где је Јесењин рођен има много вишања. За њега су вишње, нарочито у цвету, биле сећање на Русију и Јесењина, па је и моје презиме сковао, исплео у Вишњевски...

Валерија је слушала и осећала како удара дамар на његовој руци која је била пребачена преко њеног врата. И то пулсирање се неосетно преносило на титраје њених крвних жила и благо, мешајући се, кроз опне нежних и млађих кожа, миловале су се две крви: Антонијева и Валеријина.

- Рођена сам и живела сам одрастајући у граду чије име нисам знала, јер су га скривали од мене. Често су изговарали неку шифру коју нисам разумевала и нисам је ни памтила. Знам само да је негде био неки рат и да су сваке ноћу кроз мрак и тишину тутњали возови одвозећи и довозећи неки терет. Оца сам виђала ретко, јер је на посао који ја нисам знала како се зове, одлазио рано, а долазио касно. И кад је одлазио и кад је долазио била сам у сну... Памтим само реку, велику, моћну и чаробно бистру лети, а мутну с јесени и у зиму. Био је то Јенисеј..., - узвратила је својим животописом Валерија,

А онда су заћутали. Ништа нису чули. Тишина им се уливала у слух, изједначавајући људе, животе и пределе. Тишина и безбојни сумрак који се спуштао плавећи дрвеће, ронделе са цвећем, цео парк.

- Ништа нас не спаја. Исувише смо били далеко да би се неко наше сродство успоставило - безразложно рече Антоније Вишњевски ове реченице, тек да прекине нелагодност ћутње,

То помисли и Валерија Цветајева.

Само су се дамари са његове руке и њеног врата немушто додиривали у недоумици како су почели и да ли њени подражавају његове или његови следе ритам њених дамара?

- Зашто си ме питала да ли сам Чех? - неочекивано упита Антоније. Ни сам не осети да је Валерију освојио са „ти“.

- Може бити и због стида и због прекора. Стид је мој, а прекор сам хтела да теби, као Чеху, упутим. - У једном даху, мало замуцкујући изговори то што је наумила.

- Не верујем да имаш разлог ни за једно, ни за друго! - Доста збуњен он одговори.

- Стидим се што сам у овој земљи, у коју су пре мене ушли тенкови, Прекоревам све оне, па бих и тебе да си Чех, који су их позвали-пркосно и поносно то изговори Валерија Цветајева.

- Сутрадан је отпутовала за Канаду. Нисам је испратио, јер није ни најавила свој одлазак... Валерија Цветајева је заиста била слична крупном и мирисном цвету - рече професор филозофије др Антоније Вишњевски свом некадашњем ђаку Гаврилу Лугомирском званом Габријел уз добар гутљај Блатине после залогаја пашког сира у маслиновом уљу - са једва видном сузом у оку.

Гаврило Лугомирски звани Габријел дуго ћути, послушкујући речи и оне заједничке дамаре Антонија и Валерије, сам утонуо у одјек и слику која му ненадно избија и распростире се пред њим.

*

* *

- Ти ме ни сада, ни годинама раније не примећујеш? - Питала је и истовремено тврдила, чудећи се његовој слепој равнодушности, упркос оном тињању које се у њеној души догађало.

Гаврило чује или слугути гласне речи који му изговара нежан женски глас и у подједнакој је дилеми да ли га сања, да ли му долази из сећања или те речи изговара Наталија. Већ види овал њеног лица, утонулог у плаву маглу косе, која га уоквирује. Отварају се зелени предели ливада и шума заливени тихим жуборењем таласа Млаве, што се лењо и мазно увија пред његовим очима, додирујући му босе

ноге свилом вода слетелих са Хомољских планина. Застане, ућути се и утоне у сопствену тишину, кад ливадске заталасане траве и крошње шума липа и брестова угледа у њеним очима.

- Скрени овде! Ја туда шетам или возим бицикл!

Сад већ разговетно чује и види Наталију, која му показује руком стазу, заборављен пољски пут обрастао густом травом и понеким ретким тек изниклим багретом. Поведен њеном руком, скоро омађијан нечим нестварним што се око њега обвија, Гаврило угази у некошену траву која је обрасла пут на који га Наталија усмерава. Следи ли то он њено сећање које је одводи у чаролију коју је на том месту доживела или је то једноставно безазлени позив, скоро игра и изазов да се зађе у нешто непознато? Све то пролази као светлосни сев у мрачној ноћи његовом свешћу, свестан сумње која га пробада кроз слепоочнице.

Ипак, не колеба се. Корача са Наталијом, упоредо, размичући врбово пруже и танке гране јасена, што им препречавају пут. Ни пруже, ни гране не ломи, само их брижно уклања пред Наталијиним лицем, чувајући је да је што не шибне по глави. Застане само устрептао кад се у плаву маглу њене косе уплете неколико инсеката у сулудом, вероватно љубавном лету. Својим прстима их отпетљава од дугих и миришљавих власи и пушта их да неповређени и разиграни наставе свој лет.

Рушевине млина су ненадано искрсле пред Гавриловим очима. Висок, напола срушен димњак је надвисивао оронуте зидове, на коме су зјапиле

рупе од проваљених прозора, а бршљан је почео да их обраста. Двориште је било обрасло коровом, а највиши су били штир и коприве. Понегде би се на зиду или у трави протнуо по неки гуштер или било шта друго што би заталасало високе стабљике,

Иза ових зидина млина, међу бујним стаблима разноврсног дрвећа, у средини једног пропланка назирала се доста очувана кућа, на којој ни врата ни прозори не беху проваљени. Бела боја зидова се очувала и одражавала је необични контраст оним зидинама млина са испуцалим и опалим малтером. Чак се иза стакала неких прозора назираху беле чипкане завесе.

Све је изгледало као да су станари недавно, не на дуго време, напустили кућу и да су је оставили у таквом стању да ће се ускоро у њу опет вратити.

Владала је тишина, а ни птице својим летом или песмом је нису нарушавале. Само би разнобојни лептири облетали ретке и ситне цветове који су се распрострли по овом пропланку, који је очигледно био добро негован врт. Још су се виделе разнобојне, стаклене кугле које су ове, сад запуштене, цветне ронделе украшавале. Чак су се видели и очувани остаци мале баштенске фонтане, која истина није имала оне шумне водоскоке.

А лево од ороноулог млина и напуштене куће прикрадала се и лењим током текла Млава и, као да тако утишана, није хтела да ремети мир и тишину, који су окруживали ово некад живо место.

Наталија, водећи за руку Гаврила, као послушно али преплашено дете, приђе великим дрвеним вратима, на којима је тамно браон боја већ почела

да се љуска, притиште месингану браву и она се отворише. Улазни део, поплочан црвеним циглама био је празан, а из њега се могло ући у још четири просторије, на којима су такође била врата, али беле и добро очуване боје. Да ли насумице или је то већ знала, Наталија. отвори средња врата и Гаврило, следећи је, уђе у добро очуван, старински, али скупоцено намештен салон у коме су доминирали две велике фотеље, са писаћим столом и уредно сложеним књигама у застакљеним полицама. Књиге беху плаве боје и као да нису рукама додириване, откривале су да сумало читане и листане. На писаћем столу, у позлаћеном раму, беше слика, портрет младе девојке. Загледавши се у слику, Гаврило се неосетно узнемири: девојка на слици. је била не слична, него истоветни лик Наталијин.

Гаврило ухвати Наталију за рамена и окрете је себи, тако да је њен лик био у првом, а слика девојке у позлаћеном раму у другом плану.

- Је ли ти то сестра или ти сама?

Упита је, а истовремено осети неку nelaгодну језу која прође њим, лако узнемиреним неочекиваним сличностима.

Наталија ништа не одговори, само се загонетно насмеши, не откривајући било шта. Наравно да то још више узнемири Гаврила. И сам у стању лаке збуњености приђе полица са књигама у плавим корицама и поче да са рикни чита њихове наслове.

У том тренутку, шкрипнуше врата, која није ни приметио и он зачу меке кораке особе која је улазила у собу. Окрете се и угледа старицу, витког стаса, са косом уредно очешљаном и подигнутом у „пунђу“.

Упитно погледа у Наталију, али она не показиваше никакво изненађење због уласка старице, чак јој се насмеши и нежно је загрли.

- Није ту! Антонина отишла да тражи прстен... Не знам кад ће се вратити.

Старица је то рекла, не обраћајући се ни Наталији, ни Гаврилу, већ као да себи понавља ту брижну мисао. Па видевши да то ни једно ни друго не занима, опет тихо и меким корацима оде из собе.

- Маштовити сте! Штета што нисте писац! Али то никад није касно!

Уз смешак, добар залагај пашког сира у маслиновом уљу и обилан гутљај Блатине, рече то Антоније Вишњевски, очигледно поносан на свог ђака и саговорника Гаврила Лугомирског, званог Габријел. Иако се већ ближила поноћ, што је било време за затварање Варошких кафана, ни професор, ни његов ђак нису на то обраћали пажњу. Чак их ни келнери у Жировном венцу нису опомињали на блиску поноћ и од градских власти прописани „фајронт“.

- Понекад је живот живописнији од оног што су писци измислили, али има случајева да оно написано буде убедљивије и од самог живота!

Узврати Гаврило и сам поносан на знање које је од свог професора стекао, али и на своје животно искуство које је знао да преточи, ево, као вечерас у причу којом узвраћа поверење професору за његову исповест.

Наталија отвори врата суседне собе и они уђоше у велику гостинску собу, на чијој је средини био постављен сто застрт чаршавима од дамаста,

постављеним тањирима од финог чешког порцелана и са сребрним есцајгом, сложеним поред. Били су ту и раскошно свијени салвети у плавој боји од најфинијег индијског памука. Све је било блиставо чисто и изгледало је да је послуга тек изашла и да ће се за који трен вратити, да услужно сачекају очекиване госте.

- Антонина је овде седела, а лево од ње њен младожења. Лево и десно су били кумови, стари сват, девери и родитељи. За столом је било четрдесет места и сва су била попуњена.

Наталија је све то испричала Гаврилу као да је и сама била присутна и да је малочас испратила госте, који су се нагло разишли.

Тишим гласом је наставила да говори и сама занета као да све то сад гледа и непосредно њему преноси.

- Антонина се тога дана венчала и породица Дворжак је славила удају своје кћери за угледног музичара, лепог и надареног Шпанца Родрига, кога је срела у Мадриду, прошле јесени. После краће преписке и усиљеног договора око тога где ће живети, уследио је договор о венчању, који је неке могуће неспоразуме само одложио.

Безобзира што је Антонину испуњавала носталгија за Прагом и златним данима тамо проведеним, њу је ипак вукао неки могући тренутак за којим је и у Прагу чезнула, а надала се да ће га овде у Црном селу поново доживети и испунити једну празнину коју је у дубини себе осећала. Хтела је да још једном, из свог детињства и ране младост запамћен сусрет, обнови. Био је то, тада тек одрастао дечак, а сада младић небо плавих очију, од

кога се није ни у игри, ни у сновима одвајала. Ту жељу и чежњу није стишао ни изненадни пут у Мадрид, ни сусрет са Родригом, па ни само венчање са њим и весело славље, овде у породичној кући Дворжакових, на самој обали Млаве.

- Седео је у самом врху стола. Био је обучен у бело, од свиленог бурета, одело, наравно са очима плављим него икада. Није ништа јео, само је нетремице гледао у Антонину. И сама, кад је приметила његов упоран и продоран поглед, више није ока скидала са њега. Између њих је пулсирала неуништива младалачка страсна енергија која их је међусобно и привлачила и одбијала. Равнодушни гости нису ни приметили када је младић устао и једва видно поклонивши се Антонини, изашао.

Настављала је причу Наталија и сама толико занета у њу као да се она сада збива.

Недуго затим, Антонина, смотавши свој златни, венчани прстен у дубоки шав од беле венчанице, вриснула је и запрепашћеном Родригу кроз плач рекла да је изгубила прстен и да ће га потражити. Сад, одмах.

Истрчала и кроз врт се запутила ка обали Млаве у жаркој нади и чврстом уверењу да ће тамо срести њега, са небеско плавим очима...

Наталија је застала, као да савладава неки грч или стезање у грудима и око срца. Погледала је у Гаврила кроз плаву маглу своје косе и он је опет угледао њен лик удвојен на оној слици у салону и ове девојке која му ту причу сада обнавља.

- Још исте вечери нашли су њен леш, закачен на високој челичној брани која је премошћавала

Млаву. Била је модра и надувена од воде која јој је испунила плућа. Удавила се. Или се оклизнула, или је скочила...

- Никад се није сазнало, нити разјаснило. Покопаше је на оном гробљу на Главици, поред оног што га је гром стрефио.

Ту Наталија занавек заћута. Тек, касније Гаврило Лугомирски сазнаде да су Антонина и Наталија биле рођене сестре. Близнакиње.

- А Наталија? Где је она сада?

Пита, увучен у причу и сам њен сведок и саучесник професор Антоније Вишњевски.

- Поред рођене сестре... Отровала се када је сазнала да је муж вара и да хоће да је остави!

- Каже му утонуо у тугу, дубоку и непролазну, Гаврило Лугомирски, звани Габријел. Нешто и даље таји, носећи у себи као завет, као клетву.

Поуздано се само зна да младића са небеско плавим очима више нико ни је видео. Нити је било где нађен. Жив или мртав. Једино је у памћењу сватова остао упамћен.

*
* * *

- Честитам! Ваша младост ме је надмашила! Убедљивије сањате него што живите!

Театрално се уважени професор филозофије Др Антоније Вишњевски поклони пред својим ђаком Гаврилом Лугомирским, признајући победу у надметању уметности и живота, сна и јаве.

Гаврило Лугомирски оћута не откривајући да ли је причу о сестрама измислио или одживео.

Ни један од њих двојице не рече било шта о биљкама и воћкама што процветају, пре времена, па увену.

Међутим, цветови су упорно мирисали и пркосили обојици који их нису осећали. Они што ће мирисе осетити доћи ће касније. Можда у зору пре свог рођења.

20/8. – 11.

ОПЧИЊЕНА

Неосетно и нечујно као кад се пред поноћ ветар тајновито увлачи у расцветалу крошњу липе или као кад свилена буба нежним, једва видљивим нитима обавија око ларве њену родну колевку, у собу иза спуштених и непрозирних завеса надоласио је сумрак. Изливао се из тихе уличице са које су малопре отрчала разиграна деца опоменута далеким мајчиним дозивом и непосредном, блиском ноћи. Слично виолини и њеним тоновима који се међусобно сустижу и један преко другог као у слаповима преливају, а за које се не би могло поуздано рећи дали та виолина почиње или завршава мелодију, у дну уличице се пренуте појавише две силуете, више сенке, него реалних обличја фигуре.

Сва утонула у ту омамљиву навалу сумрака, у његову распрострту игру тишине и обамрлости, она се трже, стресе и, скоро, преплашено, више у стрепњи да то што очекује непромишљено и грубо не одагна, са два прста леве руке додирну завесу и једва видно је помери у страну, правећи уски прорез, између завесе и тамног рама прозора. Бојажљиво приближи главу том прорезу и кроз њега протну свој поглед, пун брижне наде. Загледа се у плишану таму, баш у оном правцу где је наслутила да ће угледати оне две силуете, више сенке. Најпре једним, а потом са оба ока, кроз још размакнутији прорез, она је клизила уличицом, претраживала сваки кутак,

завиривала иза младих стабала и верала се уз њих ронећи, пливајући кроз младе и расцветале крошње. Још више, упркос тамним и непрозирним завесама и затвореним прозорима, осећала је опојне мирисе јунских липа.

А кад ненадно испред угла уличице којим она замиче у ону другу, свитну трачак светлости, налик на ону изненадну летњу муњу, што „на сушу сева“, причинише јој се лепо оба лица оних силуета: једно црнпурасто и обрубљено младом брадом, а друго још дечачко, на витком и високом телу. Задрхта, затрепери и другом руком снажно замахну и размаче непрозирну завесу и том руком крете ка оној прозорској бравици да је одврне и отвори прозор. У трену она све то учини и кроз широм отворен прозор она се наже и раширених руку, као да моли, дозива, скоро се преви преко прозорског перваза. Глас јој набубри у грлу, затреперише гласне жице...

Али се ништа не чу. Глас јој ишчезе, потону као кад се вода нагло проливена разли по жедном песку који је упи, као кад се змија замигољи и нагло у том песку нестане. Није знала, није умела да дозове. У глави јој беху оба имена, али она загрцнута њиховим ликовима и именима не стиже да одабере онога и оно које би дозвола. Није се ни збунила, није се ни колебала. Једноставно: загрцнула се. И све је нестало и бљеска и сева и њихових озарених ликова. На месту где их је угледала навуче се застор мрака, као кад се мисао заборави и сећање ућути у тами незнања, заорава...

Ноћ наиђе својом непрозирношћу као да је у провалију, у понор одвукла ону малопређашњу

слику или сновиђење и Она изнемогла и скоро клонула, исправи се са прозора, на коме се беше превила и спусти се, скоро се онесвесла скљока у оближњу фотељу, остављајући прозор широм отворен и не осећајући мирис јунских липа, потону и сама у свој тамни бунар где није ништа ни осећала ни слутила.

Под прозором оста бокор расцветалих петунија у свим бојама које су се мешале и међусобно преливале слично таласима светлости преко заталасаних биљака у пољу. Онако нежне петуније би се зањихале на сваки, ма и једва чујни и видни налет поветарца, повијајући се и као да су се сашаптавале негујући и преносећи тајну само њима знану. Тајну о нежности и немоћи цвета да пркоси киши, јачем ветру или било ком невремену. Иза свега тога оне би остајале клонуле, опуштених латица и као рањене без наде да ће им се ране залечити и оне опет планути својим јарким бојама, од рубин црвених до белих и љубичастих.

И сама рањена неоствареном надом, звуком и сликом који је наговештавао да ће се десити, да ће оживети оно што она већ годинама слути, ишчекује, чему се и у сну и на јави предаје, предаде се шумовима тишине расцветале и њој самој, у целој њеној кући. Ништа више није очекивала, није ослушкивала, отворених очију ништа није видеала. Чак ни пса који је у суседном дворишту залајао, нити дечји плач који је сав неутешан допирао из неке даљине, скоро нестваран. Све то није чула, или до ње није дотицало, већ се губило и нестајало у некој празној шупљини између ње и света.

Није чула свој глас, није разабирала речи. А како би и могла да их чује! Она глас није пуштала, нити би икоју реч изустила. Само би све то осетила како се ваља у њој, у души, а не у грлу. Било је то немушто клупко налик на пролећно легло змија које се једна преко друге превијају, мешају и међусобно преплићу. А то склупчано је у њој само одзвањало, опет нечујним гласовима, или мислима које се непрекидно као мали гејзири надвисују и једна другу преклапају.

- Видим га како копни, гаси се живот у његовим зеницама, а и покрети руке му постају троми, безвољни. Не умире, али опседнут смрћу, непрекидно јој се нада, као немилостиву госту који ће доћи. Понекад ми се учини да је од тог чекања неминовне смрти сачинио својеврсно ишчекивање налик уметничком делу коме тежи, да га препозна, да га пронађе. Па се онда чудим да ли је то стваралачки занос и зачин којим он испуњава свој овоземаљски, све бесмисленији живот или је жудња за стихом, прозном реченицом или ненасликаном сликом. Знала сам само да је уметник и знам да ће умрети! А то је оно што ме још више испуњава бесмисленошћу и цео ми живот постаје јалов, без надања. Његову смрт ја осећам боље и поузданије од њега. Он је само слути, а ја је осећам, видим је надамак месеца, ређе године... И управо тада престаје моја љубав према њему. Шта ћу ја без њега? Шта ћу ако и он, као онај, пре њега нестане у ништавилу. Немам више снаге да поднесем губитке оних које волим, које сам волела... Да бих се одбранила, почињем да их мрзим! А потом и себе...

Текла је тако та кривудава вода, слап њених неизговорених речи, мутна вода стрепњи и искушења, сломљене наде и све јаче неверице, кроз њена чула и Она сва обамрла, не осећајући ни да ли је жива или је већ зашла с оне стране јаве, потонула у бездан. Гледала је у Павла.

Осећала је, знала је да више нема снаге да почиње да негује она осећања која враћају топлину и наду, при помисли на другу особу, при слутњи да ће загрљајима и пољупцима вратити или пробудити утрнула чула.

А та чула у којима је некад пребивала она треперава, често и ужарена жеља и чежња за мушким телом поред себе, све то је њој било и далеко и заборављено, као да никад није ни постојало. Зна, само јој се као слика, пре као нејасан бол од убода оштрог сечива, у сазнање уливало осећање да је нешто заувек изгубљено, нестало.

Ненад је отишао у само праскзорје. Љут и незадовољан, са псовкама оштријим од убода трна гловог или од ситног багрема у боси табан, за време летњег трчања по трави. Болело је, али није имала снаге да за њим испружи руку да га дозове, да тај болни убод склони, извуче из меке коже и табана и испрепадане душе. Тутала је, као и увек када је одлазио, а одлазио је често и без разлога. Бар га она није ни знала ни уочила. И када је већ губила наду да ће се вратити, он је долазио. Озарен и дивље разјарен, али према њој питом и покајнички смиран. Био је нечим у себи дубоко и болно незадовољан. Као да је хтео, а није могао да оствари тај циљ. Изазов који је у њему тињао био је јачи од њега и он је због тога или

беснео или тонуо у ћутњу, немоћ и унутрашњи бол, што га је пекао и подључен се непрекидно успињао.

Када је букнуо неки рат, за њу далек и непознат, међу првима се одазвао мобилизацији и, без пољупца, опет нестао. До ње су стизале вести и гласови о његовој храбрости и јунаштву. Био је међу првима и одликован и, неочекивано, познат у Вароши, која га до јуче није ни познавала нити је знала да постоји. Примала је неку врсту честитки за те његове храбре јурише, у којима је могао или себе или друге да лиши живота. Још увек је био тај који је друге усмрћивао и на њиховим погибијама подизао свој маузолеј успеха и славе. Те честитке је примала и као врсту сажаљења над његовим, за њу неразумљивим, делима.

Његову фамилију није познавала. Није ни знала да постоји, ни откуд се он обрео, баш ту у Вароши и једне вечери се овом истом улицицом запутио за њом. Осећала је да неко корача за њом, чула је мекане и плашљиве кораке, али се није ни окретала, ни заустављала. Отворила је капију и стазом оивиченом олеандрима, ушла у кућу. Не окрећући се, закључала је врата за собом и, упаливши сва светла, почела вечерње спремање и послове. Заборавила је и оне кораке.

Ујутру, кад је отворила капију да изађе на улицу, угледала је – њега Ненада. Седео је, боље рећи чукао, леђима ослоњен о спољни зид њене куће. Устао је, несигурно се ослањајући леђима о зид и, не гледајући је, скоро стидљивим гласом је рекао:

- Чекао сам... Могу ли да уђем?

Не знајући шта да му каже: да ли да га прими или одбије, само је отворила капију и руком му

показала да крене низ стазу. Потом се окренула к њему и сасвим обично му рекла:

- Ја морам на посао!

Окренула се и отишла, уским тротоаром који беше поплочан црвеном циглом. Није се више окретала и није га видеала.

Као што га не види ни сада док с муком извлачи црне гумене чизме, обуване преко дебелих вунених чарапа које је насумце навукла преко оних „најлон“ чарапа. Ноге су јој, као и цело тело, ненавикле на толики напор и са неверицом се окреће, немоћно и без наде да ће изаћи из овог дубоког блатног пута што у бескрај вијуга преко славонске земље, залазећи у густу храстову шуму коју кроз лаку измаглицу назире. Не види га, а лик јој непрестано трепери пред очима и са сваким кораком јој се чини ближим и стварнијим.

Накосој падини, лево од пута којим корача, скоро бауља, угледа у нереду распоређене сивомаслинасте тенкове, са цевима, претећим и за паљбу спремним, упереним ка небу, ка неком далеком и бесмисленом циљу. Гусенице им беху углибљене у ту мокру, блатњаву и од кише набреклу земљу и више су личили на немоћну и ојађену гомилу мртвог гвожђа, но на убојита оруђа што сеју страх, пустош и смрт. Напуштени и празних кабина, одавали су јад сличан оном који на гробљу савлада случајног пролазника. Тенкови без војника беху као проваљена склоништа из којих су побегли, бежећи сами од себе, њихови господари и чувари.

Кроз шуму славонских храстова прошла је лакше и брже, но што се бојала. Газила је по

утабаној стази, набијеног и нагаженог лишћа, које је загушило и стврдло расквашену земљу. Пред њом је био град. Утонуо у измаглицу, колутове дима који је избијао са свих страна и стварао застор. Кроз тај једва провидни вео дима и измаглице назирала је град, боље рећи остатке људског насеља, што се дало наслутити, упркос пустоши која је владала. Иза ње на табли је писало: ВУКОВАР. Сети се да је данас 23. новембар 1991. И као нејасна слика прође јој кроз помућени поглед да је тога јутра угледала њега Ненада како чучи, ослоњен леђима о зид њене куће. Пре равно три године. Само се неосетно стресе, а низ леви образ јој склизну суза. Није знала да ли од туге или љутог дима који се подизао са згаришта града.

Само пре три дана они углибљени тенкови, стравично празних, зјапећих цеви испалили су своје последње гранате, заћутала је решетаста паљба калашњикова и хеклера, букнули пожари почели да јењавају, а само су лешеве остали разбацани преко улица и на праговима кућа чији су прозори и врата били изваљени или су стравично ширили нагорелу самоћу кућа и зграда.

Упркос касној јесени, коју још ниједна слана није опрљила, на изрованом асвалту коловоза и тротоара, по парковима лежало је зелено лишће које су куршуми пооткидали са грана. Онако искидано и размрсано лишће са одломљеним гранама личило је на здробљено и рањено поље у коме није било дрвета са кога га пушчана танад или гранате нису омлатили. Осети како се око ње разапиње тишина, слична копрени коју су плеле преплашене

и непостојеће птице. Сунце се још није назирало, а Дунав чији се мирис воде осећао, као да је текао пун крви и суза.

Уским тротоаром, обилазећи гомиле јоргана и душека, који су или нагорели или распорени бајонетима избљували вунене и памучне праменове којима су били напуњени, оседели старац, необријан и запуштен, гологлав, гурао је старомодна, меблирана дечја колица. Није знала шта је у њима, а плашила се да у тим меблираним колицима дечјим не лежи леш унучета које старац одвози на неко могуће гробље. Када је застао пред овећом јамом и сама згранута, заједно са њим угледала је гомилу нагих лешева: мушки и женски су лежали једни преко других набацаних у журби. Дно јаме, чију дубину није могла да одреди било је такође прекривено лешевима, који су бледи и модри, већ били начети оним црвима који смрт знају једини да наслуте и да је доврше својом прождрљивошћу.

Није више гледала. Чврсто стиснутих очију она је видела апокалиптичну слику града који је ратом и убијањем наружен, схватила је сав бесмисао људског живота, када је сведен на нагон и чин убијања. Овде ће целати морати да подижу богомоље својим жртвама-прође јој кроз главу мутнију од оних вода Дунава, што се такође утишавао тонући и сам у тугу и ништавило.

Док је долазила и пролазила кроз славонска села и залазила у куће где су били смештени војни штабови распитивала се код оних официра са највише звездица за њега, описујући му спојене обрве и вечито намрштено лице, које није знало

за осмех, сви су немоћно слегали раменима. Нису имали, нису знали да јој одговоре где је, куд је нестао и да ли је жив онај кога она тражи. Није му знала презиме. Она му је надевала само њој и њему знана имена, од миља и нежности и он се на њих одазивао. За остале, за ове војничине блатњавих кожних чизама, док се онако запуштени башкаре по скупоценим теписима и кожним гарнитурима по богатим сељачким кућама, из којих су власници протерани, за њих такав није био познат.

Поражена и понижена одлазила је и ево је сад пред гомилом лешева и јамом још непопуњеном мртвацима. Погледом претражује, преврће мртва тела, тражи оне особене знаке по телу, рукама, бутинама. Не налази их. Одједном схвати да је он, њен Ненад заувек отишао из свог, али не и њеног живота.

Измаглица и дим се не разилазе. Сама и немоћна окреће се око себе, загледана у незнађе које је обузима. Насумце креће у жељи да нестане, не могавши да заборави оно мртво месо уобличено у људска телеса, а у том тренутку недалеко од ње одјекну експлозија настала од активираних нагазне мине. Око ње се, као окруњена зрна необраног грождја, расуше делови тела и удови људског бића мином разнетог. Стаде, скамени се...

На рамену осети меки додир руке. Опомињући, дозивајући.

- Овуда, само овуда, молим вас! Тамо је све минирано...

Глас је био и брижна опомена и топла утеха. Изговарао га Павле.

Пошла је у правцу на који јој је глас указао. Тада је схватила да је тако из свог живота отишао Ненад, а у њен живот је почео да се настањује Павле. При самој помисли на Ненада њу обузе језа и дрхтај од хладног и мртвог тела, од оног мноштва телеса које је превртала тражећи га узалуд. Није могла ни да наслути да ли ће икад моћи да осети топлину мушког тела које би је узимало у загрљај. Била је далеко од сваког осећања, непојмљива јој је била и мисао да је икад и била у нечијем топлом загрљају.

Враћајући се из Вуковара, док се труцкала на задњем седишту војног џипа, блатњавим путем који је вијугао између необраних винограда, ту на коси која спаја Бијело брдо и Ердут, учини јој се да су преродили изданци винове лозе или кондири, како је у детињству запамтила да се ти изданци зову, да су они са крупним, здравим и зрелим гроздовима, били привезани подрезаном девојачком косом. Од туге девојака за момцима који су животе изгубили у трагедији рата око Вуковара. И сама зажеле да одреже своју црну и дугу косу и њом привеже родне винове лозе у виноградима. Истовремено осети како јој кроз главу прође мисао која се питала:

- Хоће ли икад моћи Сунце да огране над Вуковаром, хоће ли икад моћи јутро, дан да сване?

Не тражећи, не слутећи одговор, она спусти поглед на леђа Павла који је седео на предњем седишту поред возача. Тек тада угледа како се празан десни рукав спустио из његовог рамена и био привезан опасачем који је стезао Павла око паса и његов шињел. Виде да Павле нема десну руку!

Већ се спуштао сумрак, а иза њих је остајала апокалиптична слика уништеног града, прогнаних људи, развијена фреска тоталног бесмисла. Ћутала је и није ништа ни осећала, ни мислила, нити се надала. Једноставно била је отупела за сваку врсту осећања и жеље да се било чим, било којим покретом учини, осети да је жива.

Промицала су села, ретка светла на прозорима, напуклих стакала, полуразрушене куће и непрекидно је текла густа и смоласта пустош. Без људи, животиња, само са понеким бљеском светла са возила које је тонуло у све гушћи мрак.

- Очајан сам и огорчен – рекао јој је Павле, загледан у десну страну њеног стана у Вароши, неколико месеци после повратка из Вуковара.

Ћутала је. Тада још није знала да тако почињу његове тугованке над сопственим животом. Још мање се надала да он на свој начин ужива да излива свој гнев на себе, мрзећи тако све, цео свет. Јер он није имао оно што други имају. Није ни могао ни умео, а ни смео да се пода било каквој радости. А о спокојству се није дало ни наслутити.

Она, професорка књижевности у Варошкој гимназији, се тада потпуно предаде послу, ђацима и читању. Читала је више него за време студија, а ђаке и посао је себи поставила као животне задатке. Уствари, читајући она је почињала да живи животом јунака и у времену у коме су они заувек бивали заточени. Није правила ни изузетке, нити је нарочито одабирала ауторе. Једноставно је светом књижевности пловила, као ношена моћном и тајном матицом реке којој се она и предавала и подавала.

Онако висока и крупна, снажних руку и увек бујних грудију, заобљених са изазовним купинастим врховима, својом појавом мамила је и изазивала чежњиве и погледе и жеље не само случајних пролазника, него и оних са којима је имала свакодневне контакте, својих колега, а и оних ђака већ стасалих, за сву раскош жеља које је Професорка изазивала. Иако свесна и себе и своје надмоћи, за коју је знала да је негује тулећи оне омамљиве страсти и дрхтаје који су пролазили њеним телом, остајала је, мирна и хладна, скоро на очиглед незаинтересована за све то, негујући неки извезбани презир за њих. А тај презир је тек почео да се разбуктава после Ненадове погибије у Вуковару и Павлове горке животне приче којом ју је, можда и намерно, на свој лицемеран начин кротио. Ненадово ненађено, мртво и хладно тело јој је заувек остало као веза са горчином коју је осећала и при самој помисли на мушки загрљај, а Павлове јадиковке над сопственим животом су се неосетно и у њу уливале гасећи јој онај животни елан, којим је она некад била обилно награђена.

Одједном се сав вулкан њеног тела, сви потреси страсти, сви тајни снови, а нарочито онај када су јој се, око ње, као у разиграном колу, у том сну окупиле и заиграле беле нимфе, које су се међусобно грлиле и љубећи једна другу нестајале у бистрој води шумског језера, све се то слило и улило у оживљене књижевне ликове.

Тих ноћи, не могавши да тачно одреди, је и угледала оне две силуете мушких особа, чија је имена знала, али се није могла да одлучи кога од њих двојице да позове. Бојала се да оног другог не увреди

и не одбије од себе, а желела је да их обојицу к себи примами.

Ни сада, као што није знала ни тада, не може да се сети да ли је чула себе или јој се неки далек глас причинио. Тек памти само речи:

-„А какво је свитање у Стамболу!“*

Сву је то свитање, та светлост обавија и заслепљује. Пре тога је никад није видела, нити се нада да ће је икад више видети. Небо беше поруменело и сишло на земљу. Око ње се привија неки дим, измаглица ли је која од светлости бежи, а уза њу се привија час Тамил ефендија, час Џем султан. Неиспавани, бледи, сузних очију!

„Тамил је човек“ мешане крви“, од оца Турчина и мајке Гркиње. Мајка му је била чувена грчка лепотица“ – памтила је Професорка и често у себи то изговарала, а личило је да онако замишљена сама са собом води неки далек разговор. „Леп и паметан и добро развијен, први пливач међу друговима и победник на свим рвањима“. Није знала да ли то однекуд памти или сама описује Тамил ефендију у својим дугим и бесаним ноћима.

„ ...а Џем крупан, плав и снажан, плаховит и немиран. Џем је иако још млад, створио на свом двору у Конији круг људи од науке, песника и музичара, и сам је писао добре стихове. Поред тога био је добар пливач, атлет и ловац“. „Бујна глава“, без мере у мислима и уживањима, тако да му је дан био кратак и да је од ноћи и сна узимао колико год је могао, да би продужио свој дан...“

Читала је зането или изговара склопљених очију, тако да није ни примећивала када би Павле,

сав гневан и љутит, одлазио у другу собу. Тек кад би чула како снажно залупи врата, знала би да га нешто у тој причи вређа. Њега је вређала његова немоћ, његова обогаленост да буде партнер у љубави. Да може да обема рукама обујми и у загрљај узме или њу или ону другу особу коју је на свој начин почео да мрзи.

Никад није сазнала да ли је он њу или она њега напустила, као што никад није сазнала када, где и како је руку, десну руку изгубио.

Ни о једном, ни о другом није реч прозборио, а ни она се није усуђивала да га упита. Бојала се бола и увреде које би му нанела, ако би га о томе и запитала.

Професорка и Павле су живели у тишини и ћутећи. И њихови разговори су били својеврсна ћутања. Она би наслутила шта он жели и без поговора је то чинила. Ако би га то раздраживало или није желео нагло је устајао, одлазио до прозора и погледом би прелазио преко њених цветних рондела. Најдуже би гледао петуније, миловао својим зелено-плавим очима крхке латице разнобојних цветова. И то све у тишини.

Та иста речита, али сада и претећа тишина би испуњавала целу кућу и собу у којој је остала Професорка да седи са расклопљеном књигом у којој су били засужњени Тамил ефендија и Џем султан. А онда би се разлегли звуци клавира. То је леворуки Павле свирао свој омиљени клавирски концерт за једноруког извођача. Није знала, нити је смела да пита за име композитора, али је зато знала све тонове, читав концерт је у себи одслушала. Некад као пратњу Павловог извођења, а некад је Павле

својом музиком следио све оно што је у њој звонило и текло као необуздана река.

Понекад је на местима свог клавирног концерта застајао и у наглој тишини би препознала јецаје за које није знала да ли их је композитор компоновао или је то Павле додавао своју интерпретативну допуну. Осећала је само да су то она места у којима је пулсирала нежност и самоћа. А опет није била сигурна да то није била њена произвољна асоцијација или подсећање на оно стање за којим је чезнула, а истовремено и била.

Павле је, као и увек, нагло заћутао. Клавир би умукнуо и она би чула звук спољних врата која се отварају, а потом скоро нечујно затварају. Павле је тако, не желећи да она примети, одлазио у ноћ, у своја дуга лутања поред реке, која је текла ободом Вароши, а недалеко од њене куће.

Знала је стазу, правац и циљ његовог изласка.

У киоску „Венера“ који је држала Незира, разведена жена његовог ратног друга, иначе Шиптарка, куповао би „штек“ цигарета Дрина-филтер. Дао би новчаницу и не гледајући Незиру, која би заустила да га нешто пита, не чекајући кусур, окретао би се и одлазио. Само би левом руком зграбио кесу са цигаретама.

Професорка је и сама почела да купује код Незире, које због близине њеној кући, толико и из жеље да нешто више сазна о Павлу и његовим ћутњама. Но и Незира је остајала нема на сваки наговештај Професоркиног питања о Павлу и његовом друговању са њеним разведеним мужем. Ништа јој Назира није рекла, сем да је са горчином

и понеком сузом у оку од ње чула да су се срели у Косовској Митровици и да децу нису имали. „Кад сам га видела-то се Незира изрекла-сама сам му притрчала и ухватила испод руке... Нисмо се више растајали... Док није нестао...“ И то је било све!

Павле је корачао, сигурно и чврсто, као да је у строју „марширао“. Није се освртао. Ишао је утабаном стазом, испод насипа, иза кога је шумела река.

За њим ситним и бешумним кораком ишла је Професорка. Загледана у његова леђа, са празним десним рукавом официрске блузе, са које су скинуте ознаке и капетански чиновни, није ни примећивала како јој се око ногу, голих листова сплиће росна и сочна ливадска трава. Осећала је само како је од тог додира траве, обузима пријатна топлина влаге. Њена нежна кожа као да се подавала том миловању траве.

Застао је пред малом кућом, око које се црвенело неко цвеће, чије име није знала, али је помислила да би то могли бити црвени божури.

Павле је отворио врата на малој кући и ушао. Знала је да ту живи младић по имену Љуба. Неко јој је рекао да су му обе ноге ампутиране. Професорка је и несвесно помислила да је то био његов војник, рањен у Вуковару и да му он односи те цигарете.

Окрнула се и вратила у тишину куће, чекајући Павла.

„Изгубила си стрпљење, надајући се мојој смрти, зато толико журиш да ме докрајчиш. Више пута дневно ме изазиваш примедбама и омаловажавањем. У реду. Можда претерујем, али ја нисам крив што ми срце заигра и затрепери.

Ево од синоћ не могу да се смирим. Не помаже ни бенседин, ни шетња.

Ја знам да не могу да утичем на тебе да се промениш и да мржњу према мени замениш љубављу. Прошло је време када сам имао илузију да то могу да постигнем својом нежношћу и љубављу, а понекад и грубошћу. Али то не траје од јуче. Све ми се чини да то траје од давних дана, само је било понекад неутралисано.

Жао ми је и несрећан сам кад схватим и осетим да си све између нас што је било топло и нежно срушила и омаловажила. Сад увиђам да си ти то одавно желела, само си лукаво избегавала да отворено покажеш. Изазивала си ме и сад ме изазиваш да ја будем или груб или да се са мојим животом заврши онако како се мора завршити.

Ако већ не могу, а то сам жарко желео и надао се, да наше односе успоставим какви би требало да буду, на све твоје изливе мржње ја морам да се супротставим. Како и на који начин, то тебе не интересује, нити се тиче. Да је другачије, ти би се већ другачије понашала. Мислио сам да према мени треба да будеш онаква какав сам ја према теби. Уосталом ти свакако сматраш да сам ја много гори него што и сам увиђам.

Свеједно, сада је све много касно. Ја излаз, бар док сам жив, а и то неће дуго потрајати, морам и могу да пронађем. Можда га већ и слутим...

Буди без бриге, теби никакво зло нећу нанети. А све што се мени буде догодило тебе ионако неће погодити.

Пишем ти, да се не бих свађао са тобом, јер ти то једва чекаш да ме још више узнемириш. Никакав одговор од тебе не тражим, нити очекујем. Све ми је јасно...”

Читала је. Чула је Павлов глас како изговара, а потом видела његову дрхтаву руку, леву наравно, којом записује поруку непознатој жени. Ко је она. Да ли га је мрзела и зашто? Колико је он њу волео и зашто? Љубав је безразложна – мислила је. Тешила или била још огорченија. Знала је само да није њој упућена. Закључила је то по избледелој и искрзаној хартији коју је нашла на столу, очигледно ју је нехотично заборавио када је полазио.

Писмо-порука давно написано јој је одједном, светлећим праском сазнања обзнанило његово понашање, ћутање и лако рањиву душу. Могуће је да је у оптужбама претеривао, као да је хтео да је уцени или од ње изнуди оно за чим је жудео, а што је очигледно нестало и никад се више није могло обновити.

Сети се Вуковара, лешева и оне руке која је усмерава и опомиње. Павлове руке. То сећање је испуни тугом, али и однекуд надошлим осећањем узалудности свега што је могло да је, као некад, испуни топлим и нежним осећањима. Није је више могла ни љубав да испуни. Сећање на све тамо виђено је у њој изазивало и неко неодређено гађење и одбојност и према самој помисли на оно што испуњава, онај безваздушни простор између мушкарца и жене, у коме се само њихове душе траже, налазе и сударају. Сама, тако јасно и болно осети значење *Taedium vitae**.

Одлучно окрете главу ка оном прозору са кога су јој се указале оне две силуете. Опет је падао све гушћи мрак и опет је као светлосне зраке видела њихове фигуре, које су ходале осмехнуте ка њој.

Силином провале облака у летњој вечери, после исцрпљујуће жеге из Професорке се оте крик:

- Ђамиле, Џем...

И одједном се у бљеску муње цело небо, сав њој доступан предео испуни јарком светлошћу.

- „А какво је свитање у Стамболу!“

Професорка не чу свој глас. Само се, нагло слаба, спусти и невољно леже преко пода застрвеног персијским тепихом. Као да усни! А уза њу се привијају: Џем-Ђамил, неиспаван и блед и сузних очију.

9/7.-12

*Сви цитати и парафразирани реченице су из „Проклете авлије“ Ива Андрића.

*Taedium vitae (лат). - одвратност према животноу.

ИСПОВЕСТ ЈЕДНОГ КЛОВНА

Налик на бајку

- Сво зло је почело да се сручује не мене и моју главу од оног трена када сам осетио да се губим, да нестајем као дотадашња личност и да се претварам у неку другу, чак умножену особу, коју више нисам препознавао. То моје пловеће стање ме је неосетно обузимало у неодређено доба дана, а онда се нагло усталило у време јутарњег буђења. Одједном бих збуњен себе хватао у недоумици: ко сам то ја? Биле су то исте руке, ноге, глава, чак и лице је са изразом било непромењено, али опет, однекуд сам знао, да то више нисам био ја, онај дојучерашњи. Почео сам да се плашим ноћи, управо због - јутарњег буђења, које ме је престрављивало оним неочекиваним променама, што су могле или су се стварно и догађале - говори, тихим, изнемоглим, скоро преплашеним гласом клоун Владимир звани Фараон, склупчан на ћилимчету и прибијен уз леђа свога партнера, испод шатре циркуса Венера.

- Не очајавај - узврати му седокоси партнер звани Ластавица, својим умилним гласом и не померајући се са ћилимчета. То те хвата вртоглавица због висина на којима си изводио своје најчувеније тачке.

Фараон отвори очи у које му се упи јарка и заслепљујућа светлост. Истовремено осети како га у само теме пече сунчана стрела хитнута одозго из неба. То га просветли и он виде.

Високо преко градског трга беласао се затегнут конопцац, једва видно треперећи, сличан струни која затигра намамљена лепетом птичјих крила или трептајем девојачких очију које су са стрепњом упирале ка конопцу и њему под небом. А он ведар и насмејан са позлаћеним жезлом у руци ступао је ходом налик песми славуја преко тог белог конопца, који је и сам личио на хитнути сунчев зрак који је прострујао преко градског трга, а он еквилибрист по њему није ходао, он је изводио своју игру. Плео је чаролију од корака и покрета, прегипајући се у телу као шпанска играчица фламенка и клизио је ношен оним гласом славуја који је само он слушао.

Са балкона одакле се пружао поглед на цео градски трг и са кога се видела цела дужина конопца и еквилибристика играча, његова ваздушаста појава и ход по таласима светлости, седео је краљ, а са његове десне стране ћерка, принцеза Косара. Нетремице су пратили сваки покрет ходача по конопцу, краљ мање више равнодушно, док је принцеза сва устрептала на сваки његов корак осећала како се и сама ломи у струку следећи његово гигање. Краљ је, чак више пута, опомињао да не претерује са уживљавањем и стрепњом, јер ће се све безбедно завршити. При том краљ баци поглед на гомилу својих поданика који беху испунили градски трг. Не ухвати ниједан поглед упућен ка њему. Сви поданици, као и његова ћерка беху занети оним што се на затегнутом конопцу догађало. Као да су сви, једним дахом, дисали са њим који је лебдео, а не ходао.

Краљ се лецну од те непажње, скоро омаловажавања које је доживео од својих поданика и то

због једног циркуског еквилибриста. Нешто га у дубини душе заболе, кад осети толику незахвалност својих поданика. А он им је толика добра донео и учинио. Довео им је воду из шумских извора, наредио да се шуме и поља око града очисте од дивљих и крволочних звери, улице попљочао посеченим деблима и шта све није учинио он, добри краљ за њих, своје незахвалне поданике.

Занет тим мислима, одједном се и он упиљи у оног еквилибристу који беше баш наспрам његовог краљевског балкона. Загледан у њега, очекујући његов наклон, краљ подиже руке спреман да затапше. У том тренутку онај на конопцу се зањиха, посрну, а уместо поздрава краљу, њему се ноге запетљаше и он према краљу испрси своју задњицу. Жезло се заклати у његовим рукама, а на лицу еквилибристе, уместо осмеха, указа се грч праћен ужасном, протачком псовком...

Краљ је све то спазио крајичком ока, а и до уха му продре онај сељачки излив гнева. Подигнуте руке ослони се о ивицу балкона и, видљиво, бесан и увређен устаде и журно замаче иза црвених плишаних драперија. Принцеза Косара оста и сузних очију сачека да се еквилибрист Владимир докопа чврстог ослонца...

Онај тајац који је пратио посрнуће, гомилом се после разли као суздржани смех који се краљу учини као изругивачки, кад у трену угледа еквилибристову задњицу и зачу ону сочну псовку, а потом гомила заурла, затапша и ларма светине се проломи до неба. Беше то ослобођена и нагло доживљена радост.

- Какав стас! Какво држање! Како му пристаје оно златно жезло! Прави принчевски изглед! Ма какви принчевски, прави краљевски лик! Доста будале! Ни фараон му није раван! - Таласали су се гласови, повици, галама одушевљених на градском тргу је расла, надимала се као дечји балон, а онда је експлодирала хорски, једногласним узвиком: “Фараон! Фараон! Фараон!”

И тако је еквилибриста на конопцу Владимир заувек постао и остао Фараон, овенчан, крунисан пучким изливом помешаних радости и гнева. Пошто одушевљење није јењавало, већ се настављало извикивањем његовог имена и новог уметничког надимка, он Владимир прозвани Фараон појави се на суседном балкону и видно узбуђен, расположен и понет изливом радости и одушевљења седе на ивицу, са пребаченим ногама преко ивице ниског зида и поче да отпоздравља...

Маса се таласала и своје ликовање је почела да исказује виком и песмом, али се појавише узвици против краља који је шмугнуо иза црвених плишаних драперија. Неки се придружише верујући да је то крај владавине омрзнутог краља, а неки опет постадоше још еуфоричнији верујући да су то полицијски доушници организовали и приредили у знак протеста што их краљ слабо и нередовно плаћа. Не улазећи у све детаље, ни писцу ове исповести, као ни самом Владимиру званом Фараон нису били познати сви разлози и узроци овог усковитланог хаоса.

Краљ је, вероватно, заштићен дебелим зидовима, слабо чуо одјеке оног одушевљења са градског

трга, док му краљевски шпијуни не дојавише све појединости, али прећуташе, уједоше се за језик кад дођоше до оних повика против краља. Краљ све то саслуша, једним увом, почеша се по проређеној коси и промрмља: “Ништа! Јебаћемо им матер!”

Неки каснији хроничари и мудри историчари су ископали краљеву жалост, чак огорчење што још нису били конструисани тенкови, којима би он заиста зачинио, засолио ону своју претњу са помињањем народске матере. Тек оста нејасно и непознато како се градски трг са масом на њему, пред поноћ, нагло и неочекивано испразнио, као што оста мутно шта је то врле грађане, узорне краљеве поданике толико разјарило или обрадовало да онако бучно излију своја расположења. Да ли је то била успешна еквилибристичка егзибиција Владимира од тада прозваног Фараон, избегнут пад са конопца или она задњица окренута краљу?

А над градом су се опет поводом акробатских вештина Владимира званог Фараон завитлале гласине. Онако како је у таласима наилазило и расло одушевљење светине на градском тргу, сад су тако уверљиво и спонтано, али потајно, пригушено и приземно почеле да теку и круже приче и поређења онога што је он на конопцу изводио са дневним, чаршијским догодовштинама, па чак и са неким краљевим поступцима и понашањем.

Одједном су у акробати препознали имитатора краља и његове укупне власти, укључујући министре и дворане. „Владимир изводи своју еквилибристику на конопцу и одржава ту једва видљиву равнотежу, јер тиме хоће да покаже да је и сама власт и владавина

једна врста еквилибрања над народом” - говорило се и од ува до ува преносило по граду. Ови што су то чули, као и они што нису чули и до којих тај глас још није био допро додавали су: “Не би њему случајно пасовао надимак Фараон, да није хтео и самог краља да надвиси. Чули смо да је сам лансирао тај фараонски сјај и прилепио га уз своје име. Уосталом, зашто те фигуре није изводио у циркусу, него је одабрао град и домамио масу да јој се удвара.”

Постајало је све убедљивије да је Владимир звани Фараон намерно смислио свој програм и одабрао ведар и сунчан дан да би пред што већим бројем лаковерних грађана показао своје умеће и бунт. “Па, молим вас, зар врхунац тог бунта није она задњица окренута краљу у лице и она безбожна псовка, плунута пред свима” - као у трансу говорила је госпођа Параскева, удова бившег министра и индустријалца господина Курмазовића, легенде градске политике, спорта и културе.

- А тек жезло, откуд жезло у рукама тог циркуског шарлатана? Зар да се и то знамење краљевске власти и величине оскрнави гузицом и псовком тог јебиветра! - Био је неумољив у својој осуди акробате Владимира званог Фараон, пензионисани писар Краљевске канцеларије ордена господин Великић.

Некако у исто време, у јеку ваљања тих гласина градом, пуче глас о краљевој одлуци да се изврши реконструкција градског трга. Тај глас се убрзо претвори у сурову јаву и стварност. Ради ширења градских видика посекоше све платане и остало дрвеће на тргу, а затим поче рушење свих балкона.

Рушење започеше тиме што избише стубове она два балкона, који су били на супротним странама трга и између којих је постављан и затезан конопац на коме је своје акробатске вештине изводио Владимир звани Фараон.

Кад се срушише бетонске плоче балкона Владимир звани Фараон јекну као да га нешто болно преко грудију пресече и гласно, онако склупчан на ћилимчету, најпре јекну, а потом горко заплака.

И док слуша тај горки плач, траје недоумица писца како да настави, евентуално заврши причу.

У том часу власник циркуса Венера господин Гверини зачу куцање на својим вратима, док је по приколици превртао пореске књиге и, сав бунован, исцрпљивао се над неплаћеним пореским рачунима. Тром и, већ у поодмаклим годинама, пазећи да не пробуди своју невенчану младу супругу, иначе играчицу на трапезу, бојажљиво отвори врата. Пред њима је био дворски писар, кога ни господин Гверини није познавао, те са неверицом прими свитак папира који му он пружи.

Тајна шта је било записано на том свитку, који господин Гверини уплашено узе у руку и, развивши га, радознано завири у њега, тајна је трајала целу пролећну сезону док је циркус Венера гостовао у граду.

Како доликује таквој ситуацији, почеше и нагађања: те краљ је прогнао Владимира званог Фараон, те он је са принцем Косаром, којој се изгуби сваки траг, побегао, те ено га у оближњем манастиру како напаса коње и овце. Неки се заклеше да су видели леш његов у реци.

С јесени, кад се поново раскрилише циркуски шатори Венере распршише се све заврзламе ове исповести. Уз звуке фанфара у арену утрчаше два кловна: Ластавица и Фараон, правећи веселе колутове. Публика затапша и поздрави их као себи најдраже.

А краљ? Па, краљ је и даље краљевао! Што, може бити, и не запањи писца...

- Писац, ко писац, широко му поље да измишља
- насмеши се једна читатељка у годинама и рече.

1/3 - 10

НЕОДРЖАНИ ГОВОР АКСЕНТИЈА АРХИВАРА

Јесам, зашао сам у године, а још по нешто волим. Ни у чему не претерујем, а то што волим у томе умем и да уживам. Волим да седнем, а скоро сваки дан то радим, да седнем и неко време одседим овде у Жировном венцу. Не тражим друштво, сâм сам себи довољан. А и кад ми се нека пришипетља прилепи, трудим се да га што пред откачим. Овде сам као код куће. Па како и да не буде тако, кад сам ту одрастао, деда био газда од те кафане, а ја сам научио да ходам држећи се од стола до стола. Келнери ме држали за руку, а деда и отац стално у неком послу. Нарочито петком кад нагрну сељаци, петак у Вароши увек био пијачни дан.

Време ми, хвала Богу не смета. И волим да пијуцкам. Увек само по једно пиће. И због здравља и због навике. С јесени кувана ракија, увек одшљиве ранке. Она најлепше мирише. Зими кувано црно вино. Најбољи је смедеревски „гром“, а у пролеће, а нарочито лети бело вино. Бели „Пошип“, са неког јадранског острва. Лако, миришљаво и увек ме испуни неким сећањем. Пиво не волим, као ни остале „шпеције“. Понекад уз мезе. Лако мезе – бели сир и суво месо. А место ми се зна: кад је топло на тераси, ил у башти, а захладни ја у салу. И тако и док сам у канцеларију ишао и кад сам од пре пет година отишао у пензију.

Деда ми је био богат човек. Имао ову кафану Жировни венац, земље по Стигу ни сам није баш знао колико хектара да би ти казао, ал зато је све међе знао. Докле и одакле је његово. Туђе није грабио, а своје је чувао, бранио и, богами, знао и у кавгу да западне кад би зли комшија макар и браздом насрнуо на његову њиву, ливаду или браник. И држао коње. Десетак расних, кажу арапских сорти, држао у ергели изван Вароши на Миљиним водама. Кажу то је здраво место и ждребад брзо расла. Био члан и Коњичког друштва „Кнез Михаило“ овде у Вароши... Преци му били из Смољинца. Полутани. Пола сељаци, пола трговци. Кажу, а и деда ми то причао, како их је Кнез Милош насилно преселио из Смољинца у Варош, кад је протеривао Турке и српску чаршију градио. У политику није залазио, а на част и гошћење оних из власти често и доста је трошио. Баба ми од тога, кажу, и те секирације пресвисла, још млада, није имала ни пуних тридесет година. Мада, у то време баш и није била нека младост. Већ имали децу, два сина и једну ћерку. Најстаријем мом оцу било дванаест година, а најмлађа ћерка већ била пошла у школу. Деда се више није женио. Увек се ту нашле неке жене које су децу неговале, а он их годишње, некад и чешће мењао. Е тај мој деда свашта је преко главе претурио: и ратове и заробљеничке логоре, ал једно није мого. Кад му омица, троготка Елвира на дербију на Београдском хиподрому, док је водила за добрих неколико коњских дужина испред другопласираног, пала и поломила ногу... Истог дана, скоро часа, док је трчао к њој и он је

пао: стрефила га капља. Није више ни устао... Тад је он био десет година млађи, него што сам ја сада...

Памтим погреб мога деде. Ишла поворка од Саборне цркве до Табачке чаршије. Дошли чланови Коњичког друштва, сви на коњима са црним пешкирима, одмах иза синова, а ја сам уплакан шљапкао међу њима. Свирао плех-музика... и да даље не набрајам. Мој отац и моја мати нису плакали, а стриц био сав убледео, сличан лишћу калопера док вене.

И мати ми била из Смољинца. Отац је послушао мога деду и по оној народној „и куче се од сорте тражи“ узео за жену девојку коју му препоручили као здраву, вредну и поштену. Ништа нису погрешили. Таква остала до краја живота. Александар, мој отац и Ангелина, моја мати наставише да воде домаћинство: кафану Жировни венац, ергелу и целокупно имање расуту по Стигу. Мој стриц, по дедином аманету, оде на школе у Београд. Кажу да му одредили да буде доктор. Да лечи људе, а и породица да има кога школованог да се њим поноси. А школа, та медицина, није да му није ишла на руку. Већ беше при крају студија, кад западе у неко друштво, заљуби се и, на брзину, ожени.

Тамо у Београду упознао и неког Драгишу Васића и његова писма доносио његовој девојци, овде у Варош. Па сад, она, та девојка није била нека лепотица, то сам после од оца чуо, ал била министарска ћерка. Овај што јој писо био неки писац или се за таквог издаво, па тиме тео њу да опчини. Тек он и мој стриц Јован постадоше велики пријатељи, а то беше колико добро, толико и лоше...

А ја сам се родио оне године, кад убише Краља у Марсеју 1934. То наравно, не памтим, ал ме после тако учили и неколико година се тим поносили. После замукоше, престаше да помињу ту годину и шта се у њој с Краљем догодило. А то, тај тајац о години мог рођења нарочито се још више разастре после оног другог рата, кажу најкрвавијег у дотадашњој историји човечанства. Па дабоме, кад комунисти дођоше на власт. Ја нисам баш све то разумевао.

Мој стриц Јован у то време постаде четник док се пуцало на све стране и једне ноћи четници одводе партизане и стрељају их, а друге ноћи преживели партизани упадају у четничке куће и одводе их тамо одакле се више не враћају: у смрт. Признајем да сам све то слушао од мајке, а стрица нисам ни виђао, нити сам разумевао шта су и ко су четници, а који су партизани. Знам само да сам сваке ноћи се и у сну трзао кад бих чуо неку лупњаву око куће, а мајку сам молио да чим се смрачи навуче фиранге, то је оно што смо после звали завесе, на прозоре, јер сам се плашио да нас неко не нишани кроз стакло из ноћног мрака.

Отац само рече: шта ли ће да буде са овим нашим Јованом? и више ни речи о њему није било, све док једног дана не бану комшија и не саопшти оцу да му је брат прошле ноћи заробљен и да су га партизани одвели у непознатом правцу.

- Све то четништво је Јовану улио у главу онај Драгиша Васић, ено га сад поред Драже се завукао и ћути. Ма тако ти је то кад се дружиш са писцима и њиховим курвама носиш писма.

Све је то отац Александар у пола гласа за вече-ром говорио мајци, не рачунајући да и ја то чујем и памтим. Ништа није говорио кад беше дочуо да се Јован покајао и да сад иде на неки политички курс. Медицину беше баталио, партизани га преваспита-ли.

Сутрадан у кафану бануше два голобрада младића, са црвеним петокракама на шајкачама, за које рекоше да зову „титовке“ и са зида у главној сали стргоше слику онога краља на дан чије погибије сам се ја родио. Однекуд донеше још две веће слике, са позлаћеним рамовима.

- Ово је друг Тито, а ово друг Стаљин-рекоше у глас мом згранутом оцу, а мајка се окрете у страну и прекрсти. Закуцаше нове ексере и закачише обе слике. Између њих остаде бела мрља коју је сачувала слика онога са чијем смрћу повезују моје рођење. Одоше и само оцу припретише да о тим сликама води рачуна као о својим очима у глави.

Проредише се гости, чак и петком сељаци само гвирну, погледају оне две слике и с врата се окрећу и излазе. Отац сваког јутра отвара кафану, окреће се и смркнут одлази иза шанка, као тражећи нешто. Мајка скоро и да не улази у кафану. С вечери свраћа повећа група униформисаних, седа и наручује, обично љуту ракију, а понеки и ликер „крушковац“. Попију и журно одлазе. Често и забораве да плате. Отац оћути, слегне раменима и покупи празне чаше.

А онда опет она два голобрада младића са „титовкама“ на глави и рубин црвеним петокракама на њима, а са њима и један жгољави, ословљаваше га Живојко, уђоше једног јутра, седоше за сто у средини

сале и позваше мог оца. Гостију није било. Отац седе, спустио руке на колена и преплашен слуша.

- Од данас ово је ресторан друштвене исхране или радничка менза, како ми то кажемо. Ти се постављаш за пословођу и шефа мензе, а друг Живојко за твог помоћника и шефа касе.

Одлучно и без околишања рече један од оне двојице, а други додаде:

- Кафану Жировни венац више није твоје власништво. Она је национализована и припада нашем социјалистичком друштву.

Отац климну главом, иако ништа није разумевао, а ја, који сам све то сакривен иза шанка чуо, још мање.

Они одоше, а отац се снужди и оста седећи, сам за оним столом.

Сневесели се још више. Пазар слабо иде, а Живојко бележи сваки динар и у касу га закључава. Отац се таман био понадао да ће да живне, јер све време оне четири године рата кафану држао затворену и није је отварао ни четницима, ни партизанима, ни Немцима. Понекад сам чуо како ноћу нешто хране и пића износи неким људима што шмугну у ноћ, али то увек кроз она врата од ардије, и одмах окрене кључ у брави чим им те смотуљке пружи и они оду. Нити сам знао, нити сам смео да питам ко су ти људи што им отац крадом даје храну ил пиће, свеједно.

Сасвим неочекивано, једно вече, баш кад се отац спремао и договарао са Живојком да затворе кафану, врата са улице се широм отворише и на њима један мушкарац, висок, леп у кожној бунди и две женске.

Једна покрупнија, сисата, то сам већ уочавао, а друга млада, вижљаста, лепа, са локном косе на челу и француском беретком на глави. Ја збланут и не смем да поверујем својим очима, ћутим и завлачим се у ћоше и чекам да се отац окрене и видим шта ће он да ради. А кад се окрете, испусти онај послужавник и чаше се разлетеше по олајисаном дашчаном поду, рашири руке и загрли се са оним у кожној бунди.

- Да сам јутрос умро, сад би се покајао... Брате мој, буразеру мили...

Скоро да се гушио од радости мој отац, те ја одмах схватих да је то мој стриц Јован, кога сам изгубио из вида, које због времена које је протекло, које због страха и да га помињем и на њега и да мислим.

Одушевљење браће је трајало подуже, а мој отац Александар се озари кад му брат Јован рече да остаје са службом у Вароши. Ја сам само запамтио „комадант“, али не могу да се сетим да ли ОЗНЕ или УДБЕ. Мени је то било безначајно и једва сам те две речи запамтио, мада сам се касније са много више бриге на њих обазирао. Јован рече брату да ће му одсад она сисата бити благајник и касирка, а друг Живојко се премешта на другу дужност.

- А ово је моја супруга, другарица Оливера, професор руског језика!

Поносно испршен саопшти Јован Александру и притом загрли и пољуби ону вижљасту, која се постиде и зацрвене.

Већ идуће недеље обављена је „регистрација“ пред матичарем у Варошком здању, а потом је настављено весеље у кафани, сада радничкој мензи,

а бившем Жировном венцу. Запамтио сам трубаче из неког села Бродице, који нису престајали са свирком од подне до зоре идућег дана. Веселили су се и они који су хтели и они који су морали. Мој стриц Јован је водио коло преко целе сале, а повремено би зајапурене играче изводио на тротоар пред кафаном и тамо се ширио наизменично „моравац“ и „козарачко коло“.

Иза развеселиених сватова остала је полупана срча, неколико поломљених столица, а уоколо се ширио отужан задах измешаних ракија и вина. Тек тада сам спазио брижног оца како рашчишћава срчу, усправља столове и загледа неколико поломљених окана на прозорима. А запамтио сам и како се мој стриц Јован и млада лепа стрина Оливера са сведоцима, како се тад говорило за кумове, више пута сликали испод оне две слике на зиду са оном заосталом белом мрљом између њих заосталом од раније слике. Једанпут се још једна рупа отворила од пиштоља који је мој стриц Јован подигао, нишанећи у плафон. Мора и да је опалио јер је остала видна, црна рупа из које су провиривале летвице од каратавана и блатни малтер са „коленика“.

У авлију иза кафане сватови нису залазили. Све ми се чини и да су та врата од ардије била закључана. А у тој авлији где су некад сељаци петком испрезали краве, воле и коње и уводили их у простране штале где су им у дугачке јасле полагали сено и детелину да се прехране, а запрежна кола су остајала напољу, лети покривених точкова да се не расуше, а зими и с јесени беху навучене цираде да се оно што су сељаци донели или враћају са пијаце

заштити од Циганчића и градских лоповчића, што су се невидљиви прикрадали и здипили би било шта. Ту је увек било живо и гласови су се мешали. Обично би понеког старца или бабу оставили да сачувају то што су сељаци спремили за пазар. А било је ту и качица сира, сушене сланине и ребара, дулека оних белих за пите, ораха и лешника колико волиш, купуса, паприке зелене, сушене и туцане, а о јабукама, дуњама, и крушкама и да не говорим. Једино трешње не би остављали у колима, него би их одмах износили на пијацу. У касно лето и ране јесени било је и лубеница и диња, а и грожђе се доносило, мада су то доносили смедеревци, јер се они хвалили како имају једини оно бело грожђе што је крштено као „смедеревка“. А у околини наше Вароши највише и најбоље успевало жито и кукуруз, а с пролећа воћњаци се први забелели од цветалих шљива званих „џанарика“ или белошљива, како су наши сељаци говорили. Уосталом кад с пролећа оног раног с краја марта прођеш Србијом видећеш да је сва у белом цвету. То су цветале те „белошљиве“ и жбунови трња. Тек после сам схватио да у и овој и оној Србији има највише и да најбоље успевају „белошљиве“ и трњаци.

У ту авлију нисам често залазио. Али кад једанпут, с вечери, кад смо се враћали из школе да попушимо крадом ону једну украдену цигару из очеве црвене кутије на којој је писало „Дрина“, ја отворих спољну капију кроз коју се са сокака улазило и – срце ми се стеже.

Капија кроз коју смо ушли се сруши, јер се шипови са шаркама исчупаше из натрулих дирека,

а поред њих и кроз разваљену тарабу сјури се чопор паса- луталица, јер их долазак непознатих узнемири. По авлији беху растурена кола са расушеним паоцима и поиспадалим тулајкама, а шине беху спале са точкова. На неким рудама су клопарали јармови за упрезање говеда, а на рукуницама коњских кола трулели су амови и понеки оглав и седло. Само у нешто бољем стању, очито су били у недавној употреби, беху једне чезе и један фијакер, мада су и његове црне, оплатне гуме већ биле натрулеле. По авлији беху разбацани остаци сена, сламе и понеки сноп оједене тулузине. Видела се и понека гомила стајског ђубрета немарно избаченог из оронулих штала, на којима не беше врата, а кров беше са мноштвом поразбијених црепова и мајијом из које је испао малтер, а ћерамида се крунила и отпадала.

Кроз отворе где су некад била врата чула се њиска прегладнелих коња. Два, она која су била упрезана за вучу фијакера, беху у једној прегради, а у другој беше само један, вероватно онај који је вукао чезе. Јасле им беху празне, а подови препуни неизбаченог коњског ђубрета.

Широм авлије, на сваком голом парчету земље никао је и циклао коров, а највише штир и коприва.

Све одаваше стање запуштености и пропадања, а у мојим ушима се однекуд зачу она галама сељака и весели смех са сељачким поскочицама и досеткама, читав један живот који је испуњавао авлију мога детињства.

Нисам ни осетио кад попушисмо ону „Дрину“ из очеве паклице и како се друштво растури, кад остадох сам, збуњен и ојађен. Ништа нисам разумевао, само

сам се у себи питао: зар је баш све ово морало да се запустити и да се уруши, зар баш ништа није могло да се сачува, не ради успомена, већ ради користи и новим газдама и новим властима. А те нове газде ја нисам ни знао, ни познавао.

Провирих кроз врата једне од оних коњских преграда, а они се дадоше у радосно њискање верујући да им доносим храну. Би ми жао и ја се повукох и тек тада, заклоњеног из неких разваљених каруца, угледах руски џип, пре олупину која је ту сјурена, трулих гума и пуна кокошијих гована које су ту, уместо на гранама и седалима, ноћивале. Тек онда се сетих да сам поодавно у том џипу виђао мога стрица Јована како га одвозе, довозе и возају Табачком чаршијом око Првог маја и за Дан републике.

А онда зачух неки крик, сличан крику преплашене птице, а одмах потом шум њених великих крила. Била је то сова, излетела из неког буцака мрачног тавана. Нестала је нагло, као што се и појавила, само осетих како ме подиђе лака језа. Још један корак и застадох пренеражен: преда мном, кроз рани сумрак који је падао на улице и сокаке Варошке, калдрму и шодер, авлију кафане Жировни венац, са високе греде висио је конопац на коме се обешен њихао мој отац Александар... Суза која тад заискри у мом оку и сад је ту... Топла!

Оца Александра и мајку Ангелину која се истог дана угуши од суза и бола сахранисмо у исту гробницу, коју је подигао још мој покојни деда. Били смо моја стрина Оливера и њен син, мој десетогодишњи брат, Алекса крштен по нашем заједничком деди.

Стриц Јован није био са нама. У Москви је предводио неку делегацију и слушао предавања на њиховој Академији народне милиције, како су ми рекли.

Остадох сам у очевој и мајчиној кући, ту на педесетак корака од кафане, јер стриц Јован беше подигао нову кућу, на два спрата, близу центра Вароши и у њој сада беху стрина Оливера и брат Алекса. Она беше директорка Трговачке академије, а брат од стрица ми ишао у трећи разред. Те године ја заврших ту Трговачку академију, а она беше трогодишња школа и одмах ме запослише у предузећу „Воћар“. Ту био директор венчани кум мога оца и мене је крстио, те смо се поштовали иако стриц Јован узне друге кумове за венчање, „сведоке“ како се тад говорило, а брата ми крстили они сами. Кум ме запосли и постави ме за шефа рачуноводства. „Воћар“ у Вароши био само испостава фирме из Београда, а откупљивали смо сво воће, паковали га у гајбе и камионима слали где нам се одреди. Ја шефујући, са непуних деветнаест година имао сам лепу плату. Али „Воћар“ се убрзо угаси. Ухватише директора, оног Београдског, да је крао, вршио проневеру, како се то у оптужби наводило, и њега у затвор, а фирма под катанац.

Остах без посла, кафана затворена, а ја самујем у очевој и мајчиној кући. Кад једног дана ме позваше у Комитет и нуде ми да будем пословођа и да поново отворим Жировни венац. У мени заигра нешто лепо, али се брзо прибрах и рекох како ја то нисам способан. А и нисам. Нисам могао да трпим оне пијандуре, а њих је све више било и сви су се некако

радо окупљали, баш у Жировном венцу. А кад ту понуду не прихватих, стриц Јован ме једно вече срене на улици и, као присећајући, се, рече ми да за неки дан одем у општину Варошку и да се тамо запослим као архивар. Још ми рече коме да се јавим, али ја никако нисам ни знао ни разумевао шта је и какав је то посао архиварски. Али све се брзо разјасни и ја уђох у посао.

Е, сад ви који се помало разумете у чиновнички сталеж, сматрате да је архива последња рупа на државној свирали и да ту угурају оне глупаве и шантаве у мозгу. Па и наши писци, онај Нушић и он се спрдао са архиварима. Али неће бити да је тако. Архива и пријемна канцеларија то је прво и последње место за сваки захтев грађанина. Ја сам то одмах схватио и кренем од почетка: штамбли, печати, роковници, фасцикле, регистратори све то разврстам, усагласим. Пријем и завођење поште, распоређивање по органима и повратно пријем решених предмета, одређивање шифре и оно чаробно „а/а“ или „ад акта“ тј. у акта, а то значи разврстати га по шифри и сложити у одговарајућу фасциклу, па у регистратор и у роло-орман.

И ред сам завео. Одштампао бројеве и од седам до осам поделим приспелим грађанима. И они се по том редоследу јављају. Они без броја морају ујутру наредног дана у ред за број. Тек једног дана у моју архиву бану секретар и још с врата повиче:

- Сваки грађанин у свако доба дана, док је радно време, мора да буде примљен, друже Аксентије!

Ја се снуждих, ништа не рекох и од тад настаде овај неред пред мојим шалтером. Покорно сам извршавао наређење друга секретара.

Сам, без оца и мајке, у пространој породичној кући осетих не малу тежину одржавања куће и свега онога од хране, до чистоће у кући, веша и постељине. Све то пада на моја леђа и ја се у прво време збуних, а све понуде за помоћ ближе и даље родбине сам одбио. Чак испадох нељубазан и незахвалан према комшијама и колегиници с посла. Беше то једна крупна, блага жена, ћопава у једну ногу, али много говорљива. Није уста склапала од 7. ујутру до 15. часова поподне кад се радно време завршавало. Непрекидно је нешто причала, јадала се, хвалила, радовала. А и она била сама, па се непрекидно шалила да кад дође кући само ћути, јер нема с ким да прича. Имала је једног мачка и једног пса. Понуди ми се искрено, бар мени је тако изгледало, да ми очисти кућу, скува ручак и тако још нешто двосмислено. Најежих се од тих њених понуда и одбих. Отада она заћута, бар према мени. Само смо службено општили.

Велико олакшање, а и лично задовољство ми донесе поновно отварање Жировног венца. За пословођу поставише ону сисату што била касирка код мога оца, а она прикупи остали персонал. Опет се за ручак и вечеру тамо преселих. И отада до данашњег дана сам ту. Мењају се годишња доба, гости и келнери, али ја Аксентије, архивар, како ми прилепише звање и надимак у чаршији одатле не избијам. Зна се пиће, зна се место. Кад закасним пола сата сисата се забрине и растуженог лица ме још с врата дочекује:

- Хвала Богу, да сте дошли, живи и здрави! – каже она широко осмехнута.

Мој свакодневни посао сличан је животу у Вароши: ништа се не мења, а све протиче. Мој млађи брат од стрица Алекса се истиче у школи, учи већ трећи разред гимназије. Хвали ми се да је постао председник неког Савеза, рече ли омладине или нешто слично не знам. У лето оде на омладинску радну акцију и врати се са ударничком значком. Сви га хвале као вредног, паметног, радног.

Једне вечери изузетно, али заиста изузетно не одох у Жировни венац. Био сам нешто грипозан, а и време беше спарно, никако није пасовало мом срцу. Беше то баш уочи Петровдана када се одржавао велики вашар у Вароши. Тај Петровдански вашар комунисти преместише за Ивандан, а у ствари за 7. јули. Зна се због оног устанка 41.

Те вечери, уочи Петровдана, причала ми после кроз плач сисата, у кафану пред поноћ упаде мој стриц Јован. Бесан, разјарен дохвати један сто и гурну га ка зиду где су биле оне две слике, скочи на њега и из футроле ишчупа онај руски пиштољ, подиже га и нишанећи Тита, односно његову слику, опали. Пуцањ се одјеком разлегну кафаном, стакло пуче, а лик се згрчи, слика спаде са зида и разби се оно преостало. Јован скочи са стола и блатњавом чизмом згужва преостало платно и срчу. Окрете се и оде у ноћ. На зиду, као раније на плафону оста рупа.

За столом у углу, у потпуно празној кафани седели су само Гаврило Лугомирски и професор филозофије Др Антоније Вишњевски, утонули у разговор о женама које нагло процветају, па увену, испијајући трећу бутељку „Блатине“. Преплашена сисата им приђе и бојажљиво их гледајући,

очекиваше шта ће да кажу. Међутим, они само слегнуше раменима, тврдећи да ништа нису ни чули, ни видели.

Седећи на тераси своје куће, ја сам чуо пуцањ али сам поверовао да то пијани Цигани на вашару шенлуче. Тај пуцањ утону у Варошку ћутњу, а о самом догађају више нико ништа не прозбори. Да л из незнања или из страха, ја то тада нисам знао.

Стриц Јован и сам потону у заборав. Тек после неколико месеци кроз Варош од уста до уста се пронесе вест да је убијен на граници са Румунијом, када је покушао да пребегне. Још много касније зачу се шапат да су га убили још исте ноћи његови милицајци и да су га стрпали у болничку мртвачницу на крају Вароши, а после га тајно одвезли кампањолом до границе.

Ни Оливера, ни син му Алекса, ни ја никад не видесмо његово тело. И не сахранисмо га. Оде као у мутну Мораву.

Никад нисам успео ни да дознам ни да разумем како је од четника постао комуниста и партизан и опет како је после омрзнуо Тита, пуцајући у њега за љубав оног бркатог Стаљина.

На брата Јована сам све ређе мислио. Сем кад ме баш неко нешто упита. Тако, у то време предвече сврати до мене Столе „клакерџија“, онај што држао радњу за производњу сода-воде, ту одмах поред наше улице, на ред оних вуновлачара. Производио и неку црвену, заслађену водицу коју продавао као „клакер“. Седе он и заћута. Ћутим и ја, па да то прекратим, поћох да му сипам једну ракију, „вилејамовку“ што ми донео неки мој даљњи рођак из Црног села коју

је сам пекао од крушке „вилијамовке“ из сопственог воћњака. Кад устадох, комшија Столе заусти да ме нешто пита, па ућута кад ја ућох у собу. Кад му насух ракију, он отпи гутљај, па скоро шапатам ми се обрати:

- Је л истина да твој Јован био руски шпијун?

Нисам му ништа одговорио. Неко време обојица ћутасмо, па он испи ону заосталу ракију диже се и оде. Без „збогом“ и „хвала“.

Не прође ни која година, а Оливеру пензионисаше „превременом старосном пензијом“, а за братанца Алексу прво чух да је постао секретар неког Комитета, а потом да оде негде у иностранство. Једанпут сам добио разгледницу са печатом града Виндхука. Нисам знао где се то тај град налази.

Ја и даље истим путем: кућа-канцеларија, па обратно. С вечери Жировни венац. Али у авлију не залазим од оног дана кад сам угледао мога оца како се њише испод оне греде. Лети док сам био млађи ишао сам понекад на Мораву. Били уредили и плажу, ал на Смедеревској страни што ми се није допадало. Ја сам се увек купао поред десне обале. Сад више не идем, а нарочито откад са оног моста скочи у воду и удави се онај судија. Беше ми гадна та помисао на осећај ледене воде која те гуши кад у њу скочиш.

А у канцеларији док сам радио: исто. Штамбиљи, печати, приједи, завођења, развођења, архивирања. Понекад неки заборавни чиновник ме опседа и проверава да ли је неки предмет архивирао или га загубио, а шеф га гања као да је то нерешен случај.

Кућу одржавам. Кречим, фарбам и ограду, увек у белу боју, ону што гледа на Светосавску. Женио се

нисам. За жене нисам баш марио, а децу, туђу децу сам волео.

Башту негујем. Садим сваке године ново и младо цвеће, али највише волим да одржавам оно што ми је још од мајке остало. Нарочито љубичице, оне миришљаве, зумбуле, розе и плаве, зеленкаде и нарцисе. Божури ми сваког пролећа ничу поред ограда. Има белих, розе и црвених. Њих највише волим. Све стазе ми оивичене шимширом кога с пролећа режем, а имам и рузмарин, онај зелени и онај што се о свадбама ките сватови. Ниче и расте ми неко цвеће што му ни име не знам, а цветови му личе на дечја звонца, налик на она што су нам за Цвети стављали око врата.

У пролеће расађујем георгине, кане, мушкат-ле, из саксија пресађујем у леје да би боље напредовали. Износим и јапанске љубичице, драцене, филадендроне, украсне палме, фикусе и још много другог чија баш сва имена нисам ни запамтио.

А ја највише волим лале и то оне црвене. Нисам успео да одгајим ону црну лалу о којој сам читао да је има у неком роману, а да успева у Холандији. Али зато сам запатио све врсте шебоја и летњег и зимског, хризантема, а уз шимшир расадио сам и друго украсно шибље. Иза куће имам пола плаца под воћком, а пола под шумом. У воћњаку имам све врсте воћака од раних трешања до касних крушака, а у шуми негујем само зимзелено дрвеће. Имам и оно дрво које је листопадно, а има лишће као четинар. Зове се ариш. Имам петнаест врста тих четинара. Листопадно дрвеће нисам садио, мада највише волим брезу.

Једног лета, опет око Петровдана зазвонише ми младић и девојка на капији. Рекоше да су из неког покрета, нисам запамтио којег, и да бирају најлепшу башту у Вароши, те да ће доделити неке награде. Ја их пустим унутра, они разгледаше, бележише нешто, нарочито имена и врсте биљака и одоше.

Баш тада ја добих ону разгледницу од брата од стрица Алексе. Оливера моја стрина беше умрла и сахрањена у ону исту гробницу, у којој још беше места, а само Алекса и ја живи. Мене усхвати нека туга и зажелех да обиђем кућу, сада празну, мога брата Јована. Још исте вечери се упутим. Станем испред куће и гледам, очима не могу да верујем. Дрвеће око куће посечено, само се беле пањеви. Башта изгажена од паса и комшија, а ограда разваљена. У једном крају дворишта разапета черга заостала од летошњих чергара који су ту коначили. Све запуштено и у распадању.

На кући се малтер поодлепливао, а доњи прозори без стакала, која беху поразбијена. На горњим спратовима још понеки прозор остао цео. Само врата стајаху цела и закључана. Очигледно неко се кући светио, није хтео да је уништи до краја, него само да је начне, да је понизи и учини грозном и одвратном. Наравно да се и коров беше почео да подиже.

А стрина Оливера беше умрла пре непуне две године.

Крајем лета добијем препоручену пошиљку. "Обавештавамо вас да сте добили прву награду у акцији „Тражимо најуређеније двориште“ - пише унутра. Уручење награде и свечаност ће бити накнадно одређени и ви ћете бити обавештени.

Молимо вас да присуствујете“. Обрадујем се више него што ме је оно око братовљеве куће ражалостило... И почнем да се надам, да чекам тај свечани тренутак. Помислио сам да и говор, као првопласирани, треба да одржим. У глави ми се мисли роје и ја смишљам што мудрије речи које треба да тада изговорим. Хоћу да се покажем да у архиви нисам постао архивски мољац, већ да сам очувао смисао за лепо, за радост и за животна задовољства.

Чекајући свечани тренутак и свечано уручење прве награде за најуређеније двориште у Вароши, дочекам пензију, бомбардовање треће по реду у мом не баш кратком животу, неколико операција, али свечаност нисам дочекао. Свеједно, ја наду нисам губио и непрекидно сам смишљао говор и тражио мисли које ћу у њега уплести.

Сасвим неочекивано јави ми се опет дописницом братић Алекса како стиже у Варош. Не рече ми дан, ни час те сам га стално ишчекивао. Најзад стиже и ја га обрлатих питањима.

- Касније ћу ти причати о Виндхуку... Ја идем из Црног села. Тражио сам оног даљњег рођака. Хтео сам да сачиним родослов наше породице. Кад се ми затиремо, нек бар остане записано наше породично стабло до нас-тебе и мене!

Рече ми то доста загонетно и са неким и горким и ироничним смешком око усана. Још ми рече да је видео неку пиљарицу и да ће за неки дан опет ићи у Црно село.

Остави ме збуњеног и оде својој кући. После га више нисам видео. До дана данашњег. Не знам ни да л је у животу, ни да л је, можда, одпутовао натраг.

После неког времена одох и ја у Црно село. Пиљарицу нисам видео. Била јој затворена радња, а онај рођак ми ништа не рече о прецима које је издиктирао брату Алекси. Кад му поменух пиљарицу, он је ружно опсова и пљуну.

Седнем на своје место, наручим пиће, а келнере и пословође сам већ изгубио из вида. Мењају их сваки час, како кога ухвате у крађи, а који пак келнер не краде! Гледам кроз прозор. Снег пада, веје као што и време пролази. Неосетно. Ухвати ме нека туга.

У великој, свечаној сали Варошког здања, тамо где се оно на плафону Милош са неком тробојком разгоропадио, као диже други српски устанак скупио се неки свет. Около њега све војводе, великаши, попови. Народ се и не види. На средини сале микрофон, а поред омањи сто на коме папир на коме пише, лепо видим, „Диплома Аксентију Петровићу“. Неко и изговори моје име и ја приступам микрофону. Накашљем се, како сам видео да раде сви они што пред микрофон стају, и почнем:

- Срби, браћо, господо, другови, најдубље и најпоносније се захваљујем што сте моје двориште изабрали за најлепше уређено у Вароши. За мене је то велика част, а ни ви не треба да се због тога постидите. Уређујте и ви своје куће, дворишта, вртове. Само немојте кад врт нови засађујете или башту уређујете да све оно старо што је ту било уништите и затрете. Сваку биљку, цвеће или травку треба сачувати, јер је њу рука људска засадила и са њом своју јој душу удахнула. Засадите и ви сваке сезоне ново цвеће или било коју другу биљку, ал стару не чупајте. Подмађујте врт, негујте подједнако

и старо и младо растиње. Ја лично сам сачувао све оно што ми је од мајке засађено остало, а и ја сам додао многе нове сорте. Само тако негован врт где цветају и расту биљке од старина и оне ново посађене јесте за дивљење и поштовање. Ето, ја зато и верујем да сте мој труд око моје куће и врта уважили и због тога га наградили. Чувајте оно од давнина, руком предака засађено и подмлађујте све што знате, умете и можете и тек тако ће нам вртови, паркови, па и сама Варош напредовати...

Говорио сам још дуго, речи су ми текле као вода са тихог, али упорног извора и уливале се у мој живот, као што су и из њега истицале. Нисам ни осетио када сам нехотице гурнуо чашу куваног црног вина коју је келнер ставио испред мене. Вино се пролило по столњаку и покапало по мојим панталонама... Пробудио сам се, а да нисам ни сазнао да сам за столом задремао.

Мимо свог обичаја, први пут у животу наручих другу чашу куваног црног вина са циметом.

5/2 – 2012.

ЉУБАВНИК

Није знао француски, иако је жарко желео. Похађао је неколико вечерњих курсева на радничком универзитету, исписивао речи по својим џепним речницима, покушавао да примени писана упутства о изговарању појединих слова и речи, али да проговори на француском-није успевао. А тако умилно, чаробно и изазовно суму изгледале поједине сентенце које је ситна и неугледна професорка на часовима изговарала. Слушао их је, чак бележио уз њену помоћ у, тврдо укоричену кожом, свеску, понекад и успео да их прочита, али да проговори-није могао.

А онда је почео да смишља реченице, за које је мислио да буду мудре по угледу на оне које је већ чуо, а по неку и запамтио. Данима је смишљао и на крају домислио оно што му је било најпотребније, да тиме отпочне конверзацију са особом која би га привукла. Наравно, увек је то била женска особа: лепа и заводљива.

Све је почињало од срца и љубави. Најпре муцаво, а потом разговетно, он склопи ту давно жељену реченицу, која би била и порука и изазов. Седе испред великог огледала, прекрсти ноге, узне цигарету, онако елегантно како је то виђао да раде они што са столица у кафеу кибицују девојке и младе жене. Иако цигарета оста неупаљена, јер је био заклету непушач, он је принесе уснама које нежно

размакну и повуче дубоким уздахом дим. А потом баритоном који понекад клизну, у такође заводљив тенор, изусти:

- Моје срце је пуно љубави за све жене света, а посебно...

Али ту се загрцну које од оног непостојећег дима, а можда и због поремећеног ритма реченице, јер оно узвишено са почетка се нагло спусти, потону и он не знаде како да заврши са поентом на особи и којој је та порука била упућена.

Упркос недовршености онога што је наумио зажеле да ову сентенцу изговори на француском. Али ту су почињале муке и неизвесности. Да замоли професорку било га је стид. Тада од посегну за речницима. Најдебљим.

Узалуд. Налазио је речи које је желео, он их је уписивао, али да проговори није успевао. Исписане и научене речи су штрчале као у вис подигнуто оштро камење које он није успевао да усклади. Поче да размишља о томе да ли би професорку ипак, ону малу и неугледну жену, замоли да му те фразе за којима је он жудео да их преведе, а он научи напамет и у датој прилици изговори. Међутим, од тога одустаде кад се суочи са очекиваним изразом лица њеног, када би он то од ње и затражио. Још више се пренерази од тога да је он те фразе морао на српском да изговори, не би ли му она превела. Ни да замисли није могао да јој он то написмено понуди. Помислила би, не дај Боже, да се он то њој удвара! А то му беше незамисливо, мање због себе самог, више због њеног збрчаног лица и старачки повијених леђа.

Знао је да би се застидео да је те жељене реченице саопштавао професорки коју је сажалевао. Па ипак није посустајао, своју кожом повезану бележницу испуњавао је оним мислима и речима за које је веровао да отварају пут до женских срца.

Волео је с вечери да прошета, да осмотри младе жене и девојке, меркао их је и спреда и с леђа. Свлачио их је погледом, пратећи клизећим погледом њихове обрине, застајао код груди и задњег дела тела. Често се упиљавао у уста, замишљајући њихове усне како се спајају са његовим и како им се осећај задовољства изражава на лицу. Није разликовао плавуше и црнке, било му је свеједно да ли су тамне или светле пути. По ходу, некад несигурном, а некад самоувереном хтео је да сазна, да уочи по покретима, количину страсти која се из њих излива у љубавном загрљају.

Често би полугласно изговарао научене реченице којима је намеравао да се обрати оној коју би изабрао. Бирао је њихову дужину док би их изговарао и подешавао их брзини хода изабране. Водио је рачуна да оне отвореније понуде љубави упути темпераментнијим и жустријим гласом док су журно наилазиле и промицале мимо њега. Сматрао је да оне нежније, осећајније речи треба да изговори заустављеној плавуши, док би оне изазовнијег садржаја намењивао дрскијим које су наилазиле, љуљајући куковима и лагано поигравајући грудима. Губио се у комбинацијама и проценама, а оне незаинтересоване су промицале и остављале га без даха и могућности да изабере тренутак, одмери јачину гласа, подеси његову боју на линији тенор-

баритон и обрати се. Једноставно би био збуњен и пометен да било шта предузме.

Наравно да је он теоретски био разрадио садржину, квалитет и начин обраћања који би био примерен одабраној женској особи. Међутим остајала је дилема да ли је погодио или промашио у процени карактера, менталитета, чак самог бића особе. Све оно за чим је чезнуо у тим заносним тренуцима кибицовања и одабирања одговарајуће даме, неосетно, у трену би се топило, нестајало, ако би га помутио њен омаловажавајући осмех, оштар поглед или окренута глава на супротну страну.

Онда је донео наглу и неочекивану одлуку. Престаће са уличним удварањем. Он, Лепи Драги мора да се претвори у лик љубавника кога ће сви на улици препознавати. Листао је модне журнале и часописе за мушку моду. Разгледао је одела, фризура, изразе лица, држање руку, положај ногу при ходу. Пратио је модне догађаје и модне ревије, које се нису одржавале у Вароши, али се он, под изговором важних пословних обавеза, запути и у престоницу.

Ускоро Лепи Драги доби изглед из оних модних журнала: дужа коса, ошишана као „тарзан фризура“, са косматим залисцима, шпицасти бркови „а ла Clark Gable“, осмех скривен у углу усана, тегет блејзер са златним дугматима и беле панталоне. Ципеле, наравно „шими“ са оштрим врховима и нешто вишом потпетицом. Око врата свилена марама, везана у меки чвор, нашушурен испод браде и високо уздигнутим реверима кошуље тамнијих боја.

Из куће би излазио нешто после девет ујутру, али никад после десет. Ишао је левом страном Табачке

чаршије са обавезном кожном акт-ташном која није била препуњена. Ходао је лагано, достојанствено, лако се њихајући у ходу. Није застајкивао код излога, али је редовно климоглавом поздрављао позната лица, мушка и женска. На питања да ли је поранио, Лепи Драги је одговарао:

- Шта могу, тако ми је заказала. Још док је у кревету...

Пролазници би се згледали, нарочито они ближи који су чули његов одговор. Радознале даме су се освртале за њим тек пошто би замакао иза биоскопа „Козара“, а понеки мангупчић би изазовно зазвиждао за њим. Није се освртао.

Предвече би наилазио од биоскопа „Морава“, сада са ташном у десној руци и нехајно пребаченим тегет блејзером, преко леве руке. Чвор на свиленој марами би био мало опуштен надолу, а ситне грашке зноја би се указивале на леђима Лепог Драгета. Био је задовољан, ведар и насмејан.

- Види се, Бата Драги, да си радио...-пресрете га комшија.

- Младе, па луде-одговори Лепи Бата Драги, а осмех му обли лице и он језиком лизну усне.

Сада пре мрака, кроз прашњав варошки сумрак натопљен јефтиним мирисима варошких дама и шипарица, поче да расте, буја, да се шири прича о Лепом Драгету који јутром одлази, а у предвечерје се враћа из швалерације. Ту гласину је и он сам подстицао и подхрањивао ласцивним описима својих партнерки и њихових дражи, узбудљивих сцена и узбуђујућих описа обнаженог женског тела. Почињао је од витких ногу, преко напупелих грудију

до полузатворених очију. Прича је била дужа и детаљнија у опису појединости уколико би привукла већи број мушкараца, нарочито оних пубертетлија.

И тако неосетно Лепи Драги прерасте у легенду љубави како је сам волео да истиче и наглашава. Самоуверен он би сада мењао правце одласка и повратка. Залазио би у неке споредне улице, у којима су биле занатске радње и радознали свет би га заустављао. Омиљено место му постаде парк и Лепи Драги ишчекујући своју увек радозналу публику би заузимао парковску клупу испред споменика Кнезу Милошу. Ускоро би његова клупа била опкољена средовечним људима и мушком младежи. Био је ту понеки старчић, а ни по које дете није изостајало. Прича би почињала безазлено како је јутрос освануо ведар и сунчан дан, а завршавала се узнебесним љубавним подвигом. Даме су га увек обнажене очекивале, још топле од ноћног сна и жудње за њим, а испраћале сузних очију и ломне у телу...

Кад није био у парку Лепи Драги би заузимао место испред „Империјала“ и нетремице пратио шетајуће колоне младежи по Корзоу. Осмех му није силазио из угла усана, а повремено би се развукао и шире, када би осмотрио светло и врелину погледа гимназијалки или млађих чиновница.

Лепи Драги је већ добио још један додатак свом украшеном имену. Он је био оно што и досад „Лепи Драги“, али му сад додаше и „легенда“. Наравно легенда у љубави и освајању слабијег, а лепшег женског пола. Довољно је било да се појави на улици, у кафане је ређе залазио, јер је био заклети трезвењак, па да почне шушкетање, разговори у пола гласа „Ено

га... легенда“. Уживао је у ономе што је постигао, а то је жарко желео. Био је неприкосновени љубавник, некрунисани владар над женским срцима.

Пролеће беше поодмакло, али га је хладна парковска клупа одбијала да на њој заузме позицију достојну варошког Казанове и да почне своја искуствена казивања. Опомињала га је и простата, све чешћим ноћним устајањима, а ни крвни притисак и ритам срца нису га остављали на миру.

Свеједно, тог прохладног пролећног дана Лепи Драги се у рано поподне, крајње необично време његовог повратка, упути ка својој кући у Мачванској улици, са већ напупелом стогодишњом липом, испред гвоздене капије са озиданим луком између бетонских стубова обложених фасадном циглом. Отвори тешка врата, притиском на дугме и она клизнуше у страну. Затвори их опет притиском на дугме и запути се стазом коју су оивичавали већ изникли зумбули и амарилиси. Љубичице, већ беху процветале, као и висибаве. Дође пред кућна врата и десном руком притисну месингану кваку, али врата се не отворише. Беху закључана. Из акт ташне извуче кључеве, мада их никад није употребљавао, јер је редовно наилазио на откључана врата и своју Лепосаву која га је сачекивала у дну ходника. Кључ увуче у браву, покуша да откључа, али брава беше закључана са унутрашње стране, а кључ остављен у брави. Лепи Драги, ништа не слутећи, се лецну, али неодлучан нешто очекиваше...

У том тренутку кроз бочна врата, која су била заклоњена од његовог погледа, бешумно изађе високи младић са „тарзан фризуром“ и шпицастим брчићима

„a la Clark Gable“ и запути се стазом ка дворишној капији која је излазила на слепу улицу. И та стаза беше обрасла у бујну винову лозу која беше олистала...

Е, овде и писац застаде! Да ли да истражује ко је и којим поводом црнокоси младић био у кући и да ли га је госпођа Лепосава добровољно пустила или се он насилно убацио, мада није остављао утисак провалника, као и да ли га је Лепи Драги спазио, па се чинио невешт или је био превише заокупљен закључаном бравом изнутра, са остављеним кључем у њој. Све се писцу учини неочекивано, а и не желећи да баци „блам“ на њега љубавника, ипак се одлучи да све остави невиђено и без разјашњења...

Утом брава шкрипну, госпођа Лепосава отвори врата и ширећи руке, крете ка мужу Лепом Драгету.

- Ветар ми отвара врата, па их лупа... рече она гледајући мужа у очи, а потом га загрли и пољуби, увек у леви образ.

Некако у то време крете прича коју саопшти очевидац о посети црнокозог младића кући Лепог Драгета у време кад је он бивао одсутан на својим свакодневним „пословним“ шетњама, а очевидац додаде и нагласи свакодневним посетама.

У парку испред споменика Кнезу Милошу среташе се кинооператери варошких биоскопа „Козаре“ и „Мораве“. Беше нејасно да ли је сусрет случајан или су обојица кренула не би ли угледали и чули Лепог Драгета.

- Нема га, а није пропуштао ниједну представу: један матине и три вечерње-рече Стјуца из „Козаре“, поносан на надимак који је стекао по Стјуарту Гренџеру.

- Бринем се и ја. Таман сам једва издејствовао за репризу онај јапански „Царство чула“-беше брижан и он са надимком Роби по Роберту Тејлору.

- Ја сам морао да вратим „Мирне дане у Клишију“. Нисам хтео да ме прекорева што их пуштам без њега-додаде Стјуца.

Окреташе се, а кад се онај кога су ишчекивали не појави и они пођоше, јер је било време за пројекцију у 21:00.

Ретки пролазници су застајкивали, али кад се нико не појави и они се удаљише.

- Журим у библиотеку - рече једног јутра локални писац, не овај потписник ових редова. Јавила ми библиотекарка да су јој враћени комплети Ги Де Мопасана и „Прохујало са вихором“. Ја већ месецима чекам да их врати неки расејани и заборавни читалац, чије име скривају.-Објашњавао је свој пролазак поред истог места свом колеги песнику који је био заљубљен у све професорке варошке гимназије.

И тако слажући приче које из различитих извора почеше да се сливају у један, све јачи и гласнији ток, клуподери из варошких кафана, а нарочито они који су дањивали, а богами и ноћивали у башти и сали хотела „Авала“, те се тако и разјасни оно пословно шетање Лепог Драгета. Пут из Табачке чаршије га је водио у биоскоп „Козару“ на представе у 10:00, а потом је заобилазно око „Авале“ стизао у библиотеку преко пута музеја. Журећи да не пропусти поподневне и вечерње представе у „Морави“. А онда сасвим достојанствено би се Лепи Драги упућивао преко Корзоа, на краће кибицовање или би поред

Дома ЈНА свраћао у парк и пред Милошем отварао свој дневни учинак љубавни.

Ово разјашњење пуно пакости и са тенденцијом да омаловажи и поништи богат живот и љубавне успехе Лепог Драгета, стиже и до њега и његове госпође Лепосаве, која се слатко исмеја кад јој испричаше његове догодовштине. Не рече им да и она зна да су измишљене, али је о својим неизмишљеним авантурама мудро ћуташе.

Јесен је наилазила са опадањем кестенова у парку, измаглицом око Милошевог споменика и појачаним костобољама, све чешћим повећањима крвног притиска и љутитим опоменама које је простата упућивала Лепом Драгету. Једног поподнева он узе подужу чамову даску, чекић и неколико ексера „тарабаша“ којима је закуца преко оне дворишне капије која је излазила на слепу улицу. Због деце, да не краду грожђе-објасни он згранутој Лепосави шта је урадио. Она и сад оћута, али се само двосмислено осмехну.

Уђоше у кућу кроз она бочна врата и Лепи Драги, уморивши се од закивања капије осети како га опет нешто прободу и заболу око срца. Зна он да сви кажу да срце не боли, али он је ту око њега, или баш у средини где је мислио да је срце, осети најпре оштар бол као увод тупим сечивом, а потом се потмуло и болно протегну преко целог грудног коша. Није јаукнуо, али ипак леже на расклопљени кауч, само му се преко лица навуче мрачан израз, чело му се набра, а вид сузи.

Лепосава, припремљена и добро увежбана, му пружи таблетицу Нитро-глицерина коју он вешто

убаци испод језика. Кад се мало примири бол, лице му се разведри и он осети олакшање, окрете се Лепосави:

- Наслутио сам зашто је Лав Николајевич оне ноћи побегао од куће и зауставио се у Астапову-рече он прибраним гласом самоувереног човека.

- Само те молим да не кажеш да је побегао од своје жене Софије и да покушаваш да правиш неумесне илузије-повишеним гласом му узврати госпођа Лепосава.

- А не, није он побегао од жене, бежао је од смрти... Тражио је љубав, као Скарлет О' Хара што је ишчекивала Рета Батлера - смирено и резигнирано рече, више за себе, Лепи Драги.

Зима беше ледена и са невиђеним падавинама и сметовима. И тај снег као да затрпа све варошке приче о Лепом Драгету и његовим доживљајима, бар их је он тако замишљао и представљао. Са мутним и магловитим данима смењивале су се и његове тегобе...

С пролећа јужни ветар, набујале Морава и Млава са потоцима, однеше све у оне даљине, иза којих бежу најпре Дунав, а потом Црно море. Тада у музеју гостоваше писац који је тврдио да је Троја била на Дунаву око Голупца, а да су лађе у потрази за златним руном пловиле дунавским водама...

29. јануар 2014.

ОМРАЖЕН

Углед који је стицао међу муштеријама, још више допринесе да га они из његовог, трговачког, сталеза омрзнуше. Беше се прочуо по поштењу и услужношћу, што је и сâм био и од својих шеграта и калфи тражио.

- Само је он поштен, а ми смо лопови-уз хладну шљивовицу и слано мезе, говорио је онај најбогатији међу варошким трговцима.

Његова гвожђарска радња беше чувена и у стишком и моравском крају. Његови плугови пазарени у његовој радњи изорали су пола Стига, а и преко Мораве се за њих знало. Није важна марка, битно је да си код газда-Спасоја пазарио.

- Није ми ништа зло учинио, али га, брате, не волим-уз гутљај препеченице процедио би апотекарски помоћник, највиђенији кицош међу варошким момцима и највиђенији младожења.

- Ма шта имам да га волим или не волим, ја га мрзим-одсекао би као псовку свој суд о њему пиљар Живко, са тезгом пуном зелениша, на варошкој зеленој пијаци.

И тако уз ракију, уз кафу, предвече уз расхлађено Бајлонијево пиво и Абдулине ћевапчиће протицали су разговори, понеки подругљив осмех, а ни псовка на рачун Манојла, младог трговачког газде који је шегртовао и калфенско писмо стекао код фирме Караџића, а своју радњу је отворио пре неку годину.

Још при куповни локала Манојло се замерио и абацији Младену и воскару Славку, који су се надали да своје радње на рачун локала покојног Аранђела прошире куповином његове папуџијске радње за будушто, јер се удовица Аранђелова спремала, да се одсели из Вароши, натраг у своју Жагубицу. Аранђелова радња је била између радњи ове двојице и они су били спремни да је поделе на равне части, само да исплате ортачки удовицу Милеву.

Међутим удова Милева без деце, без кучета и мачета, још пролетос виде Манојла кад је долазио код њеног покојног мужа да исплати дуг у који је био ушао, кад је почео да набавља робу за своју радњу. Милева једне вечери сrete, као случајно Манојла, иако је подуже дреждала на варошкој кошави и сврати га у своју, односно њеног покојног мужа радњу. Не уђоше на главна врата из Табачке чаршије, већ зађоше ка парку и Милева, од ардије, уведе Манојла у собу, у којој је Аранђел ноћивао понекад или уводио гошће кад је Милева одлазила да обиђе оца и мајку.

Ни абација Младен, ни воскар Славко, а још мање варошка чаршија не дознаше погодбу коју склопише удова Аранђела папуџије и Манојло млади трговац. Тек за који дан освану табла изнад главног улаза са натписом „текстилна радња“ и именом власника Манојла. Исто вече у варошкој кафани Врба скупише се варошки трговци и почеше грдње и псовке на рачун дошљака Манојла, који им пред носом оте локал. И не зна се да ли трговци, а приступише им и неке занатлије, ужари и опанчари, беху више кивни на Манојла или на удову Милеву

која изневери њихова надања да ће локал да поделе абација Младен и воскар Славко.

Апотекарски помоћник, који се дружио са трговцима и занатлијама, пре свега, због муфте пића које је испијао, а они плаћали, тек се облизну, поглади своје тазе подкресане брчиће и уз смешак промрси:

- Сумњива су ту посла! Та погодба подуже трајаше, а Манојло пред зору изађе, опет од ардије.

То су била убачена сува дрва на пламтећу ватру оговарања то двоје који склопише погодбу, што узнемири остале завидљиве трговце. До дуго у ноћ су на столове у кафани „Код Врба“ доношени полићи ракије, кисели купус и паприка у туршији као мезе. Разгневлени трговци свој гнев су утапали у ракију, мезетили купус и паприку, захтевали туцану паприку, а потом им кафеџија изнесе хомољски сир и врућу проју испод црепуље. Разговор се разводни, пређе у међусобна задиркивања и осмехивања при помену удове папуције Аранђела влајне Милеве из Жагубице.

- Цаба сте се вас двојица облизивали око ње. Зна се да сте ратлук и ванилице доносили. Само се не зна да л' је више волела Младенов ратлук или Славкове вруће перече.- Добаци апотекарски помоћник Видоје и сам склон да ужива и сллади се помишљу на бујне груди дотичне.

Е, али ово као хладан „туш“ Миланчета ћемаџије, пресече и разговор. Сви одједном занемеше и завлада чудна, претећа тишина пред олују.

Одједном све оно, чега су се разуларени за столом плашили, изби на видело. Манојло и удова

Аранђелова папуције, смерна и поштована, беху изнети пред њих и они сви почеше да сеире оне слике и сцене које су могли да представе или замисле, завидљиви и пакосни. Јер одједном се та удова њима указа као раскалашна, незасита и жељна љубавних сласти, да погази успомену на мужа, јер не прође ни пола године од његове смрти.

И док су седели збланути и облужени тим открићем и сазнањем, неки од њих почеше да устају и без речи се удаљавају кроз отшкринута врата кафане Врба која је кошава лупкала. Апотекарски помоћник, сав важан и озбиљан, искористи збуњеност, те код келнера наручи пола кила јагњећег, на рачун, наравно, целог цеха, који ће неко од њих, вероватно последњи који пође, исплатити.

За то време са спољне станице приђоше возу за Петровац две фигуре: млађи мушкарац и држећа, грудата жена. До поласка је остало било још неколико минута и отправник, који наилазаше од варошке станице, подиже фењер и дуну у пиштаљку. Воз са последњег перона крете она грудата већ беше у њему, а млађи мушкарац се запути преко шина ка чаршији. Зачу неку галаму у Табачкој чаршији и око кафане Врба. Нечујним кораком заобиђе ову разгаламљену дружину и преко парка нестане пут Чачалице.

- То Манојло ипратио Милеву - пролете глас чаршијом.

Млад и наочит трговац Манојло одрастао је са самохраном мајком. Отац му беше умро, а да га он и не запамти. После су му само говорили да је био мобилисан као „битољски регрут“ и да се, негде на

путу, напио ледене воде са неког кладенца. Разболео се и донели га кући на воловским колима. Брат његов старији, био је у војсци болничар и разумевао се у траве, од којих му је кувао чајеве. Траве је брао и сакупљао у Заовачкој гори преко дана, а предвече би приставио бакарно бакраче и у кипућу воду спуштао стабилке трава. Отац је чајеве братовљеве испијао, али на боље му здравље није полазило.

Умро је на Петровдан, а како му син још не беше крштен, дадоше му очево име: Манојло. Сироче Манојло је одрасло на понос своје мајке, самохране удовице, којој држава додели „валинду“, како је она говорила. То ти је за мужа, следује ти по закону – рекли су јој у сеоској општини.

- Благо теби и твом детету. Имате већу вајду од њега мртвог, него ја од овог мог живог човека – рече јој јетрва, кад угледа оних неколико новчаница у њеној руци.

Манојло, иако још мали, тек беше проходао, запамти за цео живот тај ујед пакосне стрине. После је стално обилазио око ње, склањао се и од њене сенке. Никад није схватио ту стринину, сељачку завидљивост.

- Чувај се њених злих очију, урокљиве су – говорила му је мајка док га је миловала, тек стигавши са њиве и пољских радова.

Неосетно, као кад се небо лети наоблачи и навуку градоносни облаци, тако и прође детињство Манојлово. Сем школе и мрске му веронауке, запамти кад га је мајка повела на очев гроб. Иструлео и зарастао у травуљину крст, остругом обрасло место где је, наводно, почивао његов отац

и неколико суза које угледа на мајчином лицу, док је палила танке свеће, заклањајући и штитећи расклопљеним длановима њихов пламичак. Како би оцу могло, испод оног трњара и коприва, да буде лепо на оном свету, како му је вероучитељ говорио.

А с јесени, беше већ завршио основну школу, мајка му у кревету шапуташе, кад се утиша шушкање сламе у сламњачи испод крпаре, на којој су лежали:

- Не спаваш, сине? Слушај ме шта сам намислила...

И мајка му шапатом рече да је за њега и њу боље да оде код рођака у Вароши и да изучи за трговца. Боље трговац и свој газда, него слуга са мотиком на туђој њиви-упамти он њене речи.

Првог петка, у рану зору, на претовареним воловским колима, мајка и стриц га одведоше у Варош, док је онако дремљив дрхтурио под раном росом и реским ветрићем. Добро је запамтио велику и, јаком фарбом, исписану фирму „Караџић и син“ на табли изнад улаза у један дућан, из чијих разјапљених излога се шаренела различита текстилна роба. Тек касније ће сазнати да су то биле свиле и цицеви, органдин и дамаст, штофови свих боја од браон до црне до тегет, а изнад њих се као вила шепурила розе лутка са накривљеним шеширићем на лепој глави и неколико праменова косе расуте по челу.

- Нека ти је са срећом-рече му стари Караџић кад му уручи калфенско писмо после три године шегртовања, стрепње и понеке сузе проливане у тајности.

А кад протекоше калфенске године и Манојло доби право да самостално отвори свој дућан, почеше да

га салећу старији трговци нудећи му посао у њиховом
развијеним радњама, а и са жељом да онемогуће
младог и вредног Манојла, да им са својим дућаном
буде конкуренција. Али он све то одби памтећи
мајчине речи да је боље да буде свој газда него слуга
и, ено, на улазу, изнад двокрилних врата и невеликог
излога, зацакли се она табла, намолована по угледу на
ону коју је угледао кад је први пут дошао у Варош.

Деси се, као случајно, да тад предвече срете
човека обученог у бело одело од свиленог бурета,
са рубин црвеном лептир машном и косом добро
намазаном ораховим уљем. Човек у белом бурет-
оделу му пружи руку, представи му се као пријатељ,
име оћута, али додаде да је апотекарски помоћник
у Душмановићевој апотеци. Позва га на пиће, а кад
Манојло одби, јер је трезвењак, он му предложи да
прошетају парком и поразговарају.

Најпре благо, а потом и претећи он поче да
упозорава Манојла да не одбија понуде највиђенијих
трговаца и да му се то, не само, не исплати, већ и да је
незгодно да се замера са целим трговачким еснафом.

Помену му и газда Младенову ћерку која се за
Манојла више пута распитиваше.

- Мираз ти не гине, а ти после газдуј-нагласи
апотекарски помоћник и као нећкајући се додаде.-
Девојка јесте у годинама, али већих фалинки нема.
Са удајом је мало заостала, јер јој отац дуго меркаше
младожењу.

Манојло ћутке саслуша, док је у себи стишавао
бес, због ових подлих смицалица, које он прозре.
Ћутао је све време, а код споменика Васи Пелагићу
се разиђоше. Скоро, без поздрава.

Манојло се запути кући испод саме Чачалице. Он и мајка већ беху продали кућу и мало имање у Смољинцу и преселише се на варошку периферију. Преостаде им још толико пара од продаје и мајчине „валинде“ да Манојло поче да мерка празне дућане који се продају или издају под кирију. Тако и дозна за дућан Аранђела папуџије и намеру његове удове да би га продала. Макар и испод цене јер јој је брат у Жагубици допао робије.

Чаршија је невелика у Вароши, а још је краћа Табачка чаршија, кажу да је то био сокак који је делио српски од турског дела, а сада је, онако неколико стотина метара дугачка, испуњена српским дућанима и „болтама“ како је баба Манојлова говорила, ни сама не знајући од куд јој та мађарска реч залута. Манојло још мање, а није се ни распитивао. Тек у тој Табачкој чаршији се убрзо сазна за дућан папуџије Аранђела, али намере удове Милеве остадоше тајна, па и за газда Младена абаџију и воскара кркушљивог Станка.

А док се још тајило око погодбе и куповине Манојло, опет случајно срете модискињу Лелу која с вечери крете у шетњу поред женског затвора на Чачалицу. С намером да после обиђе околу и избије на Тулбу или ваздушну бању варошана, која још од Римљана би запамћена као AKVA PASERIS, чије значење скоро нико од варошана не знаше. Срете је Манојло баш испред своје куће, сву зајапурену од брзог хода, не баш ниском и кратком узбрдицом.

Задихана које од брзог хода, које због наглог сусрета са Манојлом који је планирала, али је блага окука пута изненади, док су јој грашке зноја избијале по челу и росиле лепо нашминкано лице, а дубоко

дисање подизало истурене груди, жмиркајући, она скупи уста у благи осмех. Сва се претвори у цвркутави свој гласић и, неосетно, као фишек разви своје изненађење, скоро запрепашћење да газда Манојло, тако га она прва ослови, млад и вредан, уз то леп и стасит младић златних бркова, проси ону ћопаву маторку газда Младена.

А кад Манојло, још изненађенији, рече да то сада први пут чује, а и на памети му тако нешто није било, модискиња Лела само, опет, успи својим усницама, набра их и кармин се мало окруни са њих, а борице испод носа остадоше, али се она, као још више збуну, а ипак изусти.

- Немам кога за савет да упитам, а и стид ме, ко се од виђених трговаца и момака кани женити ове јесени. Имам сестрицу нешто старију...

И ту модискиња Јелена од миља звана Лела, као да плисира најфиније фалтице на свиленој хаљини, разви причу о богатој рођеној сестри која је дорасла за удају, али јој отац и мати не дозвољавају удају док се старија сестра, односно она Лела не уда. А мираз ће поделити на пола. Има у дукатима, а и у некретнинама...

Могуће је да би модискиња Лела попила чашу лимунaде или бар хладне воде, да газда Манојло толико не жури учаршију. Неким послом свакако, што Манојло и потврди, случајно или намерно заборављајући да лепој Лели остаје дужан онако жељних одговора које она очекиваше. Покуњи се, обесхрабрена да је њена лукаво смишљена прича и варка отишла у ветар који баш тада пирну са оне стране, одакле је кошава најрадије и најчешће наилазила.

Манојла окружише трговци, баш на тротоару, посутим шодером, испред његовог тек отвореног дућана у Табачкој чаршији, са излогом у коме бљешташе свиле и кадифе, шантунг и брокати, најфинији штофови из Лесковца, српског Манчестера, а било је и робе из Индије и Кине, памучне, вунене, ткане и хеклане, вежене и клечане, окружише га баш испред његовог излога који беше његов највећи понос и почеше да се надвикују. Најпре гласно, а онда надвикивање прерасте у претњу, подигоше штапове и песнице. Запенушаше, севнуше очима, почеше да га дрмусају за рукаве, да му свлаче свилени јелек, а неки га повукоше и за косу. Разбаруши се сав, поцрвене, хтеде да им нешто узврати, да се тој разулареној гомили у којој баш пред њим беху газда Младен и кркушљиви воскар Славко, сукоби својом снагом, али одједном застаде. Галаму гомиле није разумевао, ни претње, ни псовке, али је по закрвављеним очима видео да га мрзе и да му хоће какво зло да нанесу. Ућуташе. Стадоше. Спуштише штапове и песнице. Манојло се окрете.

Средином Табачке чаршије наилазио је на белом коњу ратник са пушком прекрштеном преко грудију. Заустави коња, сјаха и узне пушку у десну руку. Репетира, убацујући метак у цев.

Гомила се размакну. Покуњише се, обесише носеве.

- Сина, ми не дирајте! Убићу, ко ми дете озледи...

Заћута, узјаха белог коња и уз, одмерен коњски кас, изгуби се преко Краљевог трга у правцу Шарампова.

Манојло се будио тешко сутрадан и са неверицом да је то био сан. Није отварао очи, није хтео да погледа у прозор да му сан не одлети, хтео је да верује да је сан био стварност.

Лепа и топла јесен се продужи у благу зиму. Снега не беше, а и кошава се примири. Неки говораше како су јесенас процветале крушке и кајсије и да није добро што нема хладне и оштре зиме, што је ово рано или касно цветање наговештавало. Већ се на зеленој пијаци појавише бабе које продаваху китице висабаба, а било је и кукурека. Искијаћемо ми све то-говорили су старци пред дућанима или у кафанама, где промућурне кафеџије још не беху склонили своје летње баште.

Манојло, а сад се и онај додатак, „газда“, све чешће изговарао уз помен његовог имена поче да се тако и осећа. Свеједно чаршија, трговци, па и њихови пријатељи, још више замрзеше га. Није то била баш притајена мржња, она је избијала у сплеткама и псовкама које су гласно или скривено изговаране на његов рачун.

Кад год би наилазио пијачни дан, а то је у Вароши био петак, непознати би у некој од бројних варошких кафана чашћавали више пићем него јелом градску луду и будалу званог Мића луди. Чашћавали га од четвртка у подне да би, у петак рано ујутро, кад су сељаци пристизали у Варош, журећи на сточну или зелену пијаци, супијани Мића више пута оптрчавао Табачком чаршијом, вукући поцепане шерпе и лонце, дерући се из свег гласа „Манојло лопов, Манојло лопов“. Све док се не би, изнемогао, склокао поред варошког нужника.

И Божић је падао баш сред таквог лепог времена, кад се, зачудо, као ретко када ведро небо плавило изнад Вароши, мамећи осмехе и наду. Грејуће сунце је са подједнаком љубављу обасјавало и мрзиоце и омражене, што су и једни и други били без разлога. Али свеједно топло време, ведро небо и благо сунце их није ослобађало мржње коју су трпели или се са њом у себи патили. Мрзећи себе што мрзе другог, па и газда Манојла, њиховог комшију и немилог варошанина.

- Што не остаде у његовом Смољинцу-допирало је до њега, а он се опирао да чује, понекад би чак прислушкивао те немиле шапате. А они су се преносили од уста до уста, од тетке до стрине, од ујака до шурака и као прљава смрадна речица се уливала, најпре, у мајчино, а потом у његово уво.

Понекад би равнодушно одмахнуо главом, а чешће осећао како га као немиле бол пробада, с једне у другу страну грудију. Осећао је и дамар и јачину те мржње. Текла је, нарастала је и давила. Понекад би се као бујица сјурила са стрмих висова, а чешће куљнула из доњих, приземних слојева и појединог варошанина, а онда нарастала до љубова, којим је цела чаршија сливена у ток мржње према њему.

Омраза је трајала, размењивала се са подсмехом и омаловажавањем. Због тога га је хватао страх, а осећао је и стид, јер би у себе посумњао. Можда имају разлога што ми се ругају-помислио би, осетивши бодље мржње које се заривају у тело, душник, саму душу.

Мрзели су они њега! Бранио се, и он је мрзео њих!

- Можда, без разлога-и осмехнуо се окренут Ковиљки, девојци коју је срео на Бадње вече испред Саборне цркве. Привукло их је и сјединило то паљење бадњака и висок пламен који је обасјавао и грејао. Невини, веровали су само у себе.

А кад је сутрадан, на ломљењу чеснице у Дому трговачке омладине Манојло добио парче чеснице које је поклонио Ковиљки, у њему је био златник. И опет је чуо:

- Згрћеш дукате у дућану, а сад се и Богу умиљаваш...

Не могавши да се обузда газда Младен абација му јетко добаци:

- Служи те срећа, као будалу... она ствар - и пљуну још ружније опсовавши.

Отада заћуташе обојица. Чак не проговорише ни кад букну магацин иза Манојловог дућана, који је био прислоњен уз газда Младенову магазу. Магаза оста недирнута, а магацин са робом изгоре до темеља. Још исте вечери Манојлова мајка пресвисну од бола.

Ковиљка и Манојло су гледали пламен, сличан оном на паљењу бадњака, дан раније. Нису разумевали ни страх, ни тугу, ни очај који их је обузимао. Само их је развејани пепео, гар и пламтеће жишке пекле по лицу и очима.

- То гори зло у човеку-рече ковач Милосав, Ковиљкин отац који наиђе. На оволиком жару могао бих да окалим пола Вароши.

Врљајући по згаришту, у неко доба воскар Славко наиђе на неку нагорелу ствар. Бојажљиво се саже, да га ко не види, рашчепрка још млак пепео

и руком дохвати нагорели четвртасти предмет. Принесе га к себи и другом руком разгрне пепео и угледа слова на тврдим корицама. Писало је: Васа Пелагић, Народни учитељ.

- Гле књига-рече он.

А увече спрам лојане свеће у својој воскарници шапну на уво газда Младену абацији:

- Својим очима нисам веровао кад сам угледао књигу. Читао је значи!

Кркушљиви воскар се загонетно насмеши, а осмех му се заледи на воштано бледом лицу.

27. јуни 2014.

КАЗНА

Севну муња. Загрме. Далеко, потмуло, претећи.

- Киша ће!
- Бојим се биће невреме!.

Погледаше испод винове лозе. Небо застрто црним облацима. Долазили су са северозапада. Гомилали су се баш изнад њих.

- Уђимо у кућу.
- Није ред да покиснемо. Назепшћемо.
- Шта су ти рекли: чувај се назеба и не подижи кауче.

- Као и сваком са замењеном аортном валвулом.

Уђоше у простану одају. Био је то дневни боравак, а по потреби и соба за госте кад остану на конаку. У дну камин, наравно у ово доба године без ватре у њему. Кроз велики прозор видео се Дунав.

- Зар ти моравац, па се окренуо Дунаву?
- Промена је у природи човека.

Заћуташе. После извесног времена домаћин понуди госта.

- Може пиће? Ракија, виски?
- Радије вино. Црвено. Оно твоје. Кабернет совињон.

- Поносим се тим вином. Винар и виноградар из Велике Хоче ме увео у тајну његовог справљања.

- Вино је од грожђа из твог винограда?
- Искључиво.

Разговор је врлудао од операције на „Дедињу“ до времена кад је најпогодније за бербу.

- Грожђе боље сазрева кад је суша?

- Винова лоза је као човек, воли сунце, топлоту и вино управо то уноси у човека.

- То су и Римљани знали?

- Зато су овде и садили лозу. Сунце рано изгрева, а винограде обасјава и одсјај са дунавских вода.

- Отуда и назив Mons Aureus-Златан брег.

- Запамтио си то предање!

И разговор опет застаде. Никако да се настави оним што је претећа непогода прекинула.

- Дуго си га познавао?

- Још од 43-ће.

- Ти си га спасио кад га партизани заробише.

- После битке на Сутјесци, повећу групу четника зароби наша јединица. Међу њима је био и он.

- Сажалио си се на голобрадо момче?

- Не само сажалио, него га и заволео.

- Постали сте другови?

- Више него браћа.

- Остале сте пустили, јер се заклеше да им руке нису кржаве?

- Заклеше се, а он кликну и замоли ме: прими ме у СКОЈ.

- Био си комесар?

- Јесам, а и поверовах му кад ми рече да је био мобилисан, кад се из школе враћао кући у село.

- Није те изневерио?

- Никад, одржао је реч. Био је међу најбољим борцима у чети. У јуришу први, на казану последњи. Треба за старије другове, често ми је говорио.

- После рата сте се разишли?

- Не, само нас је служба удаљила једног од другог. Ја сам остао у Србији, а он је отишао у Црну Гору.

- Био је на високим политичким функцијама?

- Члан Политбироа Централног комитета.

- Ни ти ниси заостајао. Памтим ретко си свраћао у родни крај.

- Само по задатку.

Удобно смештени у фотељама, уз пиће и разговор који као да је стално заобилазио оно што је и једног и другог тиштало.

Падала је обилна киша и грмело је. Често би прасак одјекнуо баш изнад куће. Дунав се није видео од магле.

- Са тих високих партијских функција је заточен на Голем отоку?

- Јесте невероватно, али сам се пријавио. Рекао ја: не верујем Титу, више верујем Стаљину.

- Мора да је осећао неку грижу савести, па је хтео да испашта?

- Свашта се говорало. Међутим никад ниједан доказ његове кривице.

- Мало је вероватно да је хтео себе да казни због веровања једном, а не веровању другом.

- Ниси га познавао! А шта је било у његовој души то је он сам знао!

- На Голем није био обичан робијаш?

- На необјашњив начин стекао је поверење управе и био је постављен за собног старешину.

- Постао је сумњив осталима?

- Гледали су га са презрењем.

- И опет су почела говоркања о њему и његовој великој љубави. Мислим да се звала Вера. То сам чуо од пријатеља који је био са њим у истој соби.

- Вера и он су били најлепши пар у Подгорици. Сијали су лепотом и међусобном љубављу.

И два пријатеља опет прекинуше разговор, утонуше у ћутање, послушкујући како киша бије у прозоре, а ветар слама дрвеће и воћке у роду.

- Моја Марија ми је рекла да су једне вечери нагло нестали из града. Њу више нису видели на шеталишту поред Мораче, а ја сам тек касније сазнао да је он на Голом отоку.

- Познавао сам неког даљег рођака Вериног. Иако су били род био је заљубљен у њу.

- Не догађају се античке трагедије само у старој Грчкој. Могуће су и данас, само са другим актерима.

- И тај рођак је био на Голом.

- Неки кажу по дојави Вериног љубавника.

- Ти га ниси више виђао.

- Нисам могао. Није више био жив.

- Умро?

- Убијен! Верин рођак га избо ножем на спавању.

Знао је и раније, али није веровао да је онај, који је био као брат његовом пријатељу, тако окончао свој живот. Морао је да застане, да се прибере. Није више чуо спољну грмљавину. У његовој глави је тутњало.

- Нису се никад посвађали. Зближили су се. Можда му је и рекао да га је Вера пријавила.

- Зар је могао да поверује?

- Нико то није истраживао, а он је ћутао. Само се једне вечери уочи убиства заплакао. Био је у бунилу. Један сведок тог његовог стања ми је касније рекао да је у његовом бунцању разумео само реч „трудна“. Није помињао женско име.

- Веру више ниси видео?

- Ни живу, ни мртву.

Сасвим близу понора, занети матицом сећања и сумњи, гледали су се. Очи у очи.

- То је било време ригорозне партијске дисциплине. Ни љубав није била дозвољена међу партијским припадницима.

- Глава са рамена се губила због прекршаја те дисциплине.

Више није могао да прећуткује, околиши. Одважио се.

- Да ли је Веру убио да сакрије своју кривицу и њену трудноћу?

Изговорено питање као да згроми, као да заледи оног коме је било упућено. Не могавши да издржи продоран и упитан поглед он једва чујно изустуи.

- Сви смо ми убијали...

Надви се злокобна тишина. Погледаше се као два љута непријатеља. Ћутке устадоше и кренуше ка вратима. Отворише их. Невреме је трајало. Упутише се ка паркираним аутомобилима. Сваки према свом.

Нагло и неочекивано истовремено севну муња и удари гром. Баш изнад њихових глава. Ниједан не виде сев муње, нити чу удар грома...

Лежали су, као покошени. Без трзаја, без грча на лицу. Сваки са својом тајном

Високи јасен, највише дрво у околини, међу виноградима, беше располућен, распукнут целом дужином. Ветар узвитла његово покидано лишће и, као да тим покривачем штитише од кише и невремена, она два усмрћена.

Дунав се и сад није видео са Мона Aureusa. Беше заклоњен густом маглом и кишном воденом завесом.

КРУШКЕ

- Благо мени, кад дочеках ово пролеће. Једва чекам да изађем у градину и узмем мотику у руке. Мало копам, а мало се ослоним на мотику и одмарам се-говори старица Злата свом сину, који је неочекивано свратио до ње и нашао је како седи на кућном прагу.

Син је чује, али као да не схвата смисао њених речи. Не само да је површан, он више са неверицом прима то што му говори, жељна њега и разговора. Хтела би још нешто да му каже, али он се већ изгубио, отишао у авлију и сам, помало, растужен кад је угледао родну кућу и чуо мајчин глас. Хтео би да удахне тај ваздух који, по мирису, памти још од детињства. Мирис лишћа које трули и испуњава га сликама оваца на испаши. Са кладенцем у омањој долини који, после, отиче поточићем који шуми, као што, опет, оно брестово, храстово и јасеново лишће шушти под његовим ногама, док корача по њему. Неке давне јесени.

Мајка га сачекује са постављеним столом: пржена јаја са младим црним луком и свежа, тек из рерне извађена погача. Нуди га, бојажљиво, стрепећи да му се то на столу неће допасти. Чека, ћути да се он огласи.

Преко zaloгаја, пуних устију он каже:

- Не памтим да сам скоро овако слатко ручао. Кад си пре испекла погачу?

- Задржао си се!

И охрабрена његовим речима, мајка се расприча. Сети се давног лета и времена окопавања кукуруза на оној њиви у Славовцу. Њива велика, а они, мајка и отац, нису имали код кога да га оставе, да га причува, па су га понели са собом. Пролећни дан леп као умивен, њива са дугачким врстама, а мајка, тек што га подоји, спусти колевку на увратину и док он склапа снено окице, она навуче белу провидну мараму преко лучно извијеног прутића, да га заштити од сунца. Само се осврне, кад крене да окопава млади кукуруз, да види да ветрић није померио белу мараму и да га нешто не буди.

Син се само одсутно насмеши, тек да је не повреди, да она не помисли да је он не слуша. Тек тада се присети: привуче к себи своју путну торбу. Из торбе извади смотуљак и пружи га мајци. Гледа са стрепњом како ће примити поклон.

Мајка размотава луксузно упакован пакетић, развија га и лице јој се прели осмехом, кад се у њеним рукама заплави марама. Не зна шта да каже, не би хтела да се расплаче.

- Није требало-једва изустити.

У том тренутку син јој пружи и други пакетић.

- Да се засладиш: Моцарт-кугле. Купио сам их у Салцбургу-каже јој син.

Срамота је да пита какви су то слаткиши, па не стигавши ни да му каже колико је обрадовао, не само поклонима, него тиме што је и тамо у белом свету мислио на њу, своју мајку.

- Од оних пара што си ми зимус оставио купила сам два јагњета-неочекивано се расприча. Нека расту и да имам друштво. Оном мушком сам

наденула твоје име. Кад га мазим да изговарам име, које ће ме сећати на тебе.

Заћуташе. Син се замисли да ли ће му продужити радну визу, пошто му је ова на измаку. Иако је већ трећу годину код истог газде, који зида куће по Салцбургу и околини, у њега има поверења, мада му његову диплому грађевинског инжењера не зарезује баш много, јер га не унапређује од места пословође, како је и почео. Да ли због економских проблема, повећане незапослености, тек он је на оном месту, на коме је био и у почетку.

- Сине, ја много волим крушке. Засади неко дрво овог пролећа, можда ону сорту вилијамовку-рече мајка неочекивано, а он заокупљен својим мислима се сложи или се бар њој тако учини.

Сутрадан син отпутова комбијем који застаде пред капијом и сиреном га позва. Она, мајка остаде на капији, загледана у празно које прогута њеног сина. Осами се она у Црном селу, а осами се и он у Салцбургу.

Пред Божић, док се спремао да за тај празник, али најпре по католичком календару, одпутује и види мајку, које се беше ужелео, он доби телеграм од комшије. Јавља му да је мајка болесна и да је пренета у болницу у Вароши.

Дође му да се заплаче. Прекори себе, не што није чуо мајку више месеци, него што му је и из памети изашла.

Саже се и нежно је пољуби, кад га у варошкој болници уведоше у собу где је његова мајка лежала. Насмеши се и старачком руком га помилова по лицу, преко косе.

- Да л' је родила она крушка, што си је пролетос засадио? Ужелела сам се крушака-слабашним гласом упита га мајка.

- Није била родна година-промуца син. Била велика суша!

Опорављену, да је могла да хода, син је таксијем поведе кући у Црно село.

Идуће године, уочи Петровдана умрла је његова мајка Злата.

Крушку није засадио. Заборавио је и сорту коју је мајка желела.

11. јули 2014.

ПИСМО КОЈЕ ФРАНЦ КАФКА НИЈЕ ПОСЛАО МИЛЕНИ ЈЕСЕНСКОЈ

Милена,

Данас нисам добио Ваше писмо, мада сам га целог дана, са не малим жаром, ишчекивао. Најпре сам хтео да телеграфишем, стрепећи да питам, а потом стрепећи да сазнам шта се догађа са оним вашим крволиптањем, које сте ми у прошлом писму нагостили. Повремено сам се уљуљкивао мишљу да је све у реду и да због тога ми не пишете, а одмах затим сам упадао у бригу и стрепњу да Вас управо погоршано стање спречава да ми се јавите или да желите да ме поштедите даљих и дубљих брига. У сваком случају осећам како ме испуњава потмуло очајавање, које себи не умем ни да објасним, ни да образложим.

А онда нагло осетим како је то осећање очајавања, она нит која нас приближава и спаја. У тој нити трепере моја осећања љубави за Вас. Очајавајући што нема Вашег писма ја осећам да Вас волим и да Ви, том лепом тишином, која се распростире између нас, треперите осећањима која су истоветна са мојим. То је истовремено и утеха и пут којим се приближавам Вама и Вашој души, негујући Вас у мојој души. И управо то што је писмо изостало нагони ме да још страсније мислим на Вас и да Вас непрекидно к себи дозивам.

Седим у оној собици у Златној улици, собици која је више налик на птичји кавез, него на одају у

којој пребива човек, подједнако стиснут у њој и у себи. Преда мном је мали део тротоара поплочан коцком по коме се сливају капи кише налик на бесере који се котрљају, сливају једни у друге и по - танким, свиленим поточићима нестају у пуко-тинама између гранитних коцки. Тако се у мени нижу, кидају и нестају оне танушне слике које памтим из Мерана када су нас засипале латице које су се круниле са оних воћки чија имена нисмо знали. Било је то време љубави и здравља. Сад постоји само она горећа мисао која нас подједнако болно спаја и раздваја. Јер како опстати са оволиком количином и снагом љубави која се узалудно, као дивљи водопад у планини узалудно расипа?

Уместо мога здравља сада ме опхрвава и брига за Вас, а моје тело ме опомиње на сопствену пустош и ојађеност. Често ми дође да се наслоним на Вашу руку и да се као дечак рањених осећања исплачем.

Милена, ноћас сам Вас опет сањао. То је онај сан, пред јутро. Кратак и тежак. Били смо у Прагу, ишли смо преко Карловог моста. Необјашњиво сте застали испред кипова светаца Козме и Дамјана или Светих Врача, како се у народу говорило. Само сте се прекрстили и, видевши како се усне мичу, закључио да изговарате молитву.

У кафани Златни бокал испијали смо пиво и дуго ћутали. Преко пута нас, за суседним столом седели су младић и девојка. Весело су разговарали, а потом су почели да се препиру. Устао је младић и ја сам тек тада приметио да личи на Достојевског. Млад, црне браде и косе, па су му чак и обрве биле јако црне, са испупчењима изнад очију. Окренуо је

леђа девојци, која је још нешто говорила и пошао ка вратима.

Одједном, без речи и објашњења Ви устајете и журно полазите за младим човеком, налик на Достојевског. Сустижете га и следећи га, сад мени обоје окренутих леђима, излазите...

Будим се, сав узаврео и престао. Писма од Вас још нема, а напустили сте ме, макар и у сну. Додирујем се по челу, грудима, опипавам своје тело и појмим целог себе, али са неком шупљином у себи. Тонем у опору јаву, где ме сурово очекују болест, пустош и јад.

Болестан сам, Милена! Већ дуго то тајим и негујем као своју најдубљу тајну, скривајући је и од себе самог. Заваравам се да ћу је игнорисањем као нечастиву силу истерати из себе. Али она подмукла и јака, сваким даном све јача обузима ме попут снажне звери и стиска у свој загрљај. Сад већ и слутим, па смем да кажем – смртоносни загрљај!

И опет се враћам на сан. Зашто Вас нисам позвао да се вратите, зашто Вас нисам запитао куда сте се упутили и због чега напуштате мој сто и мене остављате да изравнавам рачуне и дилеме сам са собом? Зачуђен сам и како сам могао да оћутим, а да не опоменем оног младића, налик на Достојевског, да је неодговорно са његове стране, то што Вам дозвољава да га следите, а да Вас није ни позвао, чак Вас својим окренутим леђима омаловажавао!

Све су то била питања која су ме мучила и зачуђеност која ме је обузимала, док сам Вас гледао како упоредо са младићем, налик на Достојевског, замичете испод прозора са неопраном завесом, кроз

који сам Вас угледао. Пренуо ме је келнер са рачуном у смотаном платненом салвету и збланутим изразом лица.

Такав исход у сну, у кафани „Златни бокал“ ме одваја од моје помисли на болест. Почињем да ходам за Вама и на Карловом мосту поново застајем, али Вас нема...

А онда – кашаљ. Сув, дубок, дуготрајан. Из дубине грудију се откида и парајући целе груди, диже се до грла и сручава се као закаснела грмљавина, у јесен. То траје и траје, док се не појави моја сестра Олга са керамичком посудicom у којој је мелемна каша од меда, менте и мајчине душе и коју ми она сребрном кашичicom приноси устима. Гутам и – смирујем се. Лагани смешак захвалности упутим Олти, а она ми белим, памучним пешкирићем брише зној са чела и образа.

Кашља више нема. Утихнуо је, али почиње температура. Осећам је како ме подмукло пали, а онда нагло избије на неком делу тела и опомене ме таласом врућине. Знам да су то микробактерије, оне што се помињу у староегипатским записима, а и Хипократ је знао за њих. Осећам како се у мојим плућима формирају чворићи око њих. Мој организам се буну, бори се против тих микробактерија и од те борбе расте ми температура... Али ипак, моје плућно ткиво се круни као труо малтер са старог и напуштеног манастира. Температура ме греје и испуњава ми чула неумереном страшћу за Вама, Милена, за Вашим загрљајима, пољупцима, за Вашим неутрнулим телом, опточеном благом и дражесном кошуљицом боје цветова, који су нас

засипали у Мерану, док нас је опијала вејавица љубави и расутих цветних латица.

У мојим рукама је Кнут Хамсун, а у души ми лелуја митска личност шумског божанства Пана. Преписујем неколико редака, са жељом да и у Вама затрепере оном мелодијом какву сам ја осетио у њима: „Нека пада киша, нека бесни олуја, ништа то не смета. Често каквог кишног дана нека мала радост може да завлада човеком и да га са његовом срећом потера одвојено. Стане човек тамо и почне да гледа преда се, повремено се тихо насмеши и обазре око себе. На шта ли тада мисли? На неко сјајно прозорско окно, на сунчев зрак у њему, на некакав поглед крај малог потока, а можда и на плаву пукотину на небу... Пролеће је освајало и шума бивала светлија... Пролеће је такође било ушло и у мене и крв ми је на махове ударала као да корача“.

О како бих волео да овај ветрић који улеће кроз мој отворен прозор и растура ми листове на којима Вам пишем, долети и обујми Вас истом топлином којом испуњава мене!

Милена, водио сам Вас на сва своја путовања. Били смо у Мерану, и у Прагу, и у Бечу. Са мном сте се верали по планинским литицама и залазили у речне кланце. Виђао сам Вас и налазио неочекивано на оним местима која су била дубоко усађена само у мојој машти и сну. Неодвојиво повезана са мном били сте сведок мојих узлета и клонућа, када сам и сâм у себе сумњао, тражећи се у узалудним напорима да се препознам у тајном запису или слици каквог другог песника или сликара. Сумњао сам да постоји мој двојник који будно мотри сваки мој корак, а следи

сваку замисао и наум. Ви сте били у стиховима које сам читао, на сликама које сам гледао. Постали сте оно што сам жудео да сâм постанем, да сâм створим. Ви сте постали моје најсавршеније уметничко дело!

Једино сам патио зашто у том савршенству не могу Вама да се приближим и поистоветим са Вашим бићем.

Срећан сам и неизмерно Богу захвалан да ћу Вам се још више приближити крвљу, за коју се надам да ће куљнути из мојих плућа, и да ће се она измешати са оном која је избила из Ваших уста. Жудим да нас та помешана крв заувек споји и да уздигне до самог неба или пакла. Али сједињене и заувек загрљене. До смрти!

Исувише сте у мој живот и у све моје, дубоко зашли, да ја више ништа од Вас нити смем нити могу да тајим. Зато и ово што Вам пишем, ја осећам да Ви то знате, али, ето, олакшавам себи што и ја то пред собом откривам као истину и реалност. Прошло је време када сам веровао да пред Вама имам неке тајне. Сада знам да их немам и да сте Ви прозрели сваки мој подухват и мисао.

Управо руковођен тим сазнањем, ја сам хтео да Вам се и одужим и придружим.

Милена, ја Вам шаљем и стављам на увид све своје дневнике, које сам годинама приљежно, поштено и поуздано водио.

У њима је сав мој живот и оно још више од тога: ту у њима су моји снови, стрепње и страхови. У њима сам ја сâм. Дневници су моја понорна слика, дубински снимак моје душе, сва тајна ватра мојих чула.

Са неке странице тих дневника преписујем и препоручујем вам реченицу: „На тој се ватри грејем у овој тужној зими“. Ватра љубави према Вама греје ме већ више од две године и осветљава ми ове туробне дане, сејући помало труње наде. Та реченица није пука метафора, она је исцеђена из мога патничког живота. Јер нисам могао да Вас волим, а да притом не патим! Међутим, ја као уздарје нећу да Ви патите. Неизмерно бих волео да се Ви радујете колико мојој љубави толико и мојој патњи, јер су оне међу собом венчане и једна другом прожете. Присећам се да сам као младић упознао господина зрелих година и загонетног живота. Наиме, иако смо седели у истој канцеларији целог радног времена и ја упијао сваку његову реч о прочитаним књигама или војњи бициклом до оближње реке, о њему и његовим склоностима и опредељењу ништа нисам дознао. О неком празнику, можда је била Нова година или Божић, стрепећи у каквој ће самоћи он провести тај празник, ја сам му послао честитку, на којој сам написао: „Желим Вам да будете Срећни!“ Никад ми није постало јасно шта ме је то подстакло да ја том човеку пожелим срећу. Не, то није била пригодна и стереотипна реченица. Ја сам заиста жудео за тим да он буде срећан, јер је то једино чиме сам му ја могао да захвалим за његов однос према мени.

Истим осећањем сам испуњен кад Вама желим да будете спокојна и лепа, овенчана оним што је најлепше у мени. Не желим да Вам то буде ни терет ни обавеза, већ само она ватра на којој се и ја грејем у овој тужној зими. А топлота те ватре би ми била тим дража, ако бих осетио да она, та ватра,

пулсира и у вашем телу и да се пламичци и одсјаји њени преливају и преко Вашег лица са размакнутом косом.

Нагло и неочекивано сам са присетио Вашег рођендана, који чини ми се пада на данашњи дан. Нисам се богзна како припремио за тај Ваш и мој благодан. Спавао сам слабије, но иначе, глава ми је врућа, очи подлирене тамним подочњацима, а боле ме и слепоочнице. Кашљем. Уместо поклона, о коме ћу се већ одлучити, ја Вам као своју душу отварам своје дневнике и док их будете листали нека Вас озарује мој дах који у мени непрекидно извире и тече ка Вама. Нисам очекивао, овако смућен и неодлучан, чак болешћу пометен да ће ме Ваш рођендан овако неприпремљеног затећи.

Болујем са Иваном Иљичем, а лечим се Елесеусом. Непрекидно Толстој и Хамсун. Милена, то ти наводим са жељом да ти представим свој лакоумни и поводљив карактер. Час ме радост и благослов озаре, а час ме опет и туђа болест порази. У сваком случају, куд год се окренем, црни талас ми удара у лице. И зар смем да прећутим: ја тај црни талас непрекидно растерујем твојим ликом и бићем. Не као басмом, већ као лековитом појавом и значењем. Понекад ми се учини да се и радња и судбина ликова прилагођава мом и Вашем животу, чак нашој заједничкој судбини. Као да се отима од писца и тече по нашем нахођењу, чак имитирајући нас саме. Можда претерујем, али ја у свему томе бивам утопљен, као што Вас утапам у своју душу, подајући Вам се.

Делећи се у својој љубави према Вама на ону коју Вам јавно саопштавам и ону коју у потаји негујем

у сну, делио сам и себи неразјашњену недоумицу да ли сам Ивана Иљича из сна увео у свој живот или се он мојом болешћу намамљен населио у моје свакодневно боловање и одатле неосетно потонуо са оне стране мог будног стања. Он је, у сваком случају, био моја пренесена неумитност која ме водила и, бојим се, довешће до умирања. Тамо где се сустижу небо и пакао.

Милена, запамтио сам да сте се у једном писму мени пожалили на очај у који западате. Само очајавање Вам улива снагу да му се супротставите и да му не подлегнете. То је и Иван Иљич осетио, онако свим својим чулима, када је ослушкивао смрт. „И смрт је прошла,“ рече он себи. „Нема је више.“

А онда уследи просветљење. „Уместо смрти била је светлост.“ То није било само просветљење Ивана Иљича. То сам осетио и ја. Њим сам био причешћен и умирен.

Милена, ја као и Ви знам да су сви људи смртни и да све нас чека исти неминовни крај. Међутим, уверен сам да већина људи, ако не и сви верују да ће их тај неминовни крај ипак мимоићи, да неће баш њих задесити. Могуће је да је то знак виталности и оптимизма, а може бити и самообмана, под коју је најлакше сакрити свој страх. Себе сам преиспитивао и сам сам бивао запањен на какво ћутање душе и ума сам у себи наилазио. Ништа ти ни моји дневници неће помоћи, ако се, којим случајем, будеш удубила у ово што ти сада пишем.

Ја знам за ону довољно мудру, као и лукаву мисао да је од сваке казне теже и горе ишчекивање казне, па сходно томе је и страх од смрти тежи и горчи

од саме смрти. Све ми се чини да и у тој чињеници лежи она илузија да ће нас смрт мимоилазити – бар док смо живи.

Јасно је и мени и Вама да сам ја болестан, тешко болестан, још од оног нашег сусрета у Мерану. Знам да ћу умрети. Осећам како ми се са порастом температуре скраћује дах – то моја плућа, сваким даном све мања и мања, губе снагу да удишу кисеоник.

Страх и једна мисао су ме пренули из дубоког сна. Двоје деце, који су били остављени сами у стану, ушло је у велики ковчег, чији се поклопац затворио и они га нису могли отворити. Угушили су се! Од тог сна прогања ме реченица коју изговарам и записујем: „Страхота гушења је незамислива!“ Верујем да ћу у својој опоруци написати завет да се ексерима на закуцава мој смртни ковчег са мојим телом у њему, пре укопа. Бојим се гушења!

У страху од тог гушења, који није само моја мора, знам да и православни хришћани дуго пре укопа држе отворен ковчег, мада су корени тога, може бити још у њиховој паганској ери утиснути.

Препирући се са смрћу, ја снагу мог опирања њој налазим у оном светлу у овом мраку, светлу које долази од Вашег имена и самог постојања. Све се то увлачи у мене и даје ми снагу да се поигравам као несташно дете обрадовано играчком коју је неочекивано пронашло на дну неке фиоке, а коју су спустиле драге руке мајке.

Непрекидно, док траје напад кашља или кад се од медног мелема примири, у памети ми је једна мисао: Да ли смрт треба чекати да сама шчепа мене

као жртву или је треба пресрести? Наравно да за то пресретање треба храбрости. Потребно је узвисити се изнад себе приземног и кукавички бедно оданог живљењу или таворењу. И свакако треба решити дилему: метак или конопац, бела пилула или скок у набујалу реку. За све то треба снаге, а ја је сваки дан губим све више и више. Немоћ и тешко дисање ме притискају оловним плочама слабости.

Онај мени драг старац, Рус Толстој није побе-гао у смрт. Бежао је у живот, за којим је жудео, као и за љубављу. Ја и сад чујем онај његов већ измождени вапај: „Морамо побећи... морамо побећи!“ Знам да је непрекидно бежао од могућности да смрт пресретне, иако је, као и ја, знао след: болест, смрт, ништавило. У лов је ишао без пушке, само са псима, а увече пре него што би легао у постељу сакривао је сваки конопац на скровита места и трудио се да то одмах заборави...

Пишем Вам ово писмо, Милена, уверен да га нећу Вама послати не због тога што ме мучи неизвесност одговора. Бојим се да бих Вас превише узнемирио, да бих Вас такнуо у најдубљи део душе и нанео Вам неописив бол... А ја само желим, да и у овом часу, према мени осећате љубав. Ону и онакву какву ја негујем у свом срцу. Још дубље од моје болести, боли ме помисао да бих могао да Вама нанесем, да у Вама изазовем патњу.

Опет кашаљ, кашаљ, кашаљ. Сув и дубок...

Ево сада, не у сну, пред очима ми је ова слика: лице Ти је прекривено косом, мојој руком је раздвајам и одмичем налево и надесно, појављује Ти се лице, пролазим ти руком преко чела и слепоочница и држим ти главу у рукама...

Твој и на небу.

15/2 – 10.

Франц Кафка, рођен је у Прагу 3. јула 1883, а умро 3. јуна 1924 у санаторијуму. Сахрањен у Прагу.

Милена Јесенска (10. август 1896. Праг –17. мај 1944. Равенсбрик, Немачка)

КРАЉ

„Ослобођен баласта смрти,
краљ је утонуо у блеженство.“
Жозе Сарамаго: ОСЕКА – прича

У неизмишљеној земљи био је један краљ. Краљевао је како доликује правим владарима: бринуо бригу о свом народу и није се мешао у краљичине послове и склоности. Наследника није имао, те му није претио удар од превремених престолонаследничких амбиција, а краљица се бавила хуманитарним деловањем: скупљала је донације за помоћ чедним девојкама и посрнулим младићима. Народ беше добро збринут, те краљу није задаво велике главобоље, сем што би по који ретки изабраник, заведен од страних обавештајних служби, покушао да изврши неуспели атентат на краља. Краљевске службе би благовремено евентуалном атентатору дали оружје напуњено лажном муницијом, тзв. ћорцима.

Одани и брижни грађани би, широм краљевине, организовали демонстрације, тражећи одговарајућу казну за неуспешног атентатора. И кад би народни гнев достигао врхунац, тај младић набеђени атентатор, би доказао своју невиност, јер је спадао у оне посрнуле младиће о којима је краљица бринула да их изведе на прави пут.

Захвални краљ, да би се одужио својим верним поданицима, би потом поделио одликовања и

медаље за испољену грађанску дужност и куражност у одбрани краљеве личности и његовог доброделиног дела. Међутим, младеж и она посрнула и она чедна беше незадовољна и поче да се окупља по улицама и трговима, пошто краљ беше издао указ о затварању свих школа, као превентивној мери против кварења омладине.

И кад завлада ред и мир у целом краљевству, краљ се одобровљи и одаде се својим омиљеним занимањима: разгледању контејнера и обиласку *second hand* бутика. Пажљиво је анализирао садржину контејнера и на основу онога, пре свега хране која се баца, закључивао о стандарду својих поданика. А у бутицима је пажљиво гледао које су фирме одела, јакне и, нарочито, женске хаљине и блузе, биле изложене. И то му је било довољно да закључи да је народ био добро одевен фирмираним производима. Потом би одлазио у маркете и обилазио је бувљаке. У маркетима је уз свој бакалук, пазарио и срећу и спокојство за све грађане, а на бувљацима се дружио и са продавцима и са купцима, ослушкујући њихове похвале и псовке на његово краљевско височанство.

Па, наравно краљ је био маскиран у просјака, да не би својим сјајем и раскошном одећом изазивао комплекс мање вредности код оних са којима је ступао у контакт. А са друге стране, да би што успешније контролисао своју полицију, кад би га као луталицу, без докумената, приводили и саслушавали.

Мирољубив, по природи, краљ се без оклевања одлучи да укине и распусти војску. Али ради одавања дворских почести, сав официрски кадар унапреди у чин генерала.

Беспослени генерали, лишени могућности командовања војском, које не беше, а подоста осииони због високих плата којима краљ хтеде да их подмити, скупише се и затворише у команди краљеве гарде. После кратког већања донели су једногласну одлуку: извршити државни удар, свргнути краља и завести војну управу.

Краљу оставише две могућности: прогонство или хуманитарне активности са ограниченим деловањем, на одвикавање народа од пића и пушења. Краљ, наравно, изабра прогонство и тајним летом, генерали га отпремише на пусто острво у неизмишљеном мору.

Генералска власт, по дефиницији да је свака нова власт гора од предходне, укиде све краљеве указе, отвори школе, затвори second hand бутике и очисти улице и скверове од контејнера. Грађани више ништа нису бацали ни од хране, ни од одела. Стадоше у редове у којима су добијали прописана следовања оброка, довољних калорија за једнодневно подмирење благоутробија. Уместо фирмираних одела и обуће генералска власт им бесплатно додели небеско плаве униформе.

Огорчена младеж, разгневно терором школских власти, а посебно застарелим методама којима су се служили учитељи и професори, провали на улице, запоседне паркове, а на учионице ставише непробојне катанце. Професоре нису дирали, јер они подмише репове и нађоше се на зачељу сваке поворке која је пролазила било којим градом у краљевини.

Притисак младежи, коју су предводили они посрнули младићи, измакли васпитању и контроли

оних краљичиних мера, као и узнемирено светско јавно мњење, натера генералску хунту да се мирно повуче са власти. У воду падоше и све њихове реформе о храни и одевању, а народ се опет неконтролисано ода слављу и теревенкама, блуду и неморалу. За недељу дана надокнадише све оно што им је у време недемократске војне управе било ускраћено. Не би се он, тај халапљиви народ, тако лако оставио у свом демократском оргијању, да га не прекинуше они неодликовани грађани.

Основаше Покретзакраља. Изабраше делегацију и изасланике. Од полиције прибавише тајне податке о оном пустом острву у неизмишљеном мору, где је чамио њихов омиљени краљ, сада сав занет гајењем дивљих животиња и њиховој дресури.

Краља, изгнаног, вратише уз највеће државне свечаности!

Прекаљен стрпљивим бављењем припитовљавања дивљих животиња, посебно хијенама и змијама поскоцима, потамнео од сунца и пливања у морској води, ведар и насмејан, појави се на балкону своје, краљевске палате. Иначе нико од врлих грађана и не примети да је палата, дотле генералска коњушница, за ноћ била очишћена од коњског измета, окречена и дезинфикована, а коњи, које су јахали обесни генерали, на својим парадним маршевима, били раздељени сељацима. Сав тај тежак и одговоран посао обавише чланице подмлатка Покрета за краља, пре свега из реда чедних девојака.

Краљ се са балкона, својим поданицима обрати само смешком и махањем обе руке у знак поздрава.

Не рече ни једну реч, да му се не би пребацивало од, већ створене, антикраљевске опозиције да се бави демагогијом и лажним обећањима о бољем животу. Нико и не завири, кад у свом тајном кабинету, потписа указ којим је, најпре, забранио, а потом укинуо сопствену смрт. То оста најчуванија државна, па према томе и краљевска тајна. Не саопшти је ни краљици, да не би изазвао њену завист. Грађани су, ионако, веровали у бескрај његове владавине.

Очекивано благостање поче да се остварује. Краљ обнови све своје раније занимације, а краљица која, у знак жалости за изгнаним краљем, беше прекинула своје хумане и добротине активности, сад се даде у обилазак старачких домова за незбринуте одликоване грађане. Успут је меркала и место за себе и ражаловане генерале што ускоро уследи, опет промишљеним и далекосежним краљевским одлукама.

А када беше пребринуо бригу за смрћу, ослободио се страха од ње, он смрт и страх равномерно расподели своје народу. И поче равномерно умирање народа, страх се од смрти благотворно разастирао међу поданицима, опомињући их на ред и послушност. Рада није ни требало да буде.

Краљ је заиста уживао у свом спокојству!

Међутим, изненада краљ поче да побољева од неких непознатих болести. Болови су га нападали у разним деловима тела, али их је он игнорисао, сазнањем да је бесмртан. Кад поче гушење, тешко дисање и бол у грудима, краља ухвати страх...

Јесте, краљ је укинуо сопствену смрт и страх од ње. Заборавио је да укине, или је дворски писар

расејан и намерно, заборавио да у указу напише да се укида и страх од – бола!

Краљу не преоста ништа друго, до да на оном указу, својом старачком, дрхтавом руком допише: „Ставља се ван снаге“!

Невиђена колона грађана се окупи пред краљевим двором, а потом крете ка кући тишине, у којој је краљ волео да ужива.

Нико од грађана не виде ковчег са неумрлим краљем, само краљица пусти неколико суза, водећи рачуна да јој се шминка не поквари.

ТРЕШЊЕ

- Дођи на трешње!

Чуо је, а није веровао у оно што чује. Као да му је прочитала давнашњу жељу да јој се приближи, да је изблиза погледа, да утоне у оне њене небеско плаве очи, да, макар на даљину, осети трептај њених усана које изговарају те чаробне речи које га позивају, којима му се приближава и њега зове к себи.

А истог часа му се њен позив учини подругљив, заједљив, тако далек и нестваран као да га није она изговорила, већ је он пречуо своју потајну жељу, своју наду да му да знак, да му допусти да јој се, волећи је, приближи. И све се удаљи од њега, замуче њен глас као и да није био могући тај позив који је њему упућен.

Виде себе како погурен и збуњен стоји пред њом, уствари застаје да је погледа, да се увери да се пред њим заиста налази она, која је ноћима и данима пребивала у његовом уснулом и будном сну. Јер била је отелотворење оне слике која му је сећањем пролазила као благи и питоми поветарац, који би нагло утихнуо кад би се она огласила покретом, речју.

Није знао, а није се ни усуђивао да је запита, где се тај трешњар налази, где расте цвета и доноси крупне сочне плодове та трешња. Да ли је дивља или калемљена, посађена њеном руком или да је самоникла. У једном часу помисли да је тај трешњер

и та трешња негде на падинама или висоравни у потесу Господске дубраве. А онда га обасја радосна помисао да та трешња јесте из оних предела, одакле се њему јављала она њена слика, са косом у коју су били увијени праменови месечине. Та слика њему у видокруг је долетала, као што би одатле излетела једна од поноћних вила, које су се ту свијале у свом вилинском гнезду.

Задрхта, уплаши се, али оста као скамењен. Још му је звонио у слуху њен глас: „Дођи на трешње!“

А над њим, на оном плавом небеском платну, на разапетом баш изнад његове главе пролетеше две слике, сличне визијама што промину у часу туге која га обузе. Најпре њен женски лик, ћутећи и као зачуђен, а за њим он, његов лик. Снужден, пегав у лицу, ружнији од сваког живог, чак и људског створа...

И док је звонио њен глас и кад мину у тишину, кад се мисли као птице усковитлаше-ћутао је! Није умео, није се усуђивао да проговори, да се одазове на позив или да га одбије. Само је ћутао!...

У тој ћутњи која се протеже као ружно и кишовито време, као колоне досаде, неке мржње, обузе га кајање. Обузе га црна и горка, прекоревајућа и самооптужујућа, мрачна и претећа, оштра као избрушено сечиво, обузе га мисао о сопственом безразложном животу.

Није био свестан протицања времена: текла је нека сомнабулна река његовог живота распетог између онога што жели, што хоће и што мора са оним сненим се мешало и кључало у ишчекивању, надању, слутњи, сумњи и неверици.

Ненадно стојећи у мутној и непрозирној ноћи или раног свитања, на обали мутне и усклобучале Млаве којом је текло брдо таласа мутне воде, која се сламала ударајући у обале, подривајући их и кидајући крупне гомиле муљевите земље коју би потом односила. Знао је да ће макар који грумен стићи и улити се у Дунав, а потом нестати у оном непојмљивом Црном мору. Мамила га је мисао о том ковитлацу реке и њеном отицању у даљине, у нечувено пространство и додир стварног и нестварног.

Изникла, допливала или долетела пред њим је била она, из снова, она која је позивала на трешње. Неочекивано храбар и бистре главе, изазован и жељан да се увери да она заиста постоји и да је пред њим. Он чу себе:

- Позови ме да дођем на брање трешања. Хоћеш ли?

- Ове године трешње нису родиле! Зимус измрзли пупољци и цветови.

Слушао је жубор, сребренасти жубор њених речи, сав у стрепњи и ишчекивању. А истог трена као однета ветром, као искинуто перо, оно најлепше из излетелог крила, она нестаде. Још се само чуо лепет и трепет њених усана које су изговарале речи о хладноћи и мразевима који су зимус побрали цветне пупољке и трешњу оставиле неродном, јаловом.

Није се више надао, није јадиковао, очајавао, био је сав стврднут од сазнања да ове године неће бити од ње позван на брање трешања. Његов пркос и понос беху сломљени, али сад не његовом кривицом и оклевањем, већ неком клетвом незахвалне природе

која му је ускратила радост да је види, да им се руке додирују хватајући, берући крупне миришљаве плодове трешње. Преболео је сву своју ружноћу, сву ону малодушну и преплашену стрепњу. Хтео је, жудео да буде позван, сад уверен да ће се одазвати...

Ишчекивао је мирис липе, загледао у високо и плаво небо, слутио, надао се, прижељкивао да му буде дата шанса да је сретне испод трешњиних грана, притиснутим тешким плодом.

Није поверовао, мислио је да га сан вара, када је зачуо њен глас:

- Трешње су се посушиле. Никад више неће родити!

БАВО У ФРУЛИ

Све живо и неживо, све од вампирске сорте овоземаљске и оностране, све од изрода духовних и наказа природних и телесно ујмљених, сав покор проклетника, уштви, урокливих, врљокастих и утвара, беше се однекуд навалило на главу оног несрећника, у само његово тело се уселио, сви гласови, све као плима у млеком надошлом вимену, клетвом затрављеном вијали су га Заовачком гором. Све слично облацима пловило је, мешало сунчеву јару и хладноћу месечине. Све се сливало са грања, каткад озеленелим, чешће голим и ветром окупаним, оних младих храстова тек засађених његовом руком. И као што су немирни, гањани облаци мутили небо гасећи му сјај који је нејасно лебдео из временских даљина, тако је текао млаз, често нејасних, слика. И све нечујно као бешумни ветрови обујмљивали су његову главу и миловали младе пупољке залазећи под земљу и будећи сво корење раних и касних биљака, које су чезнуле за својим цветовима, као за нерођеном децом.

И сам још млад и зелен за зреле патње и њихове горке плодове, сам сличан још непробуђеном растењу, слутио је неку неодређену језу што му се пењала уз кичму и дрхтајима залазила у немирне прсте док је пробирао рупе на фрули. Није се усудио да је принесе уснама и прислони их на врх фруле.

Заовачка гора беше натопљена тишином. Птице замукле или некуд одлетеле остављале су иза себе

празнину која је одисала нечим претећим, скоро опасном опоменом да ће ускоро нешто и негде у дну ње експлодирати и ранити ту празну тишину у којој као да су пребивали зли духови који би могли да салете оног несрећника, док је у рукама, обема рукама стискао онемелу фрулу.

Ненадно сети се старца који је, давно, њему ишао у сусрет и само се ослањајући на висок штап, корачао је доста изнемогло. У дилеми да се склони дубље у шуму или да заподене разговор са старцем, он се нађе лицем у лице са њим. Не рече му „помоз Бог“ он пренеражено не зачу „Бог ти помогао“. И као што је немо гледао у старца, тако му се учини да и старац њему истим празним и немим погледом, без икаквог трзаја мишића на лицу, одговара. Хтеде да му се загледа у очи и престрављен виде да су оне застале, укоченог, молећивог погледа.

- Слеп је и нем!

Зачу глас који као да је долазио из магловите даљине. Одједном иза старца у његовом заклону угледа дечака који се смешио и рукама показивао неким знацима слепило и немост старца.

- Случајно сам наишао на њега, кад сам пошао да потражим своје изгубљено стадо коза и оваца. Време је за мужу, а стока се погубила. Бојим се попуцаће им, од надошлог млека, вимена.

Дечак је даље развијао причу да се сажалио на слепца и онемелог човека који није ни могао, ни умео да му каже одакле долази и куда се запутио. Поверовао је да ће идући за њим наићи на своје стадо коза и оваца.

Тек тада онај несрећник угледа како се на нејаким раменима налази младо јагње, као да се тек

ојагњило. Није ни заблејало, нити се помакло, кад га дечак спусти на земљу.

- Мајка овца га неће заборавити и наћи ће га овако изгубљеног. Мора да су је пси или вуци појурили чим се ојагњила и натерали је да бежи. Само стрепим да је нису растргли.-Настављао је своју причу, видно и забринут, али и са одсјајем наде у очима, да је овца остала у животу, а да је јагње остало запретано у пласту сена.

Није имао ни снаге ни воље да свој очај упоређује са тугом дечака и његовом бригом да ли ће да нађе изгубљену овцу. Виде да је јагње спуштено на земљу клоњавало које од сопствене немоћи или од глади. Из своје клечане торбе извуче и одломи комад проје од жутог кукурузног брашна, стави га у своја уста и језиком га овлажи. Потом га пружи јагњету. Виде како засветлеше јагњеће очи и оно својим језиком лизну комад проје натопљене његовом пљувачком, а онда га својим слабим вилицама и загризе. Жвакало је дуго и он виде како му овлажена и сажвакана проја клизну низ онај танушни врат док се напињао да га прогута. Озари се и настави да храни мајушно јагње крај старчевих ногу.

Од вучјег урлика стресосе се и старац и дечак, а онај ојађени се загледа у правцу одакле је урлик долазио. Старац подиже свој дугачки штап, а дечак натовари јагње на своја плећа. Кренуше ка усамљеној колиби коју дечак угледа у дну пољског пута. Блатњавим и неравним делом Заовачке горе стигосе до колибе чија врата беху отворена, а на средини те једне собе тињао је пламичак ватре. Дечак спусти јагње поред ватре, а сам подтрча у оближњи

густиш да сакупи сасушено грање и по неку дебљу грану. Знао је: ако распали ватру, пламен ће отерати вука уколико на њих насрне. Ускоро се ватра подиже увис, а дим поче да куља на отворена врата. Сад се зачу удаљени вучји урлик који је бежао од дима који се у повесима ширио шумом.

Тек тада се онај очајник сети фруле чијом би свирком могао да отера вука. Завуче руку у недра и извуче из тежињаве кошуље шљивову фрулу у коју је очајнички гледао. Принесе је уснама и хтеде да засвира у њу, али његов дах остаде заробљен у шупљини фруле и она се не огласи.

- Ти си нашао фрулу! – повика дечак. – Фрула је његова. Изгубио ју је давно и отада је онемео и ослепео, како су ми рекли сељаци који су га као утвару и злог човека протерали из села. Неки су мислили да је божји отпадник и уклету чаробњак. Клетвом су га најурили да се више никад не врати.

- Почео је рат и све живо заварило се да ти отве живот и загорча сваку наду. Нисам хтео, али сам морао да побегнем из куће и да се пољем запутим у непознатом правцу, јер сам оне који су ме гањали осећао непрекидно иза мојих леђа. Нисам им видео ни лице, ни боју и крој униформе. Чуо сам само како дахћу за мном гонећи ме, алични животињама које беже или трче за својим пленом... И смрад, смрад сам осећао како се иза мене шири, а онда га ветар у налету сјури пред мене. Смрад ме је гушио, а ја сам бежећи од гонича све више упадао у те смрадне вртлоге преда мном. Били су неми, само би по који одјекнуо пуцањ, мени наравно намењен куршум би прошишао поред мене... Одједном сам се саплео

и пао. Тада сам угледао ову фрулу.-проговори, исповедајући се овај гањани несрећник.

Гоничи су посустали и иза леђа гоњеног наста тупа и празна тишина. А онда нагло мирис белих багремова у цвету и зуј пчела у неуморном збирању полена и меда. Са мирисом белих багремова у цвету мешао се мирис зелене и сочне траве по којој је корачао, скоро трчао, још увек бежећи или радујући се.

Иза његових леђа је остала колиба са отвореним вратима у буктећом ватром у њој. Знао је да су око ватре још увек старац и дечак који је у наручју држао оживело јагње, смешећи се и трљајући својим лицем његову главицу обраслу младом и нежном вуном.

Осетио је, није видео, али је знао да је ливадом протрчала девојка. Била је престрашена и на лицу су јој поигравали трзаји страха. Није видео, али је опет осетио да и она бежи од нејасног гонича, који замиче кроз шибље младих јасенова и разбокорених туја. У њима као да је било оно створење које ју је гањало...

И сам ојађени и несрећни очајник осети потребу да се дâ у безглави бег, верујући да ће својим бекством помоћи девојци која је замицала густом Заовачком говору. Спотаче се и паде преко обореног стабла стогодишње липе, коју су прошлогодишње олује покосиле, почупале из корена. Падао је лицем окренутим према плавичастом своду којим су плутали све црњи облаци...

А они смрадни гоничи опет оживеше и дадоше се у трк за њим. Осећао је њихов топот све ближи и ближи, а онда, док је падао леђима ка земљи, или он изгуби свест или се они осилише и почеше

да га опкољавају, сатерујући га у затворени круг, севајући очима и претећи се смејући гласом који је више одјекивао и долазио из дубине шуме, него из њихових грла...

- Фрула, као и свака свирала кад се забатали, забаци, заборави, она онеми изгуби свој звук, као што човек изгуби жељу за животом кад буде занемарен, одбачен од најмилијих, презрен од ближњих. У њу се тада уселе врагови: гује, ђаволи и свакакве утваре. Најопасније су гује јер у шупљини фруле положи своја јаја, која се никад не излегу, него се младе гује погуше, скоро, скоро да се скамене.

Говорио је старац широм отворених очију, док му је дечак додавао фрулу, љубећи је проговорио је нагло.

- Мој деда је био пастир код Бајлонија.- Проговори дечак сав озарен и светлих очију од радости.- Чувао је овце у Заовачкој гори, калемиио дивље изданке јабука, крушака и трешања, а фрулом је дозивао овце и њеним звуком подражавао песму птица. Онемео је и ослепео када се сав очајан једне вечери вратио без стада кући, а ни фрулу није носио у руци.

Сад се и онај несрећник озари. Приђе старцу и пољуби га у образ. Био је препорођен: гоничи су ишчезли, њихова мрка лица и претеће очи су нестале. Слушао је старчеву фрулу из које се точио звук и њему, из детињства, позната песма о девојци која је соколу зулум учинила. Из шумских шипрага почеше, тужно блејећи, да се појављују изгубљене овце.

- Ти си растерао гониче који би ме уморили.- Рече ојађени човек старцу чије лице беше лепо и подмлађено.

-Растерала их је ова расвирана фрула из које су нестале гује и слични врагови.-Правдао се поносно старац, сад већ видно узбуђен.-И ти и ја имамо своје сумње и наде, имамо своја уверења и заблуде. Међутим, једно нам је заједничко – страх. И ти и ја бежали смо од оних који су нас прогнали. Ти читавог живота јер си проклет, а ја нисам успео да побегнем кад су ме злотвори потерали у логор, отели ми фрулу и бацили је у – честар.

И још је озарени несрећник слушао старчеву причу о фрули коју му је даровао случајни пролазник, можда лопов, бескућник или Циганин. А свирку је научио од неког виолинисте, „ћеманђије“ рече он, који је рођен и одрастао у селу где дивљи ветрови не дувају. Слушајући тишину он је у своју виолини, „ћемане“ опет рече он, удахнуо ону свирку која је била налик на његове туге и радости. Причали су да је дуго у детињству ћутао и није проговорио све док није узео ту виолину, „ћемане“ како је стално говорио, и чим је превукао гудалом по затегнутим жицама, он је изустио и прве речи.

Није више било оних утвара, оних живих и неживих створова који су обавијали главу оног несрећника. Сад је чуо само свирку фруле и гледао како се дечак радује повраћеном стаду. Није се само сећао да ли је прво зачуо фрулину свирку или чуо како старац проговара, или се тек тада појавило стадо белих рунастих оваца. Би му свеједно, мада остаде у дилеми због чега се обрадовао.

Заовачка гора је одјекивала од свирке фруле и песме пробуђених птица. По ободу шуме поче да се окупља питомо звериње и да се у тишини гнезди

испод младих храстова. А и пупољци почеше да пуцају и да помаљају своје зелене листиће.

Дечак, старац са фрулом на подмлађеним уснама и онај озарени несрећник кренуше ка једном шумском пропланку на који се окупљало стадо белих рунастих оваца.

Старац прекиде своју свирку, узне фрулу у леву руку, надланицом јој обрису онај део на коме су биле наслоњене његове усне и пружи је дечаку.

- Ти треба да наставиш свирку на овој фрули, коју мораш да чуваш и да је не запостављаш. - Дечак узне, помало збуњен пружену фрулу и нетремице гледаше у старца.

- И да не заборавим: фрулу држи левом руком, оном што ти од срца полази. Прсте на обема рукама рашири. По три са сваке руке распореди по фрулиним отворима, али увек да ти прсти леве руке буду на горњим, а прсти десне руке на доњим отворима. Удахни добро ваздух и пропусти га преко усана, дуни у фрулу. Ја те не могу научити да свираш, слушај само оно што се у Заовачкој гори чује и следи га звуком своје фруле. Подизањем и спуштањем прстију, подешаваш тонове и ослушнута звуке... А да не заборавим прст леве руке, онај горњи никад не подижи са фрулиног отвора. Бојим се да се може десити да ђаво улети кад је тај отвор, та рупа отворена и населити се у фрулу... Од ђавола у фрули и фрула ће занемети. Заувек!

У СЛУ - САН

Водио је непрекидно, само себи знане, битке са свим што је било у супротности са његовим осећањем правде и правичношћу: сукобљавао се са очигледним неистинама, чак лажима које би му саговорник без оклевања износио, бринуо га је прекоран поглед познаника или чак пролазника у случајном мимоходу приликом сретања, чак и прећуткивање редовног и уобичајеног „добар дан“ или „добро вече“, чак је падао у бригу и зажелио да се сукоби са сваким који би, по њему, наносио било какву неправду, посебно га је једио неутешни плач детета на који отац или мајка нису обраћали пажњу. Не једанпут је падао у искушење да се завади са трговцима или пиљарицама због нетачног мерења или веће цене од које је сматрао да је злонамерно, лихварски изречена. У посебан гнев би падао када није стигао, није се прибрао да на време узврати за ону изговорену или нанету неправду.

Догађало се да данима врти у глави ону муку која му је нанета, а он није узвратио. А тек кад би до њега допрла нека гласина која се о њему проносила чаршијом или по кафанама! Био је немоћан да јој се супротстави, чак иако је била очигледно произвољна и злонамерна по њега.

Живео је усамљен у кући наслеђеној од оца и мајке, чији је био јединац. Кућа је била пространа, са вртом и травњаком који је уредно одржавао. У јесен

би скупљао тупом грабуљом опало суво лишће, које је износио комуналцима, док су пролазили главном улицом подаље од његове куће. У пролеће и лето је ротирајућом косилицом косио траву, коју је такође сакупљао и у дну дворишта таложио, а потом преливао водом и засипао вештачким ђубривом. Том мешавином је наредних година ђубрио ронделе цвећа и засађене руже пузавице.

Тихи живот момка у годинама је учинио да стекне висок осећај за правичност, а самоћа га је надахнула племенитим осећањима да треба чинити добра дела, али се и борити против сваке неправде.

Често би преко беле, увек свеже офарбане дрвене ограде упућивао поглед на суседни врт, који се простирао иза његове беле ограде и који му је био непрекидно у виокругу, или док је седео на тераси или у дневној соби за писаћим столом или пребирајући прстима по клавиру Петроф присећајући се неких мелодија Чајковског или себи посебно драгог Модеста Мусоргског. Бивао је понекад занет и одлутао би у потрази за пределима које су композитори имали пред својим очима док су слагали ноте у, себи чујне, мелодије. Посебно је волео, чак би био неосетно привучен оној музици коју је, нервно растројен од пића и неутешних љубави, Модест Мусоргски док је најпре послушкивао, а потом записивао у оној НОЋИ НА ГЛУВОМ БРДУ.

Честити и чедан био је благо запањен када је једног пролећног јутра у суседном врту угледао девојку, чије очи, ни лик није јасно видео, али је чуо њен сребрнасти глас који се пресипао као што се пресипала вода у њиховој невеликој фонтани.

Осетио је да према тој девојци неће моћи да остане равнодушан и да ће наћи начина да јој се приближи. Још није знао, ни разумевао разлоге за ту своју слутњу.

Ни сам не знајући зашто је погледао у небо, које се нагло мутило и по коме су се брзо смењивали облаци, као гоњени невидљивим ветровима који су вртели као што се врти матица у дубокој речној води. Осетио је само лаку брижност која се однекуд поче да улива у њега и онда, погледавши преко беле оgrade, угледа на зеленој трави раширен ружичасти прекривач и девојку безбрижно опруженој по њему. Над њом се надвијао баштенски сунцобран. Девојка је била непомична и он помисли да је уснула, јер се на појачани налет ветра није ни мрднула. Хтеде да је опомене, али се суздржа онако деликатан и префињених манира.

Ветар се нагло појача, захуја и поче да се пролама кроз ретке пролазе између белих бреза, које се тек бежу обукле у своје заносно зелене и нежне боје. Девојка је и даље лежала непомично и он се благо заплашен и забринут привуче, пребаци руке преко оgrade, спреман да скочи и пробуди уснулу девојку, и спасе је од ветровите опасности. Већ је био на оgradi, обема ногама је опкорачивши, а онда као да се нешто над девојком проломи.

Бели сунцобран је био у једном удару подигнут увис и сад је летео котрљајући се преко бујне траве, а потом захваћен вихором подиже се увис, залепрша преко врта. Одједном се, нагло захваћен неком тајном ветровитом струјом полете, преко врта и убрзо нестаде из видокруга кога су оивичавале околне куће и зграде.

Девојка је још лежала непокретна и не осећајући налете ветра. Као да је заспала дубоким сном, слепа и глува за невреме које се над њом спуштало. Заболе га помисао да она сву претећу опасност нити слути, нити осећа. У једном залету, ослоњен на обе руке вину се преко беле ограда. И не виде како јој ветар разгрће кринолине хаљине, откривајући ону заносну девојачку белину... Хтеде да викне, али му глас застаде у грлу!

Само је он зачуо ону поему Модеста Мусоргског **НОЋ НА ГОЛОМ БРДУ**, која се крунила кроз ветроовита крила топлог ваздуха. Ускоро и сам се нађе у средишту, у самом извору музике и у магленој слици угледа силуету девојке која се смешила и лебдела је ношена невидљивим крилима...

Само ретки пролазници могли су да на травњаку врта угледају два тела, чврсто стиснута у загрљај са лицима прекривеним спокојством и невином чистотом. Међутим, нико не могаде да одгонетне њихову тајну да су они већ на оном голом брду и да их је уснио Модест Мусоргски...

НЕПРАВДА

Чита трећи дан ЈЕДАН ДАН ИВАНА ДЕНИСОВИЧА роман Александра Солжењицина и неосетно се братими са Шуховим заточеником концентрационог логора. Његов један дан постаје му вечност у коју урања, осећајући језу и уједе тих минус 27 степени негде у Сибиру. Ручкови, вечере, сва укусна јела из кухиње супруге добијају укусе чорбуљака које са апетитом куса Шухов. Чује како се Шухов окреће у леденом кревету, у незагрејаној бараци, кроз чије зидове се као утваре завлаче уједи хладноће.

Присећа се неке зиме у Крснојарску, стварно његове зиме у коју је давно био заронио и памти тих минус 27 степени. Из собе, прегрејане собе у дачи у брезовој шуми излазио је окупан ваздухом чистијим од најбистрије изворске воде и осећао га по лицу, по читавом телу као да га обавијају нежни и топли вунени омотачи. То је трајало само пар минута, а онда би осетио како му на плећа скаче звер хладноће са оштрим канцама које се заривају у цело тело. Почиње да дрхти и улази у ауто ВОЛГУ, чији мотор се не гаси преко целе ноћи...

У својој топлој соби осећа како се низ леђа плету оне ледене змије које су и дању и ноћу обујмљивале грађанина Шухова у кревету или на градилишту. Руке му се коче од мраза који стеже прсте, док он Шухов држи мистрију и налива малтер између шљакоблокова у стрепњи да се не смрзне.

Па се онда упита која је то кривица, који је то злочин он Шухов учинио да га власт овим искушењима излаже, које он трпи већ девету годину, а трајаће до краја десете године. Онда застане и почне да мери тај терет неправде која се слеже на леђа грађанина Шухова. Хоће ли он заиста окајати своје грехе, јер се нашао у немачком заробљеништву, он црвеноармејац.

Неосетно се неправда, као морални злочин, почиње да наваљује на његово сећање, на његов живот. Одједном све те нескривљене кривице, а од злих људи њему приписане, сада оживљавају и почиње да их мери са патњом грађанина Шухова.

Касна је јесен, са ситном кишом која ромиња и која кроз танушни џемпер од сирове вуне продире до његове најежене, дечје коже од које он почиње видно да подрхтава. И због хладноће, али и суочен са пустим пољем у коме је до пре неки час била распоређена његова стока: овце и свиње, њега почиње да хвата брига и страх да је изгубио своје стадо које су му поверили да га чува. И док га хладноћа и страх стежу и у грлу му се склупчава нешто горко и тврдо, за тренутак застаде: Пред њим је скакутао зечић, са поломљеном једном ногом. Пође за њим, а потом потрча. Његове муке га беху напустиле. Трчећи сустизао је зечића, а онда му је он опет измицао. Није ни приметио део поља које није познавао. Беше залутао, али за зечићем није посустајао.

- Стани, лопове, не бежи!

Зачуо је глас оштар и претећи. Тек сада увиде да се налази у купусишту. Многе главице купуса беху посечене, многе начете. Застаде, сав преплашен.

Зечића више није видео. Према њему је трчао крупан, разгоропађен човек, мрког погледа, претећи је махао дебљим врбовим прутом.

Нагло се окрете и потрча. Бежао је од опасности да ће га чувар или власник сустићи и ишибати. Није знао зашто бежи, јер није био крив. Али он то није могао да докаже оном са прутом. Преплашеног, ипак га је болела неправда да је оптужен да је лопов...

Дуго није заборавио све то што га је тиштало тог тмурног дана.

Међутим, живот је текао и горчине сељачког детета су се умножавале, да би се касније и умножавале и заштравале. Памти ударце шибовим прутом од разјарене учитељице, јер су га оптужили другови, њега сељачко дете, из одељења у коме су била градска деца, наводно због оштећења гипсаног рељефа који је приказивао карту Југославије.

У истој школи су он и његова девојка на полугодишту добијали „четворке“ из владања због држања за руке, а и због неког тајног пољупца у градском парку. Ређале су се ђачке пакости којима је био оптуживан, а све се гомилало као брдо неправди у његовом младом и невином добу живота.

Радну каријеру је започео оптужбом да га сеоски касапин подмићује бесплатним давањем меса, што је добијало озбиљне партијске размере. Био је осумњичен за националистичку пропаганду када је у листу који је уређивао објавио текст пријатеља који се залагао да влашки језик добије своје писмо и то латиницу. На локалним изборима је од групе својих колега био бојкотован и није изабран за одборника, што би му обезбеђивало даљу политичку проходност.

Из своје родне општине је отишао, трагајући за послом у вароши, а са претећим образложењем да не може напредовати у служби и политици, јер не одговара просеку становништва, које је било претежно, скоро искључиво нешколовано. Посебан жиг је понео и дуго га скривао у себи када је стекао две факултетске дипломе, а и почео је „да пише песме“, како су у комитету говорило...

Неправде, ситне, са убодом игле под нокат и крупније са срчаним тегобама су се гомилале. Најтежа је дошла и била је политичко-правне природе, од које се најпре вукао по судовима, као дугооптужени је за осам година кривичног прогона четрдесет два пута устајао са оптуженичке клупе. А онда је дошла болест, операција, са последицама које је само његово ојађено срце могло да наслути и осети...

Син је стајао нагнут над његово тело, склупчано у кревету, у коме се није пробудио. Заћутао је једно време, а онда сам себи рекао:

- Знам да ову неправду мој отац не осећа. А можда је то и она најтежа коју није заслужио, али му се она ето смрћу догодила.

Иван Денисович је бројао три хиљаде шесто педесет и три дана своје робије, а он није стигао да дане својих неправди изброји.

Данијела Божичковић Радуловић

ИЗМЕЂУ СУМРАКА И СУТОНА

*Било је то оно доба дана
између сутона и сумрака,
док се још издужене сенке сламају
и стапају са блиском кадифом ноћи
која ће их ускоро све прекрити.
Сви звуци, прелет ветра и птичји гласови
као да су тонули у блиску измаглицу
и осеку светлости...
Милисав Миленковић приповетка „Ватра“*

Пред нама је нова књига, веома необичног, интригантног али и заводљивог наслова „Три рођендана и једна смрт,, Потписује је Милисав Миленковић, а, могу слободно да кажем и – печатира је - црвеним воштаним печатом доброг познаваоца људске Душе. Његове речи имају моћ која не може да остане скривена пажљивом читаоцу, јер оне звоне, остављајући дубок траг у размишљању и доживљају . Речи Милисава Миленковића звоне. Као буђење, као позив на акцију, као јутарњи птичји пој, као школско звоно, као звоно Богородичне цркве, у Паризу наших младости. Човек је ђак, он стално учи. Учи од првог дана рођења, од првог покрета, речи и корака, све до оног, последњег, који ће неминовно доћи. Једном приликом, у разговору који смо водили, аутор је рекао - „Не знам да ли постоји Душа, али ако постоји, пише се великим почетним словом и налази се у близини срца.,,

Још увек чујем ехо тих речи. Аутор је у тој краткој, и наизглед, једноставној реченици открио да је суштина постојања управо у емоцијама. Велико почетно слово којим назива бит, подвлачи и поентира основну мисао и потку на којој гради поетику прича. Мотиви се, као кристали на огрлици, нижу. Различитих боја и облика светлуцају на сунцу стварајући луцидне слике. Као на филмском платну, смењују се сентенце. Наизглед обичне, наизглед једноставне, наизглед већ виђене, ове приче суштински величају љубав, поштовање, племенитост и хуманост. Приче су, најчешће, насловљене једном једином речју и баш у томе лежи пуноћа, слојевитост и богатство наратије која следи. Нижу се наслови као што су -Бајадере, -Прекор, -Надметање, -Душман, -Шапат, -Ватра, -Опчињени, -Љубавник, -Крушке... А када читалац завири да види шта га чека у наставку текста, већ у првој реченици бива увучен у вртлог дешавање, у емоцију, у причу. Аутор виртуозно ствара реалне слике и боји их ознојеном кожом, дрхтавим срцем, сплетом бора на челу, ...бригама и љубављу. Посебно место у његовим приповеткама заузима безусловна, родитељска љубав. Њу увек прате страхови, који су понекад нереални, понекад оправдани; као и жеље, потребе а често и изневерена очекивања. Насловна прича „Три рођендана и једна смрт“, је ода уметности и лепоти. То је место на коме се сусрећу дух, тело и ум, на недефинисаној историјској раскрсници, и на треперавој линији између вечности и заборава. Милену Павловић Барили, Микеланђела, Маркеса и писца, Милисава Миленковића, осим истог

почетног слова, повезује и датум рођења, или смрти. Вештином ратника светлости и спретним покретима сликара речима, води философске и разговоре Душе, људи које је повезала симболика и љубав према уметности. . Живот је пун симболике. Символи нас упућују, усмеравају, заводе. Често, неми и слепи, не примећујемо оно што нам показује прст створитеља који нам те „знакове поред пута,„ и шаље.

Незаобилазна је борба супротности и постојање антипода у свему. Било да се ради о времену, где сунчано небо, без наговештаја и најаве, поквари јако невреме а мирноћу природе наруши снажан удар грома, или да се прича усмерава ка унутрашњим монолозима у човеку, као и дијалозима са другим актерима. Оно што је извесно и што је једна од основних мисли водиља писца је да је све одраз властите слике у огледалу и да за све постоји право време и прави тренутак. Без унутрашњих борби не би се искристалисао циљ и не би постојао пут доласка до њега, а природне непогоде служе да сперу прашину и створе путеве за нове кораке. Само око испрано сузама може да види дугу.

Миљисав Миљенковић је познавалац људске природе, нарави, жеља, мотива, намера, али и историјских момената и друштвених околности. Он ствара јасне и реалне слике људских карактера и судбина. Амплитуда његове реалности и поимања света је широка, дубока и висока. Задире у све димензије и открива равнотежу космоса и симболику крхког људског живота. Испод појавног и спољашњег, постоји скривени ниво. Миљисав Миљенковић вештим прстима јувелира и

познавањем филигранске обраде племенитих речи, бруши оно скривено, оно нежно и оно суштински важно, оплемењујући књижевност и домете људског израза. Свој уметнички рад гради суптилном обрадом препознатљивог и скривеног, правећи уверљиве и живе описе у којима препознајемо и осећамо оно што је дубоко скривено и у нама самима. Писац је креативни естетa. Пише онако како види и осећа и својом богатом имагинацијом и талентом препознавања суштине, задире дубоко у богатство живота и смисао постојања.

Управо у том трагању за смислом, аутор проналази најснажније мотиве и нити људског постојања. У чему је смисао? Да ли је смисао у животима оних које смо створили и удахнули им ген предака? Или је смисао у бележењу ретких и кратких тренутака лепоте? Можда у пролазности и вечности или у јачини и борбености? Треба ли смисао тражити у уметности? Или је највећа уметност препустити се животу. Можда је управо сам живот уметност над уметностима. Да ли смисао или бесмисао људског постојања одређује неки небески запис, виле „суђенице,, или сам човек креира и кроји своју судбину? Аутор верујем да та Божанска или космичка равнотежа, на крају, увек, пронађу једнакост. Читав свет заснован је на супротностима. Лето и зима. Ноћ и дан. Живот и смрт. Сусрет планина и равнице под небом и у Души човека који је већ својим рођењем и пресецањем пупчане врпце, по својој судбини, номад. Нико не зна стазе којима ће ићи, и када ће тај пут да се заврши. Сунчани предели смењују се са сумрачним временима. У томе је и лепота и трагедија живота. Аутор то зна. „Да би

могао да пишеш о животу, мораш прво да га живиш,, рекао је Ернест Хемингвеј. Милисав Миленковић препознаје, анализира, бележи, записује... живи и дише своје јунаке и њихове судбине.

И све то у цикличним и концентричним круговима, у којима се смењују радост и туга, где мир за- влада када се умори немир и где увек постоји место за свођење рачуна и место за наплату.

Можда је највећа вредност баш то што не знамо ни путеве ни број корака својих. Већ, наивно и детињасто и у годинама кад тело није више младо и полетно, али Душа јесте, што и тад, пратимо своју звезду. Ону, коју често сањамо, али са буђењем увек заборављамо и коју на тренутак угледамо у оном трептају дана између сумрака и сутона. И тако, између ноћи и дана, сумрака и свитања, снова и буђења, љубави и разочарења, живимо и волимо, радујемо се и патимо и изнова сањамо свој недосањани сан, сневајући оне који су били и који остају и после нас.

Данијела Божичковић Радуловић
Књижевница

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Миљисав Миљенковић песник, прозни и драмски писац, аутор бројних есеја и критика објавио је деветнаест књига поезије од којих су најновије ОДИСЕЈ СЕ НИЈЕ ВРАТИО, ШЕКСПИР - САН И КРВ, ЧЕТИРИ ГОДИШЊА ДОБА У БЕОГРАДУ, ЗЕМНА КОЛЕВКА, три романа: БОЛЕСТ БРЕСТОВА, ДОБА ВЕТРОВА, ПРСТЕН ЗА ЕВУ, две књиге прича: ВАРОШКЕ ПРИЧЕ И КАЛЕМЉЕНА ТРЕШЊА ЛАВА НИКОЛАЈЕВИЧА, десетак оригиналних драма и драматизација, три књиге есеја и критика под насловом ИСТИМ РУКОПИСОМ, као и антологију песника и поезије друге половине 20. века под насловом СОКО У ЛИРСКОМ КАВЕЗУ и збирку ТВ - разговора под насловом "ПОРТРЕТ УМЕТНИКА".

Добитник је бројних награда и признања: плакете и повеље општина Мало Црниће и Пожаревац, књижевних награда КОЧИЋЕВО ПЕРО за књигу поезије РОДНА КУЋА, МИЛАН РАКИЋ за збирку ОДИСЕЈ СЕ НИЈЕ ВРАТИО, ПОВЕЉУ МОРАВЕ за укупан књижевни рад, награду ДУНАВСКИ ОРФЕЈ, као и награда СИМО МАТАВУЉ, МИОДРАГ ЂУКИЋ, РАВАНИЧАНИН, ЗЛАТНЕ ЗНАЧКЕ, БЛАГОДАРЈА УКС, ПОВЕЉЕ КУЛТУРНО ПРОСВЕТНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ БЕОГРАДА, ПОВОЉЕ КУЛТУРЕ СА ЗЛАТНОМ ПЛАКЕТОМ. Одликован је Орденом заслуга за народ.

Добио је ВУКОВУ ПОВЕЉУ и ВУКОВУ НАГРАДУ за допринос култури у свесрпском културном простору.

Миљисав Миљенковић је као друштвени радник био иницијатор оснивања библиотеке у Малом Црнићу 1966. где је покренуо часопис СТИГ 1970. и био први уредник, а и сад уређује овај часопис, оснивач ФЕДРАС-а 471 1972. године, који је такође добио ВУКОВУ НАГРАДУ. У Пожаревцу је уређивао часопис БРАНИЧЕВО, био оснивач ГЛУМАЧКИХ СВЕЧАНОСТИ „МИЛИВОЈЕ ЖИВАНОВИЋ“ и иницијатор за подизање споменика Миљивоју Живановићу.

Био је на значајним функцијама: делегат-посланик у Савезном већу Савезне скупштине Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1988. до 1992, а потом генерални секретар Савезне скупштине од 1992 - 2000. После октобарских догађаја био је кривично гоњен за повреду изборних закона. После осмогодишњег кривичног прогона ослобођен је свих оптужби.

Миљисав Миљенковић је непрофесионално био председник Фонда за културу Републике Србије, председник Културне просветне заједнице Србије, као и председник Савета Универзитета уметности у Београду и председник Управног одбора Народнег позоришта.

Члан је Удружења књижевника Србије и Председништва Удружења драмских писаца Србије.

Живи у Београду, Пожаревцу и Малом Црнићу, а залази и у пределе заумног.

САДРЖАЈ

Бајадере*	5
Прекор	9
Надметање	18
Душман	25
Три рођендана и једна смрт	40
Наследник	66
Једна каријера или ђилкош	89
Није дочекао	111
Жмурке	115
Две капи воде	119
Балзамина	123
Шапат	127
Слепац	131
Прстен	136
Сканси и Караси	147
Писац кога нису читали	152
Ватра	159
Браћа	168
Две сестре	187
Опчињена	200
Исповест једног кловна - Налик на бајку	220
Неодржани говор Аксентија архивара	228
Љубавник	250
Омражен	261
Казна	275
Крушке	281
Писмо које Франц Кафка није	285

Послао Милени Јесенској	285
Краљ	297
Трешње	303
Ђаво у фрули	307
У сну - сан	315
Неправда	319
Данијела Божичковић Радуловић:	
Између сумрака и сутона	323
Белешка о писцу	329

Милисав Миленковић
ТРИ РОЂЕНДАНА И ЈЕДНА СМРТ

Издавач:

ПРОСВЕТА - Београд
Библиотека „Србољуб Митић“
Мало Црниће

За издавача:

Бранислав Вукасовић, генерални директор
Данијела Божичковић Радуловић, директор библиотеке

Уредник:

Маријана Миленковић

Електронска припрема:

Сања Стојадиновић

Технички уредник:

Слободан Голубовић

Фото:

Марко и Давид Тадић

Слика на корицама:

Милена Павловић Барили
МЕЛАНХОЛИЈА - детаљ

Штампа:

Штампариа *Стојадиновић*

Српских владара 180

Тел: 012/326-744

Петровац на Млави

Тираж: 200 примерака

2020.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-32

МИЛЕНКОВИЋ, Милисав, 1939-

Три рођендана и једна смрт и друге тужне приче / Милисав Миленковић. - Београд : Просвета ; Мало Црниће : Библиотека "Србољуб Митић", 2020 (Петровац на Млави : Стојадиновић). - 334 стр. ; 21 cm

Тираж 200. - Стр. 333-327: Између сумрака и сутона / Данијела Божичковић Радуловић. - Белешка о писцу: стр. 329-330.

ISBN 978-86-07-02262-5 (Просвета)

COBISS.SR-ID 15078153